

OPŠTINA TUZI

**STRATEŠKI PLAN RAZVOJA OPŠTINE TUZI
ZA PERIOD 2021 - 2026**

Tuzi, jun 2021. godine

SADRŽAJ

UVOD	3
REZIME.....	4
I ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA	7
1.1 OPŠTI PODACI	7
1.2 ANALIZA DEMOGRAFSKE SITUACIJE	10
1.3 TRŽIŠTE RADA	14
1.4 DRUŠTVENE DJELATNOSTI	18
1.4.1 OBRAZOVANJE.....	18
1.4.2 ZDRAVSTVO	24
1.4.3 SOCIJALNA ZAŠTITA	25
1.4.4 KULTURA I KULTURNI SPOMENICI.....	27
1.4.5 SPORT	31
1.5 PRIVREDA.....	33
1.5.1 POLJOPRIVREDA, LOV I RIBOLOV.....	35
1.5.2 TURIZAM I UGOSTITELJSTVO	43
1.6 ANALIZA INFRASTRUKTURE I STANJA ŽIVOTNE SREDINE	46
1.6.1 SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA.....	46
1.6.2 ELEKTROENERGETSKA INFRASTRUKTURA	47
1.6.3 INFORMACIONO-KOMUNIKACIONE TEHNOLOGIJE I USLUGE.....	50
1.6.4 KOMUNALNA DJELATNOST	51
1.6.5 VODOSNABDIJEVANJE I UPRAVLJANJE OTPADNIM VODAMA	52
1.6.6 UPRAVLJANJE OTPADOM	53
1.6.7 ŽAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE	54
1.7 COVID-19 HITAN ODGOVOR NA KRIZU I OPORAVAK	56
1.8 ORGANIZACIJA, KORIŠĆENJE I NAMJENA PROSTORA PO PLANSKIM DOKUMENTIMA	59
1.9 ADMINISTRATIVNI I FINANSIJSKI KAPACITETI.....	60
1.10 ANALIZA REALIZACIJE STRATEŠKOG PLANA RAZVOJA GLAVNOG GRADA- PODGORICE (2012-2017) U DIJELU KOJI SE ODNOSI NA OPŠTINU TUZI.....	64
1.11 SWOT ANALIZA	67
II RAZVOJNI CILJEVI OPŠTINE	70
OPŠTI CILJ.....	70
SPECIFIČNI STRATEŠKI CILJEVI	70
PRIORITETI	71
GODIŠNJI AKCIONI PLAN (SA PROJEKCIJOM ZA SLJEDEĆU GODINU) UZ OPIS PLANIRANIH PROJEKATA.....	72
AKCIONI PLAN ZA 2021. GODINU	72
PRELIMARNI AKCIONI PLAN ZA 2022. GODINU	79
RAZRADA PROJEKATA ZA 2021. GODINU	84
LISTA PROJEKATA DO 2026. GODINE.....	123
RAZRADA PROJEKATA.....	125
PRAĆENJE I KONTROLA SPROVOĐENJA (MONITORING) STRATEŠKOG PLANA RAZVOJA JLS.....	168
PRILOZI.....	170

UVOD

Poštovani prijatelji opštine Tuzi,

Opština Tuzi je u septembru 2018. godine, sticanjem statusa samostalne jedinice lokalne samouprave, uspjela da odgovori dugogodišnjim težnjama svojih stanovnika kako u opštini Tuzi, tako i predstavnicima naše mnogobrojne i cijenjene dijaspore.

Od tad, opština Tuzi je zahvaljujući uloženom trudu i posvećenom radu stvorila neophodne preduslove za ekonomski prosperitet, dajući time značajan doprinos sveukupnom razvoju i napretku Crne Gore na njenom putu ostvarivanja strateških ciljeva, naročito na putu evropskih i evroatlanskih integracija, jer ovakvi ciljevi zahtijevaju koordinisano unaprijeđivanje razvoja na državnom, regionalnom i lokalnom nivou.

Na tome smo radili zajedno, promišljeno i odgovorno, složni u želji da naša opština postane moderano i lijepo mjesto, uz očuvanje bogate istorije i poštovanje tekovina prošlosti koju su sašli naši preci.

Ostvaren je samo preduslov, a da nam uspjesi predstoje najveća garancija su ljudi čije znanje, ugled i uspješan rad, predstavljaju najbolju poruku za vremena koja tek dolaze.

Pred nama su novi zadaci i izazovi.

Vjerujući u brojne potencijale naše opštine, koje moramo iskoristiti, da problemi i izazovi moraju biti prepoznati i sistemski riješavani, te da razvoj mora biti planiran i harmoničan, opština Tuzi je izradila Strateški plan razvoja za period 2021-2026. godinu.

U sljedećih pet godina u Malesiji će biti ostvarene nove velike investicije, valorizovani turistički kapaciteti, realizovani novi kapitalni infrastrukturni projekti.

To će unaprijediti život stanovnika Tuzi, ubrzaće ekonomski rast, povećati zaposlenost, unaprijediti kvalitet života, i doprinijeti da Malesija postane uspješna zajednica, sposobna da iskoristi sopstvene šanse za razvoj, što predstavlja našu osnovnu misiju.

U periodu velikih izazova koji su pred nama a u skladu sa zahtjevima i očekivanjima koje želimo da ispunimo u pogledu postizanja razvojnih i održivih ciljeva, izradom Strateškog plana razvoja opštine Tuzi pokazujemo da na odgovoran i ozbiljan način pristupamo razvoju naše opštine, naročito imajući u vidu da je ovo prvi strateški plan razvoja opštine Tuzi.

Uvažene sugrađanke i sugrađani, sigurni u kvalitet izrade ovog Strateškog plana razvoja kojim smo obuhvatili sve potencijalne šanse za razvoj, nastojaćemo da navedeno, uz Vašu podršku i realizujemo.

Povjerenje koje nam ukazujete najveći je motiv za uspjeh i sigurnu budućnost svih stanovnika Malesije.

Srdačno,

Predsjednik opštine,

Nik Gjelošhaj

REZIME

U skladu sa Zakonom o regionalnom razvoju i Pravilnikom o metodologiji za izradu strateškog plana razvoja jedinice lokalne samouprave, Opština Tuzi je pristupila izradi Strateškog plana razvoja za period 2021-2026. godine. Kroz strateško planiranje kao osnovni razvojni mehanizam, lokalna uprava nastoji da stvori uslove za održivi ekonomski razvoj i poboljšanje kvaliteta života stanovnika na teritoriji opštine Tuzi.

Priprema ovog strateškog dokumenta zasnovana je na participativnom pristupu kroz formiranje radne i konsultativne grupe čiji su članovi predstavnici različitih segmenata društva, koji su prilikom izrade dali svoj doprinos planiranju razvoja opštine Tuzi.

Odlukom predsjednika opštine br.01-031/20-626 21.01.2020. godine imenovana je radna grupa u sljedećem sastavu:

1. Emin Haxhi , VD Sekretara sekretarijata za finansije i ekonomski razvoj - koordinator radne grupe
2. Ivan Ivanaj, Potpredsjednik opštine - član
3. Haris Ramović, Potpredsjednik opštine - član
4. Nikola Sinishtaj, Diplomirani ekonomista – član
5. Arton Gjokaj, Diplomirani ekonomista – član
6. Tom Gjeloshaj, Dilpomirani arhitekta – član
7. Pal Dreshaj, Savjetnik za sport - član
8. Marina Ujkaj, VD Sekretarka sekretarijata za lokalnu samoupravu - član
9. Driton Gjokaj, Direktor Uprave lokalnih javnih prihoda – član
10. Leka Ivezaj, VD Sekretara sekretarijata za planiranje i uređenje prostora i komunalne poslove – član
11. Ismeta Gjoka, Sekretarka za poljoprivredu i ruralni razvoj - član
12. Elvira Redžematović, Direktorica Direkcije za izgradnju, imovinu i zastupanje - član
13. Rexhep Çunmulaj, Načelnik Službe Komunalne policije i inspekcijaskog nadzora - član
14. Nikolla Camaj, Izvršni direktor DOO „Komunalno/Komunale“ Tuzi - član
15. Leon Berishaj, Direktor Lokalne turističke organizacije Tuzi - član

Sa zadatkom da, osim na operativnom nivou podrži funkcionisanje Konsultativne grupe, tako što će da:

- Prikuplja podatke i informacije u vezi sa postojećim stanjem razvoja opštine Tuzi i ostale potrebne podatke i dostavlja iste Konsultativnoj grupi za izradu Prijedloga Strateškog plana;
- Prikuplja podatke za izradu Nacrta SWOT analize i dostavlja iste Konsultativnoj grupi za izradu Prijedloga Strateškog plana;
- Priprema inicijalne verzije poglavlja Strateškog plana razvoja;
- Prikuplja i analizu komentara od strane Konsultativne grupe i unosi izmjene;
- Obavlja stručno administrativne poslove i druge poslove za Konsultativnu grupu.

Odlukom predsjednika opštine br. 01-031/20-4014 od 18.05.2020. imenovana je i konsultativna grupa za izradu Strateškog plana razvoja opštine Tuzi u sljedećem sastavu:

1. Emin Haxhi – sekretar Sekretarijata za finansije i ekonomski razvoj, koordinator
2. Milena Jovetić - predstavnik Ministarstva ekonomije
3. Enis Gjokaj – predstavnik Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja
4. Saša Šćekić – predstavnik Zajednice opština Crne Gore

5. Amra Pepić – šefica kancelarije za međunarodnu saradnju u Službi predsjednika Opštine Tuzi
6. Luigj Dedvukaj – direktor Osnovne škole „Mahmut Lekić“
7. Fuad Čekić – direktor Srednje škole „Mehmed Fatih“
8. Dr Halil Duković – predstavnik Doma zdravlja Tuzi
9. Samir Beqaj - predstavnik KIC „Malesija“
10. Samir Adžović - profesor crnogorskog jezika i književnosti
11. Valentino Camaj – predstavnik Biroa rada Tuzi
12. Marko Ljuljđuraj – predstavnik Centra za socijalni rad
13. Sabra Decević – direktorica NVU “Djeca Crne Gore”
14. Sandra Bojaj – direktorica TV BOIN - a
15. Zekir Ademi – direktor firme „Dauti commerc“
16. Leonora Dedivanović – direktorica Turističke organizacije Tuzi
17. Viktor Dukić – vlasnik hotela “Oasis”
18. Vaso Ujkaj – vlasnik restorana “Troja”
19. Paško Dedvukaj – predsjednik Kooperative poljoprivrednika Tuzi
20. Martin Bojaj – direktor NLB banke Tuzi

Sa zadatkom da:

- Analizira materijale koje je pripremila Radna grupa,
- Kroz inpute i komentare doprinese finalizaciji poglavlja kao i godišnjeg akcionog plana za sprovođenje Strateškog plana razvoja,
- Nakon izrade nacрта SWOT analize, ocijeni kvalitet izvršene analize i da predlog za njenu konačnu verziju
- Utvrdi opšti cilj razvoja, specifične starteške ciljeve sa prioritetima, mjerama i smjernicama za ostvarenje Predloga Strateškog plana razvoja,
- Odredi orjentaciona sredstva za sprovođenje Predloga Strateškog plana razvoja, način njihovog obezbjeđivanja i druga pitanja od značaja za razvoj,
- Prati implementaciju Strateškog plana razvoja opštine nakon usvajanja istog.

Opšti strateški cilj Opštine Tuzi u narednom periodu je „**Održivi ekonomski razvoj i unaprijeđen kvalitet života građana Tuzi**“ koji će biti ostvaren kroz postizanje tri strateška cilja u okviru kojih su definisane prioritete oblasti i to:

Strateški cilj 1: Privredni rast i razvoj u prioritetnim oblastima

- Prioritet 1.1 Stvaranje uslova za razvoj malih i srednjih preduzeća i privlačenja investicija
- Prioritet 1.2 Razvoj poljoprivredne proizvodnje i unaprijeđenje konkurentnosti
- Prioritet 1.3 Stvaranje uslova za razvoj i diverzifikaciju turizma i turističke ponude
- Prioritet 1.4. Valorizacija prirodnih resursa

Strateški cilj 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine

- Prioritet 2.1 Unaprijeđenje vodosnabdijevanja u centralnim i ruralnim oblastima
- Prioritet 2.2 Unaprijeđenje upravljanja otpadnim vodama
- Prioritet 2.3 Unaprijeđenje i razvoj komunalnih usluga i komunalne infrastrukture
- Prioritet 2.4 Izgradnja i rekonstrukcija putne i željezničke infrastrukture
- Prioritet 2.5 Izgradnja ostale javne infrastrukture

Prioritet 2.6 Ekologija i zaštita životne sredine

Prioritet 2.7 Unaprijeđenje energetske efikasnosti, obnovljivih izvora energije i prilagođavanje klimatskim promjenama

Strateški cilj 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa

Prioritet 3.1 Unaprijeđenje zdravstvene zaštite

Prioritet 3.2 Unaprijeđenje socijalne zaštite i inkluzije vulnerabilnih grupa

Prioritet 3.3 Unaprijeđenje uslova i kvaliteta obrazovanja

Prioritet 3.4 Unaprijeđenje uslova za razvoj sporta i rekreacije

Prioritet 3.5 Promocija i razvoj kulture

Sa ciljem praćenja realizacije Strateškog plana razvoja definisan je monitoring sistem. Monitoring sistem uključuje indikatore (pokazatelje) uspješnosti za svaki cilj i svaki projekat, uz definisanu polaznu osnovu i planirane rezultate, kao i sredstva provjere kojima će se verifikovati napredak u sprovođenju. Koordinator, u saradnji sa Radnom grupom i Konsultativnom grupom, će sprovoditi praćenje i godišnje izvještavanje.

I ANALIZA POSTOJEĆEG STANJA

1.1 OPŠTI PODACI

Geografski položaj

Opština Tuzi se nalazi na jugoistoku Crne Gore i obuhvata teritoriju površine od 246,8 km², što čini 1,79 % ukupne površine Crne Gore. Opština Tuzi, sa sjedištem u Tuzima, po Zakonu o teritorijalnoj organizaciji¹ obuhvata Tuzi kao naselje gradskog karaktera i naselja: Arza, Barlaj, Vuksanlekaj, Gornja Selišta, Gornji Milješ, Gurec, Zatrijebač, Poprat, Rudine, Budza, Benkaj, Delaj, Mužečka, Nikmaraš, Stjepovo, Koće, Dinoša, Donja Selišta, Donji Milješ, Drume, Krševo, Lovke, Passhkala, Pikalja, Prifta, Pothum, Skorać, Spinja, Traboin, Nabom, Helmica, Šipčanik, Vranj, Vladne, Drešaj, Dušiće, Koderbudan, Omerbožovići, Sukuruć, Cijevna i Kuće Rakića i druga naselja utvrđena posebnom odlukom opštine.

Opština Tuzi ima odličnu geostrategijsku, geopolitičku i ekonomsku poziciju: od Jadranskog mora je udaljena oko 40 km, dok je granični prijelaz sa Republikom Albanijom-Božaj je na njenoj teritoriji na samo 14 km udaljenosti od Tuzi. Opština Tuzi se graniči Skadarskim jezerom sa južne strane; sa zapadne i sjeverne strane se graniči sa Glavnim gradom Podgorica, a sa istočne strane sa Republikom Albanijom..

Zemljište

Pedologija područja opštine Tuzi nije dovoljno izučavana za šta je potrebno vrijeme, sredstva, eksperti i mnogo rada. Zemljištima treba obratiti više pažnje jer su veoma značajan potencijal kao ekonomski resursi ovog područja. Pedološki potencijal Tuzi je vezan sa karbonatnim kamenom, ovaj kamen sačinjava osnovu na kojem su stvarane različite vrste zemljišta. Zbog ovoga i vrste zemljišta u većoj mjeri imaju ove osobine. Ovo su karstka zemljišta koje se na osnovu pedoloških karakteristika dijele na nekoliko tipova. Osim ovih zemljišta na području Tuzi se pojavljuju i aluvijalna karbonatna zemljišta, koja imaju veoma veliki značaj za razvoj poljoprivrede na ovom području. Pregled različitih zemljišta na području Tuzi:

- Organo-moneralna i tresetna zemljišta, rasprostranjena su na priobalnom dijelu Skadarskog jezera. To su uglavnom močvarna zemljišta;
- Aluvialno-karbonatna zemljišta sa dubokim profilom, to su poljoprivredna zemljišta, imaju veliki značaj za poljoprivrednu proizvodnju;
- Aluvialno-karbonatna zemljišta sa plitkim profilom, imaju značaj za razvoj povrtarstva;
- Sedimentirana i antropogena crvena zemljišta - Terra rossae, rasprostranjena su na podnožjima brda, depresijama. Imaju veliki značaj za brdovita područja;
- Erodirana i kamena crvenica, je veoma rasprostranjena na području Tuzi, to su uglavnom pašnjaci i nema veliki značaj za poljoprivrednu proizvodnju, humusna crvenica;
- Smeđa plitka zemljišta na fluvioglacialnom sloju, smeđa veoma plitka zemljišta na fluvioglacialnom sloju, smeđa šumska karbonatna zemljišta, crna karbonatna zemljišta;
- Crna karbonatna krševita zemljišta, zastupljena su na malim površinama - simbolično, obično oko vrhova brda, nemaju poljoprivredni značaj.

¹ Zakon o teritorijalnoj organizaciji Crne Gore ("Službeni list Crne Gore", br. 054/11 od 17.11.2011, 026/12 od 24.05.2012, 027/13 od 11.06.2013, 062/13 od 31.12.2013, 012/14 od 07.03.2014, 003/16 od 15.01.2016, 031/17 od 12.05.2017)

Vode

Hidrografija tretiranog područja je kompleksna. Ovo nam potvrđuje i veliki broj hidrografičkih objekata i velika rasprostranjenost i njihove hidrografičke osobine. Na hidrografiju opštine Tuzi utiču: Skadarsko jezero (dio koji pripada tretiranom prostoru), Rijeka Cijevna, rječice Rujela, Riječina kao i neke brdske rječice, kao i više izvora tipova vrela, estavela, lakustralnih i sublakustralnih izvora i sl. Najveći hidrografički objekat i najznačajni za opštinu Tuzi je Skadarsko jezero.

Skadarsko jezero je međunarodno i prostire se između Republike Albanije i Crne Gore. Skadarsko jezero se prostire na površini od oko 540 km², u toku maksimalnog nivoa, a u toku minimalnog nivoa površina jezera se smanjuje na oko 369.72 km². Republici Albaniji pripada oko 1/3 površine. Najveći dio jezera teritorijalno trebalo bi da pripada opštini Tuzi. Skadarsko jezero je proglašeno kao Nacionalni park 1983. Ovo jezero je najveće jezero na Balkanu. Na tektonskom aspektu je kriptodepresioni najveći u Evropi, istovremeno je i najveći bazen slatke vode na Balkanu. Na dijelu brijega i na dnu pojavljuje se veliki broj lakustralnih i sublakustralnih izvorišta koji obogaćuju nivo jezera. Osim ovih izvorišta Skadarsko jezero se obogaćuje i sa vodom iz rijeke Morače. Rijeka Bojana je otoka Skadarskog jezera dužine od oko 41 km i uliva se u Jadransko more. Rijeka Bojana jednim dijelom toka čini granicu Crne Gore i Albanije. Skadarsko jezero je nacionalni park i predstavlja vrlo značajan prirodni resurs Tuzi i Crne Gore uopšte, koji se nedovoljno koristi i nedovoljno dobro čuva. Povoljni hidrološki i klimatski uslovi, obilje hrane i zaklona su uslovlili intenzivan razvoj ribljih populacija na Skadarskom jezeru.

Rijeka Cijevna izvire u planinskom dijelu Prokletija na teritoriji Albanije na nadmorskoj visini od 1397m, u blizini sela Vermoš, gdje nastaju Cijevna Selcanska, (Cem i Selcës apo Cem i bardhë) i Cijevna Vuklitska (Cem i Vuklit apo Cemi zi). Poslije desetak kilometara slobodnog toka, spajaju se kod sela Tamare (Ura e Tamarës). Cijevna je duga 58,8km, od čega dužinom od 26,5km protiče kroz Albaniju gdje gradi jedan od najljepših kanjona na ovom dijelu Balkanskog poluostrva. Ulazeći u Crnu Goru južno od brda Suka e Mizdrakut (1.143 m.n.v.), Cijevna na dužini od oko 32km protiče kroz dva različita predjela. Od karaule do sela Dinoša usjeca 17km dugi krečnjački kanjon, dok je ulaskom u Čemovsko polje, pa sve do ušća u Moraču, južno od Podgorice Cijevna usjekla minijaturni kanjon kroz konglomeratnu podlogu u dužini od 15km. Kanjonski dio Cijevne, čija dužina na teritoriji Crne Gore iznosi 12km, udaljen od Podgorice desetak kilometara je jedan od najljepših kanjona na teritoriji Crne Gore. Geomorfološke i hidrogeološke karakteristike kanjona rijeke Cijevne su posledica njegove tektonske strukture kao i tektonike neposrednog okruženja. Za današnju ljepotu korita Cijevne i raznovrsnost geomorfoloških oblika, zaslužna je fluvijalna erozija i povlačenje lednika sa Prokletija. Sliv Cijevne pripada terenima sliva Skadarskog jezera i prostire se u prelaznoj klimatskoj zoni između oblasti sredozemne (jadranske) i umjereno kontinentalne klime.

Šume

Šume na teritoriji opštine Tuzi nalaze se na prostoru tri gazdinske jedinice:

- GJ Kuči - ukupne površine 1.753,15 ha, od čega izdanačke šume čine 70,25 ha, šikare 521,40 ha i neobraslo zemljište 1.161,50 ha. Zastupljene vrste: Cer (*Quercus cerris*).
- GJ Cijevna-Zatrijebač - ukupne površine 3.366,40 ha, od čega visoke šume čine 179,00 ha, šikare 128,00 ha i neobraslo zemljište 3.059,40 ha. Zastupljene vrste: Cer (*Quercus cerris*), Bukva (*Fagus moesiaca*).
- GJ Dečić-Božaj - ukupne površine 1.444,50 ha, od čega visoke šume čine 173,50 ha, šume za ostale namjene 255,00 ha i neobraslo zemljište 1.016,00 ha. Zastupljene vrste: Crni grab (*Ostrya carpinifolia*), Bukva (*Fagus moesiaca*)

Najveći dio šuma se odnosi neprivredne šume, tako da šume neće biti od većeg značaja sa ekonomskog aspekta u narednom periodu.

Mineralne sirovine

Na teritoriji opštine Tuzi nalaze se nemetalne mineralne sirovine:

- Tehničko građevinski kamen - Ležište „Dubrava“ udaljeno 4,5km od Tuzi prema Arzi. Ležište izgrađuju dvije vrste karbonatnih stijena: krečnjaci i dolomitični krečnjaci. Površina ležišta iznosi 2,2 ha u dužini 225 m u pravcu istok-zapad i širini od 100 m u pravcu sjever-jug. Maksimalna debljina je oko 100 m. Na osnovu rezultata istraživanja utvrđene su rezerve u ukupnoj količini od 239.000 t. Fizičko-mehaničke osobine kamena su povoljne. Perspektivne rezerve C1 kategorije procjenjene su na 155.000 m³. Ležište „Trgaja“ smješteno je na lijevoj obali rijeke Cijevne. Utvrđene geološke rezerve iznose ukupno 4.524.000 t.
- Pijesak i šljunak - riječni nanosi nalaze se u koritu rijeke Cijevne. Najznačajnije ležište je „Kuće Rakića“ - nalazi se u koritu rijeke Cijevne, 200 m nizvodno od mosta preko Cijevne do Rakića kuće (oko 1.200 m). Zahvata vodotok rijeke u nivou njenog plavnog talasa. Aluvijalni nanosi javljaju se pretežno gdje rijeka meandriira. Ne postoje podaci o dimenzijama nekoliko naslaga u ovom ležištu niti o obimu eksploatacije.
- Treset - u Podhumskom zalivu nalaze se najveće naslage treseta na Skadarskom jezeru. U tom prostoru izdvojeno je 12 površina (kompleksa) sa tresetom. Sjevernim obodom jezera fluvio-glacijalni sedimenti su prekriveni, u geološkom smislu, najmlađim, jezerskim organogenim (treset), organogenomineralnim (polutreset sapropel) i mineralnim tvorevinama (mulj, glina i dr.). Prostiru se na površini od oko 1.500 ha (ukupno svi kompleksi) sa debljinom naslaga od 0,5 do 7m. Orijentacione naslage treseta su oko 31.000.000 m³, a polutreseta oko 8.000.000 m³.

Administrativna podjela

Opština Tuzi je administrativno podijeljena na 41 naselje. Shodno Odluci o mjesnim zajednicama² u toku je formiranje mjesnih zajednica. Formirano je 16 mjesnih zajednica koje predstavljaju dio jedinstvenog sistema lokalne samouprave i oblik neposrednog učešća građana u vršenju javnih poslova, dok se u narednom periodu očekuje formiranje još najmanje 5 mjesnih zajednica. Na teritoriji opštine Tuzi formirane su sledeće mjesne zajednice:

- MZ „Krševo“, obuhvata naselja: Krševo, Passhkale i Gurec,
- MZ „Dušić-Ljekaj“, obuhvata naselja: Dušić i Ljekaj,
- MZ „Drume“, obuhvata naselje Drume,
- MZ „Dinoša“, obuhvata naselja: Dinoša, Planinica i Hadzaj,
- MZ „Koći“, obuhvata naselje Koći,
- MZ „Karabuško polje“, obuhvata naselje Karabuško polje,
- MZ „Pothum- Drešaj“, obuhvata naselja: Pothum i Drešaj,
- MZ „Omerbožovići“, obuhvata naselje Omerbožovići,
- MZ „Kuće Rakića“, obuhvata naselje Kuće Rakića,
- MZ „Rranza e Sukes“, obuhvata naselja: Pikalja, Lovka, Donje Selišta, Gornja Selišta i Prifta,
- MZ „Sukuruć“, obuhvata naselja: Sukuruć i Kodrabudan,
- MZ „Traboin“, obuhvata naselja: Arza, Barlaj, Spinja, Nabom Helmica i Traboin,
- MZ „Vranj“, obuhvata naselje Vranj,

² Odluka o mjesnim zajednicama ("Službeni list Crne Gore - opštinski propisi", br. 032/19 od 08.08.2019)

- MZ „Vuksanlekaj”, obuhvata naselje Vuksanlekaj,
- MZ „Vladne”, obuhvata naselje Vladne,
- MZ „Zatrijebač” naselja: Rudine, Cijevna, Budza, Stjepoh, Deljaj, Benkaj i Poprat.

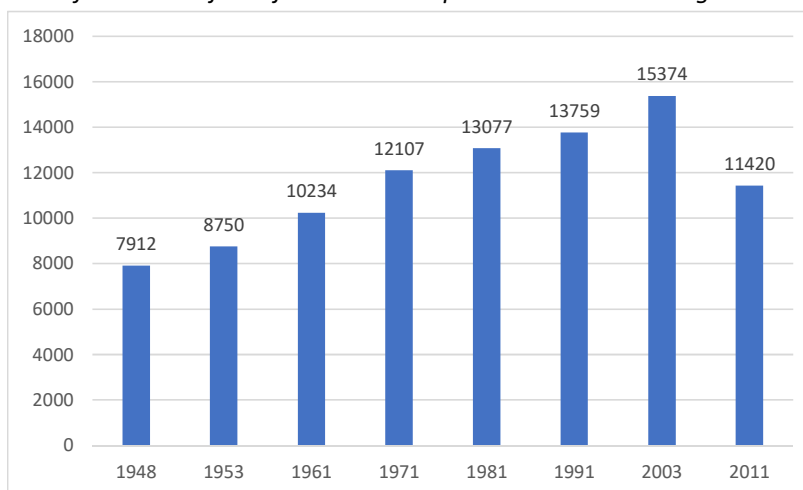
1.2 ANALIZA DEMOGRAFSKE SITUACIJE

Prema podacima Popisa stanovništva 2011. godinena području opštine Tuzi živi 11.420 stanovnika. Prosječna starost populacije je oko 35 godina što pripada stadijumu demografske starosti (35-39 godina), kao i najveći broj opština u Crnoj Gori. Takođe, na području postoji oko 4000 stambenih jedinica odnosno kuća. Glavne karakteristike demografskih kretanja ogledaju se u demografskom starenju stanovništva, depopulaciji posebno u brdskom dijelu opštine i migraciji stanovništva.

Kretanje broja stanovnika

Popisom stanovništva iz 2011. godine je utvrđeno smanjenje broja stanovnika na području opštine Tuzi u odnosu na ranije popise. U odnosu na popis iz 2003. godine, ukupno stanovništvo je smanjeno za 3.954 stanovnika ili 25,7%. Razlog smanjenja broja stanovnika je najvećim dijelom višedecenijska emigracija, dok je jednim dijelom smanjenje rezultat promjene metodologije popisa iz 2011. godine.

Grafik 1: Kretanje broja stanovnika opštine Tuzi 1948-2011.god.

Izvor: Popis stanovništva 2011. godine, Monstat

U odnosu na popis iz 2003. godine rast broja stanovnika zabilježen je u svega četiri naselja i to: Donji Milješ, Drešaj, Omerbožaj i Kuće Rakića. Najveći broj stanovnika koncentrisan je u gradskom naselju Tuzi gdje živi 4748 stanovnika ili 41,6% pd ukupnog broja stanovnika opštine Tuzi. Ostala značajnija naseljena mjesta posmatrano po broju stanovnika predstavljaju: Vranj, Gornji Milješ, Donji Milješ, Dinoša i Vladni.

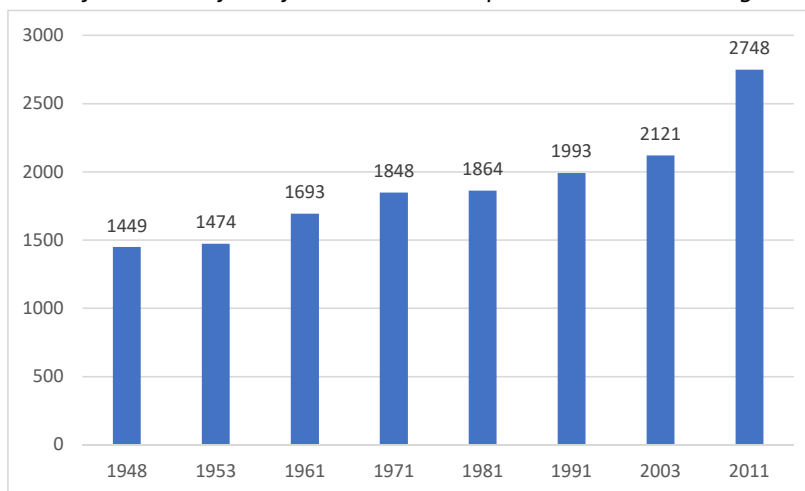
Prema podacima Monstata, procjenjeni broj stanovnika sredinom 2019. godine za opštinu Tuzi je iznosio 12.371 stanovnik. Prema ovim podacima može se zaključiti da je došlo do blagog porasta stanovništva u poređenju sa popisom iz 2011. godine. U opštini je zabilježen pozitivan prirodni priraštaj u 2019. godini od 62 osoba (162 rođenih i 100 umrlih). Podaci o unutrašnjim migracijama ukazuju da se opština Tuzi suočava sa negativnim migracionim saldom koji je u 2019. godini iznosio 44 osobe (144 doseljenih i 190 odseljenih). Ipak, podatke o migracijama treba uzeti sa rezervom jer postoji mogućnost da se opština suočava sa kretanjem i administrativnim preregistracijama kao i ostale novoformirane opštine, posebno imajući u vidu

da se najveći dio registrovanih preseljena odnosi na Podgoricu, čiji su sastavni dio bile Tuzi do septembra 2018. godine.

Kretanje broja domaćinstava

Po popisu iz 2011. godine evidentirano je 2748 domaćinstava na području opštine Tuzi. Za razliku od kretanja broja stanovnika, broj domaćinstava je povećan za 627 domaćinstava ili 29,6% u periodu između zadnja dva popisa. Prosječan broj članova po domaćinstvu u 2011. godini je iznosio 4,16. Najveći broj domaćinstava je skoncentrisan u gradskom naselju Tuzi 1.161 ili 42,2% od ukupnog broja domaćinstava opštine Tuzi.

Grafik 2: Kretanje broja domaćinstava opštine Tuzi 1948-2011.god

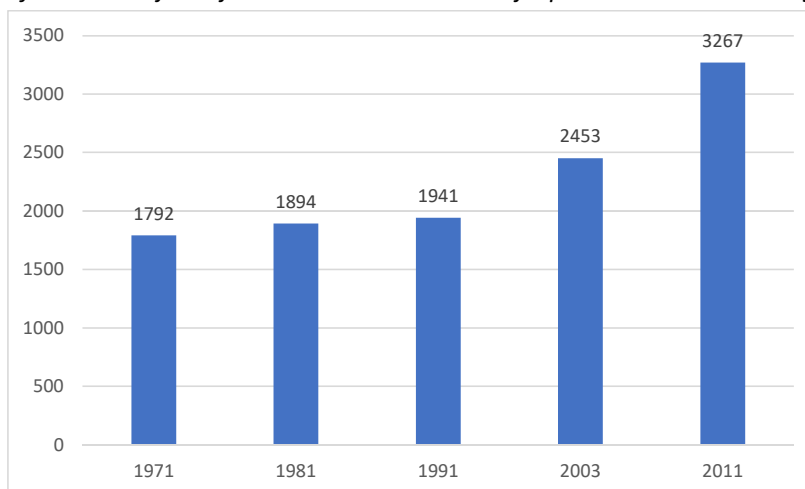

Izvor: Popis stanovništva 2011. godine, Monstat

Kretanje broja stanova

Rast broja domaćinstava je bio izraženiji u odnosu na kretanje broja stanovnika, što je uslovalo potrebu rasta broja stambenih jedinica. Popisom 2011. godine evidentirano je 3267 stanova, što je za 814 ili 33,2% više u odnosu na popis iz 2003. godine. Rast broja stanova je posebno bio izražen u naseljima: Tuzi, Vranj, Sukuruć, Omerbožovići, Donji Milješ i Gornji Milješ.

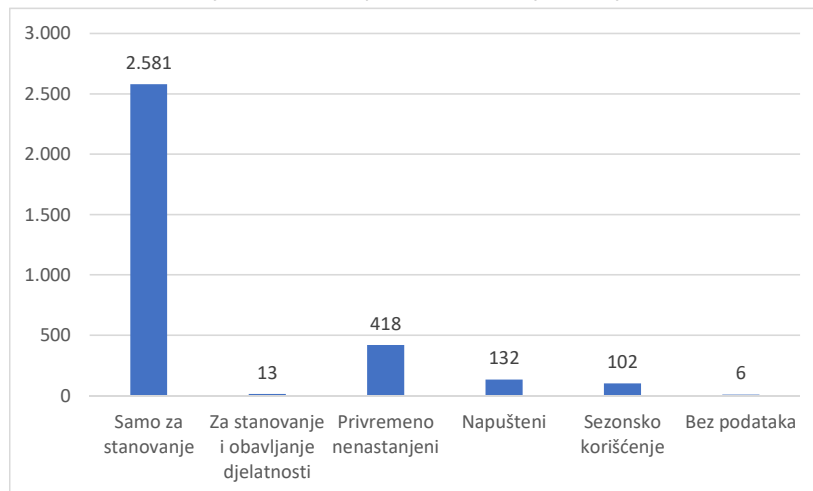
Grafik 3: Kretanje broja stanova-kuća na teritoriji opštine Tuzi 1971-2011.god

Izvor: Popis stanovništva 2011. godine, Monstat

Od ukupnog broja stanova najveći broj je namijenjen za stanovanje 3.144 ili 96,7%. Prema popisu iz 2011. godine prazni stanovi (privremeno nenastanjeni i napušteni) su činili 16,9% ukupnog broja stanova, što je direktna posledica emigracije stanovništva, koja je posebno bila izražena u prethodne dvije decenije.

Grafik 4: Stanovi prema korišćenju/namjeni

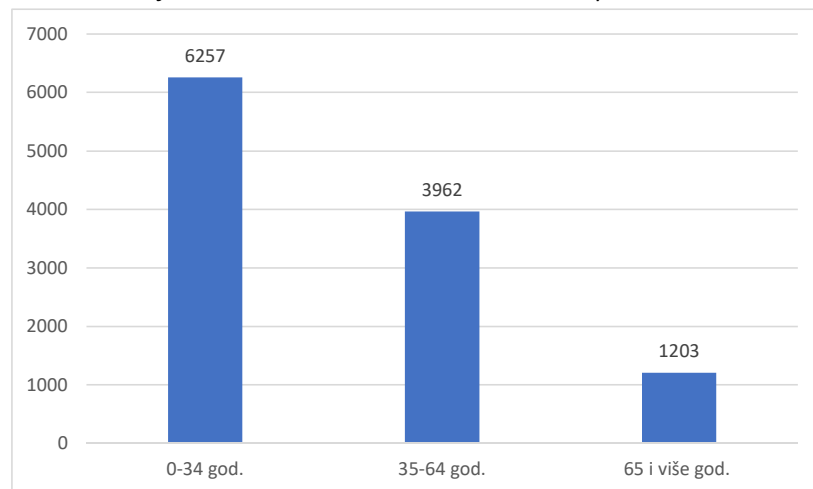
Izvor: Popis stanovništva 2011. godine, Monstat

Starosna i polna struktura stanovništva

Demografski razvoj zavisi od brojnosti stanovnika u mlađim starosnim kategorijama i pruža najpouzdanije obavještenje u kojoj mjeri će starije generacije biti zamijenjene mlađim i starosnim grupama koje će preći u kategoriju radnog potencijala tretiranog područja, što je jako važno sa aspekta planiranja radne snage, te se može konstatovati da tretirano područje i pored određenih negativnih demografskih kretanja ima povoljnu populacionu strukturu.

Od ukupno 11.422 stanovnika opštine Tuzi, 6.267 ili skoro 55% su mlađi od 35 godina, a između 35 i 64 godine je 3.962 stanovnika ili oko 35%.

Grafik 5: Starosna struktura stanovništva opštine Tuzi

Izvor: Popis stanovništva 2011. godine, Monstat

Dodatno, indeks starenja koji predstavlja odnos stare i mlade populacije ima vrijednost 0,44 i ukazuje da na području opštine Tuzi živi pretežno mlađa populacija³. Generalno, polna struktura muške i ženske populacije je prilično uravnotežena uz nešto veće učešće muška populacije (51,2%), u odnosu na žensku populaciju (48,8%). Može se uočiti da je indeks starenja nešto veći kod ženske populacije, što ukazuje da je starosna komponenta tj. starenje izraženije kod ženske populacije.

Tabela 1: Starosna struktura i indeks starenja stanovništva opštine Tuzi

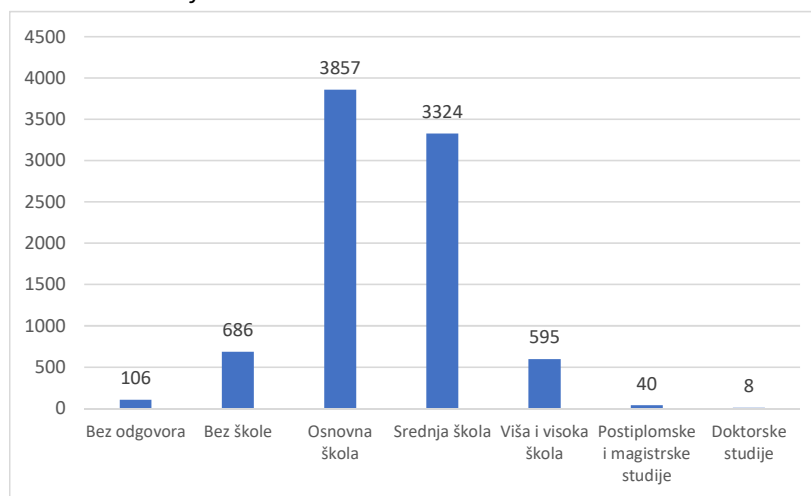
	muško	žensko	ukupno
0-19	1.953	1.799	3.752
20-59	3.106	2.892	5.998
60 i više	786	881	1.667
nepoznato	1	4	5
Ukupno	5.846	5.576	11.422
Indeks starenja	0,40	0,49	0,44

Izvor: Popis stanovništva 2011. godine, Monstat

Obrazovna struktura stanovništva

Na osnovu podataka Popisa 2011. godine, može se zaključiti da opština Tuzi ima dobar razvojni kadrovski potencijal, jer ima 3.324 osoba sa srednjom školskom spremom, 595 sa višom i visokom školskom spremom, 40 magistara i 8 doktora nauka. U posljednje vrijeme, sve više mladih sa područja opštine Tuzi pohađa fakultete, visoke škole, magistarske i doktorske studije u Crnoj Gori, na službenom jeziku, ali je sve više i onih koji studiraju i u inostranstvu, u Albaniji, na Kosovu, u SAD-u i Evropi. Oni svakako garantuju svijetlu budućnost opštine Tuzi.

Grafik 6: Obrazovna struktura stanovništva Tuzi

Izvor: Popis stanovništva 2011. godine, Monstat

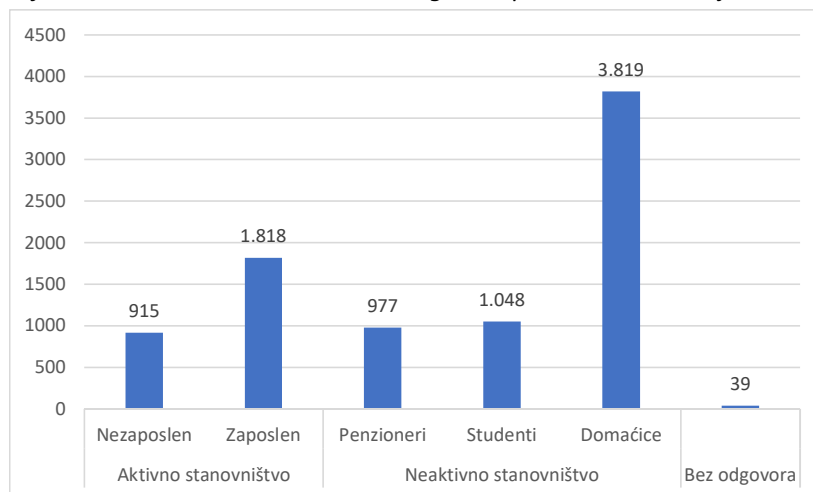
³ Indeks starenja predstavlja odnos broja stanovnika od 60 i više godina starosti prema broju stanovnika ispod 20 godina starosti

1.3 TRŽIŠTE RADA

Radno aktivno stanovništvo

Podaci o aktivnom stanovništvu, odnosno raspoloživom radnom kontingentu dostupni su na osnovu Popisa iz 2011. godine. Prema dostupnim podacima ukupno aktivno stanovništvo u opštini Tuzi je iznosilo 2.733 stanovnika, što predstavlja stopu aktivnosti od 31,7%⁴. U strukturi neaktivnog stanovništva najzastupljeniju grupu predstavljaju domaćice.

Grafik 7: Stanovništvo starosti 15 i više godina prema ekonomskoj aktivnosti

Izvor: Popis stanovništva 2011. godine, Monstat

Niska stopa aktivnosti i registrovane zaposlenosti posebno je izražena kod ženske populacije. Prema rezultatima popisa, stopa aktivnosti kod muške populacije je iznosila 42,2%, dok je kod ženske populacije stopa aktivnosti iznosila svega 20,7%.

Tabela 2: Stanovništvo starosti 15 i više godina prema ekonomskoj aktivnosti

Pol	Ukupno	Aktivno stanovništvo		Neaktivno stanovništvo			Bez odgovora
		Nezaposlen	Zaposlen	Penzioneri	Studenti	Domaćice	
muško	4.406	581	1.279	570	555	1.406	15
žensko	4.210	334	539	407	493	2.413	24
ukupno	8.616	915	1.818	977	1.048	3.819	39

Izvor: Popis stanovništva 2011. godine, Monstat

Zaposlenost

Podaci o godišnjem i mjesečnom broju zaposlenih dobijaju se na osnovu evidencija koje su regulisane Zakonom o evidencijama u oblasti rada, a vode se u Centralnom registru obveznika i osiguranika (CROO) kod Poreske uprave Crne Gore, koje Zavod za statistiku redovno preuzima. Ovim evidencijama obuhvaćeni su zaposleni u preduzećima, ustanovama i organizacijama svih oblika svojine kao i strani državljani zaposleni u Crnoj Gori. Statističko praćenje broja zaposlenih za novoformirane opštine još uvijek nije uspostavljeno. Problem predstavlja što značajan dio preduzeća nije promijenio podatke u svojim prijavama.

⁴ Stopa aktivnosti predstavlja procenat aktivnog stanovništva u ukupnom stanovništvu starom 15 i više godina.

Nezaposlenost

Na evidenciji Biroa rada Tuzi, na dan 7. jun 2020. godine se nalazilo 894 nezaposlena lica, od čega je 496 žena ili 55,48%. Na dan 31.12.2019. godine registrovano je 726 nezaposlenih (žena je bilo 392 ili 53,99%), tako da je došlo do povećanja nezaposlenosti za 168 lica ili 23,14%.

Struktura nezaposlenih lica je nepovoljna sa velikim učešćem NK i PK lica koja čine preko 55% nezaposlenih. Ova lica se mogu smatrati teže zapošljivim, imajući u vidu da je izbor radnih mjesta ograničen, kao i da ove poslove mogu obavljati lica sa većim stepenima stručne spreme.

Tabela 3: Nezaposlena lica prema stepenu stručne spreme i polu

Datum	Pol	Stepen stručne spreme										Ukupno
		I	II	III	IV	V	VI-1	VI-2	VII-1	VII-2	VIII	
7.6.2020.	Ukupno	379	14	81	158	1	2	0	88	3	0	726
	Žene	207	6	34	88	0	1	0	56	0	0	392
	Muškarci	172	8	47	70	1	1	0	32	3	0	334
31.12.2019.	Ukupno	479	19	103	213	2	6	0	68	4	0	894
	Žene	264	8	52	121	1	1	0	46	3	0	496
	Muškarci	215	11	51	92	1	5	0	22	1	0	398

Izvor: Zavod za zapošljavanje Crne Gore (ZZZCG)

U strukturi nezaposlenih lica značajan udio čine starija lica (preko 50 godina starosti) za kojima je tražnja značajno manja. U odnosu na posmatrani period zabilježen je rast broja nezaposlenih ove starosne grupe, a koja je nešto izraženija kod muške populacije.

Tabela 4: Netaposlena lica prema starosnim grupama i polu

Datum	Pol	Starosne grupe						Ukupno
		Do 18 godina	Preko 18 do 25	Preko 25 do 30	Preko 30 do 40	Preko 40 do 50	Preko 50 godina	
7.6.2020.	Ukupno	2	96	72	172	179	205	726
	Žene	2	56	46	109	100	79	392
	Muškarci	0	40	26	63	79	126	334
31.12.2019.	Ukupno	4	100	93	221	223	253	894
	Žene	2	56	59	144	124	111	496
	Muškarci	2	44	34	77	99	142	398

Izvor: Zavod za zapošljavanje Crne Gore (ZZZCG)

U strukturi nezaposlenih lica prema dužini traženja posla kratkoročna nezaposlenost čini 45,4%, dok dugoročna nezaposlenost (lica koja aktivno traže posao preko 12 mjeseci) čine 54,6% nezaposlenih. Dodatno, može se uočiti da je dugoročna nezaposlenost malo izraženija kod muške populacije. Povećanjem dužine trajanja nezaposlenosti vjerovatnoća nalaženja posla se smanjuje s obzirom da znanje i vještine vremenom obično postepeno zastarijevaju.

Tabela 5: Nezaposlena lica prema dužini traženja zaposlenja i polu

Datum	Pol	Dužina traženja zaposlenja							Ukupno
		Do 6 mjeseci	Preko 6 do 9 mjeseci	Preko 9 do 12 mjeseci	Preko 1 do 3 godine	Preko 3 do 5 godina	Preko 5 do 8 godina	Preko 8 godina	
7.6.2020.	Ukupno	188	26	29	282	162	13	26	726
	Žene	105	19	22	148	90	6	2	392
	Muškarci	83	7	7	134	72	7	24	334
31.12.2019.	Ukupno	316	66	24	232	215	14	27	894
	Žene	187	37	13	151	98	7	3	496
	Muškarci	129	29	11	81	117	7	24	398

Izvor: Zavod za zapošljavanje Crne Gore (ZZZCG)

Ponudu radne snage u opštini Tuzi, predstavljenu kao broj nezaposlenih lica koja su ponuđena tržištu rada u toku godine (zbir broja nezaposlenih lica koji se zatekao na početku godine i lica koja su u toku godine prijavljeni kao novi tražioci zaposlenja) čine uglavnom neraspoređeni, odnosno lica bez stručnih kvalifikacija. Pored ove grupe, sa aspekta ponude radne snage, značajnije grupe zanimanja čine: društveno-humanistička zanimanja, trgovci, proizvođači bilja, ekonomisti i dr.

Tabela 6: Ponuda radne snage prema grupama zanimanja u 2019. godini

Grupa zanimanja	Nezaposleni na početku	Novoprijavljeni	Ponuda (1+2)
01 Proizvođači bilja	26	16	42
04 Veterinari	0	2	2
05 Prerađivači hrane i pića	2	1	3
06 Prerađivači duvana	0	1	1
10 Prerađivači i obrađivači drveta	5	1	6
16 Metalurzi	3	5	8
18 Orađivači metala	8	3	11
19 Monteri i instalateri u mašinstvu	2	1	3
20 Mašinski konstruktori i projektanti	3	1	4
21 Mašinski tehnolozi	0	1	1
22 Mehaničari i mašinisti	10	6	16
24 Elektroenergetičari	4	3	7
25 Elektromehaničari	4	2	6
26 Elektroničari	1	0	1
27 Zanimanja telekomunikacija	2	1	3
28 Zanimanja računarske tehnike	2	3	5
31 Hemičari	5	4	9
39 Tekstilci	0	3	3
40 Proizvođači odjeće	15	2	17
42 Obučari i kožni galanteristi	2	0	2
50 Geodeti	1	0	1
51 Arhitekti i urbanisti	1	2	3
52 Građevinari	7	2	9
53 Zanimanja završnih građevinskih radova	1	0	1
56 Zanimanja drumskog saobraćaja	4	3	7
64 Trgovci	21	21	42
65 Zanimanja ugostiteljstva i turizma	20	11	31
66 Menadžeri i organizatori	11	7	18

67 Ekonomisti	24	16	40
68 Pravnici	12	7	19
71 Administratori	1	2	3
72 Zanimanja odbrane, bezbjednosti i zaštite	2	3	5
75 Vaspitači i nastavnici društveno-humanističke oblasti	23	11	34
76 Nastavnici prirodno-matematičke struke	2	0	2
82 Društveno-humanistička zanimanja	71	77	148
83 Prirodno-matematička zanimanja	7	3	10
85 Likovni umjetnici i dizajneri	0	2	2
86 Scenski umjetnici, muzičari i književnici	0	1	1
87 Zanimanja javnog informisanja	2	1	3
88 Ostala zanimanja kulture, umjetnosti i informisanja	7	1	8
90 Medicinari	17	11	28
91 Stomatolozi	5	2	7
92 Farmaceuti	2	1	3
94 Zanimanja fizičke kulture	1	2	3
96 Zanimanja ličnih usluga	14	11	25
98 Vjerska zanimanja	1	4	5
99 Neraspoređeni	378	227	605

Izvor: Zavod za zapošljavanje Crne Gore (ZZZCG)

Raspoloživi podaci pokazuju da bi politike zapošljavanja u narednom periodu trebale biti usmjerene na najosjetljivije grupe na tržištu rada. Prvenstveno treba obratiti pažnju na niskokvalifikovane osobe koji čine preko polovine nezaposlenih, a za kojima ne postoji dovoljna tražnja na lokalnom tržištu rada, ili njihova znanja i vještine ne odgovaraju poslodavcima.

1.4 DRUŠTVENE DJELATNOSTI

1.4.1 OBRAZOVANJE

Na području opštine Tuzi postoje institucije predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja. Jezik nastave u školama, zavisno od etničke strukture lokalne sredine, je albanski i crnogorski i odvija se u osnovnim školama; „Mahmut Lekić“, Tuzi; „29 Novembar“ Dinoša; „Djerdj Kastrioti-Skenderbeg“, Zatrijebač; „Jedinstvo“ Hoti, te u Srednjoj stručnoj školi „25.Maj“ i Medresi „Mehmed Fatih“. Takođe, na području opštine Tuzi postoji područna jedinica JU Umjetničke škole za muziku i balet „Vasa Pavić“ koja je smještena u okviru objekta OŠ „Mahmut Lekić“.

Predškolsko obrazovanje

Na području opštine Tuzi u septembru 2019. godine otpočeo je sa radom novoizgrađeni vrtić „Dječija radost“ kao područna jedinica JPU „Đina Vrbica“ iz Podgorice kapaciteta za više od 200 mališana. Pored novog vrtića postoje i tri objekta u kojima provode vrijeme djeca predškolskog uzrasta. Jedan je pri OŠ „29 Novembar“ Dinoša kao područna jedinica vrtića JPU „Đina Vrbica“, dok je drugi, vrtić „Majka Tereza“ pri Katoličkoj crkvi u Sukuruću, a treći je pri Islamskoj zajednici u Tuzima.

Tabela 7: Broj i struktura djece, JPU „Đina Vrbica“, područna jedinica „Dječija radost“ u Tuzima, 2019/2020

Vaspitna grupa	Albanski jezik			Crnogorski - srpski, bosanski, hrvatski jezik			UKUPNO
	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno	
mlađa jaslena grupa				7	5	12	12
mlađa vaspitna grupa	8	8	16	24	16	40	56
srednja vaspitna grupa	18	10	28				28
starija jaslena grupa				21	11	32	32
starija vaspitna grupa	22	15	37	13	18	31	68
UKUPNO	48	33	81	65	50	115	196

Izvor: Ministarstvo prosvjete

Osnovno obrazovanje

Na području opštine Tuzi, postoje četiri osnovne škole:

- Osnovna škola „Mahmut Lekić“ u Tuzima sa područnim jedinicama u Milješu, Sukuruću i Vuksanlekaj
- Osnovna škola „29. novembar“ u Dinoši sa područnim jedinicama u Krševu i Prifte
- Osnovna škola „Gjergj Kastrioti Skenderbeg“ u Zatrijepču sa područnim jedinicama Zatrijebačka Cijevna i Donji Zatrijebač
- Osnovna škola „Jedinstvo“ u Skoraću sa područnim jedinicama Gornje Drume i Traboin.

U školskoj 2019/2020 nastavu u pomenute četiri osnovne škole je pohađalo 1463 učenika, od čega najviše u OŠ „Mahmut Lekić“ u Tuzima. Škole raspolažu sa dovoljnim kapacitetom za prijem učenika. Stanje objekata, posebno područnih odeljenja nije u potpunosti zadovoljavajuće pa je neophodno sprovesti određene intervencije. Kadrovski je nastava uglavnom pokrivena, ali problem se javlja kod određenih predmeta u nastavi na albanskom jeziku.

Tabela 8: Broj učenika, nastavnog osoblja i zaposlenih u osnovnim školama

Ustanova	Broj učenika	Broj nastavnog osoblja	Broj zaposlenih
Mahmut Lekić	1171	98	121
29. novembar	192	21	29
Đerđ Kastrioti - Skenderbeg	47	14	21
Jedinstvo	53	18	25
UKUPNO	1463	151	196

Izvor: Ministarstvo prosvjete

Osnovna škola u Tuzima postoji od 1907. godine. Od 1947. godine škola je postaje sedmogodišnja i dobija naziv "Mahmut Lekić". Od 1957. godine škola je postala osmogodišnja, 1960. godine (Đerđ Đokaj). Odlukom tada nadležnih državnih organa škola dobija naziv Osnovna škola „Mahmut Lekić“ u Tuzima pomjesnom partizanu iz izuzetno ugledne i poznate porodice Lekić. Do 1966. godine u sastavu JU OŠ „Mahmut Lekić“ su sve škole Malesije (sa izuzetkom škole u Zatrijebču). Te godine odvaja se škola „Jedinstvo“ u Skoraću, a 1979. godine i škola u Dinoši. Do 2006. godine škola je radila u dvije zgrade (bivša zgrada carinarnice i zgradi kod Džamije), kada je izgrađena nova školska zgrada. U sastavu škole su još i petogodišnje (od školske 2013/14.) škole u Milješu, Sukuruću i Vuksanlekaj.

Nastava u matičnoj školi OŠ „Mahmut Lekić“ u Tuzima se obavlja u objektu ukupne površine 4950 m². U okviru matične škole postoji fiskultruna sala. Takođe, nastava se izvodi u područnim odjeljenjima i to: PO Milješ u objektu površine 380 m², PO Sukurić u objektu površine 500 m² i PO Vuksanlekaj u objektu 175 m². U sklopu područnih odjeljenja fizičke aktivnosti se održavaju na poligonima, na otvorenom..

Osnovni problemi koji su istaknuti od strane Ministarstva prosvjete u Osnovnoj školi "Mahmut Lekić" Tuzi su: tehnološka neopremljenost (kompjuteri za svaku učionicu-preporuka nadzornika ZZŠ), točenje vodovodnih i cijevi od centralnog grijanja u toaletima đaka (nalog inspekcijских organa), neophodna zamjena određenog broja radijatora, rješavanje grijanja u fiskulturnoj sali koje nije u funkciji, kao i zamijena ulaznih vrata sale, sanacija zida u hodniku, neophodna zamjena krova u PO Sukuruć, neophodno presvlačenje poligona u matičnoj školi i područnim odjeljenjima, popravka i instaliranje novog video nadzora u matičnoj školi i područnim odjeljenjima kako bi pokrivenost istima bila bolja.

Dalji planovi Ministarstva prosvjete su:

- Sređivanje enterijera i eksterijera Škole: krečenje, zamjena stolarije, česama, WC šolja (matična i područna odjeljenja), lavaboa, osvjetljenje, popravka parketa, parking, nabavka opreme i sprava za nastavu, asfaltiranje dijela prilaznog puta, bunar, nove sadnice, ljetnje učionice, kartice za službeni ulaz, sistem za navodnjavanje, ugradnja klima uređaja ili centralnog sistema hlađenja, poboljšanje konekcije i brzine interneta u svim učionicama i kancelarijama, nabavka tableta za đake i pametnih tabli.
- Rješavanje imovinsko-pravnih odnosa i upisivanje škole u katastar
- Dobijanje upotrebne dozvole-tehnički prijem zgrade

Opština Tuzi u okviru projekta Adria_Alliance planira zamjenu postojećih kotlova sa kotlovima na pelet u Osnovnoj školi "Mahmut Lekić" Tuzi u cilju povećanja energetske efikasnosti, smanjenja zagađenja životne sredine, u krajnjem, smanjenje troškova grijanja. Projekat je finansiran od strane IPA fonda, program INTERREG Italija – Albanija – Crna Gora.

Tabela 9: Osnovna škola "Mahmut Lekić" – struktura i broj đaka 2019/2020

Jedinica	Razred	Nastavni jezik -Albanski			Nastavni jezik Crnogorski - srpski, bosanski, hrvatski jezik			UKUPNO
		M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno	
Matična	I	18	11	29	36	24	60	89
Matična	II	16	15	31	32	25	57	88
Matična	III	16	14	30	29	34	63	93
Matična	IV	16	31	47	35	40	75	122
Matična	V	18	18	36	43	43	86	122
Matična	VI	20	18	38	50	34	84	122
Matična	VII	35	31	66	35	28	63	129
Matična	VIII	36	28	64	29	18	47	111
Matična	IX	40	30	70	34	24	58	128
Milješ	I	4	11	15				15
Milješ	II	5	8	13				13
Milješ	III	8	6	14				14
Milješ	IV	6	6	12				12
Milješ	V	4	6	10				10
Sukruć	I	7	8	15				15
Sukruć	II	5	5	10				10
Sukruć	III	3	6	9				9
Sukruć	IV	5	7	12				12
Sukruć	V	5	4	9				9
Vuksanlekaj	I	5	4	9				9
Vuksanlekaj	II	5	2	7				7
Vuksanlekaj	III	9	8	17				17
Vuksanlekaj	IV	1	3	4				4
Vuksanlekaj	V	8	3	11				11
UKUPNO		295	283	578	323	270	593	1171

Izvor: Ministarstvo prosvjete

Nastava u matičnoj školi OŠ "29. novembar" u Dinoši odvija se u objektu ukupne površine oko 700 m². Matična škola ne posjeduje fiskulturnu salu, već se fizička aktivnost održava na sportskom poligonu. Takođe, nastava se odvija u područnim odjeljenjima: PO Krševo u objektu površine 70 m² i PO Prifte u objektu površine 65 m². Objekti područnih odjeljenja nijesu u adekvatnom stanju.

Tabela 10: Osnovna škola "29. Novembar", struktura i broj đaka 2019/2020

Jedinica	Razred	Nastavni jezik -Albanski		
		M	Ž	Ukupno
Krševo	I	0	1	1
Krševo	IV	0	1	1
Krševo	V	1	0	1
Matična	I	4	10	14
Matična	II	16	7	23
Matična	III	8	6	14
Matična	IV	10	14	24
Matična	V	6	16	22
Matična	VI	9	9	18
Matična	VII	6	11	17
Matična	VIII	10	8	18
Matična	IX	22	15	37
Prifte	I	0	1	1
Prifte	IV	0	1	1
UKUPNO		92	100	192

Izvor: Ministarstvo prosvjete

Nastava u matičnoj školi u OŠ "Đerđ Kastrioti Skenderbeg" Zatrijebač obavlja se u dva objekta ukupne površine 450 m². Objekat matične škole ne posjeduje fiskulturnu salu, već se fizička aktivnost odvija u dvorištu škole na sportskom poligonu. Takođe, nastava se odvija u područnim odjeljenjima: PO Zatrijebačka Cijevna u objektu površine 78 m² i Donji Zatrijebač u objektu površine 65 m². Objekti područnih odjeljenja nijesu u adekvatnom stanju.

Tabela 11: Osnovna škola "Đerđ Kastrioti - Skenderbeg", struktura i broj đaka 2019/2020

Jedinica	Razred	Nastavni jezik -Albanski		
		M	Ž	Ukupno
Donji Zatrijebač – Rudine	I	1	0	1
Donji Zatrijebač – Rudine	II	0	2	2
Donji Zatrijebač – Rudine	V	1	1	2
Matična	I	1	6	7
Matična	III	2	2	4
Matična	IV	2	1	3
Matična	VI	1	3	4
Matična	VII	1	2	3
Matična	VIII	2	0	2
Matična	IX	2	3	5
Zatrijebačka Cijevna	I	1	3	4
Zatrijebačka Cijevna	II	4	0	4
Zatrijebačka Cijevna	III	2	2	4
Zatrijebačka Cijevna	IV	1	1	2
UKUPNO		21	26	47

Izvor: Ministarstvo prosvjete

Nastava u matičnoj školi u OŠ "Jedinstvo" u Skoraću odvija se u objektu površine 645 m², kao i područnim odjeljenjima: PO Gornje Drume u objektu površine 102 m², PO Donje Drume u objektu površine 64 m² i PO Traboin u objektu površine 140 m². Objekti škola su u relativno dobrom stanju, dok se nastava fizičke akktivnosti odvija na poligonima.

Tabela 12: Osnovna škola "Jedinstvo" struktura i broj đaka 2019/2020

Jedinica	Razred	Nastavni jezik -Albanski		
		M	Ž	Ukupno
Gornje Drume	I	0	2	2
Gornje Drume	II	0	1	1
Gornje Drume	III	1	0	1
Gornje Drume	IV	1	1	2
Gornje Drume	V	0	1	1
Matična	I	1	4	5
Matična	II	2	0	2
Matična	III	2	1	3
Matična	IV	2	2	4
Matična	V	3	1	4
Matična	VI	2	3	5
Matična	VII	3	4	7
Matična	VIII	2	6	8
Matična	IX	3	4	7
Traboin	II	0	1	1
UKUPNO		22	31	53

Izvor: Ministarstvo prosvjete

Područna jedinica JU Umjetničke škole za muziku i balet "Vasa Pavić" u Tuzima koristi prostorije OŠ „Mahmut Lekić“, i to učionicu likovnog obrazovanja ukupne površine 86 m², kao i pomoćnu prostoriju površine 21 m². U okviru škole postoje usmjerenja: klavir, harmonika, gitara, klarinet, violina i tambura. U školskoj 2019/2020 godini nastavu je izvodilo 9 nastavnika, a ukupan broj upisanih učenika je bio 53, i to:

- I razred – 1 učenik
- II razred – 17 učenika
- III razred – 14 učenika
- IV razred – 14 učenika
- V razred – 7 učenika

Srednje obrazovanje

Na području opštine Tuzi postoje dvije srednjoškolske ustanove, i to: srednja mješovita škola „25. maj“ u Tuzima i srednja škola, medresa "Mehmed Fatih" u Milješu.

SMŠ "25. maj" je počela sa radom kao područno odjeljenje gimnazije „Slobodan Škerović“ u Podgorici, školske 1971/72. godine. Odlukom Ministarstva prosvjete Crne Gore od 1. februara 1976. godine, počinje u potpunosti sa samostalnim radom. U 2018. godini je promijenila naziv u Srednja mješovita škola "25. maj", zbog uvođenja novih smjerova – turistički tehničar četvrti stepen i prodavač treći stepen. Način nastave je

kabinetskog tipa. Škola posjeduje 11 učionica i 5 kabineta. Škola posjeduje veliku salu za fizičko vaspitanje i školsku biblioteku sa 6.000 knjiga. U holu škole postoji stalna izložba učeničkih radova.

Tabela 13: Broj učenika, zaposlenih i nastavnog osoblja u Srednjoj mješovitoj školi "25.maj" Tuzi

Školska godina	Broj učenika	Broj nastavnog osoblja	Broj zaposlenih
2019/2020	373	40	53
2018/2019	381	38	49
2017/2018	445	38	53

Izvor: Ministarstvo prosvjete

Nastava u SMŠ „25. maj“ se izvodi na albanskom i crnogorskom. U školskoj 2019/2020 nastavu je pohađalo 373 učenika, od čega 287 na albanskom i 86 na crnogorskom.

Tabela 14: Broj i struktura đaka školske 2019/2020. godine - SMŠ "25. maj" – Tuzi,

Razred	Nastavni jezik -Albanski			Nastavni jezik Crnogorski - srpski, bosanski, hrvatski jezik			UKUPNO
	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno	
I	26	39	65	6	3	9	74
II	47	27	74	6	7	13	87
III	36	38	74	10	17	27	101
IV	38	36	74	18	19	37	111
UKUPNO	147	140	287	40	46	86	373

Izvor: Ministarstvo prosvjete

Srednja škola, medresa "Mehmed Fatih" je srednja škola opšteg obrazovanja licencirana za izvođenje i vjerske nastave koja djeluje kao ustanova Islamske zajednice u Crnoj Gori. Izgradnja medrese počela je 2000. godine, a nastava je počela 05. oktobra 2008. godine. Ukupna površina kompleksa je 18.000 m².

Tabela 15: Broj učenika i profesora u Srednjoj školi, medresi "Mehmed Fatih"

Školska godina	Broj učenika		Ukupno	Broj profesora
	M	Ž		
2019/2020	127	174	301	31
2018/2019	124	158	282	30
2017/2018	124	140	264	38

Izvor: Srednja škola, medresa "Mehmed Fatih"

1.4.2 ZDRAVSTVO

Primarna zdravstvena zaštita u opštini Tuzi obavlja se u sklopu zdravstvenog objekta „Tuzi“ u Tuzima. Usluge primarne zdravstvene zaštite u ovom zdravstvenom objektu ostavruje oko 15.000 osiguranika sa područja opštine Tuzi.

Zdravstveni objekat „Tuzi“ je bruto površine 737 m², odnosno neto 590 m², spratnosti P+P1. Objekat čine: 9 ambulanti, 5 soba za intervenciju, 4 pulta, 10 toaleta, 5 pomoćnih prostorija, 1 sala za sastanke i prostor za komunikaciju.

Ukupni kapaciteti kojima raspolaže ovaj objekat, a koji se odnose na prostorne kapacitete, tehničku opremljenost medicinskom opremom, kapacitete u ljudskim resursima, formirani su prema broju osiguranika i broju pruženih usluga, u skladu sa važećim zakonskim propisima u pogledu standarda pružanja kvalitetne i odgovarajuće primarne zdravstvene zaštite.

U zdravstvenom objektu „Tuzi“ korisnici usluga primarne zdravstvene zaštite sa teritorije opštine Tuzi ostvaruju prava kroz rad sljedećih službi:

- Izabrani doktor za odrasle
- Izabrani doktor za djecu
- Izabrani doktor za žene
- Centar za radiološku dijagnostiku
- Punkt za uzorkovanje laboratorijskog materijala
- Patronažna služba

Medicinski kadar u ZO „Tuzi“ čini 6 doktora i 9 medicinskih tehničara, a nemedicinski kadar ima 5 izvršilaca, i to:

- 4 izabrana doktora za odrasle i 4 medicinska tehničara
- 1 izabrani doktor za djecu i 2 medicinska tehničara
- 1 izabrani doktor za žene i 1 medicinska sestra
- 1 doktor radiolog i 1 rengen tehničar
- 3 laboratorijska tehničara
- 2 patronažna tehničara/sestara

U zdravstvenom objektu „Tuzi“ rade:

- 2 doktora specijaliste opšte medicine
- 1 doktor specijalista ginekologije i akušerstva
- 1 doktor specijalista pedijatrije.

Specijalističke usluge iz oblasti ultrazvučne dijagnostike osiguranici ostvaruju u toku dva dana u nedelji, a ginekološke i laboratorijske usluge svaki radni dan u nedelji.

Analizirajući strukturu oboljenja osiguranika zdravstvenog objekta „Tuzi“, može se zaključiti da su najčešća oboljenja: hronične nezarazne bolesti respiratornih puteva, bolesti mišićno – koštanog sistema i povrede.

Imajući u vidu činjenicu da su hronične nezarazne bolesti najzastupljenije bolesti korisnika usluga primarne zdravstvene zaštite sa teritorije opštine Tuzi, u cilju očuvanja i unaprijeđenja njihove zdravstvene zaštite, prioritet treba usmjeriti na:

- Prevenciju i kontrolu hroničnih nezaraznih bolesti
- Smanjenju izloženosti faktorima rizika obolijevanja i
- Poštovanje poziva za sprovođenje Nacionalnog programa skrininga za rano otkrivanje malignih oboljenja.

Aktivnosti usmjeriti na podizanju nivoa svijesti osiguranika o značaju preventivnih pregleda, o zdravim stilovima života, faktorima rizika obolijevanja, kroz prisustvo edukativnim predavanjima, radionicama, savjetovanjima i drugim oblicima prezentacije koje organizuju naše stručne službe, sa ciljem bolje informisanosti osiguranika o očuvanju i unaprijeđenju svog zdravlja.

Planovi Doma zdravlja Podorica za budući period su da unaprijede energetske karakteristiku ovog zdravstvenog objekta, čime bi se u velikoj mjeri osigurao unutrašnji komfor u objektu, obezbijedila sigurnost u snabdijevanju energijom, smanjili negativni uticaji na životnu sredinu, te sveukupno poboljšali uslovi za boravak i rad u ovom zdravstvenom objektu.

Prioritet je nabavka nedostajuće medicinske opreme, sa akcentom na rendgen dijagnostiku, nabavka medicinskog namještaja, te drugih pratećih sadržaja radi ostvarivanja boljih i komfornijih uslova pacijentima, boljih uslova za rad zaposlenih, što bi ujedno doprinijelo i podizanju kvaliteta usluga primarne i zdravstvene zaštite korisnicima sa teritorije opštine Tuzi. Unapređenje zdravstvene zaštite se može postići kroz mjere uspostavljanja sistema zdravstvene zaštite na lokalnom nivou i stvaranje uslova za njeno sprovođenje, a koji se odnosi na specijalistično liječenje. U prilog ovome je potrebno uraditi Plan primarne zdravstvene zaštite stanovništva u skladu sa standardima primarne zdravstvene zaštite stanovništva Crne Gore, a koji su usklađeni sa međunarodnim.

Vlada Crne Gore je 14.maja 2020.godine utvrdila Predlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o hitnoj medicinskoj pomoći. Važećim Zakonom propisano je da se jedinice za hitnu medicinsku pomoć organizuju u skladu sa brojem stanovnika, geografskim specifičnostima, saobraćajnim vezama i udaljenošću od bolnica. Formiranjem novih opština Petnjica, Gusinje i Tuzi nametnula se obaveza, da se u skladu sa Zakonom i u ovim opštinama formira jedinica za hitnu pomoć.

1.4.3 SOCIJALNA ZAŠTITA

U okviru JU Centar za socijalni rad za Glavni grad Podgorica, opštinu u okviru Glavnog grada Golubovci i opštinu Tuzi, od 30.09.2015. godine, formirana je područna jedinica ovog Centra u Tuzima.

U područnoj jedinici zaposleno je 6 lica, od čega je 4 sa visokom stručnom spremom (pravnik, dvije socijalne radnice (stručne radnice na materijalnim davanjima) i psihološkinja (voditeljka slučaja)), a dvoje se sa srednjom stručnom spremom. Kada je u pitanju kadrovski kapacitet, standardi propisani pozitivnim propisima, su zadovoljeni.

Ova jedinica funkcioniše u prostorijama koje su na korišćenje, ovom Centru i Birou rada, ustupljene od strane JU KIC "Malesija". PJ Tuzi koristi četiri kancelarije, dok su Birou rada na raspolaganju dvije kancelarije.

Međutim, ove prostorije se nalaze na prvom spratu i nisu pristupačne osobama sa invaliditetom, što predstavlja veliki problem prilikom prijema korisnika.

Na području ove opštine, nema licenciranih pružalaca usluga iz oblasti socijalne i dječje zaštite, ali u cilju pružanja što kvalitetnije usluge korisnicima, stručni radnici ostvaruju saradnju sa Opštinom Tuzi i nadležnim sekretarijatom, kao i nevladinim organizacijama. Stručni radnici prepoznaju važnost otvaranja dnevnih boravaka za starije i usluge pomoći u kući.

Posebnu pažnju treba posvetiti vulnerabilnim grupama kojima je potrebna dodatna podrška kako bi se mogle ravnopravno uključiti u životne tokove zajednice. U savremenim sistemima koji funkcionišu na način poštovanja svih standarda zaštite u ovu grupu se ubrajaju žene, stari, osobe sa invaliditetom, osobe sa mentalnim hendikepom, narkomani, žrtve nasilja, nezaposleni, socijalno i zdravstveno isključeni, izbjeglice i dr. (beskućnici, samohrani roditelji). U odnosu na dominantu populaciju, vulnerabilnim grupama su teže dostupni faktori samoostvarivanja, kao što su obrazovanje, posao, zdravstveni i kulturni resursi, socijalna podrška i sl. Za suočavanje sa vulnerabilnošću od osnovnog značaja je Samoostvarivanje je za ovu grupu populacije od osnovnog značaja i zahtjeva podršku u 4 domena: životna sredina, socijalna struktura, sistem zdravstvene zaštite i zdravstveno ponašanje.

Tabela 16: Korisnici socijalne zaštite

	2017	2018	2019	Maj 2020
Materijalno obezbjeđenje (broj porodica/broj članova)	255/930	227/801	195/668	188/644
Lična invalidnina	76	79	85	84
Dodatak za njegu i pomoć	320	396	498	475
Dodatak za djecu (broj nosilaca/broj djece)	202/447	180/391	155/340	152/329
Porodični smještaj, porodični smještaj - hraniteljstvo	6	6	5	5
Pravo na povlasticu na putovanje (Shodno zakonu o povlastici na putovanje lica sa invaliditetom)	9	9	10	3
Pravo na troškove prevoza djece i mladih sa POP (Shodno zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti)	6	7	8	1
Zdravstvena zaštita	0	20	17	17
Troškovi sahrane	16	17	20	3
Naknade po osnovu rođenja djeteta	148	128	100	91
Naknada za novorođeno dijete		160	134	19
Ustavni sud – naknade ženama	27	32	30	30
Uplata doprinosa – naknade ženama	27	32	30	30
Naknada roditelju ili staratelju korisnika prava na ličnu invalidninu	49	50	52	55
Naknade po osnovu rođenja troje ili više djece-zaostala primanja	701	-	-	-
Smještaj u ustanovu	6	4	4	4
Jednokratna novčana pomoć	38	80	96	-

Izvor: Centar za socijalni rad Podgorica

Sekretarijat za lokalnu samoupravu opštine Tuzi iz oblasti socijalne zaštite obavlja sljedeće aktivnosti:

- socijalno ugroženim građanima opštine pomaže kroz različite oblike koji se ogledaju kroz pomoć u naturi i kroz obezbjeđivanje i davanje jednokratne novčane pomoći,
- roditeljima za novorođeno dijete, obezbjeđuje se novčana naknada,

- za đake prvake uz saradnju sa kabinetom predsjednika opštine i uz donacije obezbijeđeni su besplatni udžbenici i školski pribor, dok za najbolje studente osnovnih akademskih studija obezbjeđuje godišnje stipendije.

Podaci o broju lica i vrsti pomoći koja je opredjeljena građanima sa teritorije opštine od strane javno-pravnog organa do 01.06.2020. godine su sljedeći ukupno i to po sledećim stavkama:

- Jednokratna novčana pomoć - 78
- Stipendije - 7
- Novorođenčad - 78

Sekretarijat za lokalnu samoupravu trenutno radi na Lokalnom planu za zapošljavanje i Lokalnom planu za lica sa invaliditetom (ravnopravni bez diskriminacije).

Odlukom o pravima iz socijalne i dječje zaštite⁵ su propisana prava, uslovi, način i postupak za njihovo ostvarivanje. Prava iz socijalne i dječje zaštite obuhvataju: jednokratnu pomoć; poklon paket za novorođeno dijete i novčanu pomoć u školovanju i usvršavanju. Usluga iz oblasti socijalne i dječje zaštite je pomoć i njega u kući obezbjeđuje se licima koja usled starosti, hronične bolesti ili invaliditeta imaju ograničene fizičke i psihičke sposobnosti da zadovolje svakodnevne osnovne lične i životne potrebe.

1.4.4 KULTURA I KULTURNI SPOMENICI

Institucije kulture

Kulturno-umjetnička djelatnost na području opštine Tuzi odvija se u okviru institucija kulture:

- Kulturno – informativni centar „Malesija“ - Tuzi
- Dom kulture u Sukuruću
- Dom kulture u Zatrijepču

Pored pomenutih institucija kulture, kulturno - umjetnička društva/udruženja iz Tuzi godinama čuvaju i prezentuju tradiciju i kulturu naroda koji žive u Tuzima, među kojima su najznačajnija:

- NVU KUD "Ramadan Šarkić"
- NVU KUD "Besa"
- NVU KUD "Rapsha"
- NVU KUD "Koha"
- NVU KUD "Liria"
- NVU KUD "Dedë Gjon Luli"
- NVU KUD "Tuzi"
- NVU KUD "Shqiponja"

Javna ustanova Kulturno-informativni centar „Malesija“ Tuzi osnovana je 2004. godine, a počela je sa radom 5. jula 2005. godine. JU KIC „Malesija“ Tuzi obavlja poslove od javnog interesa u oblasti kulture i informisanja, radi zadovoljenja potreba lokalnog stanovništva. JU KIC „Malesija“ Tuzi trenutno broji 11 zaposlenih.

Zgrada sjedišta JU KIC „Malesija“ Tuzi ima 1179 m². Objekat KIC-a „Malesija“ prostorno donekle zadovoljava potrebe građana opštine Tuzi, uključujući i složenije umjetničke programe. KIC „Malesija“ raspolaže velikom

⁵ Odluka o pravima iz socijalne i dječje zaštite ("Službeni list Crne Gore - opštinski propisi", br. 032/19 od 08.08.2019)

salom sa 312 sjedišta, holom koji se koristi izložbeni prostor i pomoćnim prostorijama za administraciju, kao i malom salom u kojoj je trenutno smješteno odjeljenje narodne biblioteke „Radosav Ljumović“ iz Podgorice. U ovom objektu svoju djelatnost obavljaju i Centar za socijalni rad i Zavod za zapošljavanje.

Djelatnost KIC „Malesija“ Tuzi odnosi se na pružanju usluga u muzičko-folklornoj, obrazovnoj, likovnoj, dramskoj i filmskoj djelatnosti, kao i u drugim pratećim djelatnostima (iznajmljivanje prostora, organizacija sastanaka, jubileja, promocija, prezentacija i dr.), koje se uobičajeno vrše uz kulturno-informativnu djelatnost. JU KIC „Malesija“ Tuzi je jedina ustanova kulture i informisanja koja radi dvojezično, na crnogorskom i albanskom jeziku. Pogradi su usmjereni na promociju kulturnog stvaralaštva i stvaralaca sa područja Opštine Tuzi, Glavnoga grada, države i regiona. U okviru svih djelatnosti KIC „Malesija“ posebno se vodi računa o afirmaciji kulturoloških i jezičkih osobenosti i posebnosti sredine.

Do sada nije tradicionalno održavana nijedna kulturna manifestacija, već su se samo pojedini istorijski datumi obilježavali. KIC „Malesija“ je učesnik manifestacija Glavnog grada Podgorica kao što su DEUS i Podgoričko kulturno ljeto. U dosadašnjih 15 godina rada u KIC-u „Malesija“ su gostovali najpoznatiji teatri iz zemlje i iz regiona, NVO i udruženja, kao i poznati umjetnici. U planu JU KIC „Malesija“ Tuzi je ustanovljavanje tradicionalne manifestacije folkora tj. festivala međunarodnog karaktera koji bi okupio folklorna društva iz opštine Tuzi, države i okruženja.

Pored značajnih investicija u prethodnom periodu, ova ustanova je neadekvatno i nedovoljno opremljena za izvođenje svih programskih aktivnosti. Neophodna su nova ulaganja u proširenje i osavremenjavanje kapaciteta, ali i u tehničku opremu (ozvučenje, rasvjeta, muzički instrumenti, nova režijska kabina i sl.). Potrebno je uređenje prostora za potrebe povremenih i tematskih izložbi. Takođe, izražena je potreba za nabavkom automatskog agregata (generatora električne energije) kako bi se izbjegli problemi prilikom čestih nestanaka električne energije.

U organizaciji Sekreterijata za lokalnu upravu 2020. godine je održana manifestacija „Ljeto u Malesiji“ koja je obuhvatila: „Sajam rukotvorina“ (05. jul 2020. god.), „Književno veče“ (29. jul 2020. god.), „Otkrivamo nove talente“ (19, 20 i 21. avgust 2020. god.), „Sajam Knjiga“ (26, 27 i 28. avgust 2020. god.). U planu do kraja godine je promocija knjige akademika Pavla Goranovića u oktobru, kao i „Zimski bazar u Malesiji“ u decembru.

Jedan od najtradicionalnih događaja u opštini Tuzi je manifestacija «Karnevali Koret», koju manifestaciju svake godine organizuje i realizuje istoimeno udruženje - NVO Karnevali Koret. Manifestacija se po prvi put organizovala 1996. godine, i od tada, bez prestanka, se svake godine organizuje i održava ovaj tradicionalni karneval u Tuzima, uz bogati karnevalski i zabavni program. Karneval, kao događaj ima širi regionalni karakter, budući da okuplja karnevalske grupe iz Malesije, ostalih karnevalskih gradova Crne Gore kao Kotor, Budva, Tivat i Herceg Novi, a u prethodnom periodu i karnevalske grupe iz Albanije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske i sl. Osim navedenog, vrijedi naglasiti da je 2006.godine, Tuzi kao grad/opština postao punopravni član Evropske Federacije Karnevalskih Gradova (FECC) i tim povodom je, 2009. godine u Tuzima održana Međunarodna konvencija karnevalskih gradova, koji događaj je okupljao delegate/predstavnike 24 Evropskih karnevalskih gradova. I danas, manifestaciju Karnevali Koret, uspješno sprovodi i organizuje NVO Karnevali Koret, a 2020. godine je udruženje proslavilo 25 godina postojanja karnevala u Tuzima, čime ovaj događaj spada u najtradicionalnim i najposjećenijim aktivnostima naše opštine.

Ono po čemu je Opština Tuzi široko poznata jeste po djelovanju i uspjehu mnogih Kulturno-umjetničkih udruženja. Kao rezultat uspjeha mnogih folklornih udruženja kako na domaćoj tako i na međunarodnoj sceni, KUD - SHKA Rapsha od 2003. godine uspješno realizuje najveći festival u folkloru o opštini Tuzi, poznat kao "Festivali mbarëkombëtarë Shqiptarë". Festival se održava svake četvrte godine i okuplja više desetina kulturno umjetničkih udruženja i iz Crne Gore, Albanije, Kosova, Makedonije, Srbije, Italije, SAD-a i ostalih država gdje žive albanci, čime ova manifestacija dobija međunarodni karakter. Festival se održava na izletištu Vitoja na obali Skadarskog jezera. Naredni festival "Rapsha" održaće se u avgustu 2021. godine

Arheološki spomenici

Kao arheološki spomenici smatraju se ostaci građevina i ostalih nepokretnih objekata, grobni nalazi kao i drugi pokretni objekti iz različitih istorijskih perioda koji imaju poseban kulturni i istorijski značaj. Po naučnim parametrima, bilo gdje u svijetu, to su periodi do pojave kapitalizma. Na području koje danas pokriva opština Tuzi, nikada nisu vršena arheološka rekognosciranja i iskopavanja. Imajući u vidu da je ovo područje bilo gusto naseljeno, još od rane antike i tokom čitavog Srednjeg vijeka, za očekivati je da u budućnosti bude važnih arheoloških nalazišta na ovom području. Ovo vrijedi kako za uobičajeno rekognosciranje, tako i za sigurna podvodna rekognosciranja ubuduće (Skadarsko jezero, korito rijeke Cijevne).

Do sada je sigurno da na području Malesije, postoji arheološki lokalitet od velikog regionalnog značaja, koji domaće stanovništvo naziva „Qytetza“ (na brdu iznad Dinoše), koje u prevodu znači „gradić“, koji je vremenom teško oštećen kako elementarnim nepogodama, tako i nemarnim ponašanjem građana. Drugi arheološki lokalitet je vodovod (aqueductus) koji je vodio od rijeke Cijevne do antičkog grada Dokleje, današnja Duklja. Ovaj lokalitet je takođe teško oštećen djelovanjem ljudskog faktora.

Spomenici i arheološka nalazišta:

- Spomen - bista Majke Tereze kod Crvke Svetog Antuna u Tuzima;
- Spomen - bista Gjergja Kastriota Skenderberga, u dvoristu istoimene škole u Zatrijebču;
- Memorijalna ploča povodom Ustanka Malesije 1911. godine, u mjestu Bratilja - Hoti;
- Memorijalna ploča povodom Ustanka Malesije 1911. godine, u mjestu Ćijepur – Hoti;
- Spomenik sedam heroja Koći, u mjestu Koći;
- Spomen - bista nacionalnog heroja Albanaca Dede Gjona Ljuljija, u kući - muzeju Dede Gjona Ljuljija u mjestu Bardhaj - Hoti;
- Spomen - bista nacionalnog heroja Albanaca Dede Gjona Ljuljija, kod Pastoralnog centra u Tuzima;
- Grob junakinje Tringe Smajilja Ivezaj (Grudina Tringa), u mjestu Krševo;
- Grob Vuksana Gelje na brdu Suka - Grude;
- Jama Veliše u mjestu Selište;
- Mačkina jama (Biga e macës), na brdu Suka - Gruda;
- Sebilj u parku u Tuzima;

Arheološke lokacije:

- Samoborska tvrđava;
- Most Samobor na Skadarskom jezeru u mjestu Pothum;
- Osmanska tvrđava na Šipčaničkom brdu;
- Zatvorsko brdo u mjestu Dušići (brdo Burg);
- Nekropola u Vuksanlekaj (podnešena inicijativa za proglašenje kulturnim dobrom);
- Grobnica u Koder Kiš, u mjestu Hoti (podnešena inicijativa za proglašenje kulturnim dobrom);
- Nizamsko groblje u Tuzima;

- Arheološka lokacija u mjestu Ćafa e Kišes – Hoti;
- Ilirska Tuma u mjestu Planica – Dinoša;
- Put Norona kroz Dinošu – Trgaje - Gusinje, zatim put Norona kroz Dinošu – Tuzi –Kopljik - Skadar;
- Ćuteza Dinoše u selu Dinoša;
- Tvrđava Merćes u selu Vranj.

Arhitektonski spomenici

Arhitektonski spomenici su građevinski i arhitektonski spomenici, kao i njihova unutrašnjost, drugi nepokretni objekti, specifični dijelovi objekata koji se odnose na jednu određenu teritoriju, kao što su: stare crkve, manastiri, džamije, stari gradovi i njihovi ostaci, stara utvrđenja, stari rudnici, mostovi, stara utvrđenja, mlinovi, sahat kule, stara groblja, nadgrobni spomenici itd. Na području opštine Tuzi možemo nabrojati sledeće arhitektonske spomenike:

- Stari mlin u Tuzima
- Staro groblje u Vuksanlekaj
- Ostaci osmanskog utvrđenja u Šipčaniku
- Ostaci Samoborskog mosta na Vitoji
- Most na Lemaji
- Nizamsko groblje u Tuzima
- Groblje Gruda u Priftima
- Ostaci crkve u Dubravi (crkva Sv. Venerande, Ćaf Kiš)
- Ćazim Begova džamija u Tuzima
- Crkva Svetog Antuna u Tuzima
- Most Hasan Nike u Šipčaniku
- Kuća Baca Kurtija Gjokaja u Gornjem Milješu
- Milješki bunar u Donjem Milješu
- Bogićev mlin u Kućama Rakića
- Bunar Turuskovića u Tuzima

Građevinski spomenici

Građevinski spomenici su gradska jezgra i njihovi elementi, ambijentalna jezgra kao i seoska naselja od posebnog istorijskog i kulturnog značaja za stvaranje izgleda jedne sredine.

Na području opštine, u ovu kategoriju ubrajamo:

- Staro gradsko jezgro Tuzi, koje smatramo da pripada arhitektonskom tipu, izuzetnom za ovu sredinu, ali i šire u Crnoj Gori.
- stari tipovi naselja po selima koji su se očuvali na sporadičan način.

Etnološki spomenici

Etnološki spomenici su prostori, objekti i jezgra, pokretni objekti za svakodnevnu upotrebu i dizajnirani objekti za svakodnevnu upotrebu koji obogaćuju svakodnevni život i kreativni rad stanovništva.

- Muzej Malesije, osnivač i vlasnik Shtjefen Ivezaj - Lekaj
- Etnografska soba u Tuzima, u vlasništvu KUD-a „Ramadan Šarkić“ - Tuzi
- Etnografska kolekcija, osnivači i vlasnici: Vahid i Nevina Turusković – Tuzi
- Kolekcija Omera Dajbabića

Gotovo nijedna privatna etnografska kolekcija nije dostupna, te je potrebno raditi na obezbeđivanju prostora za ovu namjenu.

Kulturna dobra koja su zvanično registrovana u skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara, a nalaze se na teritoriji opštine Tuzi su:

- Kula Camaja u Vuksanlekaj,
- Čaf kiš; Dubrava u Vuksanlekaj,
- Kirza u mjestu Sukruč;
- Tvrđava Dečić u mjestu Pasškala,
- Tvrđava Planinica u Dinoši,
- Vranjska crkva sv. Nikole i tvrđave na brdu Vranju
- Spomen groblje strijeljanih rodoljuba iz austrijskog logora I svjetskog rata u Vuksanlekaj
- Spomen-bista Mahmutu Lekiću; u hodniku škole „Mahmut Lekić“, Tuzi
- Spomen-ploča na groblju strijeljanih kod kuće Rakića; Cijevna
- Spomen-ploča palim borcima iz Tuzi; u hodniku Zadružnog doma Tuzi

1.4.5 SPORT

Uslovi za bavljanje fizičkom kulturom i sportom na području opštine nisu na zavidnom nivou. Godinama unazad nije posvećeno dovoljno pažnje ovoj oblasti, iako područje opštine Tuzi ima izuzetne prirodne i ljudske potencijale, kao što su geografski položaj, klima, Skadarsko jezero, rijeka Cijevna, planina Korita, saobraćajna infrastruktura (blizina aerodroma, međunarodna saobraćajnica, itd).

Sportski objekti

Zatvoreni sportski objekti na području opštine Tuzi su:

- Sala za fizičko vaspitanje u okviru SMS „25.Maj“-Tuzi, koja je sagrađena 1982. godine, ukupne površine 464m² sa svlačionicama i sanitarnim čvorom. Sala je dotrajala, nije renovirana od svoje izgradnje i nije snabdijevana sa spravama i nastavnim rekvizitima. Sala je namijenjena samo sa nastavu fizičkog vaspitanja i ne ispunjava uslove za takmičenja, osim u borilačkim sportovima.
- Sala za fizičko vaspitanje u okviru OŠ „Mahmut Lekić“-Tuzi, koja je sagrađena 2006. godine, ukupne površine od 930m² sa svlačionicama i sanitarnim čvorom.
- Fudbalski teren (balon) „Đokaj“, privatno vlasništvo sa površinom od 820m². Savremen objekat sa vjestačkom travom koji je zimi pokriven.
- Dvije nekompletirane teretane u privatnom posjedu Vuljaj i Ljaljevic.
- Kompletno uređena i opremljena savremena teretana u vlasništvu „Hasana Đokaja“ u Tuzima.
- Neuslovna prostorija za trening TKK „Besa“, privatno vlasništvo

Otvoreni sportski objekti

- Gradski fudbalski stadion u Tuzima, sagrađen (prva faza) 2004. godine, donacijom USAID-a i Glavnog grada. Objekat je u dobrom stanju i ispunjava djelimično uslove za prvoligaško takmičenje. Sagrađen je jedan dio tribina (300 sjedišta), kao i pomoćni teren. Stadion posjeduje rasvjetu koja omogućava odigravanje mečeva u večernjim uslovima

Sportski klubovi i udruženja

Na području opštine Tuzi je registrovano i aktivno djeluje 7 sportskih klubova i udruženja. Najpoznatiji sportski klub je FK „Dečić“ koji se sa uspjehom takmiči u prvoj ligi Crne Gore. Osim prve ekipe, ovaj renomirani sportski klub posjeduje i sve kategorije mlađeg uzrasta, kao i školu fudbala koju vode uspješni fudbaleri ovog kluba i stručni tim.

Tabela 17: Sportski kubovi i sportska udruženja na području opštine Tuzi

Red. br.	Naziv kluba ili udruženja	Broj članova	Broj terena
1	FK "Dečić"-Tuzi	187	2
2	FK "Tuzi"	36	3
3	TKK "Besa"-Tuzi	100	2
4	SRD "Trofta "-Dinoša		
5	SRD "Malesia"-Tuzi		
6	FK "Malesia "-Dinoša	45	2
3	SRD "Gjokaj"-Tuzi		
4	Teakwondo ALBA	25	1
5	Košarkaški klub "Tuzi"	35	2
6	Košarkaški klub "MEGA BASKET"		
7	Džudo klub "Dečić"		
	UKUPNO	428	12

Izvor: Opština Tuzi

U fazi registracije su:

- škola baleta "Tip toe" koja broji oko 50 djece sa jednim licenciranim instruktorom
- teniski klub "Malesia" koji broji 25-30 djece sa jednim licenciranim instruktorom

Opština Tuzi je u okviru Sekretarijata za lokalnu samoupravu, koji je formiran 01.07.2019. godine posvetila posebnu pažnju razvoju sporta i sportskih udruženja u opštini Tuzi. Opština Tuzi od 2019. godine sufinansira FK "Dečić" koji je godinama simbol sporta u Tuzima.

Budžetom opštine za 2020. godinu predviđena su sredstva za podršku sportu koji će biti raspodijeljena kroz javni konkurs koji je već objavljen 15.04.2020. godine, a Odlukom o sportu koja je donešena 18.07.2019. godine bliže se utvrđuju uslovi, način i postupak raspodjele planiranih sredstva iz Budžeta opštine Tuzi opredijeljenih za finansiranje sporta. U planu je izrada Strategije za razvoj međunarodnog sporta.

Opština Tuzi je usvojila Lokalni akcioni plan za mlade 2020-2021 u saradnji sa Ministarstvom sporta i mladih Crne Gore sa ciljem uređenja oblasti mladih u skladu sa važećim propisima, kao i nastojanja Opštine Tuzi da se unaprijedi način kojim se sprovodi briga o mladima u cilju poboljšanja položaja mladih u opštini. Ovaj dokument utvrđuje cjelovitu i usklađenu politiku prema mladima i radni plan zadataka u sprovođenju akcionog plana. Akcionim planom su predviđene aktivnosti usmjerene na:

- Ostvarivanju ekonomske i socijalne sigurnosti mladih kroz olakšan pristup tržištu rada i sticanje zaposlenja
- Pristupu mladih kvalitetnom obrazovanju
- Uključivanju mladih koji su aktivni građani, uključeni, motivisani, proaktivni i učestvuju u procesima donošenja odluka, razvoja zajednice, u kreiranju politika i njihovom sprovođenju
- Stvaranje uslova za mlade koji dobrog zdravlja, bezbjedni, imaju pristup adekvatnom sistemu podrške za tranziciju u odraslo doba i samorealizaciju, samosvjesni su, inovativni, pokazuju inicijativu i prihvataju različitosti
- Pristupu mladih kvalitetnim kulturnim i medijskim sadržajima kao kreatora i konzumenata
- Uspostavljanju normativno pravnog okvira za sprovođenje omladinske politike na lokalnom nivou

1.5 PRIVREDA

Privredu opštine Tuzi čini sektor mikro, malih i srednjih preduzeća u okviru kojih su najzastupljenije trgovina i uslužne djelatnosti. S obzirom na raspoloživo poljoprivredno zemljište i tradiciju poljoprivredne proizvodnje, oblast poljoprivrede predstavlja jednu od strateških grana, kao i dodatni izvor prihoda za veliki broj lokalnog stanovništva.

Kako za Opštinu Tuzi još uvijek nije uspostavljen statistički sistem za praćenje podataka, podaci o strukturi privrede su zasnovani na osnovu evidencija organa Lokane uprave. Na teritoriji opštine Tuzi, prema podacima Uprave lokalnih javnih prihoda na dan 15.06.2020. godine, posluje 303 preduzeća, od čega se 132 preduzeća bavi trgovinom na veliko i malo što čini udio od 43,56 % ukupnog broja preduzeća.

Tabela 18: Struktura preduzeća

	Broj preduzeća	Učešće (%)
Trgovina na malo	64	21,12%
Trgovina na veliko	68	22,44%
Proizvodnja	33	10,89%
Građevinska djelatnost	6	1,98%
Kockarnice	14	4,62%
Frizerski saloni/ zanatska djelatnost	6	1,98%
Usluge pripremanja i posluživanja hrane i pića	17	5,61%
Hotelski i smještaj	5	1,65%
Ostale usluge	90	29,70%
UKUPNO	303	100,00%

Izvor: Uprava lokalnih javnih prihoda – Opština Tuzi

Dobra saobraćajna povezanost magistralnim putem Podgorica – Tuzi – Božaj i razvijenost ostale infrastrukture uticao je na razvoj poslovne-trgovačke zone duž ovog koridora. Takođe, na području Kuće Rakića se nalazi servisno-skladišna zona u okviru koje se nalaze značajni privredni subjekti. U strukturi trgovinskih preduzeća najviše su zastupljena nespecijalizovana trgovina na veliko i trgovina na malo nespecijalizovanim prodavnicama.

Prema podacima Uprave lokalnih javnih prihoda proizvodnjom se bave 33 preduzeća što čini skoro 11% od ukupnog broja preduzeća. Najveće preduzeće na teritoriji opštine Tuzi po proizvodnji i broju zaposlenih su AD „Plantaže“ Podgorica. Godišnja proizvodnja grožđa AD „Plantaže“, sa oko 11 miliona čokota, iznosi 20 mil. kg vinskog i 2 mil. kg stonog grožđa, a proizvodnja breskve od 700 hilj. kg. Preduzeće ima tri vinska podruma ukupnog kapaciteta 33 mil. litara, sa prosječnom godišnjom proizvodnjom od 13 mil. flaširanih proizvoda vina i prirodnih rakija. Na teritoriji opštine Tuzi se nalazi vinski podrum Šipčanik. Ostala prerađivačka preduzeća na teritoriji opštine Tuzi predstavljaju mikro preduzeća tj. zapošljavaju do 10 zaposlenih, izuzev Coca-Cola Hellenic Bottling Company-Crna Gora d.o.o. Podgorica. U sklopu prerađivačke industrije najzastupljenija su preduzeća iz oblasti: prerade drveta i proizvoda od drveta (8), proizvodnja prehrambenih proizvoda – pekare (6), proizvodnja proizvoda od gume i plastike (5) i proizvodnja metalnih proizvod (4).

Zanatstvo na području opštine Tuzi nije razvijeno i uglavnom predstavlja sporednu djelatnost. Prema podacima Sekretarijata za lokalnu samoupravu na teritoriji opštine Tuzi je izdato 10 rješenja za obavljanje zanatske djelatnosti.

Razvoj privrede uslovljen je konkurentnošću opštine koja zavisi od poslovnog okruženja (ljudske resursi, obrazovanje, infrastruktura i javni sektor) i poslovne infrastrukture (mreža institucija i organizacija koja pružaju podršku za razvoj preduzeća). Mreža institucija i organizacija koje pružaju podršku privredi na teritoriji opštine Tuzi nije dovoljno razvijena. Takođe, na području Opštine ne postoji biznis zona namijenjena razvoju privrednih djelatnosti, prije svega prerađivačke industrije, koja bi bila prostorno objedinjena zbog postizanja ekonomičnosti opremanja i uređivanja zemljišta, u okviru koje se mogu pružiti dodatne poreske i administrativne olakšice.

Trenutno ne postoji organizovana podrška lokalne uprave u vidu tehničke podrške poslovnom sektoru u pripremi dokumentacije za programe podrške, izradu biznis planova i sl. Podrška u ovom smislu je u 2020. godini pružena kroz angažovanje stručnog lica za izradu biznis planova za dodjelu bespovratnih sredstava za samozapošljavanje Zavoda za zapošljavanje Crne Gore.

Na državnom nivou u okviru Ministarstva ekonomije kreirano je više programskih linija za podsticaj konkurentnosti privrede, i to: unapređenje inovativnosti MSP, uvođenje međunarodnih standarda poslovanja, modernizacija prerađivačke industrije, razvoj klastera, podsticaj direktnih investicija, razvoj zanatstva, razvoj preduzetništva i mentoring usluge.

Održivi ekonomski razvoj podrazumijeva razvoj ekonomije u ravnoteži sa ekologijom. Kao glavne oblasti razvoja izdvajaju se:

- Razvoj poljoprivrede s obzirom na raspoložive poljoprivredne potencijale, mogućnosti razvoja i potrebe za proizvodnjom hrane na ovom području. U nižim predjelima postoji mogućnost za razvoj biljne proizvodnje kao što su: vinogradarstvo, povrtarstvo (proizvodnja u plastenicima i na otvorenom) i voćarstvo, dok na višim predjelima postoje mogućnosti za bavljenje stočarstvom i uzgoj mediteranskog i subtropskog voća (maslina, smokva, nar, agrumi itd.). Organizovanje poljoprivrednih proizvođača u klastere i kooperative obezbijedilo bi se kontrolisana proizvodnja i veća tržišna konkurentnosti. Uvezivanjem udruženja poljoprivrednih proizvođača u klastere sa ugostiteljima i hotelijerima bi se obezbijedio sigurniji plasman proizvoda i riješio jedan od ograničavajućih faktora razvoja poljoprivrede.
- Razvoj prerađivačke industrije koju na ovom prostoru treba zanivati na preradi poljoprivrednih proizvoda u vidu pogona za preradu voća, povrća i mlijeka, čime bi se unaprijedila vertikalna povezanost primarne proizvodnje i viših nivoa. Za razvoj prerađivačke industrije i MMSP neophodno je unaprijediti poslovnu infrastrukturu kroz osnivanje biznis zone, tehničku podršku za razvoj preduzetništva i unapređenje investicionog ambijenta kroz posebne stimulatívne mjere.
- Razvoj turizma treba zasnivati koristeći geografski položaj, veze, antropogene i prirodne vrijednosti prije svega Skadarskog jezera i kanjona rijeke Cijevne. Potencijalni vidovi turizma koji se mogu razvijati su: izletnički turizam, vinski turizam, kulturni turizam, seoski turizam, eko turizam, lovni i ribolovni turizam, gastronomski turizam i manifestacioni turizam.
- Eksploatacija mineralnih sirovina: tehničko-građevinskog kamena i treseta. Istraživanja radjena 1985. godine su pokazala da količine treseta u Podhumskom zalivu Skadarskog jezera premašuju 40 miliona metara kubnih i da se može eksploatisati oko 30 miliona metara kubnih, a da se ne naruši suštinska ekološka ravnoteža. S obzirom da se sloj treseta uvećava za oko 1 cm godišnje, sadašnje količine treseta su mnogo veće i stalno se povećavaju. Valorizacija treseta bi se mogla realizovati kroz program proizvodnje huminskih đubriva, kulturnih supstrata, smješe za tresetne kocke i korišćenje pothumskog ljekovitog blata u medicinske i SPA svrhe.

1.5.1 POLJOPRIVREDA, LOV I RIBOLOV

U opštini Tuzi poljoprivreda je ključan sektor ekonomije i predstavlja najznačajniji izvor prihoda posebno stanovništva ruralnih područja, čije su mogućnosti ograničene kada su u pitanju ostvarivanja alternativnih prihoda. Poljoprivreda se takođe može smatrati kao socijalni stabilizator.

Opština Tuzi posjeduje povoljne prirodne (klima i zemljište) i ekonomske uslove za razvoj poljoprivrede. Za razvoj ove djelatnosti se ne koriste svi prirodni resursi i drugi potencijali koji su na raspolaganju i koji se mogu iskoristiti za razvoj i modernizaciju ove za opštinu i njeno stanovništvo veoma značajne privredne grane. Problem predstavlja plasman proizvoda, kao posljedica nekoordisane proizvodnje i nekonkurentnosti poljoprivrednih proizvoda.

Demografska pomjeranja u poljoprivredi

U opštini Tuzi većinski dio stanovništva živi u ravničarskom području i ono čini 86% od ukupnog stanovništva. Prema podacima MONSTAT-a u opštini Tuzi ima oko 2.175 poljoprivrednih gazdinstava, od kojih je zaključno sa 15.07.2020. godine njih 572 registrovano u Registar poljoprivrednih gazdinstava koje vodi Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja. Najveći broj gazdinstava nalazi se u ravničarskom području. Broj gazdinstava upisanih u Registar poljoprivrednih gazdinstava u opštini Tuzi po aktivnostima dat je u prilogu.

Tabela 19: Broj gazdinstava prema aktivnostima na gazdinstvu u opštini Tuzi

Aktivnosti na gazdinstvu	Broj gazdinstava
Uzgoj nevišegodišnjih usjeva	265
Stočarstvo	251
Uzgoj višegodišnjih usjeva	122
Mješovita poljoprivredna proizvodnja	19
Rasadnici	8
Uslužne djelatnosti u poljoprivredi i djelatnosti poslije žetve	1

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja

Imajući u vidu registrovana poljoprivredna gazdinstva (572) i broj gazdinstava prema aktivnostima na samom gazdinstvu (666) može se zaključiti da jedan broj gazdinstava realizuje više aktivnosti na samom gazdinstvu.

Tabela 20: Prikaz poljoprivrednih gazdinstava po područjima

Br.	Područje	Br. domaćinstava	Br. domaćinstava koja posjeduju poljoprivredna gazdinstva	Br. domaćinstava koja ne posjeduju poljoprivredna gazdinstva
1.	Brdovito	378	190	188
2.	Ravničarska	1797	867	930

Izvor: Sekretarijat za poljoprivredu u ruralni razvoj Opštine Tuzi

Prema podacima Registra poljoprivrednih gazdinstava ukupne poljoprivredne površine u posjedu poljoprivrednih gazdinstava iznosile su 776,35 ha. U strukturi poljoprivrednih površina najzastupljeniji su vinogradi, zatim livade i pašnjaci, povrće i voće. Detaljna struktura obradivih površina prema kulturama data je u prilogu.

Tabela 21: Struktura zemljišta poljoprivrednih gazdinstava prema kategorijama

	Površina (ha)
Voće	41,22
Povrće	96,39
Vinogradi	371,36
Livade i pašnjaci	191,38
Žitarice	22,03
Krmno bilje	10,63
Duvan	6,07
Aromatično i ljekovito bilje	23,18
Ostalo	14,09
UKUPNO	776,35

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja

Programom staračkih naknada obuhvaćena su domaćinstva čiji članovi su se bavili poljoprivredom kao glavnim i jedinim zanimanjem, ali nijesu bili u mogućnosti da ostvare pravo na penziju. Korisnici su muškarci koji su navršili 65 godina života, odnosno žene koje su navršile 60 godina života, koji nemaju nikakva druga primanja i koji se bave poljoprivredom za svoje potrebe. Na području opštine Tuzi staračku naknadu prima 170 korisnika.

Struktura i trendovi poljoprivredne proizvodnje

Biljna proizvodnja

Posljednjih nekoliko godina evidentan je trend rasta u svim oblastima biljne proizvodnje. Biljnu proizvodnju karakteriše veliki broj malih poljoprivrednih gazdinstava koja uzgajaju različite biljne kulture. Poljoprivredna gazdinstva nijesu specijalizovana, uglavnom su to gazdinstva mješovitog tipa, na državnom nivou oko 80% (mješovite biljne kulture i mješovite vrste stoke), a slično je i na nivou opštine Tuzi.

Povoljni prirodni uslovi omogućavaju uzgoj svih vrsta kontinentalnog i subtropskog voća kao i gotovo svih vrsta povrća. Primarnu biljnu proizvodnju karakterišu određene zajedničke slabosti: usitnjenost proizvodnje, slaba udruženost i integracija, mali obim proizvodnje po domaćinstvu, nizak tehnološki nivo, neujednačen odnos kvaliteta i cijena, visoka proizvodna cijena po jedinici površine i nedostatak kapaciteta za skladištenje.

Tabela 22: Struktura zemljišta prema kategorijama

Oranica	Korišćeno poljoprivredno zemljište, ha				
	Okućnice	Livade i pašnjaci	Voćnjaci	Vinogradi	Rasadnici
343,2	38,9	6182,1	2,3	34,7	1,8

Izvor: Popis poljoprivrede 2010, Monstat

Prema podacima Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove ukupno je registrovano 385 proizvođača hrane biljnog porijekla na teritoriji opštine Tuzi, a površine na kojima proizvode iznose 715,08 ha. Prema prijavama proizvodnje do juna 2020. godine proizvodnja je bila zastupljena na 326,1 ha.

Voćarstvo – Voćnjaci zauzimaju malu površinu u odnosu na gajenje drugih poljoprivrednih kultura, a skoro sve vrste voća se gaje u okućnicama, kao što su smokva, nar i sl. Ovo možemo povezati sa usitnjenim površinama obradivog zemljišta, kao i da je tuška ravnica više prepoznata kao područje ranog povrća. Najviše se plantažno gaji breskva, zatim slijede kruška, trešnja i ostale voćarske kulture. Samo tokom 2019. godine je podignuto oko 7 hektara novih voćnjaka (uključujući i jagodasto voće).

Prema podacima sa sajta agencije za sertifikovanje organske proizvodnje u Crnoj Gori “Monteorganika”, samo jedan poljoprivredni proizvođač sa teritorije opštine Tuzi je u procesu dobijanja sertifikata za organsku proizvodnju i to biljna proizvodnja – voćarstvo (nar).

Vinogradarstvo - U ukupnoj proizvodnji kao i na državnom nivou dominira proizvodnja vinskih sorti, prvenstveno crvena vina sorte Vranac i Kratošija, a među bijelim vinima Krstač i Chardonnay. Posljednjih godina je primjetan značajan trend rasta površina pod vinogradima. Uglavnom se vinova loza gaji plantažno, međutim veliki broj ove kulture se gaji u okućnicama. Samo u 2019. godini 6 poljoprivrednih proizvođača iz opštine Tuzi je nabavilo oko 18.000 čokota vinove loze.

Prema podacima Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja na 23.09.2020. godine sa područja opštine Tuzi u Vinogradski registar su upisana 45 vinogradara, dok su u Vinarsku datoteku upisana 3 proizvođača vina. Na osnovu registra poljoprivrednih gazdinstava ukupne površine pod vidnogradima iznose 371,36 ha, od čega najveći dio se odnosi na vinske sorte 367,51 ha, dok stone sorte čine 3,85 ha.

Povrtarstvo – Proizvodnja povrća je vodeća grana poljoprivredne proizvodnje u opštini Tuzi. U ovoj kategoriji najveće količine proizvodnje čini krompir (pretežno rani krompir), zatim lubenica, paprika, kupus, dinja, tikvice, paradajz, krastavac i dr. Još za vrijeme bivše Jugoslavije povrćem sa ovog područja su snabdijevani dijelovi Bosne i Hercegovine i Hrvatske pa sve do Slovenije.

Tabela 23: Površine proizvodnje povrća u 2018 i 2019. godini u opštini Tuzi

Povrće	Površina, ha (2018)	Površina, ha (2019)
Krompir	140,20	209,8
Lubenica	110,34	133,38
Paprika	30,00	43,77
Kupus	25,09	38,7
Dinja	20,00	7,75
Tikvice	20,50	14,1
Paradajz	4,62	1,65 (na otvorenom)
Krastavac	3,75	0,66 (na otvorenom)

Izvor: Odjeljenje za savjetodavne poslove u biljnoj proizvodnji

Proizvodnja u zatvorenom prostoru je veoma zastupljena, prema podacima Sekretarijata za poljoprivredu i ruralni razvoj opštine Tuzi organizovana je na 15,69 ha. Najveće učešće površinama pod plastenicima zauzima paprika, zatim paradajz i krastavac. U zimskom periodu najviše se proizvodi salata, zatim spanać i blitva. U posljednje vrijeme se u plastenicima gaje kupus, krompir, luk i sl.

Prinosi po jedinici površine u povrtarskoj proizvodnji nijesu na zavidnom nivou što je posledica izbora sorti, neadekvatna primjena agrotehničkih mjera, naročito đubrenje, zatim klimatske prilike tokom ljeta, kao i neadekvatan raspored padavina.

Ratarstvo – na području opštine Tuzi dominantne ratarske kulture su pšenica, kukuruz, lucerka, djetelina, ječam, triticale i dr. Prema podacima Sekretarijata za poljoprivredu i ruralni razvoj 2019. godine je pšenica bila posijana na 131,1 ha, dok su ostale ratarske kulture zasijane na zanemarljivoj površini. Kukuruz se uglavnom gaji za zrno i brašno i plasira se na domaćem tržištu ali u zadnje vrijeme se počelo proizvoditi i za silažu.

Područje opštine Tuzi posjeduje povoljne uslove za gajenje duvana i ova kultura se gajila tradicionalno do 90-tih godina kada je došlo do ekonomske neodrživosti i gašenja Duvanskog kombinata u Podgorici koji je bio glavni otkupljivač ove kulture. Međutim, posljednjih godina je došlo do osnivanja nove fabrike za preradu duvana i proizvodnja duvana je počela da raste. Tokom 2019. godine je posađeno 23 ha duvana sa godišnjom proizvodnjom od 32,8 tona. Prema raspoloživim podacima na osnovu registra poljoprivrednih gazdinstava MPRR u 2020. godini ukupni zasadi duvana su bili 6,07 ha.

Proizvodnja aromatičnog i ljekovitog bilja posljednjih godina raste i gajenje ovih kultura dobija na značaju. Ukupne površine u opštini Tuzi, u odnosu na dobijene subvencije od strane Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja su oko 70 ha. Prema Registru poljoprivrednih gazdinstava MPRR u 2020. godini površine pod aromatičnim i ljekovitim biljem su iznosile 23,18 ha. U cilju unapređenja proizvodnje potrebna je podrška u vidu otkupa i prerađivačkih kapaciteta.

Maslinarstvo – posljednjih 10 godina je počelo gajenje ove veoma atraktivne kulture, i na našem području je u stalnom porastu. Posljednjih godina je zasnovano nekoliko maslinjaka sa zavidnim brojem stabala. Najviše su zastupljene sorte za proizvodnju ulja, proizvod koji polako ulazi u upotrebu u domaćinstvima, što je veoma pozitivno sa zdravstvenog aspekta korisnika. Prema podacima registra poljoprivrednih gazdinstava MPRR u 2020. godini ukupne površine pod maslinama su iznosile 16,02 ha.

Livade i pašnjaci – Prema podacima MONSTAT-a iz 2010. godine livade i pašnjaci u opštinu Tuzi čine 6.182,1 ha, što čini 2,94% od ukupne površine livada i pašnjaka u Crnoj Gori. Ovo su uglavnom prirodne livade gdje se ne primjenjuju agrotehničke mjere iz kojih razloga su prinosi veoma niski. Trave ovih pašnjaka i livada su uglavnom slabog botaničkog sastava gdje je povećano učešće bezvrijednih i štetnih vrsta biljaka.

Organska proizvodnja

Organska proizvodnja je cjelovit sistem upravljanja proizvodnjom hrane, koji kombinuje najbolju ekološku praksu, visok stepen biološke raznolikosti (biodiverziteta), očuvanje prirodnih resursa, primjenu visokih standarda dobrobiti životinja i način proizvodnje u skladu sa očekivanjima potrošača, pri čemu se koriste prirodne supstance i pristupi. Ova djelatnost s jedne strane, obezbjeđuje javna dobra koja doprinose zaštiti životne sredine i dobrobiti životinja, a s druge, doprinosi razvoju seoskih područja. Opština Tuzi ima očuvanu prirodu i široku paletu prehrambenih proizvoda, kao i raznovrsne klimatske zone i agroekološke uslove koji omogućavaju proizvodnju velikog broja poljoprivrednih proizvoda. Nažalost, organska proizvodnja u ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji nije adekvatno zastupljena. Na teritoriji opštine je samo jedan uzgajivač nara na površini od 1,2 ha koji je u postupku sertifikacije. Organskoj proizvodnji se mora posvetiti mnogo veća pažnja, jer i Crna Gora i Malesija teško da mogu biti konkurentni jeftinijim poljoprivrednim proizvodima iz okruženja.

Ljekovito, aromatično i medonosno bilje

Iako je prikupljanje i upotreba ljekovitog, aromatičnog i medonosnog bilja na ovom području poznata od davnina, savremeni način proizvodnje i prerada ovog bilja tek je u začetku. Od svih ljekovitih, aromatičnih i medonosnih vrsta koje samoniklo rastu na ovim prostorima više njih se mogu uspješno uzgajati plantažno.

Mala ili veća poljoprivredna gazdinstva su pogodna za ovu vrstu poljoprivredne djelatnosti. Stanje u ovoj proizvodnji je takvo da ne zadovoljava domaće potrebe, stoga ima prostora za razvoj i proizvodnju aromatičnog, ljekovitog i medonosnog bilja za domaće i tržište regiona.

Nekontrolisano prikupljanje ljekovitog bilja na ovim prostorima kao i požari imaju za posljedicu narušavanje genetske ravnoteže populacije i vrsta, čak i onih koje su propisima zaštićene. To za posljedicu ima genetsku eroziju i nestanak brojnih zaštićenih i ugroženih vrsta koje spadaju u grupu ljekovitih, aromatičnih i medonosnih vrsta.

Plantažna proizvodnja i prerada amatičnog, ljekovitog i medonosnog bilja na području opštine Tuzi može se uspješno organizovati uz uključivanje naučnih i stručnih organizacija.

Stočarska proizvodnja

Stočarska proizvodnja je jedan od najznačajnijih sektora za razvoj opštine, s obzirom na konfiguraciju terena i prirodnih resursa. Ipak, ovaj sektor nije dovoljno razvijen što je uslovljeno usitnjenim gazdinstvima i tradicionalnim, ekstenzivnim načinom proizvodnje. Jedan od značajnijih uslova koji utiče na razvoj ove grane poljoprivrede je odabir rasa životinja za gajenje.

U opštini Tuzi se uglavnom proizvodnja zasniva na proizvodnji mlijeka. Otkup mlijeka vrše mljekare i sirare ("Lazine", "Drezga", "Kadija", "Dijamant", "Union Aliment" i "Vulaš") koje redovno podmiruju svoje kooperante. Značaj sektora mljekarstva se može vidjeti na godišnjem otkupu više od 2.150.000 litara mlijeka od oko 170 stočara, što ukazuje na veoma respektabilan ekonomski i socijalni pokazatelj. Imajući u vidu i broj muznih krava, ovaca i koza, broj teladi, jagnjadi i jaradi je na zavidnom nivou, što dodatno povećava prihode na samom gazdinstvu.

Stočari iz Tuzi su, svjesni limitirajućeg faktora ispaše tokom ljetnjeg perioda, tradicionalno koristili bogate livade oko Skadarskog jezera i godinama su organizovano sa svojom stokom provodili 2-3 mjeseca, kada je bila suša i kada je nivo vodostaja na Skadarskom jezeru bio najniži (avgust-oktobar). To je bila i dobra prilika da se prvenstveno spašava stoka od sušnog perioda, smanjuju troškovi proizvodnje, ali i proizvodi veoma kvalitetan sir.

Tabela 24: Broj stoke po vrstama

Konji i magarci	Broj stoke po vrstama				
	Goveda	Ovce	Koze	Svinje	Živina
78	1.653	5.589	783	937	2.693

Izvor: Popis poljoprivrede 2010. godine, MONSTAT

Govedarstvo - Govedarstvo je navažniji sektor stočarske proizvodnje, sa 1.653 grla stoke. U ovom sektoru uglavnom prevladava dvojni pravac proizvodnje (mlijeko i meso), čiji se najveći značaj ogleda u proizvodnji mlijeka. Rasni sastav goveda je dosta nepovoljan budući da, prema procjenama Biotehniškog fakulteta, na državnom nivou melezi čine oko 46% ukupne populacije. Gazdinstva koja se bave govedarstvom su porodična, dok pravnih subjekata nema. Dominantan je ekstenzivni način proizvodnje na brdovitom

području, dok je intenzivnija proizvodnja goveda u ravničarskom području. Prema podacima Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove na 27.07.2020. godine brojno stanje goveda je iznosilo 1699 grla na 485 gazdinstava.

Ovčarstvo - Ovčarstvo predstavlja važan sektor stočarstva u prvom redu zbog korišćenja nisko produktivnih površina (livade i pašnjaci) koje dominiraju u ukupnim poljoprivrednim površinama. Prema Popisu poljoprivrede 2010. godine ukupna populacija ovaca je bila 5.589 grla. Jagnjeće meso je glavni proizvod ovog podsektora, na državnom nivou 60-65%, ostatak čini mlijeko, dok vuna učestvuje sa veoma malom vrijednošću. Prepoznatljiva je tuška jagnjetina, koja ima sve predispozicije da preraste u brendiran proizvod u skladu sa oznakama geografskog porijekla. Dominantan je ekstenzivan uzgoj ovaca i to uglavnom autohtone rase (bardoka) koju karakteriše trojni pravac proizvodnje – za proizvodnju mlijeka, mesa i vune, dok je uzgoj lokalne rase zetska žuja (lokalno zvana ljuća) u zanemarljivom broju. Prema podacima Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove na 27.07.2020. godine brojno stanje ovaca je iznosilo 4281 grla na 88 gazdinstava.

Kozarstvo – Uzgoj koza, je veoma važan za brdovita područja opštine Tuzi, jer su prirodni uslovi znatno nepovoljniji za uzgajanje drugih vrsta preživara (goveda ili ovce). Prema Popisu poljoprivrede iz 2010. godine ukupna populacija koza u opštini Tuzi je 783 grla. Glavni proizvod ovog podsektora je kozije mlijeko, dok meso ima manju vrijednost. Prema podacima Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove na 27.07.2020. godine brojno stanje koza je iznosilo 783 grla na 13 gazdinstava.

Svinjarstvo – Svinjarstvo kod nas još uvijek nije dovoljno razvijeno. Prema Popisu poljoprivrede 2010. godine ukupna populacija svinja je bila 937 grla. Nerazvijenost ovog podsektora se povezuje sa malom proizvodnjom koncentrovanih hraniva u Crnoj Gori koja se koristi za uzgoj svinja. Uglavnom se svinjsko meso koje se proizvodi koristi za sopstvenu upotrebu. Prema podacima Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove na 27.07.2020. godine brojno stanje svinja je iznosilo 1482 na 135 gazdinstava.

Živinarstvo - U poslednjih nekoliko godina živinarstvo bilježi pozitivni trend rasta. Povećan je broj poljoprivrednih gazdinstava koja se bave proizvodnjom jaja, dok proizvodnja brojlera nije zastupljena. Prema Popisu poljoprivrede 2010. godini u opštini Tuzi ukupna populacija živine je bila 2.693 jedinki. U opštini Tuzi postoji samo jedna farma koka nosilja, u Kuće Rakića kapaciteta 15.000 koka nosilja sa proizvodnjom od 4.000.000 jaja godišnje. Prema podacima Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove na 27.07.2020. godine brojno stanje koka nosilja je iznosio 10.500.

Konjarstvo – Konj se najviše gaji u brdskim predjelima gdje je nezamjenljiv u obradi zemljišta i prenošenju tereta. Usled depopulacije sela i veće primjene mehanizacije broj konja je u stalnom opadanju tako da zvanična statistika danas evidentira 78 jedinki.

Pčelarstvo – Pčelarstvo ima dugu i bogatu tradiciju u opštini Tuzi. Razvoju ove privredne grane su doprinijeli velike površine prirodnih livada i pašnjaka, područje sa bogatom florom i medonosnim biljem. Med je glavni proizvod, ali ekonomska vrijednost proizvoda pčelarstva mogla bi biti mnogo veća, ukoliko bi se proširio asortiman proizvoda sa proizvodnjom matičnog mlijeka, propolisa, polena, rojeva i dr. Značaj pčelastva je posebno važan za biljnu proizvodnju, s obzirom na ulogu pčele u oprašivanju voća i drugih uzgojnih kultura. Ukupan broj košnica u 2019. godini je bio 1700, od čega je 1450 košnica u vlasništvu udruženih pčelara, dok je ostali broj vlasništvo pčelara koji posjeduju manji broj košnica (do 5 društava). Trenutno udruženje pčelara

“Bletari” ima 45 članova. Glavni proizvod ovih pčelara je med koji se proizvodi za komercijalne svrhe i prodaje uglavnom “na kućnom pragu”. Godišnja proizvodnja meda u opštini Tuzi se procjenjuje na oko 17.000 kg.

Tabela 25: Ekonomska vrijednost poljoprivrednih proizvoda u opštini Tuzi u 2019. godini

Biljnog porijekla	Površina (ha)	Prinos (kg)	Cijena (Euro)	Vrijednost (Euro)
Grožđe	80	10.000	0,80	640.000,00
Krompir	209,80	16.300	0,27	923.329,80
Lubenica	133,38	42.600	0,25	1.420.497,08
Paprika	43,77	24.100	0,45	474.685,65
Kupus	38,70	32.700	0,20	253.098,00
Dinja	7,75	27.800	0,35	75.407,50
Tikvice	14,10	56.800	0,35	280.308,00
Paradajz	1,65	33.300	0,90	49.450,50
Krastavac	0,66	29.100	0,40	7.682,40
Pšenica	131,10	3.200	0,20	83.904,00
Duvan	23	32.800	2,20	72.155,60
Maslina	5,4	1.300	1,00	7.020,00
UKUPNO - I	689,31			4.287.538,53
Životinjskog porijekla	Količina (kg ili l)	Po jedinici	Cijena (Euro)	Vrijednost (Euro)
Mlijeko	2.150.000 litara		0,25	537.500,00
Meso-teleće	1000 teladi	80 kg	6,00	480.000,00
Meso-jagnjeće	4000 jagnjadi	15 kg	6,00	360.000,00
Meso-jareće	1000 jaradi	12 kg	7,00	84.000,00
Meso-svinjsko	937	110 kg	3,00	309.210,00
Jaja	4.000.000		0,10	400.000,00
Med	17.000		10,00	170.000,00
UKUPNO - II				2.340.710,00
UKUPNO - I+II				6.628.248,53⁶

Prerada

Prerađivački kapaciteti u opštini Tuzi može se reći da su skromni kada je u pitanju biljna proizvodnja, dok prerada animalnih proizvoda (uglavnom klanje) ima bolju poziciju. Kada je u pitanju prerada na gazdinstvu onda treba odvajati preradu mliječnih proizvoda tj. proizvodnju sira koja je tradicionalno zastupljena na svim gazdinstvima gdje se uzgaja stoka.

Prema podacima Uprave za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove na teritoriji opštine Tuzi u 2020. godini registrovana je proizvodnja i prerada malih količina primarnih proizvoda životinjskog porijekla proizvedenih na poljoprivrednom gazdinstvu (prerada mlijeka) kod 15 proizvođača, i to:

- 8 primarnih proizvođača koji prerađuju do 50 litara/dan,
- 7 primarnih proizvođača koji prerađuju preko 50 litara/dan.

Na području opštine Tuzi proizvodnju, preradu i distribuciju hrane obavljaju sledeća preduzeća:

- Proizvodnja kolača i kora za pite - Gusto e sapore Montenegro d.o.o. i Muminović d.o.o.
- Prerada aromatičnog bilja - Agrolife montenegro d.o.o.
- Klanice za papkare - BIF d.o.o., Šahović d.o.o., Ljuljković d.o.o. i ETC d.o.o.

⁶ Ne uključujući voćarsku proizvodnju, aromatično i ljekovito bilje i mliječne proizvode. Takođe nema podataka kolika je dodata vrijednost proizvodnje vina u opštini Tuzi.

Poljoprivredne organizacije i udruženja

Na području Opštine Tuzi djeluju nevladina udruženja sa malim brojem članova, bez plaćenog osoblja, slabo opremljene i sa slabim znanjem informatičkih tehnologija. Trenutno postoji nekoliko NVU iz različitih oblasti poljoprivredne proizvodnje kao što su: udruženje vinogradara, pčelara, voćara, poljoprivrednih proizvođača, udruženje uzgajivača ljekovitog bilja, udruženje ribolovaca, kao i jedna poljoprivredna zadruga.

Evidentna je potreba udruženja poljoprivrednih proizvođača u NVU ili zadruga, gdje bi one bile specijalizovane za posebne djelatnosti iz oblasti poljoprivrede. Poljoprivredni proizvođači sa područja opštine su van oblika poslovnog organizovanja. NVU i zadruga bi se trebale usmjeriti na preradu, doradu i distribuciju poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. Zanemarenu djelatnost lokalnih udruženja treba poticati poboljšanjem uslova koji se odnose na logistiku i finansije.

U narednom periodu unapređenje poljoprivredne proizvodnje treba realizovati kroz:

- podršku uvođenja nove tehnologije proizvodnje,
- poboljšanju kvaliteta proizvoda,
- opremanja gazdinstava sa novom mehanizacijom, kao i
- povezivanja poljoprivrede sa drugim granama razvoja prvenstveno sa uslužnim djelatnostima.

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja definisalo je brojne mjere agrarne politike čija su tri osnovna cilja: održivi razvoj poljoprivrede, podizanje konkurentnosti proizvođača i razvoj ruralnih područja. U tu svrhu se svake budžetske godine kroz programe Agrobudžeta definiše set podsticajnih mjera, kako za primarnu poljoprivrednu proizvodnju, tako i za prerađivački sektor.

Slatkovodno ribarstvo

Uopšteno, sektor crnogorskog ribarstva je generalno nedovoljno razvijen i ovo se manifestuje i na području opštine Tuzi. Polazeći od činjenice da su na području opštine Tuzi zastupljene samo slatke vode (Skadarsko jezero i rijeka Cijevna) ovdje možemo govoriti samo o slatkovodnom ribarstvu.

Slatkovodno ribarstvo je u Crnoj Gori uređeno Zakonom o slatkovodnom ribarstvu te podzakonskim propisima koji su donešeni na temeljima ovog zakona. U administrativnom smislu, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja nadležno je za pitanje ribarstva.

Prema Zakonu o slatkovodnom ribarstvu u ribolovne vode spada i Skadarsko jezero čiji dio se nalazi i na području opštine Tuzi, gdje može da se organizuje privredni, sportsko-rekreativni i ribolov u naučno istraživačke svrhe.

S obzirom da je Skadarsko jezero prirodno stanište šarana (krapa) i jegulje, potrebno je preduzeti mjere da se organizuje njihov uzgoj u samom jezeru i/ili na njegovim obalama. Na domaćem i na inostranom tržištu vlada potražnja za šaranom, a još veća za jeguljom.

Planom upravljanja može da se predvidi organizovanje sportskog ribolova kao i u naučno istraživačke svrhe i na rijeci Cijevni.

Razvoj treba zasnivati organizovanom ribolovu i o eventualnoj preradi ribe, čime bi se postiglo višestruko veća prodajna cijena

Lovstvo

U Crnoj Gori razlikujemo pet lovnih područja koja se po svojim orografskim karakteristikama razlikuju, a to su: mediteransko lovno područje, submediteransko lovno područje, centralno lovno područje, istočno lovno područje i sjeverno lovno područje.

Teritorija opštine Tuzi pripada submediteranskom lovnom području a podijeljena je u tri lovna područja, i to: Podgorica I, Podgorica II i Podgorica III.

Shodno Zakonu o teritorijalnoj organizaciji Crne Gore i Statutu Opštine Tuzi, ova opština sa sjedištem u Tuzima, obuhvata Tuzi kao naselje gradskog karaktera, 41 naselje i druga naselja utvrđena posebnom odlukom opštine. Lovišta su prostorne cjeline koje se ustanovljavaju na poljoprivrednim i vodnim površinama, površinama obraslim šumama i šumskom zemljištu, koje predstavljaju prirodnu i zaokruženu lovno-privrednu cjelinu i u kojima postoje prirodni i drugi uslovi za uspješan razvoj lova i robolova.

Polazeći od činjenice da su lovišta prostorne cjeline i kao takve obuhvataju teritorije postojećih opština na teritoriji Crne Gore prema kojima se i nazivaju, opravdano je zahtijevati izmjenu Odluke o ustanovljavanju lovišta i osnivanju lovišta sa posebnom namjenom ("Službeni list Crne Gore", br. 062/10) gdje bi se uvrstilo i lovište koje bi obuhvatilo teritoriju Opštine Tuzi shodno teritorijalnoj organizaciji Crne Gore i Statuta Opštine Tuzi.

1.5.2 TURIZAM I UGOSTITELJSTVO

Turizam na području opštine Tuzi nije razvijen, iako postoje potencijali za razvoj ove grane privrede. Ovoj oblasti se tek treba posvetiti pažnja. Sa ciljem podrške razvoju turizma osnovana je Lokalna turistička organizacija Tuzi koja je počela sa radom 2019. godine.

Prema podacima Sekretarijata za lokalnu samoupravu na teritoriji opštine Tuzi je registrovano 27 ugostiteljskih objekata. Oblast ugostiteljstva je dosta razvijena. Na području opštine se nalazi veliki broj vrlo uspješnih ugostiteljskih objekata, kafića i restorana. Najpoznatiji je restoran u etno stilu "Troja" u Tuzima, koji je poznat i van granica Crne Gore, zatim nacionalni restoran "NIAGARA" na rijeci Cijevni, hoteli "Liria" i "Oasis", seosko domaćinstvo „Stara pjesma“, kafići "Teatro", "Martini", i "Main street" u Tuzima, itd.

Kada su u pitanju smještajni kapaciteti, na teritoriji opštine Tuzi nalaze se dva hotela: „Oasis“ i „Liria“ sa ukupnim kapacitetom 93 ležaja, motel „Don“ i registrovani privatni smještaj Đeke Siništaja.

Tabela 26: Kapaciteti hotela

Naziv i vrsta objekta	Broj soba	Broj apartmana	Broj ležaja	Kategorizacija
HOTEL "OASIS"	20	10	60	4****
MALI HOTEL "LIRIA"	15	1	33	3***

Izvor: Ministarstvo održivog razvoja i turizma

Iako postoje potencijali za razvoj seoskog turizma, na području opštine Tuzi postoji registrovano samo jedno seosko domaćinstvo „Stara pjesma“ koji se nalazi u selu Rudine nadomak Tuzi. Domaćinstvo sadrži dva apartmana i pruža ugostiteljske usluge, služeći proizvode iz sopstvene proizvodnje.

Prema Strategiji razvoja turizma Crne Gore do 2020. godine, opština Tuzi pripada klasteru “Skadarsko jezero-Cetinje”, koji je pozicioniran u pravcu razvoja turizma u prirodi, sportskog i seoskog turizma sa akcentom na aktivan doživljaj prirode, odmor, crnogorsku kulturu sela, kao i uspostavljanje staza za pješake i bicikliste.

Turističku ponudu opštine Tuzi treba posmatrati kroz integrisanu ponudu šire zone, koja se prostire i teritorijom susjednih opština, sa ciljem stvaranja prepoznatljivog turističkog proizvoda, većeg broja turističkih programa, aktivnosti ili vidova turizma, kao razvojem prekograničnih projekata u oblasti turizma sa Albanijom.

Sa aspekta nivoa mobilnosti turista ovo područje ima potencijal za razvoj tranzitnog turizma, imajući u vidu da kroz opštinu prolazi magistralni put Podgorica – Tuzi – granični prelaz Božaj koji povezuje Crnu Goru sa Albanijom, kao i put Podgorica - Gusinje preko Albanije koji povezuje sjever i jug Crne Gore. Razvoj ovog vida turizma podrazumijeva razvoj odgovarajućih turističkih sadržaja uz već postojeće.

Ruralni turizam je oblik turizma koji obuhvata sve turističke usluge, aktivnosti i grane turizma unutar ruralnih područja kao što su zimski, seoski, lovni i ribolovni, kulturni, eko-turizam, itd. Seoski turizam je vezan uz ambijent sela i njegovu užu okolinu te sve njegove aktivnosti (poljoprivreda, manifestacije, gastronomija, folklor, etnologija i ostale aktivnosti) su uži pojam ruralnog turizma.

Koncept seoskog turizma čine osnovni elementi koji su preduslov njegovog razvoja na određenom ruralnom području. Ti elementi obuhvataju sve karakteristike ruralne zajednice koji ruralno područje čine atraktivnom turističkom destinacijom odlikovanom vrijednostima sela. Koncept seoskog turizma obuhvata četiri osnovna elementa:

- seosko okruženje (planine, rijeke, jezera, šume, netaknuta priroda),
- kulturno-istorijska baština (tradicija, arhitektura, kulturno-istorijski objekti),
- aktivnosti na ruralnom području (jahanje, biciklizam, šetnje, lov, sportski ribolov i dr.) i
- način života na ruralnom području (lokalni događaji, domaća gastronomija, tradicionalna muzika, zanati i sl.).

Opština Tuzi ima očuvanu prirodu i široku paletu prehrambenih proizvoda, kao i neiskorišćene seoske kapacitete koji se mogu povezati u jednu uspješnu priču kao što je ruralni i seoski turizam.

Jedna od značajnih potencijala za razvoj turizma je valorizacija pristaništa Podhum, gde je moguće, u saradnji sa meštanima i kroz edukaciju svih ključnih stejkholdera, napraviti turistički proizvod. U blizini se nalazi specijalni rezervat „Pančeva oka“, mjesto za posmatranje pelikana, što predstavlja svojevrsnu atrakciju. Iznad pristaništa nalazi se registrovana pješačka staza sa koje se vidi Lovćen, Rumija, Prokletije, Albanija i Podgorica.

Turistički potencijal opštine Tuzi ogleda se u sledećem: povoljan geografski položaj (blizina rijeka, mora, jezera i planine), očuvani prirodni resursi, bogatstvo vodenim potencijalima, pješačke i planinarske staze, sportski ribolov (ribolov na mušicu), mogućnost posmatranja rijetkih ptičijih vrsta, postojanje pristaništa i

mogućnost kajakinga na jezeru i raftinga na Cijevni, bogato kulturno-istorijsko nasleđe, bogatstvo tradicije, multikulturalnost/multinacionalnost, tradicionalna gostoljubivost stanovništva, kao i postojanje hotela.

Sa druge strane, uočljivi su nedostaci: neizgrađen turistički brend proizvoda i regije, nedostatak organizovane turističke ponude, neodgovarajuće i nedovoljno predstavljanje turističkih atrakcija, neuređenost prilaza jezeru i nepostojanje uređenog kupališta na jezeru, nelegalne građevine, nedovoljno razvijena saobraćajna infrastruktura, nekategorisani ugostiteljski objekti, nepostojanje sveobuhvatne studije kulturnih dobara, neuređenost obala Cijevne, nedovoljna turistička signalizacija, kao i nedostatak stručnog i obrazovanog kadra u segmentu turizma.

Na teritoriji opštine Tuzi postoje potencijali za razvoj različitih oblika turizma kao što su:

- Izletnički turizam - rijeka Cijevna sa svojim kanjonom i vodopadom "Nijagara", kod Kuće Rakića, visine oko deset metara, jedno od najpopularnijih gradskih izletišta tokom ljetnjih mjeseci. Kanjon Cijevne je jedan od najvećih botaničkih lokaliteta, kao i začajno stanište zaštićenih vrsta ptica. Kako se radi o kanjonu koji je na većini lokacija i dalje netaknut, postoje potencijali za razvoj turizma baziranog na ribolovu, posmatranju ptica, biciklizmu i šetnji. Takođe, potencijalne lokacije za izletnički turizam se izdvajaju Vitoja, Podhum i druga popularna izletišta.
- Eno-turizam (vinski turizam), kao podvrsta gastronomskog turizma, je zastupljen kroz aktivnosti kompanije a.d. „Plantaže 13. jul“, a odnosi se na posjetu vinograda i vinarija, degustaciju vina i gastronomskim specijalitetima. Na području opštine Tuzi se nalazi vinski podrum „Šipčanik“, koji se nalazi na prosječnoj dubini od preko 30 metara ispod zemlje u obliku tunela dužine 356 metara, a prostire se na čak 7000 m². Obilazak ovog podruma je neizostavni dio turističkog programa „Vinski put“. Takođe, u okviru vinskog turizma moguće je uključivanje i malih vinarija "Fishta" i "Troja", kao i vinarije koje planiraju registraciju (Cem, Tarri i vinarija P. Dedvukaja).
- Kulturni turizam - brojna kulturna dobra (fortifikacije, profani objekti, sepikularna dobra i sl.) pružaju odlične uslove za prezentaciju kulturno-istorijskog turizma. Kulturni turizam obuhvata više segmenata kao što su: vjerski, festivalski, folklorni, kulturni turizam povezan sa kulturno-istorijskim nasljeđem, kao i nematerijalni kulturni turizam.
- Ruralni i seoski turizam - katuni i sela u planinskom dijelu opštine
- Eko turizam
- Lovni i ribolovni turizam - Cijevna, Skadarsko jezero, Zatrijebač
- Gastronomski turizam
- Manifestacioni /turizam događaja - karneval u Tuzima
- Razvoj pristupačnog i održivog turizma

1.6 ANALIZA INFRASTRUKTURE I STANJA ŽIVOTNE SREDINE

1.6.1 SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA

Saobraćajni sistem na teritoriji opštine Tuzi čine dva vida saobraćaja: drumski i željeznički.

Duž cijele teritorije opštine Tuzi prolazi željeznička pruga Podgorica - Skadar, sa željezničkom stanicom i carinskom ispostavom u Tuzima, koja se za sada koristi isključivo za teretni saobraćaj.

Saobraćajnu infrastrukturu na teritoriji opštine Tuzi čine magistralni, regionalni, lokalni putevi, ulice, trotoari i trg. Postojeću spoljašnju, direktnu i indirektnu saobraćajnu dostupnost i povezanost ovog područja sa bližim i daljim okruženjem, naročito sa privredno razvijenim prostorima obezbjeđuje nekoliko saobraćajnica različitog ranga, kvaliteta i propusne moći, kojima se odvija putnički i robni promet. Skoro sva naselja koja čine opštinu Tuzi su saobraćajno povezana asfaltnim putevima različitih kategorija i različitog kvaliteta održavanja.

Najznačajniji magistralni put je Podgorica – Tuzi – granični prelaz Božaj koji je u mreži evropskih priključnih puteva označen kao E-762. Dionica ovoga puta od Podgorice do Tuzi zadovoljava svojim elementima uslove magistralnog puta (kolovoz širine 6,0 m), ali dionica od Tuzi do albanske granice, te uslove ne zadovoljava, jer ima nedovoljnu širinu asfaltnog kolovoza (3,0-5,0m), te oštre i nepregledne krivine. Magistralni put na teritoriji opštine se proteže na potezu od granice KO Tuzi i KO Podgorica III do graničnog prelaza Božaj, ukupne dužine 20 km, kolovoznog zastora. Veliko saobraćajno opterećenje, mala propusna moć (dvosmjerni put sa ukupno dvije saobraćajne trake), brojna oštećenja duž trase, te zagušenost velikim brojem priključaka, karakterišu nezadovoljavajuće stanje magistralnog puta kroz opštinu Tuzi.

Regionalni put na teritoriji opštine Tuzi se proteže na potezu od Katoličke crkve u Tuzima do granice sa naseljem Mataguži, ukupne dužine 5 km, kolovoznog zastora.

Lokalne saobraćajnice na području opštine Tuzi imaju funkciju povezivanja ostalih naselja koja se ne nalaze uz magistralnu ili regionalnu saobraćajnicu, na kojima su elementi puta uglavnom loši, kako u pogledu poluprečnika krivina, tako i uzdužnih nagiba i širine kolovoza, a zbog dotrajalosti potpornih zidova, često dolazi do njihovog oštećenja.

Na teritoriji opštine registrovano je 27 lokalnih puteva, ukupne dužine cca 171,8 km, dok je nekategorisanih puteva 17, ukupne dužine 395 km. Najveći broj lokalnih puteva je sa asfaltnim zastorom i cjelokupno održavanje se svodi na krpljenje udarnih rupa i presvlačenju oštećenih poteza na kolovoznoj konstrukciji.

Postojeće ulice na teritoriji opštine Tuzi svojim koridorima se uglavnom poklapaju sa planskim dokumentima, ali širinom, vrstom kolovozne konstrukcije, kao i ostalim karakteristikama, generalno ne zadovoljavaju zahtjeve predviđene planskim dokumentima.

Ukupna površina trotoara na području gradskog jezgra iznosi oko 7.840 m². Uglavnom su rađeni od betona i behatona. Većina trotoara je u lošem stanju, izuzev dijela trotoara naselju Šipčanik i u centru Tuzi 1.025 m² koji su nedavno rađeni. Pored izgradnje novih, u urbanističkim planovima potrebno predvidjeti i rekonstrukciju postojećih trotoara.

Na teritoriji opštine Tuzi postoji jedan trg, i to u centru, površine 3.916,86 m².

Parkiranje na cijelom zahvatu plana nije riješeno, a posebno je izražen problem u središnjem dijelu Tuzi u blizini javnih zgrada i jezgra Tuzi kao najatraktivnijeg dijela grada. Postojeće površine za parkiranje nijesu dovoljne.

Javnim autobuskim prevozom sa Glavnim gradom povezana su naselja: Tuzi, Dušići, Vladni, Vranj i Lekovići. Ostala naselja nemaju organizovan nikakav javni prevoz.

Generalno gledano, drumski saobraćaj je nedovoljno razvijen. Jedina veza između sjevera i juga je magistralni put kroz centar Tuzi, što ima za posljedicu tranzit čitavog međunarodnog teškog saobraćaja. Tokom ljeta intenzitet saobraćaja povećavaju kolone autobusa i automobila koji dolaze iz Albanije, ali i naši sunarodnici iz dijaspore. Ovakva frekventnost onemogućava bilo kakvu rekreativnu aktivnost.

Značajnim za opštinu Tuzi treba istaći otvaranje graničnog prelaza Grnčar – Vrmoša – Dinoša – Podgorica, kao i da se ove godine otvara granični prelaz Grabom – Cijevna. Stavljanjem u funkciju ove saobraćajnice stvoriće se uslovi za znatno kvalitetnije otvaranje ovog područja i prema ovom dijelu Crne Gore i regiona uopšte, stvorile bi se pretpostavke za obimniji transport i prevoz ljudi, roba i kapitala.

U planu je pokretanje željezničkog putničkog saobraćaja na relaciji Tuzi – Skadar – Tuzi u sklopu IPA projekata u saradnji sa Ministarstvom saobraćaja.

1.6.2 ELEKTROENERGETSKA INFRASTRUKTURA

Područje opštine Tuzi napaja se električnom energijom dalekovodom 35 kV iz rasklopnog postrojenja sa TS 110/35kV, Podgorica 1 instalisane snage snage 166 MVA locirane u Podgorici, do TS 35/10 kVA Tuzi sa T-spoja 35 kV dalekovoda od TS 35/10 kV Ubli. Zbog toga ovo predstavlja slabu tačku jer bi usljed kvara na T-spoju bez napajanja ostao konzum koji se napaja sa ove TS.

Najveći dio konzuma na području opštine Tuzi napaja se iz TS 35/10 kV Tuzi. Iako je maksimalno zabilježeno opterećenje trafostanice daleko ispod njene instalisane snage (12,5 MVA), nepovoljnost je to što trafostanica ima samo jedan transformator. To znači da bi u slučaju kvara na transformatoru došlo do prekida napajanja značajnog dijela konzuma.

Alternativno napajanje ovog područja obezbijeđeno je iz TS 35/10 kV Ubli koja se napaja iz TS 110/35 kV Mojkovac. Ovakav način napajanja praćen je i lošim naponskim prilikama zbog velike udaljenosti napojne trafostanice 110/35 kV.

Tabela 27: Elektroenergetska infrastruktura⁷

35 kV dalekovod dužina u (km)		Od T spoja 14,9
Trafostanica 35/10 kV instalisana snaga(MVA)		12,5
Trafostanica 35/10 kV angažovana snaga(MVA)		8,64
Trafostanica 10/04 kV instalisana snaga(MVA)		30270
Broj 10 KV-nih izvoda	kablovski odvod	3
	nadzemni odvod	4
Prosječan porast potrošnje 2019/2018 u (%)	Preuzeta 2018	**36,897,880
	Preuzeta 2019	**38,182,474
	porast u % -	3.36%
Fakturisana električna energija 2018 g. (kWh)	Fakturisana	32.400.668 kWh
Fakturisana električna energija 2019 g. (kWh)	Fakturisana	33.736.062 kWh
Učešće srednjeg napona u potrošnji %		5.8%

Izvor: CEDIS

Distributivna elektroenergetska mreža kojom se napaja konzum na području opštine Tuzi je u dobrom stanju, a snabdijevanje potrošača je kvalitetno i stabilno.

Završetkom radova na rekonstrukciji 10 kV dalekovodne mreže Dušići i Hoti koje se očekuje do kraja godine, dodatno će se poboljšati stabilnost mreže.

Osim toga, na kvatitet napajanja značajno će uticati i rekonstrukcije sedam stubnih trafostanica povećanjem kapaciteta (STS Akšabanovići, STS Dušići 3, STS Sukuruć 9, STS Sukuruć 8, STS Sukuruć 6, STS Vulevići 2 i STS Gurec) koje su planirane za naredni period.

Distributivna 0,4 kV mreža na teritoriji opštine Tuzi takođe je u dobrom stanju. Najveći dio niskonaponske mreže rekonstruisan je kroz AMM projekat. Ugrađen je veliki broj armirano-betonskih stubova, a neizolovani provodnici zamijenjeni su samonosivim kablovskim snopovima.

U distributivnoj 35 kV mreži potencijalno usko grlo predstavlja napajanje TS 35/10 kV Tuzi. Trafostanica se napaja sa T-spoja 35 kV dalekovoda od TS 110/35 kV Podgorica 1 do TS 35/10 kV Ubli, zbog čega bi usljed kvara na T-spoju bez napajanja ostao dio konzuma koji se napaja sa ove TS.

Na teritoriji opštine ima mreža srednjeg napona - 10 kV sastoji se od 92, TS 10/04 kV sa pripadajućim kablovskim vodovima u gradskom području i vazdušnih vodova van gradskog područja. Distributivna 10 kV mreža na teritoriji opštine Tuzi je u dobrom stanju koja će se kroz predviđene rekonstrukcije i međusobno povezivanje postojećih TS prema planu CEDIS-a dovesti u optimalno stanje.

Uska grla u transformatorskim kapacitetima zbog naglog razvoja tokom godine, javljaju se povremena preopterećenja pojedinih trafostanica 10/0,4 kV, pa one mogu predstavljati potencijalna uska grla u transformatorskim kapacitetima. To su STS Akšabanovići, STS Dušići 3, STS Sukuruć 9, STS Sukuruć 8, STS Sukuruć 6, STS Vulevići 2 i STS Gurec) koje su planirane za rekonstrukciju u narednom periodu.

⁷ Zbog konfiguracije mreže preuzeta energija se ne može utvrditi za Opštinu Tuzi, tako da su podaci po preuzetoj energiji izračunati na osnovu podataka o realizovanoj energiji i podataka o prosječnim gubicima za Region 2.

Tabela 28: Specifičnosti trafostanica, mreža i postrojenja⁸

Naziv	Dužina/broj	Snaga transf. (kVA)	broj TS (kom)	Inst.snaga (kVA)
Dalekovod 35 kV (km)	14,9	630	22	13860
Dalekovod 10 kV (km)	97,32	400	3	1200
Ukupno nadzemna mreža (km)	112.22	250	11	2750
Broj stubova 35 kV	61	160	66	10560
Broj stubova 10 kV	1467	100	17	1700
Ukupno stubova	1528	50	4	200
Kablovska mreža 10KV (km)	24,25	Ukupno	92	30270
Ukupno kablovska mreža (km)	24,25			

Izvor: CEDIS

Na TS 35/10 kVA Tuzi priključeno je na 10 kV naponskom nivou 14 potrošača, dok je na 0,4 kV naponskom nivou priključeno 5589 domaćinstava i 896 ostalih potrošača.

Ukupna angažovana snaga na 35/10kV naponskom nivou iznosi 8,64 MVA pa iz navedenog proizilazi da trafostanica 35/10kV posjeduje znatnu rezervu 31% na ovom naponskom nivou. Može se zaključiti da postoje uska grla u snabdijevanju električnom energijom za određene zone i ona se ne mogu otkloniti bez značajnijih investicionih zahvata. Postoje lokaliteti koji energetske nisu preopterećeni i na kojima se može, bez posebnih uslova, omogućiti priključenje novih potrošača ili dozvoliti povećanje potrošnje postojećim kupcima. Rekonstrukcija je potrebna u nekim trafostanicama 10/0,4kV gdje su transformatori stari i potrebna je njihova zamjena. Gradnja novih trafostanica realizovala bi se na onim lokacijama gdje dolazi do izgradnje novih objekata i prema potrebama na postojećim trafostanicama.

Od distributivnih trafostanica prenos električne energije do potrošača je preko niskonaponske mreže 0,4kV, koja je delimično kablovska, a u najvećoj mjeri nadzemna. Niskonaponska mreža užeg gradskog i djelimično prigradskog dijela je rekonstruisana, na način što je izgrađena nova mreža na armirano betonskim stubovima sa SKS užetom. Ovom rekonstrukcijom čime se povećala sigurnost i pouzdanost u napajanju potrošača. Podaci ukazuju da je stanje na mreži seoskog dijela ne zadovoljava najviše zbog razuđenosti terena, dugih vodova sa malim presjecima usljed čega se javljaju tehnički gubici i prekidi u snabdijevanju.

U narednom periodu na području opštine Tuzi predviđene su sledeće investicione aktivnosti:

- izgradnja TS 10/0,4 kV 2x1000 kVA "Nova 2" sa uklapanjem u 10kV i NN mrežu – Karabuško Polje-PG
- izgradnja STS 10/0,4kV "Sukuruć 16" sa priključnim KB 10kV
- izgradnja TS 10/0,4 kV 2x1000kVA "Nova 4" i uklapanje u SN i NN mrežu, PG
- rekonstrukcija postojeće STS 10/0,4kV 100kVA "Lekovići 1", zamjena transformatora novim od 160kVA, PG
- rekonstrukcija TS 10/0.4kV Dom Zdravlja Tuzi SN blok-PG
- rekonstrukcija TS 10/0.4kV Karabuško Polje 2 SN blok-PG

⁸ U toku je izrada baze podataka o 0,4kV mreži zbog koje CEDIS trenutno nije u mogućnosti da dostavi tražene podatke o dužini podzemne i nadzemne mreže.

1.6.3 INFORMACIONO-KOMUNIKACIONE TEHNOLOGIJE I USLUGE

Informaciono- komunikacione tehnologije imaju značajan uticaj na ekonomski razvoj, zaposlenost i ljudske resurse. Stoga predstavljaju generator razvoja, jedan od stubova modernih, razvijenih privreda i pokretač promjena. Zastupljene su u različitim sferama: upravi, zdravstvu, školstvu, bankarstvu, privredi i sl. naročito poslednjih godina kada su na ovom polju učinjeni značajni pomaci u kreiranju e-Uprave, e-Školstva, e-Zdravstva, e-Banking-a, centralnih i drugih registara i sl.

Fiksna telefonija

Usluge fiksne telefonije na teritoriji opštine Tuzi pružaju sljedeći operateri:

- Crnogorski Telekom a.d. i
- M:tel d.o.o.

Broj aktivnih priključaka fiksne telefonije u opštini Tuzi:

- Crnogorski Telekom ima 844 aktivna priključka,
- M:tel ima 994 aktivna priključka

Kroz fiksnu elektronsko komunikacionu mrežu korisnici Crnogorskog Telekoma imaju dostupnost tehnologija ADSL (Asymmetric digital subscriber line) koja omogućava istovremeno korišćenje interneta i telefona, kao i VDSL (Very-high-bit-rate DSL) - DSL tehnologija koja nudi brži prenos podataka od ADSL-a, preko telefonske parice čiji kvalitet zavisi od udaljenost korisnika od čvorišta.

Mobilna telefonija

Na području opštine Tuzi prisutna su tri operatera mobilne telefonije i to:

- Telenor d.o.o.,
- Crnogorski Telekom a.d. i
- M:tel d.o.o.

Područje opštine je pokriveno signalom mobilne telefonije putem sa sistemom baznih stanica (2G/3G/4G). Pokrivenost područja mobilnom telefonijom je zadovoljavajuća. Svi operateri mobilne telefonije pružaju usluge mobilnog širokopojasnog interneta.

Broj korisnika mobilne telefonije u opštini Tuzi po operaterima:

- Telenor ima 1659 korisnika,
- M:tel ima 1275 korisnika.

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost ne posjeduje podatke o korisnicima operater Crnogorski Telekom a.d. iz razloga što Crnogorski Telekom a.d. nije dostavio podatke za opštinu Tuzi.

Prikazani statistički podaci za operatore mobilne telefonije, Telenor i M:tel, ukazuju na izuzetno visoku penetraciju mobilne telefonije. Visok procenat korišćenja mobilne telefonije ukazuje na potrebu razvoja, ne samo internet već i mobilnih servisa.

Internet

Na području opštine Tuzi usluge pristupa Internetu u 2019. godini, koristeći različite tehnologije pristupa, nudilo je više operatera i to: Crnogorski Telekom a.d., M:tel d.o.o. i Telenor d.o.o. Podaci pokazuju da je ukupan broj dial-up korisnika u padu što je posljedica sve veće orijentacije na širokopojasni pristup. Ukupan broj širokopojasnih priključaka u Tuzima, nezavisno od tehnologije koja se upotrebljava za pristup (WiMAX, xDSL, FTTH/B, HFC/KDS) je u znatnom porastu, i iznosi 2.238.

Tabela 29: Pregled širokopojasnih priključaka u Tuzima po tehnologiji pristupa

Tehnologija pristupa	Broj priključaka
xDSL (Digital Subscriber Line) - ADSL	252
xDSL (Digital Subscriber Line) - VDSL	132
FTTH/B (Fiber To The Home/ Building)	1.843
HFC/KDS (Hybrid Fiber/Coaxial/ kablovski Distributivni sistem)	7
WiMAX tehnologija	4

Izvor: Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost Crne Gore

Sredstva informisanja

Tuzi nemaju svoj lokalni javni servis na albanskom jeziku. Na javnom državnom servisu svakodnevno se emituju kratke vijesti, a jednom sedmično se emituje i 30-minutna emisija MOZAIKU. Radio Crne Gore svakodnevno emituje vijesti na albanskom jeziku.

Pored javnih medija, u Tuzima postoji i jedana privatna televizija TV "BOIN" koja emituje cjelodnevni program na albanskom jeziku. Međutim, program je siromašan i najveći dio se preuzima od drugih TV stanica, iz Albanije ili sa Kosova. Televizija "BOIN" nema materijalnih ni kadrovskih mogućnosti za obimniji, sadržaniji i kvalitetniji program. Od štampanih medija na albanskom jeziku u Crnoj Gori, izlazi samo nedjeljnik "KOHA JAVORE", dok dnevnih novina nema uopšte.

1.6.4 KOMUNALNA DJELATNOST

Obavljanje komunalnih djelatnosti i pružanje komunalnih usluga u opštini Tuzi povjereno je privrednom društvu doo "Komunalno/Komunale" Tuzi.

Kako postupak razgraničenja i podjele imovine između opštine Tuzi i Glavnog grada- Podgorice još uvijek nije okončan, poslove održavanja vodovodnog sistema i snabdijevanje vodom, održavanje vodovodnih sistema na seoskom području, odvođenje i prečišćavanje otpadnih voda iz kanalizacionog, održavanje sistema za prihvatanje i odvod atmosferskih voda, obavlja "Vodovod i kanalizacija" d.o.o. Podgorica.

Do konačnog razgraničenja sa Glavnim Gradom i stvaranja uslova za obavljanje svih poslova koji su predviđeni Statutom, ugovorom i drugim osnivačkim aktima, D.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi obavlja sljedeće djelatnosti: uređenje i održavanje javnih površina; održavanje lokalnih i nekategorisanih puteva, pijačne usluge; upravljanje komunalnim i kabastim otpadom (sakupljanje, transport i deponovanje); upravljanje i održavanje korita vodotokova od lokalnog značaja i održavanje javnih grobalja.

Kašnjenje razgraničenja sa Glavnim gradom, neregulisana pitanja podjele ljudskih i materijalnih resursa između "Komunalno/Komunale" Tuzi i komunalnih privrednih Društava iz Podgorice, znatno otežavaju funkcionisanje, što dovodi do odlaganja i preuzimanja komunalnih djelatnosti i mehanizacije koja je trebala da se ustupi prilikom podjele nadležnosti.

1.6.5 VODOSNABDIJEVANJE I UPRAVLJANJE OTPADNIM VODAMA

Vodovodni sistem "Tuzi" snabdijeva vodom opštinu Tuzi. Ukupno instalisani kapacitet je oko 220 l/s.

Vodu koristi iz bunara:

- PS „Tuzi“ 12 l/s
- PS „Milješ“ 78 l/s (43l/s, 20 l/s, 15 l/s)
- PS „ Vuksanlekaj“ 130 l/s (45 l/s, 85 l/s)

Iz vodovodnog sistema „Tuzi“ u periodu januar- decembar 2019. godine potisnuto je 2.308.151m³, a fakturisana ukupna količina od 644.402m³. Od ukupno količine potisnute vode iz ovog vodovodnog sistema 204.000 m³ (bunara „Vuksanlekići 2“) potisnuto je prema vodovodnom sistemu Podgorica, odnosno opštini u okviru Glavnog grada – Golubovci.

Ovaj sistem raspolaže sa tri rezervoara:

- rezervoarom „ Vuksanlekaj“, kapaciteta 800 m³,
- rezervoarom „Milješ“, kapaciteta 200 m³ i
- rezervoarom „Lekovića gora“, kapaciteta 800m³.

Ukupni kapaciteti rezervoara iznose 1.800 m³.

Kao sastavni dio jedinstvenog vodovodnog sistema Tuzi od 2011. godine, egzistira i vodovodni sistem Južna Malesija, koji obuhvata tri mjesne zajednice: Sukuruć, Vuksanlekići i Vranj.

Vodovodni sistem "Dinoša" snabdijeva potrošače u naselju Dinoša.

- jedan bunar, kapaciteta 28 l/s

Ovaj sistem raspolaže sa:

- rezervoarom, kapaciteta 400 m³.

Iz ovog vodovodnog sistema u periodu januar - decembar 2019.godine, potisnuto je 156.836 m³. Od potisnute vode fakturisana je ukupna količina od 68.513 m³.

Vodovodni sistem opštine Tuzi je potisnog karaktera i sastoji se od:

- primarne mreže ($\varnothing \geq 80\text{mm}$), d= 100.875 m
- sekundarne mreže ($25\text{mm} < \varnothing < 80\text{mm}$), d= 28.387 m

Vodovodnim sistemom na dan 01.05.2020. godine obuhvaćeno je:

- 3.178 - fizičkih lica,
- 229 - pravnih lica.

Gubici na vodovodnoj mreži su uglavnom prouzrokovani zbog dotrajalosti mreže u pojedinim zonama kao i velikim brojem neregistrovanih potrošača. U cilju smanjenja gubitaka na području opštine Tuzi, u ranijem periodu je završena izrada kompletnog katastra instalacija. Obuhvaćen je i određeni broj nelegalno priključenih potrošača, koji su u prethodnom periodu registrovani.

Fekalna kanalizacija na teritoriji opštine Tuzi nije izgrađena kao jedinstveni sistem i zasnovana je na malim internim mrežama sa septičkim jamama. Ovakav vid fekalne kanalizacije je glavni izvor zagađivanja voda na ovom prostoru.

Planom upravljanja komunalnim otpadnim vodama (2020-2035) u Crnoj Gori su definisane mjere i aktivnosti čiji je krajnji cilj puna usklađenost sa Direktivom o komunalnim otpadnim vodama 91/271/EEC. Ovo podrazumijeva punu opremljenost svih aglomeracija neophodnom infrastrukturom: potrojenjima za tretman komunalnih otpadnih voda i kolektorskih sistema, prikupljanje, prečišćavanje i ispuštanje komunalnih otpadnih voda u skladu sa standardom. Za aglomeraciju Tuzi potpuno opremljenje adekvatnim postrojenjima za tretman komunalnih otpadnih voda i kanizacionom mrežom planirano je do 2035. godine. Krajnji kapacitet PPOV je projektovan na ES 9.000. U okviru predloženih tehničkih mjera procjenjuje se da će biti potrebno izgraditi 29,0 km kanizacione mreže.

1.6.6 UPRAVLJANJE OTPADOM

Na teritoriji opštine Tuzi nalazi se 414 posuda za odlaganje komunalnog otpada, od kojih je pola dotrajalih, radne zapremine 1,1m³, na 261 lokaciji. Na teritoriji opštine Tuzi vrši se pražnjenje jednog polupodzemnog kontejnera na lokaciji Cijevna bb kod novog groblja. Metalne posude za odlaganje komunalnog otpada se nalaze u naseljima: Omerbožovići, Tuški Rogami, Karabuško polje, Milješ, Sukuruć, Vuksanlekaj, Kodrabudan, Akšabanović, Drešaj, Pothum, Hadžaj, Tojeć, Rakići, Šipčanik, Vladne, Dušići, Vranj, Ljekovici, Dinoša,

Pražnjenje metalnih posuda za sakupljanje komunalnog otpada vrši se svakodnevno sa jednim vozilom-autosmećare u prvoj smjeni, dok se u drugoj smjeni vrši ponovno pražnjenje kontejnera u centru Tuzi i na Karabuškom polju. Takođe, specijalnim vozilom sa kranom vrši se pražnjenje polupodzemnog kontejnera. Jednom nedeljno su angažovane mašine za sakupljanje i uklanjanje otpada pored i oko kontejnera, a po potrebi i više puta u zavisnosti od stanja na terenu.

Uslugama sakupljanja i odvoženja otpada na teritoriji opštine Tuzi, zaključno sa 2. julom. 2020. godine je bilo obuhvaćeno 2034 fizička lica, 13 pravnih lica i 5 privrednih subjekata (220 poslovnih objekata).

Pored svakodnevnog angažovanja vozila autosmećare, koja vrše pražnjenje posuda za sakupljanje komunalnog otpada, kao i specijalnog vozila za pražnjenje polupodzemnih kontejnera sa kranom, na poslovima održavanja ambijentalne higijene, angažovana su tri radnika i poslovođa. Učešće na održavanju ambijentalne higijene uzima i grupa radnika hitnih intervencija, koja pored čišćenja putnog pravca Tuška magistrala i Karabuško polje do centra Tuzi, vrši poslove čišćenja ostalih javnih površina. Po potrebi angažovanje ovih radnika se vrši i do graničnog prelaza Božaj.

Shodno tehničko-operativnom planu, na poslovima čišćenja nelegalnih deponija oko posuda za odlaganje komunalnog otpada, redovno se angažuje mehanizacija (radne mašine, kiperi, grajferi) sa određenim brojem radnika. Takođe, zbog učestalog odlaganja otpada od strane neodgovornih fizičkih i pravnih lica, Društvo je primorano da više puta u toku nedjelje angažuje mehanizaciju koja vrši uklanjanje nelegalno formiranih deponija.

Na teritoriji opštine Tuzi nalaze se tri privremena odlagališta biljnog otpada: Vuksanlekaj - donji Tuzi; Sukuruć - kod crpne stanice i Milješ - u centru naselja.

Pored nelegalno formiranih odlagališta pored posuda za odlaganje komunalnog otpada, koje ovo Društvo uklanja angažovanjem mehanizacije i radne snage, na prostoru teritorije opštine Tuzi, vrši se popis neuređenih odlagališta nakon čega se pristupa njihovom saniranju.

Kako se već duži niz godina vrši sanacija neuređenih odlagališta, neke od lokacija koje su prepoznate kao višegodisnji predmet čiscenja su: Vranj (lokalitet u blizini „Konjičkog kluba" Vranj), Kodrabudan (lokalni put prema Skadarskom jezeru), Dinoša (istočna strana Deponije „Livade“), Vuksanlekaj uz rijeku Rujelu u blizini spomenika), Akšabanovići (u blizini željezničke pruge), Sukuruć (južna strana vodoizvorišta), Šipčanik (uz ogradu Plantaža „13. jul“).

1.6.7 ŽAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

Zaštita životne sredine podrazumeva skup različitih postupaka i mjera koji sprečavaju ugrožavanje životne sredine sciljem očuvanja biološke ravnoteže. Ekološka odbrana je multidisciplinarna i treba da predstavlja trajnu obavezu svih članova društva. Zdrava životna sredina je osnov za očuvanje ljudske egzistencije, zdravog razvoja društva i bitan faktor za nivo života stanovništva.

Proces urbanizacije koji je bez sumnje u porastu i nije u skladu sa postojećim zakonskim odredbama i zahtjevima zaštite životne sredine i dugoročnim razvojnim mogućnostima, vrši snažan pritisak na životnu sredinu (korišćenjem vodnih resursa, emisija štetnih materija, velike količine otpada, pritisak na zaštićena prirodna dobra, prenamjena poljoprivrednog zemljišta). Takođe, nepostojanje komunalne infrastrukture, neregulisano odlaganje otpada i otpadnih voda, upotreba neadekvatnih tehnologija, intenzivna frekvencija saobraćaja značajno opterećuju životnu sredinu.

Poljoprivreda je vodeća djelatnost u opštini Tuzi, značajan je zagađivač, i kao takva vrši snažan pritisak na životnu sredinu kako mehanički (preoravanje, navodnjavanje-pojava erozije) i hemijski (pesticidi, mineralna đubriva –zakišeljavanje zemljišta).

Zemljište i njeno očuvanje je bitan faktor zaštite životne sredine i održivog razvoja. Brojni su faktori koji utiču na gubljenje značajnih svojstava zemljišta, a među njima se izdvaja prenamjena poljoprivrednog zemljišta u građevinsko.

Zagađenje vazduha na području Opštine Tuzi vrši se stalnim ili povremenim emitovanjem štetnih gasova i materija koji u atmosferu dopijevaju uglavnom iz objekata i postrojenja lociranih na teritoriji Glavnog grada Podgorica. Potencijalni zagađivači na području Opštine Tuzi su objekti koji imaju postorjenja na tečno i čvrsto gorivo (osnovne i srednje škole, individualna domaćinstva, javne ustanove i sl). Zagađenju vazduha značajno doprinosi i odvijanje saobraćaja na ovom području pri čemu se iz motornih vozila emituju veće količine ugljenmonoksida, olova, azotnih oksida i ugljovodonika što je posebno karakteristično na mjestima gdje je veća frekvencija saobraćaja.

Vodni resursi su relativno dobro očuvani, Opština Tuzi raspolaže kvalitetnim podzemnim i površinskim vodama i predstavljaju značajnu komponentu za razvoj. Vode se koriste za potrebe stanovništva i navodnjavanje u poljoprivredi. Sistem zaštite voda karakteriše nepostojanje infrastrukture za prečišćavanje otpadnih voda i nedovoljna kontrola brojnih izvora zagađenja.

Povoljan geografski položaj opštine, geo-mehanički i pedološki sastav zemljišta kao i povoljne hidrološke prilike (Skadarsko jezero, rijeka Cijevna, privremeni potoci, stalna i privremena izvorišta) omogućili su da se na teritoriji Tuzi razvije različit biljni i životinjski svijet. Zaštićena prirodna dobra na teritoriji Opštine Tuzi su kanjon rijeke Cijevne, III kategorija zaštite "Spomenik prirode", površine 2022,2 km² i Skadarsko jezero, nacionalni park prirode koji zauzima površinu od 40.000 ha od kojih je 25.400ha vodene površine i 812ha ima status trajno zaštićenog ornitološkog rezervata.

Kanjon rijeke Cijevne predstavlja centar endemične flore i faune u Crnoj Gori. Do sada je registrovano 813 vrsta biljaka, dok je na širem području rijeke Cijevne registrovano 959 biljnih vrsta, što čini trećinu ukupne flore CG kao i preko 30 biljnih zajednica. Endemične vrste uskog rasprostranjenja daju specifičnost biodiverziteta nekog terena i zastupljene su i 24 zaštićene vrste i 50 potencijalnih vrsta za zaštitu, kao i veliki broj aromatičnih vrsta. Značajno je prisustvo i 22 riblje vrste.

Zaštićeno područje Skadarskog jezera se sastoji od raznih staništa: slatke vode, slankaste (nepitke) vode, šumovitog staništa, slatkovodnih močvara, vlažnih pašnjaka, pjeskovite obale i stjenovitih staništa u kojima se nalaze oko 900-1000 biljnih vrsta. Povezanost rijekom Bojanom i Drimom omogućava migraciju 150 vrsta ribe u region iz Jadranskog mora putem Skadarskog jezera od i do Ohridskog i Prespanskog jezera. Područje redovno prima više od 250 000 ptica selica koje nastanjuju vodena područja tokom zime, ali je ovaj broj zbog uticaja čovjeka na prirodu u padu. Skadarsko jezero je na listi Ramsarskih lokacija u Crnoj Gori kao i u Albaniji.

Radi očuvanja florističkog i faunističkog diverziteta, a posebno biljnih i životinjskih vrsta koje su endemične rijetke i ugrožene, potrebno je preduzeti sve neophodne mjere zaštite kako bi se sačuvalo njihovo stanište, a samim tim i te vrste od izumiranja. U lokalnoj zajednici je sve izraženiji i intenzivniji pritisak na biodiverzitet koji se izražava kroz pretvaranje poljoprivrednog u građevinsko zemljište, povećanu i nekontrolisanu eksploataciju prirodnih resursa, intenziviranu konvencionalnu poljoprivrednu proizvodnju sa prekomjernom i nekontrolisanom upotrebom pesticida i mineralnih đubriva.

1.7 COVID-19 HITAN ODGOVOR NA KRIZU I OPORAVAK

Pojava COVID-19 i proglašenje pandemije značajno je uticalo na brojna društvena kretanja. Prvi slučaj COVID-19 u Crnoj Gori je zabilježen 17. marta 2020. godine, dok je pandemija proglašena šest dana prije toga. Kao preventivni odgovor na moguće širenje virusa, vlasti Crne Gore su poput većine zemalja uvele mjere socijalnog distanciranja, dok su brojne djelatnosti prekinute. Ovakve mjere su dale efekte u smislu kontrole širenja virusa, međutim u isto vrijeme poslodavci su se suočili sa teškoćama u poslovanju (smanjena produktivnost, nedostatak finasijskih sredstava, nedostatak zaposlenih, smanjena likvidnost i dr). Usled novonastalih okolnosti predviđa se recesija. Prema prvobitnim procjenama Svjetske banke očekivan je privredni pad u 2020. godini rasponu od -5,6% do -8,9%. Efekti turističke sezone su značajno ispod očekivanih što ukazuje da bi privredni pad mogao biti značajno veći.

Sa ciljem suočavanja sa posljedicama COVID-19 krize, Vlada je usvojila mjere za pomoć u ublažavanju ekonomskih i socijalnih uticaja u skladu sa preporukama međunarodnih finasijskih organizacija. Vlada Crne Gore je do sada realizovala tri paketa mjera podrške privredi i građanima:

Prvi paket socio-ekonomskih mjera:

- Odlaganje otplate kredita privrednih subjekata od strane IRF-a
- Odlaganje uplate poreza i doprinosa na zarade kao i obaveza shodno Zakonu o reprogramu do 90 dana
- Kreiranje nove kreditne linije IRF namijenjene za poboljšanje likvidnosti preduzetnika
- Jednokratna novčana pomoć penzionerima sa najnižom penzijom i korisnicima materijalnog obezbjeđenja, u iznosu od 50 eura.
- Odlaganje plaćanja zakupa nepokretnosti koje su u državnom vlasništvu na period od 90 dana, počevši od 1. aprila 2020 godine
- Olakšice u izmirivanju računa za električnu energiju

Drugi paket socio-ekonomskih mjera:

- Subvencije u visini od 50-100% bruto zarade zaposlenih.
- Olakšice u cilju pospješivanja likvidnosti privrede kroz umanjenje roka povraćaja PDV-a i produženje roka limita izloženosti carinske garancije za odloženo plaćanje carinskog duga.
- Umanjenje zarada za grupe poslova A i B u čl. 22, 23 i 24 Zakona o zaradama zaposlenih u javnom sektoru u periodu trajanja drugog paketa mjera.
- Jednokratna novčana pomoć za nezaposlene evidentirane na Zavodu za zapošljavanje koji ne ostvaruju pravo na novčanu naknadu i za penzionere koji primaju srazmjerne penzije čiji iznos ne prelazi iznos najniže penzije.
- Avansna isplata 80 odsto premija poljoprivrednim gazdinstvima
- Uplata vanredne naknade korisnicima staračkih naknada
- Isplata jednokratne podrške profesionalnim ribarima
- Uplata doprinosa poljoprivrednim osiguranicima za šest mjeseci
- Nova povoljna kreditna linija IRF-a za poljoprivredu i ribarstvo
- Subvencionisanje kamate za novu kreditnu liniju IRF-a namijenjenu poljoprivredi i ribarstvu
- Program intervencija na tržištu
- Podrška kupovini domaćih proizvoda
- Podrška blagovremenom izmirenju obaveza proizvođačima od strane trgovinskih firmi

Treći paket socio-ekonomskih mjera

- 1) Kratkoročne mjere
 - Podrška sektoru turizma
 - Podsticaji poljoprivredi, agroindustriji i ribarstvu
 - Program unaprijeđenja konkurentnosti privrede
 - Podrška privredi kroz subvencionisanje zarada
 - Jednokratna podrška ranjivim kategorijama stanovništva
 - Stvaranje dodatnog fiskalnog prostora
- 2) Mjere na srednji i dugi rok
 - Jačanje djelatnosti IT
 - Podrška sektoru turizma
 - Koncept brzih prodora u sektorima poljoprivrede i ribarstva
 - Sanaciono-razvojne ekonomske mjere
 - Podrška saobraćaju

Kada je u pitanju realizacija trećeg paketa mjera, ovaj paket je januaru 2021. godine dobio mišljenje Agencije za zaštitu konkurencije. Svega dio sredstava predviđen trećim paketom je realizovan, dok je određeni dio podrške ugovoren sa realizacijom u 2021. godini.

U januaru 2021. godine usvojene su kratkoročne mjere podrške privredi i građanima čiji je cilj intenzivnija podrška privredi, kako bi se sačuvala njena baza, kao preduslov za dalje mjere oporavka i rasta ekonomske aktivnosti. Za prvi kvartal 2021. godine predviđene su sljedeće mjere:

1. Podrška ranjivim kategorijama stanovništva
 - jednokratna novčana pomoć za lica koja se nalaze na evidenciji Zavoda za zapošljavanje, korisnike materijalnog obezbjeđenja i prava na lične invalidnine, penzionere, koji su korisnici minimalne penzije
2. Podrška privredi
 - Podrška privredi kroz subvencionisanje zarada
 - Odlaganje i reprogram plaćanja poreza i doprinosa na dohodak
 - Podrška novom zapošljavanju
 - Jednokratna podrška privredi za uspostavljanje sistema za elektronsku fiskalizaciju
 - Povećanje limita ostvarenog prometa sa 18.000 EUR na 30.000 EUR kao uslova za obaveznu PDV registraciju
 - Smanjenje cijene zakupa prostora u državnom vlasništvu i odlaganje obaveze po istom osnovu
 - Skraćenje roka povraćaja PDV-a
3. Dodatne mjere podrške za turizam i ugostiteljstvo
 - Umanjenje godišnje naknade za korišćenje morskog dobra
 - Subvencionisanje turoperatora
 - Turistički vaučeri za prosvjetne i zdravstvene radnike i podrška izdavaocima privatnog smještaj
4. Dodatne mjere podrške za poljoprivredu i ribarstvo
 - Program intervencija na tržištu poljoprivrednih proizvoda, proizvoda ribarstva i akvakulture
 - Podrška kupovini domaćih proizvoda

Na lokalnom nivou kao odgovor na pandemiju donešena je Odluka o mjerama za ublažavanje finansijskih posledica nastalih usled pandemije COVID19 u opštini Tuzi⁹ kojom je propisano:

- Da sve potrošačke jedinice dužne su da tekuće rashode svedu na najmanju moguću mjeru,
- Podrška sektoru poljoprivrede na teritoriji Opštine Tuzi sa dodatnih 100.000,00 eura, za program skladištenja viška poljoprivrednih proizvoda
- Oslobođanje svih fizička lica poreza na zemljište za 2020. godinu, što podrazumijeva da se neće izvršiti dostava rješenja o utvrdjenom porezu na zemljište za 2020. godinu za fizička lica.
- Odlaganje plaćanja prireza porezu na dohodak fizičkih lica za period od 4 mjeseca, (na zahtjev obveznika);
- Odlaganje plaćanja poreza na nepokretnosti za prvu ratu do 31.08.2020, a za drugu ratu do 30.11.2020. godine (na zahtjev poreskog obveznika);
- Odlaganje i plaćanje mjesečne naknade za komunalno opremanje građevinskog zemljišta za sve investitore koji imaju zaključene ugovore sa dinamikom plaćanja u ratama za period od 3 mjeseca, (na zahtjev obveznika). Za navedeni period se ne obračunava kamata za neizmirene dospjele obaveze.
- Oslobođanje plaćanja naknade za korišćenje komercijalnih objekata kojima je omogućen pristup sa opštinskog puta za period od 4 mjeseca.
- Obustavljanje svih mjere prinudne naplate u roku od 4 mjeseca.
- Oslobođanje plaćanja lokalne komunalne takse utvrđene po osnovu zauzimanja javne površine (ljetnje bašte, zatvorene bašte i drugi pokretni objekti) za period od 4 mjeseca.
- Oslobođanje plaćanja članskog doprinosa turističkoj organizaciji za period od 4 mjeseca

UNDP, uz doprinos UNESCO i UN Women, je pripremio izvještaj "Procjena uticaja COVID-19 na poslovni sektor i perspektive rasta ekonomije Crne Gore" u okviru koga je napravljena analiza uticaja COVID-19 i predloženi odgovori na novonastalu situaciju, naglašavajući ključne mehanizme za ubrzavanje i to: zelenu tranziciju i digitalnu transformaciju. Izvještaj sadrži nalaze ankete MMSP o uticaju COVID-19, koja je sprovedena na reprezentativnom uzorku koji je uključio preduzeća iz najznačajnijih sektora privrede. Prema rezultatima sprovedene ankete MMSP pandemija je uticala na: promjenu radnog vremena i pad prihoda, pad prodaje i povećanje gubitaka, probleme sa otplatom obaveza i opstankom preduzeća, smanjenje tražnje izazvane zatvaranjem i naplata potraživanja. U cilju dugoročnog razvoja kompanije predlažu: saradnju sa finansijskim institucijama (grantovi, pozajmice i posebne kreditne linije za MMSP), poreske olakšice, socijalne politike kao podrška zapošljavanju i dr.

U skladu sa rezultatima analize predložena je zelena tranzicija (dekarbonizacija) i digitalna transformacija kao osnov budućeg održivog ekonomskog rasta i razvoja koja obuhvata oblasti: pametna specijalizacija i digitalna transformacija, industrijska politika, energetska politika, održiva poljoprivreda, turizam, strukturne reforme i preduzetništvo.

U skladu sa iskustvima povezanih sa COVID-19, prateći stanje na terenu razvoj situacije, prepoznate su sledeće oblasti za hitan odgovor na krizu i oporavak:

1. Ekonomija - U okviru pružanja sveobuhvatnog ekonomskog odgovora na krizu, Opština Tuzi će u zavisnosti od razvoja situacije sa epidemijom COVID-19, definisati set mjera pomoći koja mogu obuhvatiti odlaganja plaćanja lokalnih poreza i naknada (porez na prirez, porez na nepokretnost,

⁹ Odluka o mjerama za ublažavanje finansijskih posledica nastalih usled pandemije COVID19 u opštini Tuzi ("Službeni list Crne Gore - opštinski propisi", br. 020/20 od 17.06.2020, 024/20 od 07.07.2020)

naknade za komunalno opremanje građevinskog zemljišta I sl.), kao i oslobađanja određenih naknada u skladu sa posebnom odlukom, kako bi se omogućilo lakše prevazilaženje trenutne nelikvidnosti preduzetnika i MMSP i smanjio rizik od ukidanja radnih mjesta.

2. Socijalni servisi - Opština Tuzi će nastojati da obezbijediti kontinuitet u radu socijalnih servisa za najranjivije grupe u saradnji sa partnerima na lokalnom i nacionalnom nivou kroz razvoj socijalnih servisa (pomoću kući, SOS telefonske linije i sl.). Dodatno, biće osnažena saradnja sa nevladinim sektorom, posebno Crvenim krstom u cilju mobilizacije dodatne podrške za najugroženije segmente stanovništva.
3. Javne usluge - U cilju obezbjeđivanja nesmetanog pružanja javnih usluga aktivnosti će biti usmjerene na digitalizaciju usluga, u smislu promocije korišćenja već postojećih elektronskih usluga i/ili uvođenja novih, kako bi se građanima i privredi omogućio prelazak na elektronske procese kao alternativu za tradicionalni način komunikacije i rada u što većem broju oblasti.

Opština Tuzi je dobila nagradu PA Award za javnu administraciju za Zapadni Balkan u 2020. godini - Western Balkans Public Administration Awards 2020 inicijative koju je pokrenula ReSPA i OECD/SIGMA OECD sa ciljem da poboljša inicijative upravljanja i podrži uspostavljanje snažnih sistema javne uprave u regionu Zapadnog Balkana. Nagrade su se dodjeljivale u nekoliko oblasti, a odnosile su se na odgovor institucija u krizi prouzrokovanom COVID-19. Opština je dobila nagradu u dijelu koji se odnosi na društvene inovacije. Opština je u pregovorima sa RESPA organizacijom za realizaciju određenih projekata u pogledu digitalizacije usluga na lokalnom nivou. Takođe, u narednom periodu će se aktuelizovati saradnja u ovoj oblasti sa Ministarstvom javne uprave, digitalnog društva i medija.

1.8 ORGANIZACIJA, KORIŠĆENJE I NAMJENA PROSTORA PO PLANSKIM DOKUMENTIMA

Pod planiranjem prostora podrazumijeva se utvrđivanje namjene i korišćenja prostora donošenjem prostornih i urbanističkih planova kao i praćenje njihovog ostvarivanja.

Prostor Opštine Tuzi, planiran je važećim PUP-om Glavnog grada Podgorice.

Svi ostali lokalni planski dokumenti su planovi nižeg reda (DUP, UP i LSL), izrađuju se u skladu sa smjernicama iz PUP-a i detaljno razrađuju uslove gradnje i uređenja pojedinih zahvata u prostoru naročito u odnosu na njihovu namjenu, položaj, veličinu, opšte smjernice, oblikovanja i način priključivanja na javnu, komunalnu i drugu infrastrukturu te određuju mjere za zaštitu prirodnih i drugih vrijednosti propisanih Zakonom.

Prostorni plan Glavnog Grada Podgorice donesen je 2014. godine i važi do 2025. godine (Ugovor br. 01-031/10-3604 od 03.06.2010).

Osnova za pripremu PUP-a Glavnog grada Podgorica su planski dokumenti i strategije usvojene na državnom, regionalnom i nivou Glavnog grada, kao i na nivou pojedinih sektora te studije rađene za potrebe ovog dokumenta: bazna studija životne sredine, bazna studija zemljišne politike, strategija socioekonomskog razvoja i bazna studija saobraćaja, koje predstavljaju sastavni dio dokumentacije ovog plana.

Od postojeće planske dokumentacije detaljne razrade koja je usvojena prije PUP-a Glavnog Grada koji je donošen 2014.godine a tiče se teritorije Opštine Tuzi su :

- LSL "Pijaca" – katastarska parcela 2315/4 u Tuzima, Decembar 2011.godine, obuhvata površinu 26.14ha.
- LSL "Tuzi – dio planske zone 19" , Jul 2013.godine, obuhvata površinu 19.1ha.

Osnovni zadaci izrade napomenutih LSL-a u Tuzima je da se analizira dosadašnje stanje izgrađenosti i planiranja, ovijeni stepen i kvalitet realizacije i da pokuša da na neizgrađenim prostorima uvedu programski sadržaji vezani za potencijalne investitore, a u skladu sa osnovnim zadatkom-programom za ove zone.

Nakon donošenja PUP-a Glavnog grada Podgorice, 2014. godine, uspostavljen je režim planiranja prostora unutra granicama Generalnog urbanističkog rješenja Tuzi. Od planova koji su usvojeni za ovaj period su:

- Detaljni urbanistički plan "Šipčanička gora 1" , april 2015.godine, obuhvata površinu 16.45ha
- Detaljni urbanistički plan "Karabuško polje", decembar 2016.godine, obuhvata površinu 155.92ha.

Prema novom zakonu o Planiranju prostora i izgradnji objekata ("Sl. list Crne Gore", br. 064/17 od 06.10.2017, 044/18 od 06.07.2018, 063/18 od 28.09.2018, 011/19 od 19.02.2019, 082/20 od 06.08.2020) planska dokumenta izrađuje Ministarstvo održivog razvoja i turizma na osnovu odluke koju donosi Vlada.

Vlada Crne Gore je donijela odluku broj o izradi DUP-a Tuzi Centar 2019. godine. Izrada ovog planskog dokumenta detaljne razreda još uvijek nije počela.

U narednom periodu je potrebno da se paralelno izrađuju PUP Opštine Tuzi i planovi detaljne razrade kako bi se omogućila njihova implementacija i plansko unapređenje prostora.

Kroz izradu PUP-a Opštine Tuzi ili eventualno kroz razradu Prostornog plana Crne Gore i Plana generalne regulacije Crne Gore za koje je Vlada donijeta odluke o izradi je veoma važno implementirati u planskim dokumentima neke od strateških ciljeva kao što su zapadna obilaznica, valorizacija potencijala koje ima Skadarsko jezero, razvoj turizma sa posebnim aspektom na ruralni turizam za koji postoji veliki potencijal, saoraćajna povezanost sa susjednim zemljama kroz drumski i vodni saobraćaj, itd.

1.9 ADMINISTRATIVNI I FINANSIJSKI KAPACITETI

U skladu sa Zakonom o lokalnoj samoupravi , organizacija i rad opštinskih organa definisani su Statutom Opštine Tuzi ("Službeni list Crne Gore - opštinski propisi", br. 24/19, 05/20) i Odlukom o organizaciji i načinu rada lokalne uprave Opštine Tuzi ("Službeni list Crne Gore - opštinski propisi", br. 043/20).

Organi opštine Tuzi su: Skupština opštine – zakonodavna vlast i Predsjednik opštine – izvršna vlast.

Odlukom o organizaciji i načinu rada lokalne uprave Opštine Tuzi, lokalna uprava je organizovana na način prikazan narednom tabelom.

Tabela 30: Organizacija lokalne uprave

Organ uprave/Služba	Ukupan broj zaposlenih	Struktura zaposlenih po polu		Obrazovna struktura zaposlenih						
		M	Ž	I	II	III	IV	V	VI	VII
Služba skupštine	4	2	2				2			2
Služba Predsjednika Opštine	24	15	9		4		7		1	12
Služba Glavnog administratora	1	1								1
Služba komunalne policije	12	8	4				8			4
Sekretarijat za finansije i	9	3	6				1			8
Sekretarijat za ekonomski razvoj	3	2	1							3
Sekretarijat za lokalnu samoupravu	11	4	7				3		1	7
Sekretarijat za urbanizam	3	1	2							3
Sekretarijat za poljoprivredu i ruralni razvoj	6	4	2				1			5
Sekretarijat za imovinu	2	1	1							2
UKUPNO	75	41	34	0	4	0	22	0	2	47

Izvor: Kancelarija za ljudske resurse/Sekretarijat za lokalnu samoupravu Opštine Tuzi

Opština Tuzi se može pohvaliti zastupljenošću žena u strukturi zaposlenih, kako u organizacionim cjelinama tako i na ukupnom nivou, pa žene čine 45% zaposlenih.

Po obrazovnoj strukturi zaposlenih, u Opštini radi 47 visokoškolaca, što čini zastupljenost ovog kadra 62% u odnosu na ukupan broj zapošljenih.

Opština je osnivač privrednog društva "Komunalno – Komunale" doo Tuzi, koje pruža usluge od javnog interesa građanima opštine Tuzi i Lokalne turističke organizacije Tuzi, dok je osnivačka prava i obaveze preuzela u odnosu na Fudbalski klub "Dečić" Tuzi.

Tehnički kapaciteti

Tehnički kapaciteti kojim raspolaže Opština Tuzi u prostornom smislu su na zadovoljavajućem nivou. Svaka kancelarija je opremljena kompjuterskom opremom, internetom, grejnim i rashladnim sistemom.

Prostorije zgrade Opštine Tuzi čini prizemlje (1 portirnica, 2 šalterske prostorije, 13 kancelarija, 5 toaleta, 1 sala za sastanke, 1 sala za skupštinu, 2 ostave, 1 bife i hodnik i stepenice) i prvi sprat (18 kancelarija, 4 toaleta, 2 ostave, 1 bife i hodnik i stepenice).

Prostorije Opštine Tuzi koriste još filijala MUP-a Crne Gore, kao i filijala Poreske uprave Crne Gore.

Kapaciteti za korišćenje EU fondova

Opština Tuzi ima značajno iskustvo u pripremi i implementaciji EU projekata. U periodu statusa Gradske Opštine, Opštine u okviru Glavnog grada i Opštine Tuzi, implementirani su sljedeći projekti:

Tabela 31: Realizacija EU projekata

Naziv projekta	Godina implementacije	Program	Vrijednost
Promocija pristupačnog i održivog turizma za budućnost - PAST4Future	2018/2020	INTERREG Italija-Albanija-Crna Gora	1.113.056,25 € (162.167,50 € budžet Opštine Tuzi)
Prekogranični pakt – Kulturno nasljedstvo bez granica	2011/2012	Crna Gora - Albanija	96.900,00 €
Zajednički akcioni plan za ekološku odbranu rijeke Cijevne i održivi razvoj životne sredine u prekograničnoj regiji	2014/2015	Crna Gora - Albanija	249.980,00 €
EUFIN	2015	EU	80.000,00 €

Izvor: Sekretarijat za finansije i ekonomski razvoj

Na projektu LEC, Opština Tuzi je vodeći partner, a sarađivaće sa partnerima: grad Tirana - Albanija, Confindustria - Italija, opština Mirabello Sanitico – Italija u periodu implementacije od 01.07.2020. – 31.1.2021.godine.

Na projektu Adria_Alliance, Opština Tuzi je partner, Ministarstvo ekonomije Crne Gore pridruženi partner, Vodeći partner je iz Italije UC Grecia Salentina, ostali partneri su Opština Malesi e Madhe iz Albanije, ESCOOP i Gal Molise 2000 iz Italije . Period implementacije je 01.07.2020. – 31.1.2021.godine.

Kroz pripremu novih projekata i implementaciju postojećih, Opština Tuzi je prepoznata kao odgovoran, pouzdan i efikasan partner u finansijskom i narativnom izvještavanju kao i postizanju ciljeva projekta.

Odlukom o organizaciji i načinu rada lokalne uprave opštine Tuzi, formirana ja Kancelarija za međunarodnu saradnju unutar Službe predsjednika opštine. Kancelarija predviđa 3 radna mjesta, od kojih je jedno popunjeno.

Kancelarija za međunarodnu saradnju je aplicirala kod TIKa-e za projekat „Uređenje okoline i uklanjanja otpada u Opštini Tuzi”, koji podrazumijeva donaciju nabavke vozila za odvoz komunalnog otpada. Ova aplikacija je pozitivno riješena i projekat će biti realizovan u drugom kvartalu 2021. godine.

U toku je realizacija projekta A4EUS – Akcija za evropsku solidarnost, centralna tema projekta su migracije, opštine Tuzi je partner.

Tabela 32: Pregled finansijskog stanja Opštine Tuzi u posljednje tri godine

Godina	Plan budžeta €	Ostvarenje budžeta €	Indeks
2017	2.313.500,00	703.430,73	30,41 %
2018	2.514.800,00	857.517,94	34,10%
2019*	1.908.625,12	1.256.821,00	65,85%
2019	1.680.300,00	1.808.351,79	107,62 %
2020	4.024.886,81	3.229.797,06	97,46%
UKUPNO	10.761.811,93	7.152.487,79	66,46%

Izvor: Sekretarijat za finansije i ekonomski razvoj

Kao što se vidi iz tabele, u 2017. i 2018. godini je slab procenat ostvarenja planiranog budžeta. *Planirani budžet za period od 01.01.2019. – 31.07.2019. je planiran u sklopu budžeta Glavnog grada kao Opštine u okviru Glavnog grada, (Odluka o budžetu Glavnog grada Podgorice za 2019.godinu, član 12) u iznosu od 1.908.625,12 eura, od čega je realizovano 1.256.821,00 eura, odnosno 65,85 %.

Prvi samostalni budžet Opštine Tuzi usvojen je na Skupštini 19.07.2019. za period od 01.08.2019. – 31.12.2020. u iznosu od 1.680.300,00 eura. Planirani primici u iznosu od 1.680.300,00 eura realizovani su 107,62% , u apsolutnom iznosu 1.808.351,79 eura, dakle 7,62% više od planiranog.

Strukturu ukupnih ostvarenih primitaka za period 01.01.2020. – 31.12. 2020. čine:

- Porezi - prihod koji je realizovan u iznosu od 1.265.954,78 eura , odnosno 135,40 % više od planiranog iznosa.
- Takse - prihod koji je realizovan u iznosu od 26.661,29 eura, odnosno 51,53 % manje od planiranog iznosa iznosa.
- Naknade - prihod koji je realizovan u iznosu od 144.327,01 eura, odnosno 23,88 % manje od planiranog iznosa.
- Ostali prihodi - prihod koji je realizovan u iznosu od 10.223,42 eura, odnosno 76,76 % manje od planiranog iznosa.
- Sredstva prenesena iz prethodne godine - su realizovana u iznosu od 461.656,81, odnosno 100% od planiranog iznosa.
- Donacije - su ostvarene u ukupnom iznosu od 495.626,22 eura, odnosno 37,24% manje od planiranog iznosa.
- Transferi - su realizovani u ukupnom uznosu od 1.550.000,00 eura, odnosno 100% od planiranog iznosa.

U okviru sopstvenih prihoda najznačajniji su prihodi od Naknada za puteve u iznosu od 128.953,52 eura i od Poreza na nepokretnosti u iznosu od 767.442,54 eura.

Ukupni izdaci za period 01.01. – 31.12.2020. godine iznose 2.084.191,93 eura. Bruto zarade i ostala lična primanja realizovana su u iznosu od 801.499,12 eura. Realizacija kapitalnog budžeta je iznosila 63,20 %, odnosno 954.449,55 eura.

Opština Tuzi uredno je isplaćivala sve poreze i doprinose svojim zaposlenima, te nije bilo potrebe za sklapanjem Ugovora o reprogramu obaveza prema državi. Za 2021. godinu planiran je budžet u iznosu od 6.049.706,00 eura

1.10 ANALIZA REALIZACIJE STRATEŠKOG PLANA RAZVOJA GLAVNOG GRADA- PODGORICE (2012-2017) U DIJELU KOJI SE ODNOSI NA OPŠTINU TUZI

Izmjenama i dopunama Zakona o teritorijalnoj organizaciji Crne Gore, Tuzi su 1. septembra 2018. godine dobile status samostalne opštine.

Do tad Tuzi su bile dio Glavnog grada- Podgorice, i to od 2006. godine sa statusom gradske opštine, a od 2016. godine kao oblik ostvarivanja lokalne samouprave - opština u okviru Glavnog grada.

Stoga, analiza realizacije Strateškog plana razvoja za prethodni period se bazira na podacima o realizaciji Strateškog plana razvoja Glavnog grada- Podgorice (2012-2017) u dijelu projekata koji su planirani na području opštine Tuzi.

Prvi Strateški plan razvoja Glavnog grada – Podgorica, donijet za period 2012 – 2017. godine, definisao je viziju razvoja grada, prioritete i mjere, i sadržao je 174 projekta.

U skladu sa metodologijom izrade regulisane Pravilnikom o metodologiji za izradu strateškog plana razvoja jedinice lokalne samouprave („Sl.list Crne Gore“, broj 37/11) Ministarstva ekonomije Crne Gore, Strateškim planom razvoja Glavnog grada (2012-2017) obuhvaćen je jedan broj projekata koji su u nadležnosti ministarstava, organa državne uprave i drugih pravnih lica (Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Uprava za mlade i sport, Uprava za šume, Zavod za zapošljavanje Crne Gore, Fudbalski savez Crne Gore i sl.), kao i projekti čiji je nosilac civilni sektor.

Dakle, u prethodnom planu su se našli zajednički projekti koji su finansirani od strane Glavnog grada, Budžeta Crne Gore, putem kreditnih aktivnosti, donacija ili privatnog kapitala. Strateški plan je sadržao, između ostalog, i pregled projekata koji su kandidovani za finansiranje iz međunarodnih fondova (u trenutku pisanja plana) čiji su finansijski iskazi visoki, pa povećavaju ukupnu finansijsku vrijednost svih projekata predviđenih Strateškim planom. Uvrštavanje ovih projekata urađeno je po instrukcijama Ministarstva ekonomije kako bi prilikom njihovog kandidovanja bio ispunjen jedan od kriterijuma za finansiranje iz međunarodnih fondova, a to je kriterijum relevantnosti projekta, odnosno da projekat mora biti utvrđen strateškim dokumentima jedinice lokalne samouprave.

Imajući u vidu smjernice postavljene navedenim Strateškim planom razvoja, izvjesno je da su u proteklom periodu u značajnoj mjeri unaprijeđeni uslovi rada i kvalitet života građana Glavnog grada- Podgorice.

Međutim, ako se izuzmu projekti koji su realizovani na teritoriji opštine Tuzi, da se uočiti da uslovi rada i kvalitet života građana Tuzi, u prethodnom periodu nisu u dovoljnoj mjeri unaprijeđeni.

Od ukupno 18 projekta koji su predviđeni Strateškim planom razvoja Glavnog grada za period 2012 – 2017. godine, na poručju opštine Tuzi u petogodišnjem izvještajnom periodu u potpunosti je realizovano 7 projekata, 4 projekta je djelimično realizovano ili su u fazi realizacije, dok 7 projekata nije realizovano.

Tabela 33: Status realizacije projekata u periodu 2012-2017. godina

Projekat	Status realizacije
Rekonstrukcija dijela puta Podgorica – Tuzi	DJELIMIČNO REALIZOVAN
Izgradnja puta Dinoša – Pikalja – Zatrijebač	DJELIMIČNO REALIZOVAN
Izgradnja saobraćajnice koja povezuje naselje Dinoša sa autoputem	NIJE REALIZOVAN
Rekonstrukcija puta Golubovci – Mataguži – Tuzi	NIJE REALIZOVAN
Izgradnja i sanacija infrastrukture za vodosnadbijevanje GO Tuzi i GO Golubovci	REALIZOVAN
Izgradnja novih kapaciteta na vodoizvoru Dinoša	REALIZOVAN
Izgradnja groblja u Tuzima i proširenje groblja u Dinoši	NIJE REALIZOVAN
Izgradnja objekta Zelene pijace sa šoping centrom u Tuzima	NIJE REALIZOVAN
Izgradnja novih predškolskih ustanova (vrtići i jaslica)-vrtić u Tuzima	REALIZOVAN
Rekonstrukcija objekta KIC „Malesija“	REALIZOVAN
Izgradnja sportske dvorane u Tuzima	NIJE REALIZOVAN
Izgradnja tribine stadiona FK „Dečić“	DJELIMIČNO REALIZOVAN
Izgradnja društvenog doma u naselju Dinoša	NIJE REALIZOVAN
Izrada studije izvodljivosti za uređivanje naselja uz obalu Podhuma	NIJE REALIZOVAN
Proglašenje kanjona rijeke Cijevne zaštićenim prirodnim dobrom	REALIZOVAN
Modernizacija gradske rasvjete	DJELIMIČNO REALIZOVAN
Nabavka tehničke opreme za kulturno-inform. centre u gradu i gradskim opštinama	REALIZOVAN
Razvoj komunikacione mreže nove generacije	REALIZOVAN

Izvor: Strateški plan razvoja Glavnog grada, 2012-2017. god.

Pored navedenih kapitalnih projekata sproveden je i određeni broj mjera, odnosno projekata iz oblasti poljoprivrede, preduzetništva, socijalnih i ekonomskih pitanja, zaštite životne sredine, kulture i slično, čija je realizacija ostvarivana u kontinuitetu i djelimično na području opštine Tuzi, i to:

1. Podsticaj investicija u privredu,
2. Organizovanje lokalnih javnih radova,
3. Promovisanje stimulativnih mjera za otvaranje novih radnih mjesta,
4. Izrada Lokalnog plana akcije za mlade,
5. Pomoć i njega u kući,
6. Stanovanje uz podršku za mlade bez roditeljskog staranja,
7. Upravljanje ljudskim resursima,
8. Otklanjanje biznis barijera i promocija stimulativnih mjera za investicije,
9. Promocija osnivanja klastera,
10. Popularizacija, promocija i prezentacija organskih proizvoda,
11. Stvaranje uslova za plansku proizvodnju, otkup i plasman poljoprivrednih proizvoda,
12. Podsticaj izgradnje i promocija kapaciteta i kvaliteta privatnog smještaja,
13. Izrada i realizacija programa edukacije na polju zaštite životne sredine i
14. Jačanje svijesti i edukacija građana po pitanju energetske efikasnosti.

Iako je navedeni Strateški plan formalno istekao protekom 2017. godine, ne može se osporiti da su se i nakon tog perioda nastavile sprovoditi aktivnosti iz ovog dokumenta. Osim toga, razvoj Glavnog grada, a samim tim i gradskih opština bazirao se i na nizu važećih dokumenata. U prvom redu to se odnosilo na više desetina donešenih i sprovedenih planskih dokumenata, kako je to propisano krovnim planskim dokumentom Glavnog grada, Prostorno-urbanističkim planom Podgorice, kao i niza strategija iz različitih oblasti kojima je obuhvaćeno i područje opštine Tuzi.

Iz navedenih podataka može se zaključiti da veliki broj projekata nije realizovan, a razlozi zbog kojih nije došlo do realizacije su nedostatak finansija, nedovoljno interesovanje nadležnih institucija za razvoj ovog područja, ali i činjenica da je vrlo teško bilo isplanirati i precizirati tačan rok za realizaciju projekata i tačno utvrditi finansijski iskaz pojedinih projekata koji su u momentu pisanja Strateškog plana bili samo u fazi ideje, bez postojanja projektne dokumentacije, odnosno formalno-pravnih pretpostavki za realizaciju određenih projekata.

Kao razlog za nerealizaciju planiranih projekata može se navesti i nerealno sagledavanje razvoja opštine u tom periodu.

U cilju stvaranja povoljnog ambijenta za ostvarivanje bržeg ekonomsko-socijalnog, kulturnog, infrastrukturnog razvoja kroz aktivnu i sistematsku saradnju i koordinaciju sa svim činiocima i nosiocima koji djeluju u opštini Tuzi i Crnoj Gori, projekti koji nisu realizovani, a primjenjivi su na period 2020-2026 mogu se ponoviti u novom Strateškom planu.

1.11 SWOT ANALIZA

SNAGA	SLABOST
<ul style="list-style-type: none"> - Dobra geostrategijska i geopolitička pozicija - Prirodni resursi (voda, zemljište, mineralne sirovine, prirodni predjeli, biodiverzitet i sl) - Povoljni hidrološki i klimatski uslovi - Zaštićena područja i postojanje vrlo rijetkog biodiverziteta - Postojanje lovnog područja sa bogatom faunom i raznovrsnost ribljeg fonda u lokalnim vodama - Raznolikost i atraktivnost ruralnog ambijenta - Raspoložive poljoprivredne površine i povoljan pedološki potencijal - Povoljni uslovi za razvoj organske proizvodnje - Tradicija poljoprivredne proizvodnje, postojeća poljoprivredna proizvodnja (farme, vinogradi, voćnjaci, proizvodnja u zatvorenom prostoru i dr.) i kvalitetni proizvodi - Postojanje privrednih subjekata u oblasti ugostiteljstva i prerade - Programi podrške poljoprivrednoj proizvodnji na lokalnom nivou - Postojanje obrazovnog sistema na skoro svim nivoima (predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje) - Postojanje podrški socijalno ugroženom stanovništvu na nacionalnom i lokalnom nivou - Postojanje zdravstvenih usluga primarne zdravstvene zaštite - Bogato kulturno-istorijsko nasljeđe - Dobra međugradska saobraćajna povezanost - Dostupnost različitih telekomunikacionih usluga i operatera (telefon, internet, mobilna telefonija) - Dobra pokrivenost uslugama sakupljanja otpada - Očuvana životna sredina - Dobri tehnički i kadrovski kapaciteti lokalne uprave - Postojanje stručnih službi za podršku poljoprivredi - Efikasna lokalna administracija 	<ul style="list-style-type: none"> - Demografsko starenje stanovništva i migracije stanovništva - Nezaposlenost i obrazovna struktura nezaposlenih lica - Otežan pristup socijalnim uslugama i nizak nivo socijalnog kapitala - Nedovoljno razvijena poslovna infrastruktura - Nedovoljno dobra saobraćajna povezanost na lokalnom nivou posebno ruralnih područja - Nedovoljna organizovanost poljoprivredne proizvodnje i stanje ostalih segmenata u ovom sektoru (usitnjeni posjedi, nizak nivo specijalizacije, nepovoljan rasni sastav, nizak kvalitet inputa i visoka cijena, nepovezanost sa trgovcima i problem plasmana, nizak prinos, nizak nivo osigurane proizvodnje, slaba kontrola kvaliteta proizvoda, slaba informisanost, nizak stepen zainteresovanosti za edukaciju, i sl.) - Složenost administracije pri kontroli i dobijanju dozvola za izvoz - Odsustvo informacionog sistema i nedovoljna logistička podrška (prognoza, služba, registar, katastar, LPIS) - Nedostatak prerađivačkih kapaciteta i centra za plasman poljoprivrednih proizvoda - Nedovoljno razvijena infrastruktura za razvoj poljoprivrede (poljski putevi, navodnjavanje, odvodnjavanje) - Konkurentnost preduzeća i nedovoljna primjena modernih znanja i tehnologija - Nepostojanje lovnog područja teritorije opštine Tuzi kao jedne cjeline - Nedovoljno razvijen turistički sektor (nedostatak organizovane turističke ponude, nerazvijena turistička infrastruktura, neadekvatna prezentacija turističke ponude, nedostatak obrazovanog kadra i sl.) - Neadekvatna tehnička i tehnološka opremljenost obrazovnih ustanova - Ograničen broj i neadekvatni uslovi zatvorenih sportskih objekta - Loš kvalitet lokalnih puteva

<ul style="list-style-type: none"> - Željeznička pruga i željeznička stanica na teritoriji Tuzi - Blizina aerodroma - Granični prelaz sa Albanijom - 	<ul style="list-style-type: none"> - Neadekvatno riješen stacionarni saobraćaj - Neadekvantan sistem upravljanja otpadom i pojava neuređenih odlagališta - Neadekvantan sistem upravljanja vodama i nepostojanje infrastrukture za tretman otpadnih voda - Nedovoljno razvijeni sistemi upravljanja očuvanja životne sredine i sistem zaštite od poplava - Degradacija zemljišta, neuređenost vodotokova i kanala - Nepostojanje prostorno-planske dokumentacije na lokalnom nivou - Nepostojanje statističkog praćenja podataka - Nepostojanje sabirnog centra za poljoprivredne proizvode - Nepovezanost poljoprivrednih proizvođača u klastere sa hotelsko ugostiteljskim sektorom, - Prekomjerna i nekontrolisana primjena zaštitnih sredstava u poljoprivredi - Nepostojanje biznis zona za razvoj predizetništva - Nedovoljne površine zemljišta u vlasništvu opštine
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> - Valorizacija raspoloživih prirodnih resursa - Unapređenje sistema upravljanja poljoprivrednim zemljištem i drugim prirodnim resursima - Razvoj organske proizvodnje - Proizvodnja proizvoda sa geografskim porijeklom, ljekovitog, aromatičnog i začinskog bilja - Uvezivanje turizma sa sektorom poljoprivrede – izgradnja eko sela/ eko kampova - Razvoj raznih vidova turizma (eko, kulturni, ruralni, seoski, izletnički, gastronomski, vinski, manifestacioni) - Udruživanje preduzeća i poljoprivrednika kroz razvoj klastera i kooperativa - Uvođenje standarda kodeksa dobre poljoprivredne prakse 	<ul style="list-style-type: none"> - Nastavak negativnih demografskih kretanja - Porast ruralnog siromaštva i regionalnih razlika u siromaštvu - Velike promjene na tržištu, uzrokovane novim tehnologijama, kojima lokalni subjekti neće moći dovoljno brzo da se prilagode - Zaostajanje i rastuća konkurencija iz zemalja sa visoko subvencionisanom proizvodnjom - Nezainteresovanost, nemotivisanost proizvođača za prihvatanje novih znanja i tehnologija - Smanjenje priliva investicija i nedostatak interesovanja strateških investitora za važne poduhvate - Nepovoljna kreditna politika i izmjena poreskih propisa

<ul style="list-style-type: none"> - Naučna istraživanja, uvođenje novih tehnologija i inovacija - Sistem klasifikacije otpada i njegova upotreba - Valorizacija kulturnih dobara - Dostupnost stranih tržišta i mogućnost rasta izvoza - Formiranje lokalnih socijalnih mreža - Proces približavanja Evropskoj Uniji – predpristupni fondovi EU (IPA fondovi i CBC) - Mogućnost korišćenja EU programa (Horizon 2020, COSME, Erasmus+, Life, EaSI, Creative Europe i dr) - Međunarodne institucije i organizacije (EIB, EBRD, GIZ, KfW, USAID, SNV, ADA, IBRD, IDA, IFC, UNDP, GEF, TIKA, LuxDev i dr.) - Mogućnost uključivanja u prekvalifikaciju i dokvalifikaciju nezaposlenih - Programi podrške na državnom nivou za povećanje konkurentnosti i razvoj privrede - Mjere agrarne politike na državnom nivou, sredstva EU i Svjetske banke za podizanje konkurentnosti poljoprivrede - Program energetske efikasnosti u javnim zgradama - Međuopštinska saradnja na infrastrukturnim projektima - Privatno-javno partnerstvo - Decentralizacija administracije - Intenziviranje regionalne prekogranične saradnje - Uključivanje u međunarodne projekte i sve ostale vidove međunarodne saradnje - Objedinjavanje lovnih područja u jednu lovnu cjelinu prema zakonu o teritorijalnoj organizaciji Crne Gore i Statuta Opštine Tuzi, 	<ul style="list-style-type: none"> - Nedostatak specifičnih bankarskih proizvoda i paketa ponuda, visoke kamatne stope i neprihvatanje nepokretnosti kao sredstva obezbjeđena - Zavisnost prodaje domaćih poljoprivrednih proizvoda od uvoza i neloyalna konkurencija iz okruženja - Prisustvo sive ekonomije i monopola na strani prerade i trgovine - Dalji pad standarda i kupovne moći u zemlji i okruženju - Dug proces razgraničenja teritorije i podjele imovine sa Glavnim gradom - Prirodne nepogode (poplave, suše, obilne padavine, olujni vjetrovi, toplotni talasi i požari) - Neadekvatna zaštita prirodnih resursa (nelegalna gradnja, erozija poljoprivrednog zemljišta, velike količine otpada, pritisak na zaštićena prirodna dobra, prenamjena poljoprivrednog zemljišta, nekontrolisana upotreba hemije u proizvodnji i dr.) - Neefikasan sistem upravljanja zemljišnim, šumskim i vodnim potencijalima - Nedostatak koordinacije aktivnosti resornih ministarstava - Nepostojanje volje države i nadležnih institucija za prihvatanje činjeničnog stanja o postojanju teritorije opštine kao jedne cjeline na osnovu koje će se odrediti lovno područje - Nedostatak izvora finansiranja - Kriza prouzrokovana Covid-19 - Politička i ekonomska nestabilnost u zemlji, region i na globalnom nivou - Nedovoljna podrška iz državnog budžeta
---	--

II RAZVOJNI CILJEVI OPŠTINE

Strateški plan razvoja strukturiran je kroz jasnu hijerarhiju razvojnih ciljeva i to:

- Opšti cilj pokazuje smjer, tj. ono što treba postići na duži rok, ostvarenjem niza specifičnih strateških ciljeva.
- Specifični strateški ciljevi se baziraju na promjenama koje treba postići u određenim oblastima, u kojima su identifikovane razvojne mogućnosti i potencijali tokom analize postojećeg stanja i SWOT analize.
- Prioriteti su uže oblasti koje predstavljaju razradu i konkretizaciju specifičnih strateških ciljeva. Prioriteti su identifikovati tokom analize problema ili grupe problema.

Strateškim planom su predviđeni i najznačajniji projekti koji će se realizovati tokom planskog perioda 2021-2026, s tim da lista projekata nije konačna te da će biti dopunjena, a projekti razrađivani u okviru Godišnjih akcionih planova.

OPŠTI CILJ

Održivi ekonomski razvoj i unaprijeđen kvalitet života građana opštine Tuzi.

SPECIFIČNI STRATEŠKI CILJEVI

STRATEŠKI CILJ 1: Privredni rast i razvoj u prioritetnim oblastima

Indikatori za praćenje ostvarenosti cilja:

- 40 novih osnovanih poslovnih subjekata (preduzeća i preduzetnici)
- 10% više broja poljoprivrednih gazdinstava
- 10% više obradivih površina
- 15 % više ugovorene proizvodnje
- 5 novih turističkih i ugostiteljskih objekata

STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine

Indikatori za praćenje ostvarenosti cilja:

- 3 nova izgrađena vodovoda
- 7,9 km izgrađenih puteva
- 6,98 km rekonstruisanih puteva
- 60 km rekonstruisanih, saniranih i presvučenih lokalnih putnih pravaca
- 4 izgrađena javna objekata
- 3 rekonstruisana javna objekata
- 2 reciklažna centra
- Azil za životinje
- Gradska pijaca
- Gradsko groblje

STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa

Indikatori za praćenje ostvarenosti cilja:

- HMP Tuzi
- 50 korisnika usluga pomoć u kući starim licima
- 20 korisnika Dnevnog centra za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju
- 20 socijalno ugroženih porodica sa riješenim stambenim pitanjem
- 1 novi objekat osnovne škole
- 1 novi izgrađeni sportski objekat
- 1 rekonstruisani sportski objekat
- 3 izgrađena dječija igrališta
- broj sportskih i kulturnih manifestacija

PRIORITETI

STRATEŠKI CILJ 1: Privredni rast i razvoj u prioritetnim oblastima

Prioritet 1.1 Stvaranje uslova za razvoj malih i srednjih preduzeća i privlačenja investicija

Prioritet 1.2 Razvoj poljoprivredne proizvodnje i unaprijeđenje konkurentnosti

Prioritet 1.3 Stvaranje uslova za razvoj i diverzifikaciju turizma i turističke ponude

Prioritet 1.4. Valorizacija prirodnih resursa

STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine

Prioritet 2.1 Unaprijeđenje vodosnabdijevanja u centralnim i ruralnim oblastima

Prioritet 2.2 Unaprijeđenje upravljanja otpadnim vodama

Prioritet 2.3 Unaprijeđenje i razvoj komunalnih usluga i komunalne infrastrukture

Prioritet 2.4 Izgradnja i rekonstrukcija putne i željezničke infrastrukture

Prioritet 2.5 Izgradnja ostale javne infrastrukture

Prioritet 2.6 Ekologija i zaštita životne sredine

Prioritet 2.7 Unaprijeđenje energetske efikasnosti, obnovljivih izvora energije i prilagođavanje klimatskim promjenama

STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa

Prioritet 3.1 Unaprijeđenje zdravstvene zaštite

Prioritet 3.2 Unaprijeđenje socijalne zaštite i inkluzije vulnerabilnih grupa

Prioritet 3.3 Unaprijeđenje uslova i kvaliteta obrazovanja

Prioritet 3.4 Unaprijeđenje uslova za razvoj sporta i rekreacije

Prioritet 3.5 Promocija i razvoj kulture

GODIŠNJI AKCIONI PLAN (SA PROJEKCIJOM ZA SLJEDEĆU GODINU) UZ OPIS PLANIRANIH PROJEKATA

U okviru Strateškog plana razvoja se priprema Godišnji akcioni plan za tekuću godinu sa projekcijama za sljedeću godinu. U okviru Godišnjeg akcionog plana predstavljeni su prioritetni projekti za tu godinu u kraćoj formi (koncept projekata). Detaljni projektni dokumenti će biti urađeni tokom sprovođenja Strateškog plana razvoja, u skladu sa izvorima finansiranja i definisanim zahtjevima. Tokom perioda sprovođenja Strateškog plana razvoja, svake godine se priprema i usvaja novi Godišnji akcioni plan za njegovu realizaciju. Istovremeno, sa pripremanjem novog Godišnjeg akcionog plana, priprema se izvještaj o napretku i rezultatima ostvarenim tokom sprovođenja prethodnog Godišnjeg akcionog plana. Godišnji akcioni plan i izvještaj o ostvarenju akcionog plana za prethodnu godinu podnosi se Konsultativnoj grupi, Skupštini JLS i Ministarstvu ekonomskog razvoja u skladu sa Zakonom o regionalnom razvoju,.

AKCIONI PLAN ZA 2021. GODINU

Naziv projekta	Očekivani efekti	Indikatori	Vremenski okvir	Nosilac projekta	Ostali učesnici u sprovođenju projekta	Izvori finansiranja			
						Ukupno	Budžet JLS	Budžet Crne Gore	Ostali izvori finansiranja
STRATEŠKI CILJ 1: Privredni rast i razvoj u prioritetnim oblastima									
<i>Prioritet 1.1 Stvaranje uslova za razvoj malih i srednjih preduzeća i privlačenja investicija</i>									
1. Podrška pri apliciranju za Projekat "Program grantova za samozapošljavanje"	Podrška nezaposlenim za samozapošljavanje	Broj odrađenih biznis planova i aplikacija	2021	Opština Tuzi	ZZZCG	3.000	3.000		
2. Projekat podrške, organizovanja i sprovođenja različitih sajmovi iz oblasti privrede	Promocija preduzetnika	Broj preduzetnika učesnika na sajmovima	2021	Opština Tuzi		20.000	20.000		
<i>Prioritet 1.2 Razvoj poljoprivredne proizvodnje i unaprijeđenje konkurentnosti</i>									
3. Mjere za razvoj poljoprivrede - Intrventne mjere u unutrašnjem tržištu - Podrška žetvi strnih žita - Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka	Stabilizacija tržišta i obezbjeđivanje dohotka poljoprivrednim proizvođačima Smanjenje troškova i stimulisanje	- 200 poljoprivrednih proizvođača povrća i ratarskih kultura - 85 proizvođača strnih žita -	2021	Opština Tuzi		192.900 6.100	240.000		

Naziv projekta	Očekivani efekti	Indikatori	Vremenski okvir	Nosilac projekta	Ostali učesnici u sprovođenju projekta	Izvori finansiranja			
						Ukupno	Budžet JLS	Budžet Crne Gore	Ostali izvori finansiranja
	proizvodnje strnih žita Očuvanje i povećanje stočnog fonda, povećanje količine proizvodnje sirovog mlijeka	- 200 koperanata, proizvođača sirovog mlijeka				41.000			
4. Izgradnja sabirnog centra sa hladnjačom i osnivanje berze poljoprivrednih proizvoda	Rješen problem skladištenja proizvoda Trgovina na daljinu poljoprivrednim proizvodima	Izgrađen sabirni centar Izrađena platforma za trgovinu poljoprivrednih proizvoda Broj korisnika sabirnog centra	2021-2023	Pivatni investitor	Opština Tuzi	-			
<i>Prioritet 1.3 Stvaranje uslova za razvoj i diverzifikaciju turizma i turističke ponude</i>									
5. Adaptacija kulturno-istorijskih spomenika (Konzervatorske mjere i arheološka istraživanja)	Istraživanje i zaštita kulturnog nasljeđa	Broj adaptiranih kulturnih	2021	Opština Tuzi		10.000	10.000		
<i>Prioritet 1.4. Valorizacija prirodnih resursa</i>									
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine									
<i>Prioritet 2.1 Unaprijeđenje vodosnabdijevanja u centralnim i ruralnim oblastima</i>									
6. Izgradnja projekata vodovodne mreže za naselja	Stvaranje pretpostavki za izgradnju vodovoda	Izrada glavnog projekta	2021	Opština Tuzi		68.000	68.000		
<i>Prioritet 2.2 Unaprijeđenje upravljanja otpadnim vodama</i>									

Naziv projekta	Očekivani efekti	Indikatori	Vremenski okvir	Nosilac projekta	Ostali učesnici u sprovođenju projekta	Izvori finansiranja			
						Ukupno	Budžet JLS	Budžet Crne Gore	Ostali izvori finansiranja
<i>Prioritet 2.3 Unaprijeđenje i razvoj komunalnih usluga i komunalne infrastrukture</i>									
7. Osposobljavanje d.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi sa potrebnom mehanizacijom i opremom	Razvoj i unapređenje kvaliteta komunalnih usluga	Nabavljena mehanizacija	2021	d.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi	Opština Tuzi	Donacija			
8. Utvrđivanje lokacija za privremeno odlaganje kabastog, biljnog i građevinskog otpada	Određivanje lokacija za odlaganje otpada	Rješenja o lokacijama	2021	d.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi	Opština Tuzi	-			
<i>Prioritet 2.4 Izgradnja i rekonstrukcija putne i željezničke infrastrukture</i>									
9. Izrada projektne dokumentacije za izgradnju i rekonstrukciju gradskih i prigradskih saobraćajnica	Stvaranje pretpostavki za izgradnju i rekonstrukcija saobraćajnica	Izrada i revizija glavnih projekta	2021	Opština Tuzi		70.000	70.000		
10. Rekonstrukcija, sanacija i presvlačenje putnih pravaca	Unaprijeđena saobraćajna infrastruktura	Rekonstruisano i sanirano 11,16 km	2021	Opština Tuzi		1.085.400	1.085.400		
<i>Prioritet 2.5 Izgradnja ostale javne infrastrukture</i>									
11. Izgradnja objekta MZ Karabuško Polje	Izgradnja objekta	Izrada i revizija idejnog rješenja i glavnog projekta	2021	Opština Tuzi		87.000	57.000		30.000
12. Izgradnja objekta MZ Dušići-Ljekaj	Izgradnja objekta	Objekat MZ	2021	Opština Tuzi		20.000	20.000		
13. Izgradnja objekta MZ Omerbožovići	Izgradnja objekta	Objekat MZ	2021	Opština Tuzi		40.000	40.000		
14. Rekonstrukcija "Doma mladih" u Sukuruću	Unapređenje stanja objekta	Rekonstruisan objekat	2021	Opština Tuzi		50.000	50.000		
15. Rekonstrukcija objekata za potrebe MZ Koći i MZ Traboin	Unapređenje stanja objekata	Rekonstruisana 2 objekta	2021	Opština Tuzi		17.000	17.000		
16. Izgradnja objekta Opštine Tuzi	Unapređenje kapaciteta lokalne uprave	Izrada i revizija glavnog projekta	2021	Opština Tuzi		37.000	37.000		

Naziv projekta	Očekivani efekti	Indikatori	Vremenski okvir	Nosilac projekta	Ostali učesnici u sprovođenju projekta	Izvori finansiranja			
						Ukupno	Budžet JLS	Budžet Crne Gore	Ostali izvori finansiranja
17. Uređenje novih zelenih površina na teritoriji opštine Tuzi	uređenje zelenih površina	Površina uređenih zelenih površina	2021	D.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi	Opština Tuzi	15.000	15.000		
<i>Prioritet 2.6 Ekologija i zaštita životne sredine</i>									
18. Promocija i marketing - značaj zaštite životne sredine i zaštićenih područja	Edukacija djece o osnovnim ekološkim pitanjima Upoznavane javnosti sa danima značajnim za zaštitu prirode Inputi lokalnog stanovništva o načinu upravljanja zaštićenim područjima	Oko 30 učenika osnovnim školama Broj manifestacija o zaštiti prirode Broj učesnika uljučenih kroz konsultacije	2021	Opština Tuzi	Osnovne škole	5.850	5.850		
19. Obeležavanje granica i lokacija Spomenika prirode „Kanjon Cijevne“ i postavljanje ograde oko biljne zajednice - Adianto-Pinguiculetum hirtiflora	Obeležavanje spoljnih granica i granica zona zaštite Zaštićena biljna zajednica	Obeležena granica kako spoljna tako i granice zona u unutrašnjosti. Ograđivanje biljne vrste	2021	Opština Tuzi		3.400	3.400		
20. Izrada katastra zagađivača	Evidencija svih mogućih zagađivača životne sredine	Izrađen katastar zagađivača	2021	Opština Tuzi		2.500	2.500		
<i>Prioritet 2.7 Unaprijeđenje energetske efikasnosti, obnovljivih izvora energije i prilagođavanje klimatskim promjenama</i>									
21. Projekat LEC - Energetski održive lokalne zajednice	Usvajanje zajedničkog akcionog plana za EE za 4 lokalne energetske zajednice	4 održive lokalne energetske zajednice (LEC): 1 Zajednički plan za EE i održivu proizvodnju energije	2021	Opština Tuzi	Confindustria Bari e Barletta-Andria -Trani, Opština Mirabello,	191.495,59	28.724,34		162.771,25

Naziv projekta	Očekivani efekti	Indikatori	Vremenski okvir	Nosilac projekta	Ostali učesnici u sprovođenju projekta	Izvori finansiranja			
						Ukupno	Budžet JLS	Budžet Crne Gore	Ostali izvori finansiranja
		4 pilot projekta			Opština Tirana				
22. Projekat Adria_Alliance	unapređenje sistema EE kroz strateško planiranje, podizanje svijesti zainteresovanih strana i realizaciju pilot projekata	Br. inovativnih preduzeća na tržištu OIE; Br. pilot projekata za efikasnost javnih zgrada partnera; lokalne mikro mreža na javnim zgradama za razmjenu energije i podataka.	2021	Opština Tuzi	Savez opština „Greca Salentina“ (IT), LAG Molise verso il 2000 (IT), ESCOOP Evropska socijalna kooperativa (IT), Opština Tuzi, Opština Malësi e Madhe (AL) i pridruženim partnerima – Ministarstvom ekonomije Crne Gore – Direkcija za energetske efikasnost i FEDERESCO (IT),	107.009,65	16.051,45		90.958,20
STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa									
<i>Prioritet 3.1 Unaprijeđenje zdravstvene zaštite</i>									
<i>Prioritet 3.2 Unaprijeđenje socijalne zaštite i inkluzije vulnerabilnih grupa</i>									
23. Lokalni akcioni plan (LPA) za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti	zaštita lica sa invaliditetom od diskriminacije i promocija jednakosti	Izrađen Lokalni akcioni plan	2021	Opština Tuzi		1,500	1,500		

Naziv projekta	Očekivani efekti	Indikatori	Vremenski okvir	Nosilac projekta	Ostali učesnici u sprovođenju projekta	Izvori finansiranja			
						Ukupno	Budžet JLS	Budžet Crne Gore	Ostali izvori finansiranja
24. Projekat podrške socijalno ugroženima-jednokratne pomoći	Podrška socijalno ugroženim licima	min 200 korisnika	2021	Opština Tuzi		28.000	28.000		
25. Jednokratna pomoć roditeljima-novorođenčad	Novčana pomoć i podrška u cilju proširenja porodice	200 porodica	2021	Opština Tuzi		40.000	40.000		
<i>Prioritet 3.3 Unaprijeđenje uslova i kvaliteta obrazovanja</i>									
26. Pomoć studentima i srednjoškolcima za usavršavanje i akademsko obrazovanje – stipendije	Podsticaj za studente/učenike za dalje obrazovanje	prosječno 10 studenata/učenika godišnje	2021	Opština Tuzi		7.000	7.000		
<i>Prioritet 3.4 Unapređenje uslova za razvoj sporta i rekreacije</i>									
27. Rekonstrukcija tribine stadiona FK „Dečić“	Modernizacija tribina Stadiona FK “Dečić”.	Izrada i revizija idejnog rješenja i glavnog projekta	2021	Opština Tuzi	Vlada Crne Gore, FSCG	35.670	35.670		
28. Festival sporta	Promocija sporta i organizacija sportskih aktivnosti	10 sportskih aktivnosti	2021	Opština Tuzi		8.500	85.00		
29. Lokalni akcioni plan za mlade	Izrađen Lokalni akcioni plan za mlade	min. 100 mladih (15-30 godina) uključenih u realizaciju plana	2021	Opština Tuzi		4.000	4.000		
<i>Prioritet 3.5 Promocija i razvoj kulture</i>									
30. Ljeto u Malesiji	Promocija kulture i turizma	- Broj posjetilaca - Broj realizovanih aktivnosti	2021	Opština Tuzi		16.100	16.100		
31. Zimski Bazar u Malesiji	Predstavljanje stvaralaca sa motom novogodišnjih praznika	min. 20 učesnika	2021	Opština Tuzi		14.000	14.000		

Naziv projekta	Očekivani efekti	Indikatori	Vremenski okvir	Nosilac projekta	Ostali učesnici u sprovođenju projekta	Izvori finansiranja			
						Ukupno	Budžet JLS	Budžet Crne Gore	Ostali izvori finansiranja
32. Umjetnička kolonija	Upoznavanje autora iz zemlje regiona sa kulturnim i istorijskim znamenitostima koje poseduje Malesia	min 15 učesnika	2021	Opština Tuzi		5.000	5.000		
33. Elaborat prezentacije i evidentiranja kulturnog materijalnog nasleđa opštine Tuzi	Izrađen elaborat	Izrađen elaborat	2021	Opština Tuzi		5.100	5.100		

U okviru Strateškog plana razvoja se priprema Godišnji akcioni plan za tekuću godinu sa projekcijama za sljedeću godinu. U okviru projekcija akcionog plana za 2022. godinu predstavljeni su projekti za koje se pouzdano može tvrditi da će biti realizovani. Lista projekata će naknadno biti dopunjena nakon usvajanja kapitalnog budžeta na državnom nivou i konsultacija na lokalnom nivou na osnovu čega će se precizno definisati izvori finansiranja i indikatori za vrednovanje uspjeha projekata.

PRELIMARNI AKCIONI PLAN ZA 2022. GODINU

Naziv projekta	Očekivani efekti	Indikatori	Vremenski okvir	Nosilac projekta	Ostali učesnici u sprovođenju projekta	Izvori finansiranja			
						Ukupno	Budžet JLS	Budžet Crne Gore	Ostali izvori finansiranja
STRATEŠKI CILJ 1: Privredni rast i razvoj u prioritetnim oblastima									
<i>Prioritet 1.1 Stvaranje uslova za razvoj malih i srednjih preduzeća i privlačenja investicija</i>									
1. Projekat podrške, organizovanja i sprovođenja različitih sajmova iz oblasti privrede	Promocija preduzetnika	Broj preduzetnika učesnika na sajmovima	2022	Opština Tuzi		20.000	20.000		
2. Uspostavljanje biznis zone	Bolji poslovni i infrastrukturni ambijent za investitore u biznis zoni	Odluka o osnivanju biznis zone od lokalnog značaja	2022	Opština Tuzi					
3. Podrška ženskom preduzetništvu	Uključivanje žena u preduzetništvo	3 nove registrovane preduzetnice	2022	Opština Tuzi		15.000	15.000		
4. Podrška mladim preduzetnicima	Uključivanje mladih i razvoj preduzetništva	3 nova registrovana mlada preduzetnika	2022	Opština Tuzi		15.000	15.000		
5. Marketing aktivnosti opštine u cilju promocije potencijala za investiranje	Kvalitetna prezentacija investicionih mogućnosti Dostupnost informacija potencijalnim investitorima u zemlji i inostranstvu	Broj realizovanih promotivnih aktivnosti Broj realizovanih investicija	2022	Opština Tuzi					

Naziv projekta	Očekivani efekti	Indikatori	Vremenski okvir	Nosilac projekta	Ostali učesnici u sprovođenju projekta	Izvori finansiranja			
						Ukupno	Budžet JLS	Budžet Crne Gore	Ostali izvori finansiranja
6. Mjere za unaprijeđenje investicionog ambijenta - subvencije i podrške za biznis investicije u opštini Tuzi	Povoljan investicioni ambijent Veći broj investitora	Br. Investitora	2020	Opština Tuzi		-			
<i>Prioritet 1.2 Razvoj poljoprivredne proizvodnje i unaprijeđenje konkurentnosti</i>									
7. Mjere za razvoj poljoprivrede	Podrška razvoju poljoprivredne proizvodnje	Br. poljoprivrednih proizvođača - korisnika	2022	Opština Tuzi		240.000	240.000		
8. Izgradnja sabirnog centra sa hladnjačom i osnivanje berze poljoprivrednih proizvoda	Rješen problem skladištenja proizvoda Trgovina na daljinu poljoprivrednim proizvodima	Izgrađen sabirni centar Izrađena platforma za trgovinu poljoprivrednih proizvoda Broj korisnika sabirnog centra	2021-2023	Pivatni investitor	Opština Tuzi				
<i>Prioritet 1.3 Stvaranje uslova za razvoj i diverzifikaciju turizma i turističke ponude</i>									
<i>Prioritet 1.4. Valorizacija prirodnih resursa</i>									
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine									
<i>Prioritet 2.1 Unaprijeđenje vodosnabdijevanja u centralnim i ruralnim oblastima</i>									
Izgradnja vodovoda za naselje Drume	Snabdijevanje stanovnika vodom za piće	Br. priključaka na vodovod	2022	Opština Tuzi	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede				
<i>Prioritet 2.2 Unaprijeđenje upravljanja otpadnim vodama</i>									
<i>Prioritet 2.3 Unaprijeđenje i razvoj komunalnih usluga i komunalne infrastrukture</i>									
Osposobljavanje d.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi sa potrebnom mehanizacijom i opremom	Razvoj i unapređenje kvaliteta	Nabavljena mehanizacija	2022	d.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi	Opština Tuzi				

Naziv projekta	Očekivani efekti	Indikatori	Vremenski okvir	Nosilac projekta	Ostali učesnici u sprovođenju projekta	Izvori finansiranja			
						Ukupno	Budžet JLS	Budžet Crne Gore	Ostali izvori finansiranja
	komunalnih usluga								
<i>Prioritet 2.4 Izgradnja i rekonstrukcija putne i željezničke infrastrukture</i>									
Izrada projektne dokumentacije za izgradnju i rekonstrukciju gradskih i prigradskih saobraćajnica	Stvaranje pretpostavki za izgradnju i rekonstrukcija saobraćajnica	Izrada i revizija glavnih projekta	2022	Opština Tuzi					
Rekonstrukcija, sanacija i presvlačenje putnih pravaca	Unaprijeđena saobraćajna infrastruktura	Dužina rekonstruisani i saniranih puteva	2022	Opština Tuzi					
<i>Prioritet 2.5 Izgradnja ostale javne infrastrukture</i>									
Izgradnja objekta MZ Karabuško Polje – nastavak radova	Izgradnja objekta	Objekat MZ	2022	Opština Tuzi		-			
Izgradnja objekta MZ Dušići-Ljekaj – nastavak radova	Izgradnja objekta	Objekat MZ	2022	Opština Tuzi		40.000			
Izgradnja objekta MZ Omerbožovići – nastavak radova	Izgradnja objekta	Objekat MZ	2022	Opština Tuzi		-			
Uređenje novih zelenih površina na teritoriji opštine Tuzi	uređenje zelenih površina	Površina uređenih zelenih površina	2022	D.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi	Opština Tuzi	15.000	15.000		
<i>Prioritet 2.6 Ekologija i zaštita životne sredine</i>									
Izrada Lokalnog akcionog plana za biodiverzitet	Smjernice održivog razvoja u oblasti zaštite biodiverziteta	Izrađen Lokalni akcioni plan za biodiverzitet	2022	Opština Tuzi		15.000	15.000		
Izrada Plana upravljanja spomenikom prirode "Kanjon Cijevne"	Smjernice za upravljanje zaštićenog područja	Izrađen Plan upravljanja	2022	Opština Tuzi		15.000	15.000		
<i>Prioritet 2.7 Unaprijeđenje energetske efikasnosti, obnovljivih izvora energije i prilagođavanje klimatskim promjenama</i>									

Naziv projekta	Očekivani efekti	Indikatori	Vremenski okvir	Nosilac projekta	Ostali učesnici u sprovođenju projekta	Izvori finansiranja			
						Ukupno	Budžet JLS	Budžet Crne Gore	Ostali izvori finansiranja
STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa									
<i>Prioritet 3.1 Unaprijeđenje zdravstvene zaštite</i>									
<i>Prioritet 3.2 Unaprijeđenje socijalne zaštite i inkluzije vulnerabilnih grupa</i>									
Lokalni akcioni plan (LPA) za promovisanje ravnopravnosti među polovima u opštini Tuzi	promovisanje ravnopravnosti među polovima	Izrađen Lokalni akcioni plan Broj realizovanih aktivnosti	2022-2026	Opština Tuzi					
Lokalni akcioni plan (LPA) za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti	zaštita lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti	Broj realizovanih aktivnosti	2022-2023	Opština Tuzi		43.500	43.500		
Projekat podrške socijalno ugroženima-jednokratne pomoći	Podrška socijalno ugroženim licima	min 200 korisnika	2022	Opština Tuzi		28.000	28.000		
Jednokratna pomoć roditeljima-novorođenčad	Novčana pomoć i podrška u cilju proširenja porodice	200 porodica	2022	Opština Tuzi		40.000	40.000		
<i>Prioritet 3.3 Unaprijeđenje uslova i kvaliteta obrazovanja</i>									
Pomoć studentima i srednjoškolicima za usavršavanje i akademsko obrazovanje – stipendije	Podsticaj za studente/učenike za dalje obrazovanje	prosječno 10 studenata/učenika godišnje	2022	Opština Tuzi		7.000	7.000		
<i>Prioritet 3.4 Unapređenje uslova za razvoj sporta i rekreacije</i>									
Festival sporta	Promocija sporta i organizacija sportskih aktivnosti	10 sportskih aktivnosti	2022	Opština Tuzi		8.500	8.500		
Lokalni akcioni plan za mlade	Razvoj omladinskih politika	Broj realizovanih aktivnosti	2022	Opština Tuzi					

Naziv projekta	Očekivani efekti	Indikatori	Vremenski okvir	Nosilac projekta	Ostali učesnici u sprovođenju projekta	Izvori finansiranja			
						Ukupno	Budžet JLS	Budžet Crne Gore	Ostali izvori finansiranja
<i>Prioritet 3.5 Promocija i razvoj kulture</i>									
Ljeto u Malesiji	Promocija kulture i turizma	- Broj posjetilaca - Broj realizovanih aktivnosti	2022	Opština Tuzi		16.100	16.100		
Zimski Bazar u Malesiji	Predstavljanje stvaralaca sa motom novogdišnjih praznika	min. 20 učesnika	2022	Opština Tuzi		14.000	14.000		
Umjetnička kolonija	Upoznavanje autora iz zemlje regiona sa kulturnim i istorijskim znamenitostima koje poseduje Malesia	min 15 učesnika	2022	Opština Tuzi		5.000	5.000		

RAZRADA PROJEKATA ZA 2021. GODINU

Projekat 1: Podrška pri apliciranju za Projekat "Program grantova za samozapošljavanje"
STRATEŠKI CILJ 1: Privredni rast i razvoj u prioritetnim oblastima
Prioritet 1.1 Stvaranje uslova za razvoj malih i srednjih preduzeća i privlačenja investicija
Opis projekta: Predmet projekta je dodatna tehnička podrška koju je obezbijedila Opština Tuzi prilikom pripreme aplikacije i izrade biznis plana zainteresovanim nezaposlenim licima, u cilju povlačenja što većeg iznosa sredstava koji se dodjeljuje kroz projekat "Program grantova za samozapošljavanje" koji realizuje Zavod za zapošljavanje Crne Gore, a finansira iz pretpristupnih fondova EU. Grant ukupne vrijednosti od 3,5 miliona eura, se dodjeljuje kroz tri jednogodišnja ciklusa, za više od 400 korisnika grantova za samozapošljavanje. U okviru ovog projekta "Program grantova za samozapošljavanje" su objavljeni javni pozivi za 2019. i 2020. godinu.
Namjena i cilj projekta: Podsticanje i pomaganje u samozapošljavanju licima koji se bave samostalnom preduzetničkom djelatnošću u cilju smanjenja stope nezaposlenosti i razvoja preduzetničkog duha kod građana opštine Tuzi
Aktivnosti: Organizovanje i sprovođenje različitih aktivnosti, pomaganje i podrška pri apliciranju, izrada biznis plana, davanje savjeta u vezi sa cjelokupnim procesom registracija i prijava preduzetnika, održavanje radionica u saradnji sa ZZZ CG i druge radnji potrebne za apliciranje navedenog projekta.
Projektni ishod (očekivani rezultat): Izrada biznis planova i aplikacija za projekat "Program grantova za samozapošljavanje"
Izlazni indikatori: minimum 10 izrađenih biznis planova I aplikacija
Odgovorna strana: Opština Tuzi, Sekretarijat za lokalnu samoupravu, ZZZ CG
Ukupni budžet i izvor finansiranja: 3.000 € Budžet opštine Tuzi Sredstva iz fonda EU, sredstva ZZZCG
Ciljne grupe/korisnici: nezaposlena lica
Period implementacije: 2021. godine
Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi- Sekretarijat za lokalnu samoupravu i ZZZ CG

Projekat 2: Projekat podrške, organizovanja i sprovođenja različitih sajmova iz oblasti privrede
STRATEŠKI CILJ 1: Privredni rast i razvoj u prioritetnim oblastima
Prioritet 1.1 Stvaranje uslova za razvoj malih i srednjih preduzeća i privlačenja investicija
<p>Opis projekta: Projekat podrške, organizovanja i sprovođenja različitih sajmova iz oblasti privrede namijenjen je preduzećima sa područja opštine Tuzi. Učešće na sajmovima predstavlja dobru priliku za povezivanje lokalnih preduzetnika sa privrednicima iz zemlje i regiona, kao i prezentaciju investicionih mogućnosti za ulaganje u opštinu Tuzi.</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Upoznavanje i predstavljanje aktivnosti preduzetnika iz opštine Tuzi. Podizanje svijesti kod ljudi o značaju bavljenja privrednom djelatnošću i njenom uticaju na sveukupni ekonomski i društveni značaj. Razmjena iskustava, prenos znanja, uvođenje novih tehnologija, plasman proizvoda.</p>
<p>Aktivnosti: Podrška, organizovanje i sprovođenje sajmova, praćenje njihovih tokova i druge radnje značajne za sami projekat</p>
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Promocija preduzetnika na sajmu poljoprivrednih proizvoda, zanatstva/ ruketvorine, učešće na sajmovima preduzetništva u zemlji i regionu i dr.</p>
<p>Izlazni indikatori: Broj preduzetnika učesnika na sajmovima Broj poljoprivrednih proizvođača učesnika na sajmu</p>
<p>Odgovorna strana: Opština Tuzi - Sekretarijat za ekonomski razvoj i Sekretarijat za poljoprivredu i ruralni razvoj</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja: 20.000€ Budžet opštine Tuzi – 2021. godina</p>
<p>Ciljne grupe/korisnici: Preduzetnici iz različitih oblasti privrede, poljoprivredni proizvođači i građani opštine Tuzi</p>
<p>Period implementacije: 2021-2026. godina</p>
<p>Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi - Sekretarijat za ekonomski razvoj i Sekretarijat za poljoprivredu i ruralni razvoj</p>

Projekat 3: Mjere za razvoj poljoprivrede

STRATEŠKI CILJ 1: Privredni rast i razvoj u prioritetnim oblastima

Prioritet 1.2 Razvoj poljoprivredne proizvodnje i unaprijeđenje konkurentnosti

Opis projekta:

Sektor poljoprivrede ima važnu ulogu u ekonomiji sa značajnim ušješćem u bruto domaćem proizvodu (8 % u 2013. godini, uključujući šumarstvo i ribarstvo). I ako je poljoprivreda razvojni i ekonomski prioritet nacionalne ekonomije Crne Gore u poljoprivredi je stalno zaposleno svega 1,6 % od ukupnog broja stanovnika CG. Međutim, prema popisu poljoprivrede iz 2010. godine u poljoprivrednim gazdinstvima je radno angažovano gotovo 30% od ukupnog broja zaposlenih na državnom nivou. Na području Opštine Tuzi ima 583 registrovana poljoprivredna gazdinstva koja u slučaju problema koji se odnose na realizaciju proizvodnje očekuju intervenciju lokalne uprave.

Tokom perioda poremećaja tržišta, Opština može donijeti hitnu odluku o davanju podrške u cilju intervenisanja na tržištu, pod uslovom da takva intervencija ne narušava funkcionisanje unutrašnjeg tržišta i da strogo slijedi cilj stabilizacije pogođenog sektora. Sekretarijat za poljoprivredu i ruralni razvoj će za tekuću godinu izračunati kolika je proizvodna cijena poljoprivrednih kultura ispod koje ne bi smjela padati tržišna cijena kako bi se obezbijedio stabilnost dohotka proizvođača. U 2020. godini je Opština intervenisala na cijenu krompira i lubenice u unutrašnjem tržištu (krompir 60 gazdinstava i lubenica 35 gazdinstava).

Ratarstvo je vodeća grana biljne proizvodnje i ima osnovni zadatak da obezbedi što veće prinose gajenih biljaka uz postizanje maksimalno mogućeg kvaliteta proizvoda. Za gajenje ratarskih kultura su potrebne velike površine što nije karakteristika naših poljoprivrednih gazdinstava. U našim uslovima proizvodnja ratarskih kultura je veoma skupa a i prinosi nisu u zavidnom nivou. Međutim, polazeći od činjenice da su žita veoma značajne kulture sa aspekta biološke aktivnosti zemljišta veoma je važno podržati njihovu proizvodnju. U 2020. godini je žetva starih žita podržana u 80 gazdinstava.

Ukupna proizvodnja mlijeka u opštini Tuzi se kreće oko 2.000.000 litara godišnje otkupljenog mlijeka što predstavlja veliki potencijal za razvoj stočarstva, naročito ruralnog dijela opštine. Na mjesečnom nivou u 2020. godini Opština Tuzi je podržala oko 90 poljoprivrednih gazdinstava. Podrška se daje proizvođačima koji predaju mlijeko odobrenim objektima za preradu mlijeka (mlijekarama/sirarama), a koji su upisani u Centralni registar. Podizanje konkurentnosti mliješkarskog sektora kroz direktnu podršku proizvođačima može znatno unaprijediti razvoj tržišne proizvodnje mlijeka i njeno prilagođavanje standardima, povećanje ukupne proizvodnje ove veoma značajne sirovine kao i povećanju dohotka poljoprivrednim gazdinstvima.

Na području Opštine Tuzi ima 583 registrovana poljoprivredna gazdinstva koja u slučaju problema koji se odnose na realizaciju proizvodnje očekuju intervenciju lokalne uprave. Izbor mjera za podršku uglavnom zavisi od realizacije finalnog proizvoda na tržištu a sve sa ciljem povećanja konkurentnosti i dohotka poljoprivrednih gazdinstava.

Namjena i cilj projekta:

Predložene mjere imaju za cilj privredni rast i razvoj poljoprivredne proizvodnje i unapređenje konkurentnosti poljoprivrednih proizvoda. Ove mjere će se realizovati kroz obezbjeđivanje podrške poljoprivrednim gazdinstvima kroz podršku žetvi starih žita, jačanju otkupne cijene mlijeka i intervencije na unutrašnjem tržištu, tj stabilizacije cijene na tržištu poljoprivrednih proizvoda, stabilizaciju dohotka poljoprivrednih proizvođača i povlaštenje viškopva poljoprivrednih proizvoda sa tržišta.

Aktivnosti:

Osnova za obračun i isplatu naknade za skladištenje predstavlja ugovor o skladištenju i prometu između odobrenog subjekta i Opštine, Odluka o podršci žetve za tekuću godinu i Odluka o premiranju proizvodnje mlijeka za mjesec.

Aktivnosti koji se odnose na ovu mjeru su:

- utvrđivanje destabilizacije tržišta
- donošenje odluke o podršci
- obilazak terena i utvrđivanje činjeničnog stanja
- kompletiranje dokumentacije, obračun i uplata sredstava.

Projektni ishod (očekivani rezultat):

Stabilizacija tržišta i obezbjeđivanje dohotka poljoprivrednim proizvođačima

Smanjenje troškova i stimulisanje proizvodnje starih žita

Očuvanje i povećanje stočnog fonda, povećanje količine proizvodnje sirovog mlijeka

Izlazni indikatori:

Podrška oko 250 poljoprivredna proizvođača iz oblasti proizvodnje povrća, ratarskih kultura i proizvodnje sirovog mlijeka.

<ul style="list-style-type: none"> - Podrška za oko 200 poljoprivrednih proizvođača povrća i ratarskih kultura - Podrška za oko 85 proizvođača strnih žita - Podrška za oko 200 koperanata, proizvođača sirovog mlijeka
<p>Odgovorna strana: Opština Tuzi - Sekretarijat za poljoprivredu i ruralni razvoj</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 192.900 € Intrventne mjere u unutrašnjem tržištu - 6.100 € Podrška žetvi strnih žita - 41.000 € Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka <p>240.000 EUR, Opština</p>
<p>Ciljne grupe/korisnici: Poljoprivredni proizvođači, tj. registrovana poljoprivredna gazdinstva.</p>
<p>Period implementacije: 2021. godina</p>
<p>Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi - Sekretarijat za poljoprivredu i ruralni razvoj</p>

Projekat 4: Izgradnja sabirnog centra sa hladnjačom i osnivanje berze poljoprivrednih proizvoda

STRATEŠKI CILJ 1: Privredni rast i razvoj u prioritetnim oblastima

Prioritet 1.2 *Razvoj poljoprivredne proizvodnje i unaprijeđenje konkurentnosti*

Opis projekta:

Projekat obuhvata izgradnju objekta sabirnog centra sa hladnjačom za skladištenje poljoprivrednih proizvoda proizvođača sa područja opštine Tuzi. Pojedini plodovi ne sazrijevaju istovremeno pa je potrebna višekratna berba da bi se obezbijedili maksimalni prinosi. Da bi se obezbijedio najviši kvalitet i dugotrajnost plodova potrebno je obezbijediti adekvatno odlaganje u klimatizovane uslove hladnjače (komore) da bi se sprečile bilo kakve promene na plodovima u smislu njihovog propadanja koji se mogu javiti uslijed više temperature ili niže vlažnosti vazduha.

Osnivanje lokalne berze poljoprivrednih proizvoda će se organizovati u sklopu sabirnog centra koji tehnički treba opremiti. U okviru berze će se izraditi platforma koja je omogućiti pristupa ponudama i prodaji na daljinu.

Namjena i cilj projekta:

Skladištenje proizvoda do konačne prodaje, ujednačenost kvaliteta proizvoda i ambalaže, standardizacija proizvoda
Mogućnost pristupa ponudama poljoprivrednih proizvoda na daljinu, prodaja na daljinu, povećana prodaja

Aktivnosti:

Izrada studije izvodljivosti
Izrada projektne i planske dokumentacije
Izbor izvođača i nadzora radova
Izvođenje radova
Opremanje
Izrada platforme za berzu poljoprivrednih proizvoda

Projektni ishod (očekivani rezultat):

Rješen problem skladištenja proizvoda
Trgovina na daljinu poljoprivrednim proizvodima

Izlazni indikatori:

Izgrađen sabirni centar
Izrađena platforma za trgovinu poljoprivrednih proizvoda
Broj korisnika sabirnog centra
Broj korisnika berze

Odgovorna strana:

Opština Tuzi , Privatni investitor

Ukupni budžet i izvor finansiranja:

Vrijednost biće naknadno definisana nakon izrade studije izvodljivosti i projektne dokumentacije
Opština Tuzi, Investitor

Ciljne grupe/korisnici:

Poljoprivredni proizvođači, preduzeća, stanovnici

Period implementacije:

2021-2023 godina

Monitoring i evaluacija:

Opština Tuzi, Privatni investitor

Projekat 5: Adaptacija kulturno-istorijskih spomenika, objekata interesantnih za turističku eksploataciju

STRATEŠKI CILJ 1: Privredni rast i razvoj u prioritetnim oblastima

Prioritet 1.3 Stvaranje uslova za razvoj i diverzifikaciju turizma i turističke ponude

Opis projekta:

Kulturno-istorijska baština opštine Tuzi nije adekvatno valorizovana i iskorišćena u svrhu turističkih kulturnih potencijala opštine. Potrebna je sanacija i adaptacija postojećih objekata kulture i kulturno istorijskih spomenika. Potrebna je integralna zaštita kulturne baštine kroz konstantnu kontrolu, evidentiranje, dokumentovanje, valorizaciju i prezentaciju.

Namjena i cilj projekta:

Zaštita, promocija i valorizacija kulturno-istorijskog nasljeđa u turističke svrhe

Aktivnosti:

Konzervatorske mjere
Arheološka istraživanja

Projektni ishod (očekivani rezultat):

Istraživanje i zaštita kulturnog nasljeđa

Izlazni indikatori:

Broj adaptiranih spomenika kulture

Odgovorna strana:

Opština Tuzi

Ukupni budžet i izvor finansiranja:

10.000,00€ Konzervatorske mjere i arheološka istraživanja – Opština Tuzi

Ciljne grupe/korisnici:

Stanovnici, turisti

Period implementacije:

2021. godina

Monitoring i evaluacija:

Opština Tuzi – Sekretarijat za lokalnu samoupravu

Projekat 6: Izgradnja projekata vodovodne mreže za naselja
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine
Prioritet 2.1 Unaprijeđenje vodosnabdijevanja u centralnim i ruralnim oblastima
<p>Opis projekta: Snabdijevanje vodom predstavlja primarnu potrebu građana. Najveći dio populacije koji nema sistem organizovanog vodosnabdijevanja nalazi se u brdskom području. Svjesni primarne potrebe stanovništva sa ovog područja vodovodna mreža prvenstveno mora biti izgrađena, uz prethodno utvrđivanje vodnih uslova i izdavanje vodne saglasnosti od strane organa uprave Opštine Tuzi nadležnog za poslove izdavanja vodnih akata.</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Projekat ima za cilj da obezbijedi kvalitetnu pijaću vodu i za stanovnike naselja koja nemaju izgrađenu vodovodnu mrežu.</p>
<p>Aktivnosti: Javna nabavka Izbor izvođača Izrada projekata</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrada I revizija glavnog projekta vodovodne mreže u naselju Drume • Izrada idejnog i glavnog projekta vodovodne mreže u MZ Ranxa e Sukes • Izrada idejnog i glavnog projekta vodovodne mreže u MZ Krševo
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Izrađena projektna dokumentacija</p>
<p>Izlazni indikatori: Glavni projekti vodovodne mreže na naselje Drume, MZ Ranxa e Sukes i MZ Krševo</p>
<p>Odgovorna strana: Opština Tuzi</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja: Izrada projekta 68.000 € - Opština Tuzi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrada i revizija glavnog projekta vodovodne mreže u naselju Drume 18.000,00€ • Izrada idejnog i glavnog projekta vodovodne mreže u MZ Ranxa e Sukes 25.000,00€ • Izrada idejnog i glavnog projekta vodovodne mreže u MZ Krševo, 25.000,00€ <p>Procijenjena vrijednost građevinskih radova biće definisana nakon izrade projektne dokumentacije</p>
<p>Ciljne grupe/korisnici: Stanovnici naselja Drume, MZ MZ Ranxa e Sukes i MZ Krševo</p>
<p>Period implementacije: 2021. godina</p>
<p>Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi - Sekretarijat za imovinu i Sekretarijat za urbanizam</p>

Projekat 7: Osposobljavanje d.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi sa potrebnom mehanizacijom i opremom**STRATEŠKI CILJ 2:** Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine**Prioritet 2.3 Unaprijeđenje i razvoj komunalnih usluga i komunalne infrastrukture****Opis projekta:**

Kao novoformirano Društvo, d.o.o. „Komunalno/Komunale“ Tuzi, povjereni su poslovi komunalnih djelatnosti, koji su od javnog interesa, među kojima je i održavanje čistoće na teritoriji opštine Tuzi. Međutim, u samom funkcionisanju se susrećemo sa brojnim problemima, prvenstveno u smislu pružanja usluga građanima, i održavanja čistoće grada, održavanje puteva i lokalnih vodotoka, što je prouzrokovano kašnjenjem procesa razgraničenja i raspodjele imovine sa Glavnim Gradom Podgorica. Neraspolaganje neophodnom mehanizacijom i opremom za obavljanje komunalnih djelatnosti, direktno utiče na ugrožavanje životne sredine i stvaranje divljih deponija, gdje poseban problem predstavlja kabasti i biootpad. Minimalna tehnička opremljenost i oprema potrebna za osposobljavanje Društva, čija nabavka je obaveza osnivača je:

Vrsta vozila	Kapacitet vozila	Broj vozila
Autosmečar za pražnjenje podzemnih kontejnera	-	1
Autosmečar za pražnjenje kontejnera zapremine 1,1 m ³	5-6 m ³	2
Autopodizač kontejnera kabastog otpada	-	1
Autocistijerna	11 m ³	1
Otvoreno vozilo – Kiper	8t	1
Otvoreno vozilo – Grajfer kiper	5-8t	1
Građevinska kombinovana mašina	-	1
Vozilo za prihvatanje napuštenih i izgubljenih kućnih ljubimaca	-	1
Poluteretna - Pick up	-	2
Drobilica grana	-	1
Rezač za asfalt	-	1
Motorne kosačice	-	1
Valjak	2t	1

Vrsta opreme	Broj
Posude za komunalni otpad- kontejneri 1,1 m ³	200
Podzemni kontejneri za komunalni otpad 5m ³	10
Podzemni kontejneri za komunalni otpad 3m ³	10
Kontejneri za razne vrste kabastog otpada od 10 m ³ (za drvo, bijelu tehniku, metal, poliester, plastiku i stiropor)	10

Namjena i cilj projekta:

Snabdijevanjem neophodne tehničke opremljenosti i opreme za obavljanje djelatnosti, omogućava se efikasno, održivo i kvalitetno pružanje usluga građanima, održavanje čistoće na teritoriji Opštine Tuzi, rješavanje problema sa odlaganjem svih vrsta otpada van kontejnera. Neophodna je zamjena postojećih kontejnera koji se nalaze u lošem stanju, a nemoguće je odlaganje otpada u njih, ili pražnjenje istih. Obavezno dodavanje novih kontejnera u nekoliko lokacija, to je u najseljelijim područjima u Opštini Tuzi.

Ostvarenjem ovog cilja najveće benfite imaće korisnici usluga u oblasti komunalnih djelatnosti, odnosno građani, pravna i fizička lica i to, kako kroz očuvanje životne sredine i zdravlja ljudi, tako i kroz stvaranje povoljnog ambijenta za obnovu i ekonomski razvoj Opštine Tuzi.

<p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nabavka vozila, mehanizacije i opreme putem raspisivanja tendera i odabira najbolje ponude • Određivanje lokacija za postavljanje podzemnih kontejnera • Obezbijediti adekvatnu lokaciju za parkiranje vozila i mehanizaciju Društva • Izrada projektne i planske dokumentacije
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Razvoj i unapređenje kvaliteta komunalnih usluga, kao i unapređenje organizacije i efikasnost rada nabavkom potrebne mehanizacije i opreme</p>
<p>Izlazni indikatori: Nabavljena mehanizacija i oprema</p>
<p>Odgovorna strana: Opština Tuzi d.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja: 2021. godina - Donacije Ukupna vrijednost potrebnih sredstava biće naknadno određena nakon podjele sa Glavnim gradom. Budžet Opštine Tuzi, Donacije</p>
<p>Ciljne grupe/korisnici: Lokalno stanovništvo, Opština Tuzi i d.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi.</p>
<p>Period implementacije: 2021-2026 godine</p>
<p>Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi d.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi.</p>

Projekat 8: Utvrđivanje lokacija za privremeno odlaganje kabastog, biljnog i građevinskog otpada
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine
Prioritet 2.3 Unaprijeđenje i razvoj komunalnih usluga i komunalne infrastrukture
<p>Opis projekta: Pojedini stanovnici Tuzi, a i drugih gradova u blizini, nepropisno odlažu otpad i tako stvaraju "divlje" deponije, tako što svakodnevno pored kontejnera, puteva, škola i drugih prostora odlažu sve vrste otpada, a posebno kabasti, biljni ili građevinski otpad. Nekontrolisano odlaganje otpada usporava proces rada zbog otežanog pristupa kontejnerima sa odgovarajućom mehanizacijom, i mnogostruko uvećava troškove Društva ostvarene po ovom osnovu. Zbog ovakvih pojava isključivo se apeluje na građane da se poziva d.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi za sakupljanje i odvoz kabastog, biljnog i građevinskog otpada. S obzirom da trenutno ne postoji ni jedna lokacija koja bi bila pogodna za privremeno odlaganje problematičnog otpada, potrebno je utvrditi tačne parcele na teritoriji Opštine Tuzi, koje bi bile ograđene na adekvatan način. Na taj način bi se moglo organizovati sakupljanje i odvoz kabastog, biljnog i građevinskog otpada, kao privremeno rješenje do izgradnje reciklažnog dvorišta ili centra za dalju obradu. Očuvanje životne sredine i pozitivno uticanje na svijest građana o poslovanju d.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi, smanjenje troškova Društva po osnovu sakupljanja i odvoza otpada do privremenih odlagališta.</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Utvrđivanjem lokacija za privremeno odlaganje otpada, znatno će se smanjiti količina svih vrsta otpada, posebno kabastog, biljnog i građevinskog otpada pored kontejnera, javnih površina, magistralnog puta. Cilj ovog projekta se ogleda u organizovanom sakupljanju i odvozu otpada, poboljšanju i unapređenju životne sredine kroz redovno pružanje usluga korisnicima, upoznavanje javnosti, to je građana Opštine Tuzi sa utvrđenim lokacijama. Podsticanje svijesti lokalnog stanovništva o obaveznom prijavljivanju odlaganja kabastog, biljnog i građevinskog otpada, u skladu sa važećim propisima.</p>
<p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Utvrđivanje lokacija (rješenje o lokaciji) • Ograđivanje parcele • Sakupljanje i odvoz otpada do privremenih odlagališta
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Utvrđenje lokacija za privremeno odlaganje otpada, kako bi se nastavilo sa procesom rada na organizovaniji način.</p>
<p>Izlazni indikatori: Donijeto rješenje o lokacijama.</p>
<p>Odgovorna strana: Opština Tuzi d.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi.</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja: Budžet Opštine Tuzi</p>
<p>Ciljne grupe/korisnici: Lokalno i regionalno stanovništvo, Opština Tuzi i d.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi.</p>
<p>Period implementacije: 2021-2026. godine</p>
<p>Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi d.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi.</p>

Projekat 9: Izrada projektne dokumentacije za izgradnju i rekonstrukciju gradskih i prigradskih saobraćajnica
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine
Prioritet 2.4 <i>Izgradnja i rekonstrukcija putne i željezničke infrastrukture</i>
<p>Opis projekta: Projekat podrazumjeva izradu projektne dokumentacije za izgradnju i rekonstrukciju gradskih i prigradskih saobraćajnica I to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrada i revizija glavnog projekta saobraćajnica kod stadiona FK Dečić • Izrada i revizija glavnog projekta saobraćajnica u Donji Tuzi, dužina 2km • Izrada I revizija glavnog projekta saobraćajnice sa trotoarima od zgrade Opštine do planiranog kružnog toka u Tuzima, dužina 550m • Izrada I revizija glavnog projekta saobraćajnice sa trotoarima od planiranog kružnog toka do granice DUP-a "Tuzi centar" i DUP-a "Tuzi 3", dužina 800m
<p>Namjena i cilj projekta: Stvaranje pretpostavki za izgradnju i rekonstrukciju saobraćajnica sa pratećom infrastrukturom koje su predviđene važećim planskim dokumentima kojim se unapređuje saobraćajna i ostala infrastruktura Opštine Tuzi.</p>
<p>Aktivnosti: -dobijanje urbanističko-tehničkih uslova - izrada idejnog rješenja -izrada studije o ekonomsko-tehničkoj opravdanosti -izbor projektanta i revidenta -izrada projektne dokumentacije - revizija projekta</p>
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Stvaranje pretpostavki za izgradnju i rekonstrukcija saobraćajnica</p>
<p>Izlazni indikatori: Izrađena projektna dokumentacija</p>
<p>Odgovorna strana: - Opština Tuzi - Vlada Crne Gore</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja: Izrada projekata 70.000 € - Opština Tuzi</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada i revizija glavnog projekta saobraćajnica kod stadiona FK Dečić 22.000,00€ - Izrada i revizija glavnog projekta saobraćajnica u Donji Tuzi, dužina 2km 27.000,00€ - Izrada I revizija glavnog projekta saobraćajnice sa trotoarima od zgrade Opštine do planiranog kružnog toka u Tuzima, dužina 550m 7.500,00€ - Izrada I revizija glavnog projekta saobraćajnice sa trotoarima od planiranog kružnog toka do granice DUP-a "Tuzi centar" i DUP-a "Tuzi 3", dužina 800m 13.500,00€
<p>Ciljne grupe/korisnici: Građani Opštine Tuzi.</p>
<p>Period implementacije: 2021. godina</p>
<p>Monitoring i evaluacija: - Opština Tuzi - Sekretarijat za imovinu i Sekretarijat za urbanizam</p>

Projekat 10: Rekonstrukcija, sanacija i presvlačenje putnih pravaca
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine
Prioritet 2.4 Izgradnja i rekonstrukcija putne i željezničke infrastrukture
<p>Opis projekta: Projekat podrazumjeva rekonstrukciju sanacija i presvlačenje putnih pravaca i to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rekonstrukcija i sanacija putnog pravca Poprat-Korita, dužina 3,1 km • Rekonstrukcija i sanacija putnog pravca Kuće Rakića, dužina 2,4km • Presvlačenje putnog pravca Dušići-Ljekaj-Vranj, dužina 2,23km • Presvlačenje putnog pravca Šipčanik-Karabuško Polje, dužina 2,23km • Presvlačenje putnog pravca u naselje Vladne od glavne saobraćajnice Tuzi-Mataguži do džamije, dužina 1,2km
<p>Namjena i cilj projekta: Rekonstrukcija saobraćajnica sa pratećom infrastrukturom predviđenih važećim planskim dokumentima. Na ovaj način će se unaprijediti saobraćajna i ostala infrastruktura u opštini Tuzi.</p>
<p>Aktivnosti: - Raspisivanje tendera i odabir izvođača za izgradnju ulica - Izvođenje radova - Praćenje izvođenja radova</p>
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Unaprijeđena saobraćajna infrastruktura u opštini Tuzi</p>
<p>Izlazni indikatori: 11,16 km rekostruisanih saobraćajnica u opštini Tuzi</p>
<p>Odgovorna strana: - Opština Tuzi</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja: 1.085.400 € Opština Tuzi</p>
<p>Ciljne grupe/korisnici: Građani Opštine Tuzi.</p>
<p>Period implementacije: 2021. godina</p>
<p>Monitoring i evaluacija: - Opština Tuzi - Sekretarijat za imovinu i Sekretarijat za urbanizam</p>

Projekat 11: Izgradnja objekta MZ Karabuško Polje
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine
Prioritet 2.5 Izgradnja ostale javne infrastrukture
<p>Opis projekta: Karabuško Polje kao jedna od većih mjesnih zajednica u Opštini Tuzi mora da ima svoje prostorije gdje će se održavati aktivnosti mjesne zajednice i gdje će ostale opštinske službe imati svoje prostorije za bolje funkcionisanje opštine i bolje opsluživanje građana sa ovog područja.</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Izgradnjom objekta mjesne zajednice se stvaraju uslovi za kvalitetni rad ove mjesne zadnice i za rad ostalih organa i službi opštine koji će moći da koriste prostorije u ovom objektu.</p>
<p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada projektne i planske dokumentacije - Izbor izvođača i nadzora radova - Izvođenje radova - Prijem radova
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Izgradnja objekta mjesne zajednice – Karabuško polje</p>
<p>Izlazni indikatori: Objekat mjesne zajednice – Karabuško polje</p>
<p>Odgovorna strana:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi - Vlada Crne Gore
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada projekta 7000 € (Izrada glavnog projekta objekta MZ Karabuško Polje 5.500,00€, Revizija glavnog projekta objekta MZ Karabuško Polje 1.500,00€); - Građevinski radovi 80.000 € (50.000 € Opština Tuzi, 30.000 € Ostali)
<p>Ciljne grupe/korisnici: Građani mjesne zajednice i Opštine Tuzi.</p>
<p>Period implementacije: 2021-2022. godine.</p>
<p>Monitoring i evaluacija:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi - Sekretarijat za imovinu i Sekretarijat za urbanizam

Projekat 12: Izgradnja objekta MZ Dušići-Lekaj
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine
Prioritet 2.5 Izgradnja ostale javne infrastrukture
<p>Opis projekta: Mjesna zajednica Dušići-Lekaj je najmladja mjesna zajednica na teritoriji opštine Tuzi. Izgradnjom objekta ova mjesna zajednica će dobiti svoje prostorije gdje će se održavati aktivnosti mjesne zajednice i gdje će ostale opštinske službe imati svoje prostorije za bolje funkcionisanje opštine i bolje opsluživanje građana sa ovog područja.</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Izgradnjom objekta mjesne zajednice se stvaraju uslovi za kvalitetni rad ove mjesne zadnice i za rad ostalih organa i službi opštine koji će moći da koriste prostorije u ovom objektu.</p>
<p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada projektne i planske dokumentacije - Izbor izvođača i nadzora radova - Izvođenje radova - Prijem radova
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Izgradnja objekta mjesne zajednice – Dušići-Lekaj</p>
<p>Izlazni indikatori: Objekat MZ Dušići-Lekaj</p>
<p>Odgovorna strana:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi - Vlada Crne Gore
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 20.000 EUR Opština Tuzi – 2021. godina - 60.000 € Ukupno - Opština Tuzi, Vlada Crne Gore, Međunarodne organizacije i donacije.
<p>Ciljne grupe/korisnici: Građani mjesne zajednice i Opštine Tuzi.</p>
<p>Period implementacije: 2021-2022 godine.</p>
<p>Monitoring i evaluacija:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi - Sekretarijat za imovinu i Sekretarijat za urbanizam

Projekat 13: Izgradnja objekta MZ Omerbožovići
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine
Prioritet 2.5 Izgradnja ostale javne infrastrukture
<p>Opis projekta: Mjesna zajednica Omerbožovići nema svoje prostorije. Izgradnjom objekta će se omogućiti prostor gdje će se održavati aktivnosti mjesne zajednice i gdje će ostale opštinske službe imati svoje prostorije za bolje funkcionisanje opštine i bolje opsluživanje građana sa ovog područja.</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Izgradnjom objekta mjesne zajednice se stvaraju uslovi za kvalitetni rad ove mjesne zadnice i za rad ostalih organa i službi opštine koji će moći da koriste prostorije u ovom objektu.</p>
<p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada projektne i planske dokumentacije - Izbor izvođača i nadzora radova - Izvođenje radova - Prijem radova
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Izgradnja objekta mjesne zajednice – Omerbožovići</p>
<p>Izlazni indikatori: Objekat MZ Omerbožovići</p>
<p>Odgovorna strana:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi - Vlada Crne Gore
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 40.000 EUR - 2021. godina - 80.000 € Ukupno - Opština Tuzi, Vlada Crne Gore, Međunarodne organizacije i donacije.
<p>Ciljne grupe/korisnici: Građani mjesne zajednice i Opštine Tuzi.</p>
<p>Period implementacije: 2021-2022 godine.</p>
<p>Monitoring i evaluacija:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi - Sekretarijat za imovinu i Sekretarijat za urbanizam

Projekat 14: Rekonstrukcija "Doma mladih" u Sukuruću
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine
Prioritet 2.5 Izgradnja ostale javne infrastrukture
<p>Opis projekta: Objekat "Doma mladih" u Sukuruću je napravljen početkom devedesetih godina, ciljano za omladinu, sa ciljem da se okupljaju, organizuju razne manifestacije kao što su: koncerati folklornih društava, maskenbali, razna gostovanja i druge društvene aktivnosti. Trenutno stanje objekta je u lošem stanju i zahtjeva rekonstrukciju kako bi se stavio u funkciju.</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Izgradnjom objekta mjesne zajednice se stvaraju uslovi za kvalitetni rad ove mjesne zadnice i za rad ostalih organa i službi opštine koji će moći da koriste prostorije u ovom objektu.</p>
<p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada projektne i planske dokumentacije - Izbor izvođača i nadzora radova - Izvođenje radova - Prijem radova
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Unapređenje stanja objekta</p>
<p>Izlazni indikatori: Rekonstruisan objekat</p>
<p>Odgovorna strana:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 50.000 EUR Opština Tuzi
<p>Ciljne grupe/korisnici: Građani mjesne zajednice i Opštine Tuzi.</p>
<p>Period implementacije: 2021. godina</p>
<p>Monitoring i evaluacija:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi - Sekretarijat za imovinu i Sekretarijat za urbanizam

Projekat 15: Rekonstrukcija objekata za potrebe MZ Koći i MZ Traboin
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine
Prioritet 2.5 Izgradnja ostale javne infrastrukture
Opis projekta: Objekti MZ Koći i MZ Traboin nijesu na zadovoljavajućem nivou i zahtijevaju rekonstrukciju. Rekonstrukcijom objekta mjesnih zajednica će se omogućiti adekvatan prostor gdje će se održavati aktivnosti mjesnih zajednica za potrebe građana sa područja naselja koja pripadaju pomenutim mjesnim zajednicama.
Namjena i cilj projekta: Rekonstrukcijom objekata koji su namjenjeni za korićenje ovih mjesnih zajednica će se stvoriti uslovi za kvalitetni rad
Aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> - Izrada projektne i planske dokumentacije - Izbor izvođača i nadzora radova - Izvođenje radova - Prijem radova
Projektni ishod (očekivani rezultat): Unaprijeđeno stanje objekata MZ Koći i MZ Traboin
Izlazni indikatori: Rekonstruisani objekti MZ Koći i MZ Traboin
Odgovorna strana: <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi - Vlada Crne Gore
Ukupni budžet i izvor finansiranja: <ul style="list-style-type: none"> - 17.000 EUR Opština Tuzi - 2021. godina (Rekonstrukcija objekta za potrebe MZ Koći 7.000,00€; Rekonstrukcija objekta za potrebe MZ Traboin 10.000,00€)
Ciljne grupe/korisnici: Građani mjesne zajednice i Opštine Tuzi.
Period implementacije: 2021. godina
Monitoring i evaluacija: <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi - Sekretarijat za imovinu i Sekretarijat za urbanizam

Projekat 16: Izgradnja objekta Opštine Tuzi
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine
Prioritet 2.5 Izgradnja ostale javne infrastrukture
<p>Opis projekta: Od osnivanja Gradske opštine Tuzi, zaposleni su smješteni u prostorijama, koje su zadovoljavale tadašnje potrebe. Sticanjem statusa samostale Opštine Tuzi i preuzimanjem svih nadležnosti lokalne uprave prostorni kapaciteti u kojima su smješteni zaposleni u opštini predstavljaju ograničavajući faktor rad i razvoj. Sa ciljem unapređenja kapaciteta planirana je izgradnja novog administrativnog objekta na novoj lokaciji.</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Objekat je namijenjen organima lokalne uprave. Cilj projekta je stvaranje preduslova za razvoj i unapređenje administrativnih kapaciteta lokalne uprave.</p>
<p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada projektne i planske dokumentacije - Izbor izvođača i nadzora radova - Izvođenje radova - Prijem radova
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Unapređenje kapaciteta lokalne uprave</p>
<p>Izlazni indikatori: Izgrađen administrativni objekat</p>
<p>Odgovorna strana:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 37.000 EUR (Izrada i revizija glavnog projekta) Opština Tuzi - 2021. godina - Ukupna vrijednost potrebnih sredstava biće definisana nakon izrade projekta - Opština Tuzi, Vlada Crne Gore
<p>Ciljne grupe/korisnici: Lokalna samouprava, građani</p>
<p>Period implementacije: 2021-2026 godine.</p>
<p>Monitoring i evaluacija:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi - Sekretarijat za imovinu i Sekretarijat za urbanizam

Projekat 17: Uređenje novih zelenih površina na teritoriji opštine Tuzi
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine
Prioritet 2.5 Izgradnja ostale javne infrastrukture
<p>Opis projekta: Održavanje javnih zelenih površina na teritoriji Opštine Tuzi obavlja d.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi. Urbane zelene površine predstavljaju značajnu komponentu kvalitetnog života, stoga je jedan od naših prioriteta održivo upravljanje i njihovo unapređenje u skladu sa standardima, praksama i vrijednostima. Javne zelene površine su sve zelene površine na teritoriji grada, na kojima su izvršene radnje ozelenjavanja, sadnje sadnica, zasnivanje travnjaka, cvijetnjaka, ružičnjaka i drugog zelenila, i na kojima su izgrađene pješačke komunikacije, dječija igrališta i drugi vrtno–arhitektonski elementi, koji su u osnovnoj funkciji zelenih površina i služe redovnoj upotrebi tih površina.</p> <p>Obavljanje poslova, koji su od javnog interesa, obuhvaćeni su prikazom i analizom realizacije Programa rada Društva na poslovima uređivanja i održavanja javnih zelenih površina.</p> <p>Osim redovnog održavanja i uređenja javnih zelenih površina i to parka u centru Tuzi, održavanje groblja i lokalnih puteva, korita rijeke Rujele, izvorišta Vitoja, Krevenica, Traboin, Podhum i Zbelj, i bunara u Milješu, Programom rada za 2021. godinu predviđeno je i uređenje novih zelenih površina i to sadnjem drveća i drugog rastinja duž saobraćajnica na putu prema Hotima, Vladne i Milješu.</p> <p>Uređivanje javnih zelenih površina vrši se prema tehničkoj dokumentaciji koja mora biti u skladu sa planskim dokumentom.</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Cilj projekta se odnosi na ozelenjavanje javnih površina i uljepšavanje grada, čime će se postići veća apsorpcija gasova, smanjenje buke, povećanje vlažnosti vazduha i poboljšanje mikroklima u svim delovima Opštine.</p>
<p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izrada projektne i planske dokumentacije • Izvođenje radova na javnim zelenim površinama • Održavanje, čišćenje i zaštita rekreacionih površina
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Ozelenjavanje određenih površina u skladu sa Programom rada za 2021. godinu.</p>
<p>Izlazni indikatori: Površina uređenih zelenih površina</p>
<p>Odgovorna strana: d.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja: 15.000 € Budžet Opštine Tuzi, D.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi</p>
<p>Ciljne grupe/korisnici: Lokalno stanovništvo, Opština Tuzi i d.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi</p>
<p>Period implementacije: 2021. godine</p>
<p>Monitoring i evaluacija: d.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi</p>

Projekat 18: Promocija i marketing - značaj zaštite životne sredine i zaštićenih područja

STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine

Prioritet 2.6 Ekologija i zaštita životne sredine

Opis projekta:

Projekat obuhvata niz promotivnih aktivnosti u cilju podizanja svijesti o značaju zaštite životne sredine i zaštićenih područja raznih ciljnih grupa. Ključne aktivnosti koje će biti realizovane projektom su:

- 1) *Organizovanje škole za mlade ekologe u osnovnim školama* - U formiranju ekološke kulture savremenog čovjeka važnu ulogu ima sistem ekološkog obrazovanja i vaspitanja. Ekološko obrazovanje predstavlja shvatanje problema opšte ekologizacije materijalne i duhovne djelatnosti društva. Obrazovno – vaspitni process u funkciji zaštite i unapređenja životne sredine predstavlja svjesno i plansko razvijanje znanja o čovjekovoj sredini u toku čitavog života, koje ima za cilj razvijanje svijesti o osnovnim karakteristikama čovjekove sredine, odnosa u njoj i odnosa prema njoj, na osnovu koje će čovjek težiti očuvanju i unapređenju sredine. Ekološko obrazovanje pruža sigurno znanje o osnovnim ekološkim pitanjima savremenog društva, razvija kritički stav prema rastućoj degradaciji životne sredine i ukazuje na neophodnost racionalnog korišćenja prirodnih resursa. Ekološko obrazovanje i formiranje ekološkog načina mišljenja započinje u najranijoj mladosti, pa je otuda, veoma značajna uloga obrazovno-vaspitnih organizacija na svim nivoima sticanja znanja kao i lokalne samouprave čiji je zadatak očuvanje u upravljanje čovjekove sredine. Zadatak i obaveza lokalne vlasti je stvaranje uslova za zaštitu, očuvanje i upravljanje životnom sredinom poštujući zakonski okvir a sve sa ciljem implementacije principa održivog razvoja. Jedan od uslova za postizanje postavljenih ciljeva je i organizovanje škole za mlade ekologe koja bi se organizovala svake godine od strane opštine i postala tradicionalna i podrazumijevana aktivnost lokalne vlasti.
- 2) *Obeležavanje dana značajnih za zaštitu životne sredine* - Promocija i marketing povećava svijest o značaju zaštićenih područja i potpomaže stvaranje stvarne slike o njima i mogućnost njihove valorizacije za dobrobit lokalne zajednice i šire. Cilj obeležavanja međunarodnih dana za zaštitu životne sredine je podizanje svijesti o značaju očuvanja i održivosti životne sredine. Ekološki kalendar na međunarodnom nivou je veoma raznovrstan, obeležavaju se značajni dani za životnu sredinu. Za početak, u užu krugu značajnih dana za zaštitu prirode a mogu se obeležavati kod nas su svjetski dan močvarnih područja (2. februar), međunarodni dan protiv brana, za rijeke, vodu i život (14. mart), svjetski dan voda (22. mart), dan planete zemlje (22. april), svjetski dan zaštite životne sredine (5. jun) i dr. Međutim, postoji mogućnost da se odredi dan koji je značajan za životnu sredinu našeg područja, recimo, dan Spomenika prirode "Kanjon Cijevne".
- 3) *Organizacija diskusija, anketa i edukacija* - Održivo korišćenje postaje danas prioritet, a njegova primjena, posebno u zaštićenim područjima, imperativ. Stim u vezi potrebno je upoznati lokalno stanovništvo sa karakteristikama zaštićenih područja, stepenom zaštite, mogućnosti organizovanja poljoprivredne proizvodnje ili neke druge djelatnosti. Veoma značajno da se lokalno stanovništvo upozna sa načinom upravljanja prirodnim dobrom, koje strukture učestvuju u upravljanju, procesima i tradicijom koje određuju koja ovlašćenje i dužnosti se primjenjuju, kako se donose odluke i kako građani i druge zainteresovane strane mogu da se uključe. Ova mjera predviđa održavanje ekoloških radionica koje uopšteno imaju za cilj podizanje ekološke svijesti za očuvanje i unapređenje životne sredine. Eko radionice koje bi bile organizovane sa lokalnim stanovništvom koji gravitiraju na području zaštićenih područja u opštini Tuzi, Spomenik prirode „Kanjon Cijevne“ i Nacionalni park Skadarsko jezero.

Namjena i cilj projekta:

- Stvaranje uslova za očuvanje i upravljanje životnom sredinom na osnovama održivog razvoja i formiranje ekološke kulture čovjeka. Razvijanje znanja kod djece o čovjekovoj sredini u toku čitavog života.
- Podizanje svijesti o značaju zaštite životne sredine i stvaranje ekološke kulture savremenog čovjeka. Obeležavanje dana od značaja za životnu sredinu da bude tradicionalno i transformiše u znak prepoznavanja naše opštine o obeležavanju istih (način, vrijeme, dosljednost, kvalitet i sl). Upoznavanje javnosti o značajnim danima za zaštitu prirode, naročito onih dana koji su karakteristični za zaštićena područja koja gravitiraju u našoj opštini, kao što je Skadarsko jezero koje je zaštićeno kao močvarno područje.
- Učešće javnosti u zaštićenim područjima kroz informisanje, konsultovanje, zajedničko odlučivanje i djelovanje kao i podrška za posebne interese zajednice.

<p>Aktivnosti:</p> <p>1) Organizovanje škole za mlade ekologe u školama obuhvata aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potpisivanje sporazuma o saradnji sa direktorima osnovnih škola o zajedničkoj realizaciji; - izrada upitnika za zainteresovane učenike; - izrada plana i programa za realizaciju nastave; - izrada rasporeda održavanja časova; - formiranje grupa; - realizacija mjere. <p>2) Obeležavanje dana značajnih za zaštitu životne sredine bi imalo karakter manifestacije gdje bi bili uključeni svi, naročito polaznici škole za mlade ekologe obuhvata aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potpisivanje sporazuma o saradnji sa direktorima osnovnih škola o zajedničkoj realizaciji; - javno obavještenje o održavanju manifestacije; - nabavka materijala za pripremu izložbe ili kostima; - organizovanje manifestacije. <p>3) Organizacija diskusija, anketa i edukacija sa lokalnim stanovništvom i zainteresovanim stranama obuhvata aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - određivanje prostorija za održavanje radionice; - formiranje ciljne grupe; - organizovanje radionice; - izrada izvještaja;
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Predložena mjera djeci koja pohađaju ovu školu pruža sigurno znanje o osnovnim ekološkim pitanjima savremenog društva, razvija kritički stav prema rastućoj degradaciji životne sredine i ukazuje na neophodnost racionalnog korišćenja prirodnih resursa. - Javnost će biti upoznata sa danima značajnim za zaštitu prirode. - Inpute od lokalnog stanovništva i drugih zainteresovanih strana dobiti inpute koji će biti iskorišćeni za određivanje načina upravljanja zaštićenim prirodnim dobrom i fokusiranje na stimulaciji djelatnosti za koje ima najviše interesovanja poštujući propise i standarde.
<p>Izlazni indikatori:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Oko 30 učenika osnovnim školama - Broj manifestacija o zaštiti prirode - Broj učesnika uljučenih kroz konsultacije
<p>Odgovorna strana: Opština Tuzi - Sekretarijat za poljoprivredu i ruralni razvoj</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja: 1.700 EUR - Organizovanje škole za mlade ekologe u školama 2.300 EUR - Obeležavanje dana značajnih za zaštitu životne sredine 1.850 EUR - Organizacija diskusija, anketa i edukacija Ukupno - 5.850 EUR Opština Tuzi</p>
<p>Ciljne grupe/korisnici: Učenici 4, 5 i 6 razreda, stanovnici opštine I ostale zainteresovane strane.</p>
<p>Period implementacije: 2021. godina</p>
<p>Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi - Sekretarijat za poljoprivredu i ruralni razvoj</p>

Projekat 19: Obeležavanje granica i lokacija Spomenika prirode „Kanjon Cijevne“ i postavljanje ograde oko biljne zajednice - Adianto-Pinguiculetum hirtiflora

STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine

Prioritet 2.6 Ekologija i zaštita životne sredine

Opis projekta:

Režim zaštite jeste skup mera kojima se određuje način i stepen zaštite, korišćenja, uređenja i unapređenja zaštićenog prirodnog dobra. Izdvajanje režima zaštite vrši se na osnovu stepena očuvanosti prirodnih vrijednosti, potrebe primjene aktivnih mjera zaštite i mogućnosti selektivnog i ograničenog korišćenja prirodnih resursa.

Ukupna površina Spomenika prirode „Kanjon Cijevne“ iznosi 2022,2 ha i određene su tri zone zaštite: I (prva) koja obuhvata 1.803, II (druga) obuhvata 101,2 ha i III (treća) sa 117,8 ha. Ukupna dužina spoljne granice Spomenika prirode iznosi približno 28,97 km. Kako bi se planirali poslovi i aktivnosti njujar zaštićenog područja potrebno je označiti granice kako spoljne tako i granice zona zaštite u unutrašnjosti. Ovo je veoma značajno i zbog lovaca jer je u zaštićenom području zabranjen lov i ribolov, osim u slučajevima zaštite divljih vrsta životinja, sprovođenje uzgojnih i zaštitnih mjera, očuvanju prirodnih staništa i zaštite zdravlja i sigurnosti ljudi.

Kanjon rijeke Cijevne predstavlja centar endemične flore i faune u Crnoj Gori. Reliktne i endemične vrste predstavljaju ostatke nekadašnje stare flore koja se sačuvala samo u refugijskim staništima od kojih su svakako najznačajnija u kanjonskim dolinama i klisurama. Zbog svog biodiverziteta kanjon rijeke Cijevne predstavlja potencijalno IPA (important plant areas) i IBA (important bird areas) stanište, a takodje je i Emerald stanište Bernske konvencije. Značajno je prisustvo i 22 riblje vrste. Mediteranska makija i kras stanište su više vrsta gmizavaca, velikog broja insekata i drugih familija beskičmenjaka.

Izuzetan značaj ovog područja predstavlja i njegov biogeografski položaj – što veoma značajno utiče na refugijalni karakter kanjona Cijevne, te prisustvo velikog broja endemičnih i reliktnih biljnih vrsta.

Flora kanjona rijeke Cijevne karakteriše se visokim stepenom endemizma koji daje poseban konzervacioni značaj ovom području. Zastupljenost endemičnih i reliktnih vrsta ukazuje na značaj kanjona Cijevne, a s druge strane endemične i reliktnne vrste predstavljaju dokaz istorijskom razvoju biljnog svijeta.

U području kanjona rijeke Cijevne konstatovan je jedan zavidan broj endemičnih vrsta biljaka od kojih su posebno značajna Pinguicula hirtiflora (masnica). Masnice, debeljače ili tustice su rod biljaka mesožderi koje koriste ljeplive listove da namame, zarobe, i zatim svare insekte da bi nadoknadili nedostatak hranljivih materija na staništima koje naseljavaju. Odprilike je poznato oko 80 vrsta od kojih 12 živi u Evropi. Masnicama su potrebna staništa koja su skoro uvijek vlažna, bar za vrijeme njihovog insektivnog stadijuma rasta. Jedno ovako stanište se nalazi u kanjonu rijeke Cijevne na lokalitetu Lemaja gdje raste ova endemična vrsta, i to tik pored puta. Masnica je biljna vrsta koja je zaštićena nacionalnim i međunarodnim zakonodavstvom. Zato je potrebno ograditi ovu biljnu zajednicu na ovom lokalitetu, pošto je pored puta izložena nametima i na ovaj način bi bila u nekoj mjeri zaštićena od istih.

Namjena i cilj projekta:

Organizovanje kvalitetne zaštite Spomenika prirode “Kanjon Cijevne” kao i određivanje lokacija za posebne aktivnosti. Zaštita biljne zajednice Adianto-Pinguiculetum hirtiflora.

Aktivnosti:

Za realizaciju predložene mjere angažuju se stručna lica koji poznaju teren i ujedno znaju čitanje graničnih tačaka gdje se i postavljaju granične oznake.

Aktivnosti koje prate ovu mjeru:

- sastavljanje tima za označavanje;
- nabavka materijala i opreme za označavanje;
- potpisivanje sporazuma sa izvođačima ove aktivnosti;
- realizacija obeležavanja.
- izrada mape sa obeleženim granicama.

Za realizaciju ove mjere će biti angažovani stručnjaci iz oblasti poznavanja flore ovog područja da bi odredio površinu prostora koji zauzima biljna zajednica koju je radi zaštite potrebno ograditi.

Projektni ishod (očekivani rezultat):

Obeležavanje spoljnih granica i granica zona zaštite u unutrašnjosti područja.

Zaštićena biljna zajednica, a lokalitet, tj. stanište gdje se zajednica nalazi se može valorizovati u naučne svrhe i obrazovne svrhe.

Izlazni indikatori:

Obeležena granica kako spoljna tako i granice zona u unutrašnjosti.

Ograđivanje biljne vrste i mogućnost valorizacije na osnovama održivog razvoja.
Odgovorna strana: Opština Tuzi - Sekretarijat za poljoprivredu i ruralni razvoj
Ukupni budžet i izvor finansiranja: 3.400,00 EUR, Opština Tuzi
Ciljne grupe/korisnici: Stanovnici opštine Tuzi
Period implementacije: 2021. godina
Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi - Sekretarijat za poljoprivredu i ruralni razvoj

Projekat 20: Izrada katastra zagađivača
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine
Prioritet 2.6 Ekologija i zaštita životne sredine
<p>Opis projekta: Katastar zagađivača ili registar ispuštanja je baza podataka o potencijalno opasnim hemijskim supstancama I/ili zagađujućim materijama koje se ispuštaju u vazduh, vodu, na zemljište ili se premeštaju sa mesta određenog za odlaganje ili tretman. Neki katastri mogu da sadrže i podatke (procenjene podatke) iz difuznih izvora, kao što su poljoprivreda, transport, privredna društva i domaćinstva. Pojedini nacionalni registri mogu da variraju u smislu opasnih hemijskih supstanci i drugih pulutanata koji se unose u registar, zatim oko tipa industrije koje moraju da izveštavaju za registar, kao i o vrstama ispuštanja. Zakon o životnoj sredini ("Sl. list Crne Gore", br. 48/08 od 11.08.2008) propisuje da jedinica lokalne samouprave može u skladu sa zakonom organizovati monitoring životne sredine na teritoriji opštine i podatke utvrđene monitoringom dostavlja Agenciji. Katastar zagađivača omogućava praćenje zagađenja životne sredine i nakon uspostavljanja istog iznaći mogućnost uvođenja ekoloških taksi i formiranje eko fonda.</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Cilj uspostavljanja katastra zagađivača je efikasno identifikovanje, klasifikacija, obrada, praćenje/monitoring zagađivanja životne sredine, evidencija prirodnih resursa i upravljanje životnom sredinom.</p>
<p>Aktivnosti: Predloženu mjeru prati evidencija privrednih subjekata koje vrše svoju djelatnost na području opštine, domaćinstava i poljoprivrednih gazdinstava. Aktivnosti koje prate predloženu mjeru:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prikupljanje podataka koja se odnose na privrednu djelatnost; - prikupljanje podataka koja se odnose na broj domaćinstava i poljoprivrednih gazdinstava; - klasifikacija zagađivača.
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Evidencija svih mogućih zagađivača životne sredine, praćenje njihove djelatnosti I mogućnost intervencije u slučaju prekoračenja u zagađenju okoline.</p>
<p>Izlazni indikatori: Izrađen katastar zagađivača</p>
<p>Odgovorna strana: Opština Tuzi - Sekretarijat za poljoprivredu i ruralni razvoj</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja: 2.500,00 EUR, Opština Tuzi</p>
<p>Ciljne grupe/korisnici: Potencijalni zagađivači životne sredine i Opština Tuzi</p>
<p>Period implementacije: 2021. godina</p>
<p>Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi - Sekretarijat za poljoprivredu i ruralni razvoj</p>

Projekat 21: LEC - Energetski održive lokalne zajednice

STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine

Prioritet 2.7 Unaprijeđenje energetske efikasnosti, obnovljivih izvora energije i prilagođavanje klimatskim promjenama

Opis projekta:

Opšti cilj projekta je da se doprinese poboljšanju energetske efikasnosti i korišćenja obnovljivih izvora energije kroz razvoj „lokalnih zajednica aktivnih potrošača energije“ (LEC) koji sarađuju sa opštinama (javno-privatna partnerstva), promovišući stvaranje modela održivih opština zasnovanim na lokalnim akcijama inspirisanim promjenom svakodnevnog ponašanja građana.

LEC znači „formirana grupa korisnika“ za promociju i upravljanje obnovljivom energijom u skladu sa zahtjevima lokalne zajednice.

Strategija projekta zasnivaće se na aktivnom uključivanju građana u proces energetske efikasnosti uglavnom javnih zgrada / industrijskog parka koji su identifikovani u 4 opštine sa ciljem upravljanja i korišćenja energije u javnim zgradama, ali prije svega kroz proces kako bi se reprodukovali sistemi za energetske efikasnost u njihovim kućama / radnim mjestima. Glavna ciljana tema su lokalne zajednice, namijenjene kao okupljanja građana, opština i lokalnih organizacija / malih i srednjih preduzeća.

Na ovom projektu će se realizovati 4 pilot projekta:

- Opština Tuzi (LP) će u Srednjoj mješovitoj školi „25. maja“ zamijeniti drvene prozore aluminijumskom stolarijom i obezbijediti ugradnju šesterokutnog hardvera od PVC-a sa čeličnim ojačanjima i termoizolacionim staklom termopane;
- Confindustria (P2), djelovaće u geografskom području Metropolitanskog grada Bari i aktiviraće „tehnološku uslugu“ za promociju procesa energetske efikasnosti za vlasnike i operatore javne infrastrukture.
- Opština Mirabello (P3) će zamijeniti postojeći sistem grijanja 2 nova kondenzacijska kaskadna kotla u osnovnoj školi G. Nebbia; Kondenzacijski plinski ili kaskadni kotli
- Opština Tirana (P4) će zamijeniti sistem grijanja u 10 javnih zgrada, na multifunkcionalnom prostoru za kreativnost i omladinsku zajednicu koristeći solarne panele;

Namjena i cilj projekta:

Specifični cilj je stvaranje LEC-a za sprovođenje zajedničkog prekograničnog akcionog plana („pakt opština“) sa aktivnim učešćem korisnika energije, finaliziranog do energetske efikasnosti na održiv i etički način povezan sa potrebama teritorije. Zajednički cilj je da se edukuju lokalni potrošači o načinu štednje energije

Specifičan cilj projekta

- Da doprinese razvoju modela održivih opština kroz stvaranje održivih lokalnih energetskih zajednica (LEC).
- Da promoviše energetske efikasnost kroz prekogranični akcioni plan za održivu energiju zasnovan na LEC modelu
- Da demonstrira poboljšanje energetske efikasnosti kroz LEC pilot projekte „Energetska efikasnost na održiv i etički način.“

Aktivnosti:

Glavni rezultat radnog paketa 1 (WPT1) je stvaranje 4 održivih lokalnih energetskih zajednica (LEC) sa ciljem da doprinese razvoju i primjeni modela održivih opština koji bi trebali doprinijeti evropskom cilju 20-20-20 (eng. European objective 20-20-20, Climate and energy package, EU).

O rezultatima ovih analiza će se raspravljati na lokalnom nivou kroz organizovanje životnih-živih laboratorija u kojim će biti uključeni lokalni akteri u 4 ciljna područja (javna i privatna), kako bi se identifikovali akcije / rešenja koja zadovoljavaju lokalne potrebe i „granice“ ciljnih područja projekta.

Akcionni plan će se realizovati prema LEC modelu i evropskim smjernicama „Kako razviti akcioni plan za održivu energiju (eng. How to develop a Sustainable Energy Action Plan-SEAP), usvojenim od EU-Konvencija gradonačelnika. Akcioni plan će se zasnivati na zajedničkoj sjednici oslovljenoj na 4 opštine / ciljno područje i specifičnom djelu za svaku opštinu / ciljno područje. Vođa ovog radnog paketa (WPL) će poslati nacrt akcionog plana svim partnerima. Svaki partner će organizovati lokalne radionice u cilju dijeljenja „akcionih planova“, tako što će predložiti bilo kakve izmjene / dopune, kao i identifikovati akcije na lokalnom nivou.

Na ovom projektu će se realizovati 4 pilot projekta:

1. Opština Tuzi (LP) će u Srednjoj mješovitoj školi „25. maja“ zamijeniti drvene prozore aluminijumskom stolarijom i obezbijediti ugradnju šesterokutnog hardvera od PVC-a sa čeličnim ojačanjima i termoizolacionim staklom termopane;

<p>2. Confindustria (P2), djelovaće u geografskom području Metropolitanskog grada Bari i aktiviraće „tehnološku uslugu“ za promociju procesa energetske efikasnosti za vlasnike i operatore javne infrastrukture.</p> <p>3. Opština Mirabello (P3) će zamijeniti postojeći sistem grijanja 2 nova kondenzacijska kaskadna kotla u osnovnoj školi G. Nebbia; Kondenzacijski plinski ili kaskadni kotli</p> <p>4. Opština Tirana (P4) će zamijeniti sistem grijanja u 10 javnih zgrada, na multifunkcionalnom prostoru za kreativnost i omladinsku zajednicu koristeći solarne panele;</p>
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat):</p> <p>Rezultat projekta sastojće se od usvajanja zajedničkog akcionog plana za energetske efikasnost i održivu energiju i proizvodnju u 4 ciljna područja opština Tuzi, Tirana, Mirabello i Bari, po uzoru na „aktivne potrošače energije lokalnih zajednica“ (LEC).</p> <p>Zajednički akcioni plan biće definisan i usvojen zahvaljujući uspostavljanju 4 lokalnih energetske zajednice (LEC), javno-privatnih partnerstava (opština, građani i mala i srednja preduzeća), koji će doprinijeti stvaranju i primijeni 4 pilot projekta koji se sastoje od intervencija energetske efikasnosti u javnim zgradama i industrijskom parku, identifikovanim u ciljnim oblastima.</p>
<p>Izlazni indikatori:</p> <p>4 uspostavljene održive lokalne energetske zajednice (LEC): Radni paket T1 (WPT1)</p> <p>1 Zajednički plan za energetske efikasnost i održivu proizvodnju energije: Radni paket T2 (WPT2)</p> <p>4 pilot projekta LEC: Radni paket T3 (WPT3)</p> <p>4 Održive lokalne energetske zajednice (LEC) (Radni paket T1 eng. WPT1)</p>
<p>Odgovorna strana:</p> <p>Opština Tuzi, Confindustria Bari e Barletta-Andria -Trani, Opština Mirabello, Opština Tirana</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja:</p> <p>Ukupan budžet projekta 717.904,35 eura (budžet EU fonda 610.218,69 eura)</p> <p>Ukupno za Opštinu Tuzi 191.495.59 € (162.771,25€ budžet iz EU fonda i doprinos 28.724,34 € Opština Tuzi)</p>
<p>Ciljne grupe/korisnici:</p> <p>Lokalne zajednice, mala i srednja preduzeća i građani</p>
<p>Period implementacije:</p> <p>2020-2021</p>
<p>Monitoring i evaluacija:</p> <p>1 plan praćenja projekta od strane vodeći partnera (LP Tuzi); 5 sastanka konzorcijuma i 3 izvještaja o napretku projekta svakih 6 mjeseci plus 1 završni izvještaj 3 sastanka Upravnog odbora i 4 izvještaja o praćenju na svakih 6 mjeseci; Zaključivanje projekta i 1 izvještaj o tome</p>

Projekat 22: Adria_Alliance
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine
Prioritet 2.7 Unaprijeđene energetske efikasnosti, obnovljivih izvora energije i prilagođavanje klimatskim promjenama
Opis projekta: Projekat je prije svega usmjeren na prijem u Konvenciju gradonačelnika i sprovođenje aktivnosti u pogledu realizacije ciljeva navedenih u međunarodno priznatoj Konvenciji. Opštine Tuzi teži da kroz aktivnosti projekta doprinese unapređenju Sistema energetske efikasnosti prije svega kroz formalno-pravno donošenje Lokalnog plana za energetska efikasnost i klimatske promjene, zatim kroz sprovođenje pilot projekta u osnovnoj školi i sprovođenje radionica koji doprinose ciljevima projekta.
Namjena i cilj projekta: Opšti cilj projekta Adria_Alliance je razmjena znanja i iskustava kako bi se partnerima omogućilo efikasno strateško planiranje i prošireni model upravljanja, usmjeren na energetska efikasnost i sigurnost gradova od rizika nastalih klimatskim promjenama.
Aktivnosti: Upravljanje projektima: aktivnosti koje se odnose na zdravo upravljanje implementacijom projekata Komunikacija projekata: strateško planiranje komunikacijskih alata i širenje aktivnosti i rezultata projekta Energija - Strategija klimatskih promjena i rast zajednice: Razvoj SECAP-a (Sustainable Energy and Climate Action Plan (Održivi energetska i klimatska akcioni plan čiji su potpisnici predsjednici opština): Pridruživanje partnera SECAP-a i razvoj lokalnih participativnih procesa upućenih građanima i zainteresovanim stranama radi podizanja svijesti i učešća u projektnim temama. Izgradnja kapaciteta sistema lokalne uprave u energetska sektoru: kursevi obuke i jačanja kapaciteta za javna preduzeća i lokalna preduzeća za podsticanje društveno-ekonomskog rasta zasnovanog na zelenoj ekonomiji, eksperimentalnim aktiviranjem „Konzorcija zajednice za obnovljivu energiju - CCRE“. Pilot demonstrativne akcije: Sprovođenje demonstrativnih akcija koje se odnose na energetska efikasnost javnih zgrada i proizvodnju energije iz OIE, kako bi se podigla svest javnosti o korisnosti investicija koje kombinuju uštedu energije i proizvodnju energije iz OIE.
Projektni ishod (očekivani rezultat): <ul style="list-style-type: none"> - postavljanje inovativnih poslovnih modela; - pokretanje inovativnih preduzeća na tržištu OIE; - sprovođenje malih pilot projekata za efikasnost javnih zgrada partnera; - pokretanje lokalnih mikro mreža (pametnih mreža), na javnim zgradama, za razmjenu energije i podataka.
Izlazni indikatori: <ul style="list-style-type: none"> - postavljanje inovativnih poslovnih modela koji će imati koristi od transfera znanja; - pokretanje inovativnih preduzeća koja će imati koristi od aktivnosti na izgradnji kapaciteta i obuke čiji je cilj da omoguće uspješan pristup i pozicioniranje na tržištu obnovljivih izvora energije (kroz stečene visoke vještine u intervencijama energetska efikasnosti i proizvodnji energije iz OIE); - sprovođenje malih pilot projekata za efikasnost javnih zgrada partnera; (za opštinu Tuzi to je kupovina i instalacija kotlova na pelet u Osnovnoj školi "Mahmut Lekić" Tuzi) - pokretanje lokalnih mikro mreža (pametnih mreža), na javnim zgradama, radi razmene energije i podataka. <p>Pilot intervencije će iskoristiti njihov finansijski i ekološki potencijal, omogućavajući startapima da provjere i pokažu svoje tehničke i organizacione veštine sprovodeći takve pilot akcije.</p> <p>Na kraju projekta, partneri će povećati svoju svijest o krajnjoj upotrebi energije, mjerenju i praćenju postignutih rezultata, i imaće koristi od realizacije posebnih planova prilagođavanja koji su usmereni na osiguranje bezbjednosti urbanih sredina. Projekat će usvojiti SMART pristup koji će biti u stanju da uključi građane i omogući malim i srednjim preduzećima iz različitih država da međusobno komuniciraju kako bi stvorili sinergije, razmjene znanja i mogućnosti za međusobnu saradnju: takvi rezultati mogu se dobiti samo prekograničnim projektom.</p>
Odgovorna strana: Savez opština „Grecia Salentina“ (IT), LAG Molise verso il 2000 (IT), ESCOOP Evropska socijalna kooperativa (IT), Opština Tuzi, Opština Malësi e Madhe (AL) i pridruženim partnerima – Ministarstvom ekonomije Crne Gore – Direkcija za energetska efikasnost i FEDERESCO (IT),
Ukupni budžet i izvor finansiranja: Ukupno projekat 684.874,75 € (IPA co-financing 85%)

Ukupno za Opštinu Tuzi 107.009,65 € (90.958,20 € budžet iz EU fonda i doprinos 16.051,45 € Opština Tuzi)
Ciljne grupe/korisnici: Lokalne zajednice, mala i srednja preduzeća, profesionalci u polju usluga energetske efikasnosti i građani.
Period implementacije: 2020-2021
Monitoring i evaluacija: Plan praćenja projekta od strane vodeći partnera ; sastanci konzorcijuma i izvještaji o napretku projekta; završni izvještaj sa sastanka Upravnog odbora i izvještaj o praćenju; zaključivanje projekta i izvještaj o tome

Projekat 23: Lokalni akcioni plan (LPA) za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti
STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa
Prioritet 3.2 Unaprijeđenje socijalne zaštite i inkluzije vulnerabilnih grupa
<p>Opis projekta: LAP za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti je dokument kojim se sprovodi politika društvene uključenosti lica sa invaliditetom kroz izgradnju podržavajućeg okruženja bez fizičkih, administrativnih, kulturoloških i drugih barijera.</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Osigurati poštovanje i zaštitu dostojanstva ličnosti osoba sa invaliditetom, obezbijediti pristupačnost objektima u javnoj upotrebi i javnim površinama, obezbijediti osobama sa invaliditetom jednaku i pristupačnu pravnu zaštitu i mogućnosti za puno i efektivno učešće u upravnim, sudskim i drugim postupcima pred nadležnim organima lokalne uprave, eliminisati sve oblike zloupotrebe privatnosti, ličnih podataka i porodičnih odnosa lica sa invaliditetom, omogućiti inkluzivno obrazovanje, obezbijediti pristup informacijama i mjerama podrške za lica sa invaliditetom u oblasti profesionalne rehabilitacije, rada i zapošljavanja, obezbijediti zaštitu i promociju kulturnog identiteta, kao i učešće lica sa invaliditetom u kulturnim, sportskim i rekreativnim sadržajima.</p>
<p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Formirana Radna grupa za izradu LAP za zaštitu lica od diskriminacije i promociju jednakosti u opštini Tuzi, • istraživanje i analiza stanja stepena diskriminisanosti lica sa invaliditetom u lokalnoj samoupravi, • organizovanje kampanji za sprečavanje diskriminacije lica sa invaliditetom, • podsticanje lokalnih medija da promovišu zaštitu od diskriminacije lica sa invaliditetom, • javna rasprava, • usvajanje plana na sjednici Skupštine.
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Usvojen LAP za zaštitu lica sa invaliditetom i promociju jednakosti.</p>
<p>Izlazni indikatori: Lokalni akcioni plan – dokument</p>
<p>Odgovorna strana: Opština Tuzi</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja: 45.000 € Opština Tuzi</p>
<p>Ciljne grupe/korisnici: Lica sa invaliditetom u opštini Tuzi.</p>
<p>Period implementacije: 2021.-2023.godine</p>
<p>Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi - Sekretarijat za lokalnu samoupravu</p>

Projekat 24: Podrška socijalno ugroženima – jednokratne pomoći
STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa
Prioritet 3.2 Unaprijeđenje socijalne zaštite i inkluzije vulnerabilnih grupa
<p>Opis projekta: Projektom je predviđena finasijska podrška licima u stanju socijalne pomoći, prevashodno starijim licima koje pored egzistencijalnih imaju i zdravstvene potrebe. Podrška je namijenjena kategorijama najugroženijeg stanovništva. Pravo na jednokratnu pomoć može ostvariti porodica ili pojedinac koji se nalaze u stanju socijalne potrebe, u slučaju nemogućnosti: zadovoljavanja osnovnih životnih potreba; potreba izazvanih specifičnim stanjem ili situacijom (teška invalidnost, bolest, smrt i dr.), i u drugim slučajevima kada postoje opravdani razlozi za pružanje jednokratne pomoći.</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Privremeno rješavanje potreba lica koje se nalaze u stanju socijalne pomoći</p>
<p>Aktivnosti: Sprovođenje aktivnosti u cilju rješavanja pitanja lica koje spadaju u kategoriju najugroženijeg stanovništva</p> <ul style="list-style-type: none"> - Obezbjedjivanje sredstava u budžetu - Donošenje Odluke - Isplata
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Podrška socijalno ugroženim licima</p>
<p>Izlazni indikatori: Podržano minimum 200 korisnika godišnje</p>
<p>Odgovorna strana: Opština Tuzi, Sekretarijat za lokalnu samoupravu</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja: 28.000 godišnje Opština Tuzi</p>
<p>Ciljne grupe/korisnici: Socijalno ugrožene porodice</p>
<p>Period implementacije: 2021-2026. godina</p>
<p>Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi - Sekretarijat za lokalnu samoupravu</p>

Projekat 25: Podsticanje nataliteta u opštini Tuzi - jednokratna pomoć roditeljima za novorođenčad
STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa
Prioritet 3.2 Unaprijeđenje socijalne zaštite i inkluzije vulnerabilnih grupa
Opis projekta: U cilju podsticanja nataliteta i podrške porodicama na području opštine Tuzi je predviđena jednokratna pomoć za novorođenčad.
Namjena i cilj projekta: Podsticanje nataliteta i novčana pomoć bračnim parovima na teritoriji opštine Tuzi
Aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> - Obezbjedjivanje sredstava u budžetu - Donošenje Odluke - Isplata
Projektni ishod (očekivani rezultat): Novčana pomoć i podrška u cilju proširenja porodice
Izlazni indikatori: 200 porodica – 2021. god
Odgovorna strana: Opština Tuzi, Sekretarijat za lokalnu samoupravu
Ukupni budžet i izvor finansiranja: 40.000 € Opština Tuzi – 2021. god.
Ciljne grupe/korisnici: Porodice koje su dobili novog člana porodice-novorodjenče
Period implementacije: 2021-2026. godina
Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi - Sekretarijat za lokalnu samoupravu

Projekat 26: Pomoć studentima i srednjoškolicima za usavršavanje i akademsko obrazovanje – stipendije
STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa Prioritet 3.3 Unaprijeđenje uslova i kvaliteta obrazovanja
Opis projekta: U sklopu razvoja ljudskih resursa sa ciljem stimulisanja daljeg obrazovanja i usavršavanja obezbijedena je podrška studentima i srednjoškolicima u vidu stipendija.
Namjena i cilj projekta: Cilj projekta je podrška studentima i srednjoškolicima za usavršavanje
Aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> • Obezbjedjivanje finansijskih sredstava u budžetu opštine, • Formiranje komisije, • Ojavljivanje javnog konkursa i • Dodjela stipendija i praćenje isplate
Projektni ishod (očekivani rezultat): Podsticaj za studente/učenike za dalje obrazovanje
Izlazni indikatori: Minimum 10 stipendija na godišnjem nivou
Odgovorna strana: Opština Tuzi, Sekretarijat za lokalnu samoupravu
Ukupni budžet i izvor finansiranja: 7.000 € Opština Tuzi – 2021. god
Ciljne grupe/korisnici: Srednjoškolci i studenti osnovnih akademskih studija
Period implementacije: 2021-2026. godina
Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi - Sekretarijat za lokalnu samoupravu

Projekat 27: Rekonstrukcija tribine stadiona FK „Dečić“

STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa

Prioritet 3.4 Unapređenje uslova za razvoj sporta i rekreaciju

Opis projekta:

Rekonstrukcija tribine stadiona FK “Dečić” prema projektu. Projektom su predviđeni sadržaji koji omogućavaju bolje uslove za dalji razvoj kluba. Povećava se i kapacitet stadiona.

Namjena i cilj projekta:

Nakon rekonstrukcije tribine u Tuzima se mogu organizovati takmičenja regionalnog i međunarodnog karaktera. Uslovi za rad će biti mnogo bolji za sportske radnike. Sadržaji društvenog karaktera će klub približiti još više građanima dok poslovanje kluba može biti još bolje. Umogući će se mnogo bolji uslovi za praćanje utakmica za gledaoce, delegate i medije.

Aktivnosti:

- Izrada projektne dokumentacije
- Raspisivanje tendera i odabir izvođača
- Izvođenje radova nadzor
- Prijem radova

Projektni ishod (očekivani rezultat):

Modernizacija tribina Stadiona FK “Dečić”.

Izlazni indikatori:

Rekonstruisane tribine Stadiona FK “Dečić”.

Odgovorna strana:

- Opština Tuzi
- FSCG
- Vlada Crne Gore

Ukupni budžet i izvor finansiranja:

- Izrada projekta (Izrada idejnog rješenja i glavnog projekta za tribine FK Dečić 28.435,00€; Revizija idejnog rješenja i glavnog projekta za tribine FK Dečić 7.235,80€) – 2021. godina - Opština Tuzi
- 3.500.000 eura FSCG

Ciljne grupe/korisnici:

- Građani opštine Tuzi
- Sportski radnici i sportisti

Period implementacije:

2021-2026 godine.

Monitoring i evaluacija:

- Opština Tuzi - Sekretarijat za imovinu i Sekretarijat za urbanizam

Projekat 28: Festival sporta
STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa
Prioritet 3.4 Unapređenje uslova za razvoj sporta i rekreaciju
Opis projekta: Projekat "Festival sporta" traje od 5-7 dana na teritoriji opštine Tuzi. U okviru projekta organizovaće se takmičenja u raznim sportovima: fudbalu, odbojci, košarci, rukometu, boksu, tekvondou, krate, skokovi na Niagarine vodopade itd.
Namjena i cilj projekta: Razvoj i promocija sporta kroz organizovanje sportkih aktivnosti
Aktivnosti: U okviru ovog festivala realizovaće se sljedeće aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> • Evropska nedelja sporta, • Međunarodni dan sporta, • Sportske aktivnosti sa dijasporom, • Skokovi na Niagari.
Projektni ishod (očekivani rezultat): Promocija sporta i organizacija sportskih aktivnosti
Izlazni indikatori: minimum 10 sportskih aktivnosti (utakmice, teninzi, turniri, skokovi)
Odgovorna strana: Opština Tuzi
Ukupni budžet i izvor finansiranja: 8.500 € godišnje Opština Tuzi
Ciljne grupe/korisnici: Sportski klubovi, mladi sportisti iz Opštine Tuzi i regiona
Period implementacije: 2021-2026 (kontinuirano)
Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi - Sekretarijat za lokalnu samoupravu

Projekat 29: Lokalni akcioni plan za mlade
STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa <i>Prioritet 3.4 Unapređenje uslova za razvoj sporta i rekreaciju</i>
Opis projekta: Jedinice lokalne samouprave kreiraju i sprovode lokalnu omladinsku politiku. Prema Zakonu o mladima, za ostvarivanje omladinske politike pored nacionalne, instrument predstavljaju Lokalni akcioni planovi za mlade. Lokalnim akcionim planovima se utvrđuju ciljevi, mjere i aktivnosti omladinske politike na opštinskom nivou, radi ostvarivanja interesa mladih.
Namjena i cilj projekta: Podsticanje i razvoj omladinskih politika
Aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> • Formiranje Radne grupe za izradu LAP, • Istraživanje stavova relevantnih subjekata koji se bave ovom problematikom, • Izrada LAP (analiza stanja, definisanje strateških i operativnih ciljeva, akcioni plan), • Javna rasprava, • Usvajanje plana na sjednici Skupštine.
Projektni ishod (očekivani rezultat): Izrađen Lokalni akcioni plan za mlade
Izlazni indikatori: najmanje 100 mladih uključenih u realizaciju plana
Odgovorna strana: Opština Tuzi
Ukupni budžet i izvor finansiranja: 4000 € Opština Tuzi – 2021. god.
Ciljne grupe/korisnici: Mladi 15-30 godina
Period implementacije: 2021. godina
Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi - Sekretarijat za lokalnu samoupravu

Projekat 30: Ljeto u Malesiji
STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa
Prioritet 3.5 Promocija i razvoj kulture
<p>Opis projekta: Projekat se realizuje tokom jula i avgusta, na različitim područjima opštine Tuzi. U ove aktivnosti spada očuvanje i afirmaciju svestranih kulturnih i kreativnih vrijednosti u opštini Tuzi, promocija kulturnih vrednosti u zemlji, saradnja i razmjena najboljih praksi, promociju saradnje sa domaćim i stranim autorima i stvaraocima. Aktivnost „Ljeto u Malesiji” održava se u nastavku tradicije stvorene tokom ljetnje sezone kada se migranti iz različitih zemalja vraćaju u zemlju i posećuju svoju domovinu. Na ovaj način će doći do razmijene najboljih iskustava, pristupa i afirmacije, organizacije zabavnih večeri, književnih noći u Malesiji, itd.</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Projekat je posvećen lokalnom stanovništvu, migrantima, lokalnim stvaraocima, autorima, sportistima i svima onima koji iskazuju poseban interes za promociju kulture u Malesiji. Drugi cilj je promocija različitih mjesta sa turističkim potencijalom u Malesiji. Projekat stvara uslove i promoviše upoznavanje sa resursima i potencijalima ove zemlje.</p>
<p>Aktivnosti: Ljeto u Malesiji u okviru koje spadaju:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sajam knjiga - Otkrivamo nove talente - Književno veče - Sajam rukotvorina - Promocija umjetnika Malesije - Otvoreni teatar
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Promocija kulture i turizma</p>
<p>Izlazni indikatori: - Broj posjetilaca - Broj realizovanih aktivnosti</p>
<p>Odgovorna strana: Opština Tuzi</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja: 16.100 eura Opština Tuzi</p>
<p>Ciljne grupe/korisnici: Građani Opštine Tuzi, turisti.</p>
<p>Period implementacije: Jul, August 2021-2026 godine.</p>
<p>Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi - Sekretarijat za lokalnu samoupravu</p>

Projekat 31: Zimski Bazar u Malesiji
STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa
Prioritet 3.5 Promocija i razvoj kulture
<p>Opis projekta: Projekat se održava tokom decembra I janura mjeseca, uoči novogodišnjih praznika, sa željom da se i Opština Tuzi pridruži Evropi na putu emancipacije kroz kulturne događaje ovakve vrste.</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Cilj projekta je emancipacija društava kroz kulturne događaje ovakve vrste, promocija opštine, promocija turizma Stvaranje praznične i atmsfere kod građana, povodom novogodišnjih praznika. Promocija lokalnih proizvoda. Stvaranje uslova za socijalizaciju stanovništva. Uticaj na povećanje suživota i održavanje međuvjerske harmonije. Promocija rukotvorina i drugih promotivnih vrjednosti.</p>
<p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Otvaranje zimskog bazara, - kulturni događaji - koncerti, predstave, prikazivanje filmova itd. - Podjela zahvalnica učesnicima - Medijsko izvještavanje
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Predstavljanje stvaralaca sa motom novogodišnjih praznika.</p>
<p>Izlazni indikatori: - Broj izlagača -Broj posjetilaca</p>
<p>Odgovorna strana: Opština Tuzi.</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 14.000 eura - Opština Tuzi
<p>Ciljne grupe/korisnici: Građani Opštine Tuzi, turisti.</p>
<p>Period implementacije: Decembar, januar 2021-2026</p>
<p>Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi - Sekretarijat za lokalnu samoupravu</p>

Projekat 32: Umjetnička Kolonija
STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa
Prioritet 3.5 Promocija i razvoj kulture
<p>Opis projekta: Umjetnička kolonija se održava u najslikovitijim mjestima Malesije, kao i u Centru Tuzi, u cilju promocije kulturnih i istorijskih vrijednosti Malesije, kao i promocije i afirmacije umetničkih resursa i potencijala Malesije. Nastavak tradicije započete u ovom pogledu. Promocija lokalnih slikara. Promovisanje njihove saradnje između slikara iz regiona. Afirmacija lokalnih slikara i stvaralaca.</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Svrha ovakvog događaja je okupljanje umjetnika iz različitih zemalja kako bi se stvorili jedinstveni radovi kroz razmjenu različitih radnih iskustava, ideja i tehnika.</p>
<p>Aktivnosti: Otvaranje Prvog Izdanja Umjetničke Kolonije u Malesiji, u centru Tuzi. Lokalni i regionalni slikari stvaraju svoja djela u očima posjetilaca. Radovi i djela slikara se izlože e promovišu se njihove radove, djele se zahvalnice, Medijsko izveštavanje.</p>
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Učešće autora iz zemlje i regiona. Njihovo predstavljanje pred građanima Malesije. Upoznavanje autora iz regiona sa kulturnim i istorijskim znamenitostima koje poseduje Malesia, koji će potom svoja djela izlagati na različitim mjestima.</p>
<p>Izlazni idnikatori: Broj autora koji učestvuju. Broj izloženih slika. Broj posjetilaca.</p>
<p>Odgovorna strana: Opština Tuzi, sekretarijat za lokalnu samoupravu, odsjek za kulturu.</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja: 5.000 eura godišnje Opština Tuzi</p>
<p>Ciljne grupe/korisnici: Građani Opštine Tuzi, turisti.</p>
<p>Period implementacije: Avgust 2021-2026 godine.</p>
<p>Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi - Sekretarijat za lokalnu samoupravu</p>

Projekat 33: Elaborat prezentacije i evidentiranja kulturnog materijalnog nasleđa opštine Tuzi
STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa
Prioritet 3.5 Promocija i razvoj kulture
<p>Opis projekta: Da bi se valorizovali resursi duhovnog nasleđa Malesije, kao i razvoj turizma i obraćanje istraživačima u istraživačke svrhe, u saradnji sa drugim organima i organizacijama opštine, kreira se arheološka karta. Karta bi se sačinila u saradnji sa profesionalcima kao i organima i organizacijama opštine gde bi se obilježile tačke na kojima bi se obilježile prirodne ljepote, materijalno i duhovno nasleđe poput crkava, džamija, groblja, karakterističnih stambenih zgrada, bistjerna, starih puteva, kula.</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Građani opštine Tuzi, opštinske turističke organizacije i lokalnog stanovništva</p>
<p>Aktivnosti: U saradnji sa sekretarijatom za prostorno planiranje, kao i Turističkom organizacijom, NVO i profesionalcima tog polja, formira se radna grupa koja će uraditi studiju.</p>
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Prezentacija kulturnih dobara</p>
<p>Izazni indikatori: Izrađen elaborat</p>
<p>Odgovorna strana: Opština Tuzi, sekretarijat za lokalnu samoupravu, odsjek za kulturu.</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja: 5100 € Opština Tuzi</p>
<p>Ciljne grupe/korisnici: - Građani Opštine Tuzi,</p>
<p>Period implementacije: 2021 godina.</p>
<p>Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi - Sekretarijat za lokalnu samoupravu</p>

LISTA PROJEKATA DO 2026. GODINE

Pored projekcija Akcionog plana za 2022. godinu u okviru koga su predstavljeni projekti za koje se pouzdano može tvrditi da će biti realizovani, a koji će biti dopunjen sa usvajanjem izvještaja o realizaciji Akcionog plana za 2021. godinu, u nastavku je data lista značajnijih projekata koji će biti realizovani ili će realizacija biti započeta do 2026. godine. Planiranje projekata će se vršiti na godišnjem nivou u skladu sa kapitalnim budžetom na državnom nivou, raspoloživim sredstvima EU fondova i međunarodnih institucija i donatora, na osnovu čega će precizno biti definisane vrijednosti i izvori finansiranja.

STRATEŠKI CILJ 1: Privredni rast i razvoj u prioritetnim oblastima

Prioritet 1.1 Stvaranje uslova za razvoj malih i srednjih preduzeća i privlačenja investicija

1. Uspostavljanje Biznis zone
2. Podrška ženskom preduzetništvu
3. Podrška mladih preduzetnika
4. Marketing aktivnosti opštine u cilju promocije potencijala za investiranje
5. Mjere za unaprijeđenje investicionog ambijenta - subvencije i podrške za biznis investicije u opštini Tuzi

Prioritet 1.2 Razvoj poljoprivredne proizvodnje i unaprijeđenje konkurentnosti

6. Izrada katastra poljoprivrednih površina
7. Zaštita geografskog porijekla i brendiranje poljoprivrednih proizvoda iz Tuzi
8. Razvoj i promocija klastera poljoprivrednih proizvođača

Prioritet 1.3 Stvaranje uslova za razvoj i diverzifikaciju turizma i turističke ponude

9. Promocija ruralnog turizma - model difuznih hotela

Prioritet 1.4. Valorizacija prirodnih resursa

10. Proizvodnja huminskih đubriva, kulturnih supstrata, smješe za tresetne kocke i ljekovitog blata

STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine

Prioritet 2.1 Unaprijeđenje vodosnabdijevanja u centralnim i ruralnim oblastima

11. Zaštita i kreiranje katastra vodoizvorišta na teritoriji opštine Tuzi

Prioritet 2.2 Unaprijeđenje upravljanja otpadnim vodama

12. Izgradnja vodovodne i kanalizacione mreže sa postrojenjem za prečišćavanje otpadnih voda u opštini Tuzi

Prioritet 2.3 Unaprijeđenje i razvoj komunalnih usluga i komunalne infrastrukture

13. Izgradnja reciklažnog centra za biljni otpad
14. Izgradnja reciklažnog centra za kabasti otpad
15. Izgradnja azila za napuštene ili izgubljene životinje (kućnih ljubimaca)

Prioritet 2.4 Izgradnja i rekonstrukcija putne i željezničke infrastrukture

16. Izgradnja obilaznice
17. Izrada projektne dokumentacije za izgradnju i rekonstrukciju gradskih i prigradskih saobraćajnica
18. Izgradnja i rekonstrukcija gradskih i prigradskih saobraćajnica

19. Priprema projektne/planske dokumentacije za izgradnju pristaništa/marine u Podhumu
20. Regulacija korita rijeke Rujele, od Miljeških izvora do naselja Vuksanlekići i izgradnje pješačke staze od mosta kod Katolicke crkve do Šipčaničke gore
21. Rekonstrukcija saobraćajnice Tuzi- Hoti (od raskrsnice u Tuzima do mosta na rijeci Rujeli)
22. Rekonstrukcija saobraćajnice Mataguži – Tuzi, dionica Trešnjica-Tuzi km 4+587.00 – km 9+476.85
23. Izgradnja saobraćajnice Dinoša - Ržanički most - M2 Podgorica - Bar

Prioritet 2.5 Izgradnja ostale javne infrastrukture

24. Izgradnja gradskog groblja
25. Urbana renesansa gradskog jezgra
26. Izgradnja gradske pijace

Prioritet 2.6 Ekologija i zaštita životne sredine

27. Izrada Lokalnog akcionog plana za biodiverzitet
28. Izrada Plana upravljanja spomenikom prirode “Kanjon Cijevne”

Prioritet 2.7 Unaprijeđenje energetske efikasnosti, obnovljivih izvora energije i prilagođavanje klimatskim promjenama

STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa

Prioritet 3.1 Unaprijeđenje zdravstvene zaštite

29. Uspostavljanje HMP Tuzi
30. Unapređenje kapaciteta Doma zdravlja Tuzi

Prioritet 3.2 Unaprijeđenje socijalne zaštite i inkluzije vulnerabilnih grupa

31. Lokalni akcioni plan (LPA) za promovisanje ravnopravnosti među polovima u opštini Tuzi
32. Pomoć u kući starim licima - Projekat geranto domaćice
33. Osnivanje Dnevnog centra za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju
34. Izgradnja stambenih jedinica za rješavanje stambenog pitanja za socijalno nezbrinuto stanovništvo

Prioritet 3.3 Unaprijeđenje uslova i kvaliteta obrazovanja

35. Izgradnja osnovne škole u Karabuškom polju

Prioritet 3.4 Unapređenje uslova za razvoj sporta i rekreacije

36. Izgradnja sportske dvorane
37. “Tuzi - grad po mjeri djeteta”

Prioritet 3.5 Promocija i razvoj kulture

38. Zaštita kulturnog nasleđa - funkcionalizacija gradskog muzeja

RAZRADA PROJEKATA

STRATEŠKI CILJ 1: PRIVREDNI RAST I RAZVOJ U PRIORITETNIM OBLASTIMA

Projekat 1: Uspostavljanje biznis zone
STRATEŠKI CILJ 1: Privredni rast i razvoj u prioritetnim oblastima
Prioritet 1.1 Stvaranje uslova za razvoj malih i srednjih preduzeća i privlačenja investicija
Opis projekta: Biznis zona predstavlja prostor namijenjen za plansko korišćenje od strane većeg broja privrednih društava i preduzetnika iz oblasti proizvodnje ili usluga, kojim želi podstaći razvoj MMSP na infrastrukturno opremljenom zemljištu, povećanje zaposlenosti, kao i privlačenje kapitala domaćih i inostranih investitora. Investitori mogu koristiti prostor u okviru lokalne samouprave, podoban za izgradnju kapaciteta, infrastrukturno opremljenom, namijenjenom za koordinisanu i planiranu upotrebu većeg broja kompanija i proizvođača, što omogućava zajedničku upotrebu prostora, komunalija, finansijskih, teničkih i drugih usluga, ostvarujući na taj način poslovanje s manjim troškovima. Uredbom o biznis zonama uređuju se uslovi za osnivanje biznis zona, klasifikacija prema strateškom značaju, uspostavljanje, uređenje i upravljanje, unapređenje infrastrukture u biznis zonama i druga pitanja od značaja za rad biznis zona. Potencijalna lokacija za osnivanje biznis zone nalazi se na lokaciji poslije saobraćajnice Kuće Rakića – Dinoša, prostor pored saobraćajnice, koji je PUP-om predviđen za servisno-skladišnu zonu centralnih djelatnosti. Infrastrukturno opremanje (izgradnja komunalne, vodovodne putne i elektroenergetske infrastrukture) i proglašenje biznis zonom stvorili bi se uslovi za privlačenje investitore i otvaranje preduzeća.
Namjena i cilj projekta: Povećanje broja zaposlenih, aktiviranje sektora malih i srednjih preduzeća koji predstavljaju glavni pokretač privrede, kao i privlačenje novih domaćih i stranih investitora
Aktivnosti: <ol style="list-style-type: none">1. Osnivanje biznis zone (Određivanje lokacije i donošenje Odluke o osnivanju biznis zone od lokalnog značaja)2. Uređenje biznis zone (izrada razvojnog plana i infrastrukturno opremanje biznis zone)3. Izbor korisnika biznis zone4. Monitoring i evaluacija
Projektni ishod (očekivani rezultat): Bolji poslovni i infrastrukturni ambijent za investitore u biznis zoni. Veći broj investitora i investicija.
Izlazni indikatori: Povećani broj privrednih društava Povećani broj zaposlenih
Odgovorna strana: <ul style="list-style-type: none">- Opština Tuzi
Ukupni budžet i izvor finansiranja: <ul style="list-style-type: none">- 500.000 eura- Opština Tuzi, Vlada Crne Gore
Ciljne grupe/korisnici: <ul style="list-style-type: none">- Zainteresovani domaći i strani investitori.
Period implementacije: 5 godina
Monitoring i evaluacija: <ul style="list-style-type: none">- Opština Tuzi - Sekretarijat za urbanizam- Opština Tuzi - Sekretarijat za ekonomski razvoj

Projekat 2: Podrška ženskom preduzetništvu**STRATEŠKI CILJ 1:** Privredni rast i razvoj u prioritetnim oblastima**Prioritet 1.1** *Stvaranje uslova za razvoj malih i srednjih preduzeća i privlačenja investicija***Opis projekta:**

U cilju ekonomskog osnaživanja žena i smanjenja problema nezaposlenosti ženske populacije koje je prisutno kako na državnom, tako i na lokalnom nivou neophodno je preduzimanje mjera i aktivnosti na eliminaciji diskriminacije i postizanju rodne ravnopravnosti. U skladu sa strateškim opredjeljenima na nacionalnom nivou definisanim Strategijom razvoja ženskog preduzetništva kojima je predviđeno: kreiranje povoljnog poslovnog ambijenta za razvoj ženskog preduzetništva, bolji pristup finansijama, obezbjeđenje potrebnih znanja i vještina i promociju, umrežavanje i zagovaranje interesa žena preuzetnica, ovaj projekat ima za cilj obezbjeđivanje dodatnih podsticaja za pokretanje biznisa i zapošljavanja

Namjena i cilj projekta:

Podrška ženama u preduzetništvu i podsticanje privrednog i ekonomskog razvoja

Aktivnosti:

Stvaranje normativno-pravnih uslova
Formiranje Komisije
Raspisivanje javnog konkursa
Stručna pomoć u izradi aplikacija
Ocjena aplikacija
Isplata podrške
Praćenje realizacije

Projektni ishod (očekivani rezultat):

Uključivanje što više žena za podršku u preduzetništvu i suzbijanje sive ekonomije

Izlazni indikatori:

15 registovanih preduzetnica

Odgovorna strana:

Opština Tuzi- Sekretarijat za ekonomski razvoj

Ukupni budžet i izvor finansiranja:

75.000€, Budžet opštine Tuzi

Ciljne grupe/korisnici:

Žene preduzetnice iz teritorije opštine Tuzi

Period implementacije:

5 godina

Monitoring i evaluacija:

Opština Tuzi - Sekretarijat za ekonomski razvoj

Projekat 3: Podrška mladim preduzetnicima
STRATEŠKI CILJ 1: Privredni rast i razvoj u prioritetnim oblastima
Prioritet 1.1 <i>Stvaranje uslova za razvoj malih i srednjih preduzeća i privlačenja investicija</i>
<p>Opis projekta: U cilju ekonomskog osnaživanja i smanjenja broja mladih nezaposlenih na lokalnom nivou, projektom su obezbijedena finansijska podrška usmjerena mladim ljudima (budućim preduzetnicima i postojećim preduzetnicama koji su na samom početku svog rada) koji žele da razviju preduzetničke ideje. Projekat je usmjerena na otvaranje novih radnih mjesta kroz podsticanje preduzetništva i započinjanja sopstvenog biznisa, kao i stimulisanje inovativnosti i kreativnosti mladih.</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Podsticanje preduzetničkog duha, stvaranje boljeg i kvalitetnijeg ambijenta za mlade preduzetnike iz opštine Tuzi</p>
<p>Aktivnosti: Stvaranje normativno-pravnih uslova Formiranje Komisije Raspisivanje javnog konkursa Stručna pomoć u izradi aplikacija Ocjena aplikacija Isplata podrške Praćenje realizacije</p>
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Uključivanje mladih i razvoj preduzetništva</p>
<p>Izlazni indikatori: 15 mladih registrovanih preduzetnika/ca</p>
<p>Odgovorna strana: Opština Tuzi- Sekretarijat za ekonomski razvoj</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja: 75.000€ Budžet opštine Tuzi</p>
<p>Ciljne grupe/korisnici: Mladi</p>
<p>Period implementacije: 5 godina</p>
<p>Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi- Sekretarijat za ekonomski razvoj</p>

Projekat 4: Marketing aktivnosti opštine u cilju promocije potencijala za investiranje

STRATEŠKI CILJ 1: Privredni rast i razvoj u prioritetnim oblastima

Prioritet 1.1 Stvaranje uslova za razvoj malih i srednjih preduzeća i privlačenja investicija

Opis projekta:

Marketing aktivnosti u cilju promocije potencijala za investiranje definisaće se na osnovu prethodno izrađenog marketing plana za petogodišnji period. Promotivnim aktivnostima bi trebalo da se predstavi poslovna ponuda opštine sa akcentom na već postojeće lokacije namijenjene za turizam, poljoprivredu, prerađivačku industriju, potencijalna PJP, itd. Promocijom došlo bi do povećanog interesovanja stranih investitora i preduzetnika.

Marketing aktivnostima će se informisati potencijalni investitori o ekonomskim prilikama u opštini, infrastrukturi, privrednim zonama, poreskim i drugim olakšicama za ulagače, novim radnim mjestima, slobodnoj radnoj snazi, potencijalnim lokalnim partnerima, kao i o mogućnostima ulaganja. U okviru promotivnih aktivnosti će se izraditi internet stranica i društvene mreže koje predstavljaju jedan od najkorišćenijih vidova javne prezentacije. Osim službenog jezika informacije će biti pripremljene na više jezika.

Namjena i cilj projekta:

Projekat je namjenjen potencijalnim investitorima. Vilj projekta je informisanje potencijalnih investitora o mogućnostima investiranja i privlačenje investicija u opštinu Tuzi.

Aktivnosti:

Obrazovanje tima za izradu marketing plana

Izrada marketing plana

Realizacija promotivnih aktivnosti

Kontrola sprovođenja plana

Projektni ishod (očekivani rezultat):

Kvalitetna prezentacija investicionih mogućnosti

Dostupnost informacija potencijalnim investitorima u zemlji i inostranstvu

Povećan broj potencijalnih investitora

Izlazni indikatori:

Broj realizovanih promotivnih aktivnosti

Broj realizovanih investicija

Odgovorna strana:

Opština Tuzi

Ukupni budžet i izvor finansiranja:

Vrijednost potrebnih sredstava biće naknadno određena nakon izrade marketing plana

Ciljne grupe/korisnici:

Privredni subjekti

Potencijalni investitori

Period implementacije:

5 godina

Monitoring i evaluacija:

Opština Tuzi - Sekretarijat za ekonomski razvoj

Projekat 5: Mjere za unaprijeđenje investicionog ambijenta - subvencije i podrške za biznis investicije u opštini Tuzi
STRATEŠKI CILJ 1: Privredni rast i razvoj u prioritetnim oblastima
Prioritet 1.1 Stvaranje uslova za razvoj malih i srednjih preduzeća i privlačenja investicija
<p>Opis projekta: Mjere za unaprijeđenje investicionog ambijenta imaju za cilj razvoj preduzetništva i privlačenje investitora. Za investiranje i razvoj biznisa u prioritetnim oblastima će se definisati podsticajne mjere za investitore pod povoljnijim uslovima u cilju otvaranja novih radnih mjesta i smanjenje nezaposlenosti. Podsticajne mjere je potrebno na odgovarajući način prezentovati potencijalnim investitorima i istaknuti prednosti investiranja na teritoriji opštine Tuzi</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Stvaranje povoljnog poslovnog ambijenta i privlačenje što većeg broja investitora iz zemlje, regiona i svijeta.</p>
<p>Aktivnosti: Izrada podsticajnih mjera za biznis investicije (olakšice ku dijelu za komunalno opremanje zemljišta, poreza na nepokretnosti i podsticajnim mjerama za razvoj preduzetništva) Donošenje odluka o podsticajnim mjerama Prezentacija mjera na internet stranici, socijalnim mrežama i sajmovima investitora Kontrola realizacije mjera</p>
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Veći broj investitora</p>
<p>Izlazni indikatori: Najmanje 10 novih investicija</p>
<p>Odgovorna strana: Opština Tuzi</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja: Projektom nijesu predviđena sredstva već će se realizovati kroz propisane olakšice. Opština Tuzi</p>
<p>Ciljne grupe/korisnici: Potencijalni investitori</p>
<p>Period implementacije: 5 godina</p>
<p>Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi - Sekretarijat za ekonomski razvoj Opština Tuzi - Sekretarijat za finansije</p>

Projekat 6: Izrada katastra poljoprivrednih površina na području opštine Tuzi**STRATEŠKI CILJ 1:** Privredni rast i razvoj u prioritetnim oblastima**Prioritet 1.2 Razvoj poljoprivredne proizvodnje i unaprijeđenje konkurentnosti****Opis projekta:**

Poljoprivreda predstavlja jednu od ključnih privrednih djelatnosti u opštini Tuzi. Zbog toga je važno uraditi katastar poljoprivrednih površina koji bi se godišnje ažurirao. Katastar zemljišta bi trebao biti na digitalnoj platformi na kojoj se nalaze digitalni katastarski planovi, ortfoto i satelitski snimci. Do sada nije tačno odrađena kategorizacija poljoprivrednih zemljišta, pa se u katastru ubrajaju površine koje ne odgovaraju činjeničnom stanju na terenu. Potrebno je uraditi ispravku načina korišćenja poljoprivrednog zemljišta, odnosno kulture, tj. treba uraditi korekciju podataka o parcelama i ažuriranje podataka vršiti redovno. Katastar poljoprivrednog zemljišta obuhvata: tehnički oblik zemljišta, evidenciju o položaju, veličini, kulturi, bonitetu i korisnicima zemljišta. Katastar se određuje na osnovu premjera zemljišta i sastoji se od: katastarskih planova (grafički podaci), elaborata (sve vrste podataka o predmetnom zemljištu) i operata (obrađeni podaci o obliku registra, spiska). Nakon identifikacije svih parcela na terenu potrebno je uraditi Plan upravljanja poljoprivrednim zemljištima koji će biti u skladu sa državnom politikom razvoja poljoprivrede, očuvanja prirodnih resursa, planiranja i uređenja prostora i dr.

Namjena i cilj projekta:

Katastar poljoprivrednih površina koji bi se ažurirao na godišnjem nivou bi dao jasnu sliku koja površina zemljišta se obrađuje i kojom vrstom. Na ovaj način prije svake sezone bi opština ili klaster koji se bude formirao znao približno koliko se plodova od svake vrste očekuje i na taj način se može pripremiti za pronalaženje tržišta za proizvode iz Opštine Tuzi. Ako katastar poljoprivrednih površina pokaže da jedna vrsta se planira proizvoditi u većoj količini od potražnje na tržištu može se sugerisati poljoprivrednim proizvođačima da izvrše promjene u svojim planovima proizvodnje. Ovo je jako važno posebno za proizvodnju povrća koja je i najzastupljenija u Opštini Tuzi.

Aktivnosti:

- Formiranje projektnog tima
- Izrada akcionog plana za popis i izradu katastra poljoprivrednih površina na području opštine Tuzi.
- Sprovođenje aktivnosti popisa poljoprivrednih površina na teritoriji opštine Tuzi.
- Kreiranje katastra poljoprivrednih površina na teritoriji opštine Tuzi.

Projektni ishod (očekivani rezultat):

- Katastar postojećih poljoprivrednih površina kreiran i redovno se ažurira

Izlazni indikatori:

- Katastar poljoprivrednih površina

Odgovorna strana:

- Opština Tuzi - Sekretarijat za poljoprivredu i ruralni razvoj
- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Ukupni budžet i izvor finansiranja:

- 40.000 eura
- Opština Tuzi, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Međunarodne organizacije.

Ciljne grupe/korisnici:

Poljoprivredni proizvođači.

Period implementacije:

Do 2026. godine

Monitoring i evaluacija:

- Opština Tuzi - Sekretarijat za poljoprivredu i ruralni razvoj
- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

Projekat 7: Zaštita geografskog porijekla i brendiranje poljoprivrednih proizvoda iz Tuzi**STRATEŠKI CILJ 1:** Privredni rast i razvoj u prioritetnim oblastima**Prioritet 1.2 Razvoj poljoprivredne proizvodnje i unaprijeđenje konkurentnosti****Opis projekta:**

Zakon o žigovima omogućava sprovođenje zaštite geografskog porijekla proizvoda. Primjenom ovog zakona, stvara se robna marka koja teži zadovoljavanju najviših standarda u proizvodnji/kvalitetu proizvoda. Proizvodi koji imaju zaštićeno geografsko porijeklo se uglavnom prodaju se skuplje na domaćem i stranom tržištu od proizvoda koji nemaju ovo obilježje. Registrovanjem kolektivnog žiga sa oznakom da proizvodi potiču iz Tuzi znatno bi se doprinjelo u domenu promocije proizvoda sa ovog područja i podizanju svijesti da se kupovinom domaćeg proizvoda postiže lokalni privredni rast.

U okviru zaštite geografskog porijekla proizvoda i brendiranje poljoprivrednih proizvoda iz opštine Tuzi proizvođačima bi se predložili kriterijumi međunarodnog tržišta koje treba prihvatiti, kako bi kvalitetom i cjenovno bili konkurentni drugim proizvodima na domaćem tržištu i eventualno prilikom izvoza. Projekat podrazumijeva podizanje nivoa svijesti proizvođača o prednostima zaštićenog proizvoda, upoznavanje s ustanovljenim standardima proizvodnje i dobrim primjerima iz prakse.

Namjena i cilj projekta:

Povećanje nivoa svijesti proizvođača o prednostima zaštićenog proizvoda

Povećanje nivoa svijesti kupaca o prednostima zaštićenog proizvoda

Povećanje broja proizvoda/ proizvođača sa oznakom geografskog porijekla

Aktivnosti:

Radionice i seminari za poljoprivredne proizvođače

Organizovanje posjeta proizvođačima koji su već zaštitili svoje proizvode (razmjena iskustava)

Motivisanje proizvođača da zaštite svoj proizvod

Promovisanje zaštićenih proizvoda

Projektni ishod (očekivani rezultat):

Stvaranje prepoznatljivih i kvalitetnih proizvoda sa teritorije opštine Tuzi na domaćem i inostranom tržištu

Izlazni indikatori:

Broj proizvoda/proizvođača sa oznakom geografskog porijekla

Odgovorna strana:

Opština Tuzi

Ukupni budžet i izvor finansiranja:

15.000 EUR

Opština Tuzi

Ciljne grupe/korisnici:

Poljoprivredni proizvođači, trgovinska preduzeća, lokalni distributeri

Period implementacije:

5 godina

Monitoring i evaluacija:

Opština Tuzi - Sekretarijat za ekonomski razvoj

Projekat 8: Razvoj klastera poljoprivrednih proizvođača i promovisanje značaja klsterskog udruživanja**STRATEŠKI CILJ 1:** Privredni rast i razvoj u prioritetnim oblastima**Prioritet 1.2 Razvoj poljoprivredne proizvodnje i unaprijeđenje konkurentnosti****Opis projekta:**

Klaster je geografski koncentrisan skup međusobno povezanih kompanija, specijalizovanih snabdjevača, davalaca usluga i institucija povezanih unutar određene oblasti, prisutne unutar nacionalnog tržišta ili regije. Klaster (eng. cluster) je i grupa preduzeća i organizacija koja međusobnim umrežavanjem i kontaktima poboljšava svoj nastup na tržištu i postiže konkurentsku prednost tj. stvara višak vrijednostidobit (profit). Ovim projektnom će se osnivati klaster poljoprivrednih proizvođača u opštini Tuzi. Takođe, samim projektnom biće podržana promocija klsterskog udruživanja odnosno biće promovisan osnovani klaster.

Mjere za jačanje konkurentnosti proizvođača hrane se odnose na podsticaj investicijama u primarnoj proizvodnji, podsticaj modernizaciji i prestrukturiranju prerađivačke industrije, investicije za sprovođenje zemljišne politike, uvođenje međunarodnih standarda i unapređenje kvaliteta i prerade, osnivanje i povezivanje proizvođačkih organizacija će imati veći sinenegetski efekat kroz klstersko udruživanje.

Namjena i cilj projekta:

Klasterom se unapređuje proizvodnja. Organizacija, odnosno njihov menadžment će pomoći poljoprivrednim proizvođačim u pronalaženju novih tržišta i mogućnost.

Aktivnosti:

Formiranje organizacionog tima.

Angažovanje zaposlenih i menadžmenta i priprema strateških dokumenata (uključujući i Strategiju održivosti)

Početak rada klastera.

Projektni ishod (očekivani rezultat):

Unapređena poljoprivredna djelatnost u opštini Tuzi

Povećan broj poljoprivrednih proizvođača i njihova tržišna zastupljenost.

Poljoprivredna proizvodnja poljoprivrednih proizvoda u saglasnosti sa potražnjom tržišta.

Izlazni indikatori:

Klaster poljoprivrednih proizvođača.

Broj članova klastera

Odgovorna strana:

- Opština Tuzi - Sekretarijat za poljoprivredu i ruralni razvoj
- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
- Ministarstvo ekonomskog razvoja

Ukupni budžet i izvor finansiranja:

- 200.000 eura
- Opština Tuzi, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, Vlada Crne Gore i Međunarodne organizacije.

Ciljne grupe/korisnici:

Poljoprivredni proizvođači.

Period implementacije:

5 godina

Monitoring i evaluacija:

- Opština Tuzi - Sekretarijat za poljoprivredu i ruralni razvoj

Projekat 9: Stvaranje uslova za razvoj i promociju ruralnog turizma – model difuznih hotela**STRATEŠKI CILJ 1:** Privredni rast i razvoj u prioritetnim oblastima**Prioritet 1.3 Stvaranje uslova za razvoj i diverzifikaciju turizma i turističke ponude****Opis projekta:**

Ruralni turizam je jedna od velikih mogućnosti Opštine Tuzi. Najveći problem je neadekvatan smeštajni potencijal. S tim u vezi jedu od prioriteta bi bilo pilotiranje takozvanog difuznog hotela u ruralnim područjima opštine Tuzi.

Difuzni hotel nije prostorno ograničen, a smeštajne jedinice su u različitim zgradama, pa i naseljima.

Smještajne jedinice su međusobno različite a ne postoji jedan vlasnik. Ova forma hotela koji je inherentan ruralnim područjima, posluje tokom cijele godine, a recepcija služi kao centralno mesto aktivnosti. Takođe, u okviru difuznih hotela postoji briga i organizovanje slobodnog vremena gostiju.

Prednosti difuznog hotela su poznate, i ideja je da se sve ovo pilotira u nekoliko područjima u Opštini Tuzi.

Namjena i cilj projekta:

Difuzni hoteli u područjima kao što su Korita i Podhum/Drešaj omogućavaju iskorišćavanje prirodnih i ljudskih resursa koja imaju ova i druga naselja. Lokalno stanovništvo će se aktivirati u ovoj privrednoj djelatnosti.

Aktivnosti:

- Istraživanje o mogućnostima razvoja ruralnog turizma i uspostavljanje modela difuznih hotela u opštini Tuzi
- Priprema studija i analiza za uspostavljanje difuznih hotela
- Prema analize troškova i dobiti (cost-benefit analiza)
- Pripremanje pilot projekta za osnivanje difuznog hotela (infrastruktura i oprema)
- Sprovođenje radova, supervizija i prijem radova
- Kupovina opreme i instaliranje opreme
- Internet prezentacija i promocija na sajmovima
- Održavanje press konferencija i promocija u medijima

Projektni ishod (očekivani rezultat):

- Razvoj difuznih hotela u ruralnom području

Izlazni indikatori:

- Broj učesnika obuka za difuzno hotelijerstvo
- Broj učesnika u uspostavljanju difuznog hotela
- Broj turista u opštini Tuzi, posebno u difuznom ruralnom hotelu

Odgovorna strana:

- Opština Tuzi
- Turistička organizacije opštine Tuzi
- Ministarstvo ekonomskog razvoja

Ukupni budžet i izvor finansiranja:

- 300.000 eura
- Opština Tuzi, Privatni investitori, donatori i Međunarodne organizacije

Ciljne grupe/korisnici:

- Stanovnici ruralnih oblasti opštine i ostali stanovnici opštine Tuzi
- Turisti koji dolaze u opštinu Tuzi

Period implementacije:

5 godina

Monitoring i evaluacija:

- Turistička organizacija Tuzi
- Opština Tuzi - Sekretarijat za ekonomski razvoj
- Ministarstvo ekonomskog razvoja

Projekat 10: Proizvodnja huminskih đubriva, kulturnih supstrata, smješe za tresetne kocke i ljekovitog blata**STRATEŠKI CILJ 1:** Privredni rast i razvoj u prioritetnim oblastima**Prioritet 1.4. Valorizacija prirodnih resursa****Opis projekta:**

U Podhumskom zalivu nalaze se najveće naslage treseta na Skadarskom jezeru. U tom prostoru izdvojeno je 12 površina (kompleksa) sa tresetom. Sjevernim obodom jezera fluvio-glacijalni sedimenti su prekriveni, u geološkom smislu, najmlađim, jezerskim organogenim (treset), organogenomineralnim (polutreset sapropel) i mineralnim tvorevinama (mulj, glina i dr.). Prostiru se na površini od oko 1.500 ha (ukupno svi kompleksi) sa debljinom naslaga od 0,5 do 7m. Orijentacione naslage treseta su oko 31.000.000 m³, a polutreseta oko 8.000.000 m³. Valorizacija treseta bi se mogla realizovati kroz program proizvodnje huminskih đubriva, kulturnih supstrata, smješe za tresetne kocke i pothumskog ljekovitog blata.

Namjena i cilj projekta:

Valorizacija treseta i blata Podhumskog zaliva. Proizvodnja huminskih đubriva, kulturnih supstrata, smješe za tresetne kocke i ljekovitog blata namjenjena je poljoprivrednim proizvođačima sa teritorije opštine Tuzi, Crne Gore i regiona. Upotreba ljekovitog blata u sopstvenom medical i SPA centru i/ili prodaja takvim centrima u regionu.

Aktivnosti:

Analiza treseta

Izrada fizibiliti studije za proizvodnju huminskih đubriva, kulturnih supstrata i smješe za tresetne kocke

Izrada fizibiliti studije prerade ljekovitog blata iz Pothumskog zaliva

Projektni ishod (očekivani rezultat):

Proizvodnja organskih đubriva i prerada ljekovitog blata

Izlazni indikatori:

Studija opravdanosti

Fabrika za i proizvodnju organskih đubriva na bazi treseta ,

Fabrika za preradu blata za sopstvene potrebe i/ili za tržište

Odgovorna strana:

Opština Tuzi; Investitor

Ukupni budžet i izvor finansiranja:

Analiza treseta i blata i izrada fizibiliti studija 80.000 Eura

Izgradnja fabrike za proizvodnju organskih đubriva na bazi treseta 1.000.000 Eura

Izgradnja postrojenja za preradu ljekovitog blata 100.000 Eura

UKUPNO: 1.100.000 Eura

Opština Tuzi, Vlada CG, EU Fondovi, privatni investitori.

Ciljne grupe/korisnici:

Poljoprivredni proizvođači i građani Crne Gore i regiona sa zdravstvenim tegobama koje se mogu liječiti ljekovitim blatom.

Period implementacije:

Do 2026. godine

Monitoring i evaluacija:

Opština Tuzi - Sekretarijat za ekonomski razvoj

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.

STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine

Projekat 11: Zaštita i kreiranje katastra vodoizvorišta na teritoriji opštine Tuzi
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine
Prioritet 2.1 Unaprijeđenje vodosnabdijevanja u centralnim i ruralnim oblastima
Opis projekta: Zakonom su propisana istraživanja i određivanje zona zaštite vodoizvorišta koja do sad nisu izvršena za sva vodoizvorišta. Takođe, nije uspostavljen katastar postojećih i potencijalnih izvorišta (vodnih objekata), tako da nije moguće izvršiti preciznu identifikaciju svih vodoizvorišta i zona njihove zaštite. Neophodno je istražiti stanje kvaliteta voda, realnih i potencijalnih zagađenja i uraditi katastar vodoizvorišta, izvora zagađenja, kao i mjera njihove zaštite i obezbijediti izgradnju informacionog sistema o vodama i upravljanja vodnim resursima.
Namjena i cilj projekta: Identifikacija svih vodoizvorišta i njihova zaštita od zagađenja
Aktivnosti: Formiranje projektnog tima Kreiranje katastra vodoizvorišta Izrada projekta zaštite vodoizvorišta Formiranje zona sanitarne zaštite Monitoring zaštite vodoizvorišta
Projektni ishod (očekivani rezultat): Izrada katastra i zaštita vodoizvorišta od zagađenja
Izlazni indikatori: Katastar vodoizvorišta Definisane i sprovedene mjere za zaštitu vodoizvorišta
Odgovorna strana: Opština Tuzi
Ukupni budžet i izvor finansiranja: 30.000 EUR Opština Tuzi, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, Komunalno doo
Ciljne grupe/korisnici: Lokalno stanovništvo
Period implementacije: 3 godine
Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi - Sekretarijat za poljoprivredu i ruralni razvoj

Projekat 12: Izgradnja vodovodne i kanalizacione mreže sa postrojenjem za prečišćavanje otpadnih voda u opštini Tuzi

STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine

Prioritet 2.1 Unaprijeđenje vodosnabdijevanja u centralnim i ruralnim oblastima

Prioritet 2.2 Unaprijeđenje upravljanja otpadnim vodama

Opis projekta:

U cilju realizacije projekata iz oblasti vodosnabdijevanja, sakupljanja otpadnih voda i njihovog prečišćavanja, Opština Tuzi ne raspolaže projektnom dokumentacijom, kojom bi se preciznije definisali obuhvat projekta i troškovi a njena izrada tek slijedi. Najprije treba izraditi studiju izvodljivosti vodosnabdijevanja i otpadnih voda, napraviti katastar vodnih resursa, podzemnih instalacija, pripremiti geodetske podloge, pripremiti projektну dokumentaciju i izvršiti procjenu uticaja na životnu sredinu, sprovesti tenderske procedure, rekonstruisati postojeći i izgraditi novi vodovodni i kanalizacioni sistem i izgraditi postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda.

Vodovodni sistem:

U prethodnom periodu vršena je rekonstrukcija dijela vodovodnog sistema sprovedena od strane preduzeća "Vodovod i kanalizacija" doo Podgorica, koji održava vodovodni sistem i snabdijeva pitkom vodom Podgoricu, Opštinu u okviru Glavnog grada Golubovci i Opštinu Tuzi, održava vodovodne sisteme na seoskom području, odvodi i prečišćava otpadne vode iz kanalizacionog sistema sa područja Podgorice, održava sistem za prihvati i evakuaciju atmosferskih voda.

Izgradnjom objekata hidro-tehničke infrastrukture na području Opštine u okviru Glavnog grada Golubovci i Opštine Tuzi, omogućeno je formiranje jedinstvenog sistema. Vodovodni sistem naselja Dinoša je trenutno izdvojen, ali kako je u 2013. godini završena izgradnja još jednog bunara i cjevovoda, dijelom je povezan u vodovodni sistem Podgorice.

Vodovodni sistem „Tuzi“ snabdijeva vodom Tuzi, kapaciteta oko 220 l/s. Vodu koristi iz kopanih bunara i to: 1 bunar u Tuzima, 3 bunara u Milješu, 1 u Dinoši i 1 bunar u Vuksanlekićima. Iz vodovodnog sistema „Tuzi“ u 2017. godini potisnuto je 2.207.469m³ a fakturisano 703.474m³ vode Ukupni kapaciteti rezeorvara iznose 1.800 m³.

Ukupni zahvatni kapaciteti ovih bunara iznose 130 l/s, a zavisno od potrošnje vrši se selektivno paljenje i gašenje pumpi, pa se vodosnabdijevanje Tuzi vrši sa 50 – 100 l/s. PS „Dinoša“ snabdijeva vodom selo Dinoša odvojeno od sistema Tuzi. Kapacitet bunara u Milješu iznosi 75 l/s. Površina neposredne zaštite 0.24 ha, dok uža zona sanitarne zaštite obuhvata površinu od 11 ha. Kapacitet bunara u Vuksanlekićima iznosi 45 l/s, a površina neposredne zaštite 4,28 ha, dok uža zona sanitarne zaštite obuhvata površinu od 38 ha. Kapacitet bunara u Dinoši iznosi 28 l/s, a površina neposredne zaštite 1,49 ha, dok uža zona sanitarne zaštite obuhvata površinu od 87 ha.

Za potrebe Tuzi postoji poseban lokalni sistem vodosnabdijevanja iz bunara lociranih u centru naselja ukupnog kapaciteta 28 l/s. Zbog neposredne blizine stambenih i drugih zgrada uspostavljanje zone sanitarne zaštite je teško izvodljivo. Vode iz ovih bunara se hlorigu upotrebom hiperhlorinatora.

Vodovodni sistem „Dinoša“ pušten je u rad 2008. godine. Sa njega se vrši snabdijevanje vodom oko 280 potrošača u naselju Dinoša. Iz ovog vodovodnog sistema u 2017. godini, potisnuto je 1.245.780m³ vode (za potrebe vodovodnog sistema „Podgorica“ 1.118.372m³, a ostatak 127.408m³ za Dinošu). Od potisnute vode za Dinošu, fakturisana je ukupna količina od 67.994 m³ vode.

Krajem 2013. godine "Vodovod i kanalizacija" Podgorice je ugovorio radove na rekonstrukciji vodovodne mreže u Tuzima na dva segmenta: "Južno naselje Tuzi", vrijednosti 566.892,99€ sa PDV-om i segment "Tuzi i Karabuško polje", vrijednosti 674.563,21€ sa PDV-om. Radovi su finansirani iz kreditnih sredstava Evropske investicione banke.

DUP-om Karabuško polje data je aproksimativna vrijednost realizacije plana za hidrotehničke instalacije mreže u dužini od 14.295m, vrijednosti 1.294.610 €.

Predlogom DUP-a Šipčanička gora 1, iz aprila 2015. godine data je aproksimativna vrijednost realizacije plana za hidrotehničke instalacije mreže u dužini od 1.670m, vrijednosti 195.390 €.

Predlogom DUP-a "Tuzi -Centar", iz oktobra 2017. godine, aproksimativna vrijednost realizacije radova na sistemu vodosnabdijevanja u Centru Tuzi, dužine 19.430m je 2.553.700€.

Prioritet u narednom periodu je potpuna rekonstrukcija mreže i smanjenje nelegalne potrošnje vode.

Kanalizacioni sistem:

U opštini Tuzi ne postoji razvijen kolektorski sistem već domaćinstva koriste individualne septičke jame koje su najčešće propusne što utiče na zagađenje podzemnih voda.

Takođe, stambeni i privredni objekti imaju izgrađene septičke jame za upuštanje otpadnih voda koje ne odgovaraju tehničkim zahtjevima. Usljed postojeće strukture zemljišta otpadne vode zagađuju podzemne vode. Obzirom da je na teritoriji opštine Tuzi prisutna intenzivna poljoprivredna proizvodnja postoji opasnost da podzemne vode budu ugrožene upotrebom pesticida i mineralnih đubriva.

Posebno vizuelno, ali često i hemijsko-biološko zagađivanje voda predstavlja i otpad (komunalni, građevinski, krupni, itd.) odbačen bilo u vodotoke, bilo u bare, jarke i slično. Takvo opterećenje životne sredine obično se širi na čitav nizvodni segment vodotoka, jer ga sama voda „raznosi“ svojom snagom.

U skladu sa Plan upravljanja komunalnim otpadnim vodama Crne Gore (2020-2035), usvojenim u oktobru 2019. godine, u dijelu predloženih tehničkih mjera, sakupljanje, prenošenje i odlaganje otpadnih voda, identifikovana je potreba postavljanja oko 29km gravitacione kanalizacione cijevi i 3 kanalizacione pumpne stanice, procijenjene vrijednosti 6.083.000€.

Postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda:

U skladu sa PUP-om Glavnog grada Podgorice do 2025. godine na području gradske opštine, a sada opštine Tuzi, definisan je prostor za izgradnju postrojenja za prečišćavanje otpadnih fekalnih voda kapaciteta 12,000 ES. U skladu sa Planom upravljanja komunalnim otpadnim vodama Crne Gore (2020-2035) (projekat “Revizija Master planova za mjere upravljanja komunalnim otpadnim vodama i izrada Plana za implementaciju Direktive o prečišćavanju komunalnih otpadnih voda 91/271/EEC”) maksimalni kapacitet postrojenja je 9.000ES sa sekundarnim prečišćavanjem otpadnih voda i sa predlogom da se dehidrirani mulj spaljuje u postrojenju za spaljivanje u Podgorici. Kapacitet postrojenja će biti utvrđen Studijom izvodljivosti vodosnabdijevanja, odvođenja i prečišćavanja otpadnih voda opštine Tuzi.

Osnovni problem Opštine Tuzi u oblasti prihvata i tretmana komunalnih otpadnih voda je nedovoljna pokrivenost mrežom fekalnih kolektora, što onemogućava priključenje velikog broja individualnih objekata, povezivanje i priključenje na instalacije fekalne kanalizacije, zaštita podzemnih voda i zaštita životne sredine. Realizacija ovog projekta je uslov za funkcionisanje postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda i tretman kanalizacionog mulja.

Ovaj projekat je od značaja kako bi se otpadne vode proizvedene u gradu efikasno sakupljale i na kraju odvele do postrojenja za prečišćavanje, kao i da bi se naselja koja koriste septičke jame priključila na gradski kanalizacioni sistem.

Namjena i cilj projekta:

Glavni cilj projekta je izgradnja vodovodnog i kanalizacionog sistema koji će omogućiti efikasno i kvalitetno snabdijevanje vodom, sakupljanje, odvođenje i prečišćavanje otpadnih voda opštine Tuzi . Ostali ciljevi projekta su:

1. Izgradnja novog i rekonstrukcija postojećeg vodovodnog sistema;
2. Izgradnja fekalne i atmosferske kanalizacije i priključenje stanovnika i privrede na kanalizacioni sistem;
3. Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda;
4. Poboľšanje kvaliteta životne sredine;
5. Pružanje kvalitetnih usluga krajnjim korisnicima i povećanje procenta naplate pruženih usluga.

Aktivnosti:

1. Priprema planske I projektne dokumentacije (master plan, studija predizvodljivosti, procjena uticaja na životnu sredinu i društveni uticaj, glavni projekat, tenderska dokumentacija)
2. Nabavka opreme
3. Građevinski radovi
 - Kanalizaciona mreža i kanalizacione pumpne stanice
 - PPOV
 - Vodosnabdijevanje
4. Nadzor, izgradnja , upravljanje projektom
5. Komunikacija i vidljivost

Projektni ishod (očekivani rezultat):

1. Definisane potrebe grada kroz izradu planske i projektne dokumentacije;
 2. Izgrađen novi i rekonstruisan postojeći vodovodni sistem opštine Tuzi;
 3. Izgrađen kanalizacioni sistem koji će omogućiti efikasno i kvalitetno sakupljanje, odvođenje i prečišćavanje otpadnih voda;
 4. Povećan stepen zaštite životne sredine i smanjena zagađenosti recipijenata;
- Kroz uspostavljen sistem vodosnabdijevanja, kanalisanja i prečišćavanja otpadnih voda, omogućiće se bolje funkcionisanje pružaoca komunalnih usluga (DOO “Vodovod i kanalizacija”) i kroz naplatu pruženih usluga.

Izlazni indikatori:

- Izražena planska I projektna dokumentacija
- Dužina vodovodnog sistema opštine Tuzi i broj korisnika
- Dužina kanalizacionog sistema I broj korisnika
- PPOV i količina otpadnih voda koja se prečišćava

Odgovorna strana:

Opština Tuzi, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma

Ukupni budžet i izvor finansiranja:

Tehnička pomoć za pripremu projekta 271.229,70€ (2% procjene radova i nadzora)

Tehnička pomoć tokom investicione faze 645.785€ (5% procjene radova)

Kanalizaciona mreža i kanalizacione pumpne stanice - 6.083.000€

PPOV - 2.789.000 €

Vodosnabdijevanje- 4.043.700 €

Komunikacija i vidljivost 11.379 € (1€ po stanovniku)

Nepredviđeni troškovi 129.157 € (10% procjene radova i nabavke)

UKUPNO 13.973.250,70€

Ciljne grupe/korisnici:

Stanovnici, privredni subjekti, DOO "Komunalno/Komunale"

Period implementacije:

Do 2026. godine

Monitoring i evaluacija:

Opština Tuzi - Sekretarijat za imovinu i Sekretarijat za urbanizam

Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma

Projekat 13: Izgradnja reciklažnog centra za biljni otpad
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine
Prioritet 2.3 Unaprijeđenje i razvoj komunalnih usluga i komunalne infrastrukture
<p>Opis projekta:</p> <p>U opštini Tuzi postoji problem sa odlaganjem i redovnim odvoženjem otpada, posebno kada se radi o kabastom i biljnom otpadu. Biljni otpad, nakon orezivanja vinove loze, voćaka ili čišćenja imanja, najčešće završi pored kontejnera ili biva zapaljen na imanjima, ostavljen da truli i slično. Kako bi se riješio problem nekontrolisanog bacanja biljnog otpada, potrebno je izgraditi reciklažni centar za sakupljanje i skladištenje ovakve vrste otpada, gdje bi se dalje obrađivalo šrederom. Najbolji oblik recikliranja biljnog otpada je kompostiranje. Kako bi se smanjila količina biološko razgradivog prostora, neophodno je izgraditi kompostanu, odgovarajućeg kapaciteta, tako da se biološkim tretmanom mogu dobiti vrijedni produkti kao što su biogas i kompost koji imaju svoju tržišnu vrijednost.</p>
<p>Namjena i cilj projekta:</p> <p>Izgradnjom reciklažnog centra se smanjuje količina komunalnog otpada koje će se deponovati. Cilj izgradnje je povećanje tržišne orijentacije Društva smanjenjem troškova, boljom naplatom potraživanja, izgradnjom reciklažnog centra kroz bolju iskorišćenost i prodaju selektovanih sirovina uz racionalno planiranje i korišćenje finansijskih sredstava; Informisati što veći broj građana o odvojenom prikupljanju komunalnog otpada, lokaciji reciklažnog centra i mogućnostima predaje otpada bez naknade kako bi se smanjilo, odnosno u potpunosti izbjeglo odlaganje problematičnog otpada, u ovom slučaju biljnog otpada u kontejnera ili da se isti nepropisno odlaže van kontejnera.</p>
<p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Određivanje lokacije za privremena odlagališta do izgradnje reciklažnog centra • Izrada projektne i planske dokumentacije • Raspisivanje tendera i odabir izvođača • Izvođenje radova • Prijem radova • Tehničko opremljanje
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat):</p> <p>Izgradnja reciklažnog centra za biljni otpad na području Opštine Tuzi imaće pozitivan uticaj u procesu održivog upravljanja otpadom, jer će doprinijeti da se znatna količina biljnog otpada ne odlaže na odlagališta otpada nego da bude odvojeno prikupljena te zaprimljena unutar reciklažnog centra, kako bi se u što većoj mjeri mogao pripremiti za proces ponovne upotrebe, to je recikliranja kroz kompostiranje.</p>
<p>Izlazni indikatori:</p> <p>Sortiranjem i reciklažom biljnog otpada stvaraju se nove vrijednosti, novi resursi, štedi se novac i utrošena energija, smanjuju komunalni troškovi za odvoz, smanjenje količine otpada, pomaže povećanju zaposlenosti.</p>
<p>Odgovorna strana:</p> <p>Opština Tuzi, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja:</p> <p>Vrijednost potrebnih sredstava biće određena nakon izrade projekta. Budžet Opštine Tuzi, Vlada CG, PJP</p>
<p>Ciljne grupe/korisnici:</p> <p>Lokalno stanovništvo, Opština Tuzi i d.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi</p>
<p>Period implementacije:</p> <p>3 godine</p>
<p>Monitoring i evaluacija:</p> <p>Opština Tuzi, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Agencija za zaštitu prirode i životne sredine</p>

Projekat 14: Izgradnja reciklažnog centra za kabasti otpad**STRATEŠKI CILJ 2:** Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine**Prioritet 2.3 Unaprijeđenje i razvoj komunalnih usluga i komunalne infrastrukture****Opis projekta:**

Reciklažni centar je mjesto uređeno za sakupljanje i privremeno skladištenje svih vrsta, odnosno frakcija komunalnog otpada koje su odvojeno sakupljene i sakupljanje miješanog komunalnog otpada zbog sortiranja ili drugog načina obrade.

Upravljanje otpadom je složen proces, koji zahtijeva efikasan i sveobuhvatan pristup, usmjeren na smanjenje količine otpada, reciklažu i propisno odlaganje na deponije. Čišćenje, pražnjenje i održavanje kontejnera za otpatke je otežano uslijed stalnog i nekontrolisanog odlaganja kućnog i kabastog otpada. Kabasti otpad se uglavnom na području opštine Tuzi odlaže u kontejnerima i pored njih, pa kao takav predstavlja značajan problem u postupku sakupljanja i transporta otpada. Za sakupljanje odvojenih frakcija komunalnog otpada, bilo bi potrebno da se izgradi Reciklažni centar (Centar za upravljanje otpadom), kojim su predviđeni sljedeći sadržaji: reciklažno dvorište, prijemni punkt sa vagom, plato za preSelekciju, prostor za baliranje i skladištenje otpada, rezervni prostor i servisna saobraćajnica.

Veliki problem predstavlja i odlaganje otpadnih guma, gdje je zabilježeno više požara paljenjem guma na industrijskim i komunalnim deponijama. Prilikom nekontrolisanog paljenja guma u atmosferu se oslobađa dim koji sadrži brojne štetne materije, ispuštaju se otrovni gasovi dioksini i furani koji negativno utiču na zdravlje ljudi i okolinu, a neretko su i pojačanog kancerogenog dejstva. Takođe, topljenjem guma nastaju tečni polutanti koji prodiru u tlo i mogu biti opasni zagađivači ukoliko dopru do površinskih i podzemnih voda.

Istraživanja su pokazala da je mehanički postupak reciklaže neuporedivo povoljniji za životnu sredinu i prirodu od spaljivanja u energetske svrhe. Upravo reciklažom kroz gumeni granulati koji ulazi u ponovni ciklus upotrebe, čuvaju se prirodni resursi. Zbog ovakvih pojava, predlažemo i smatramo neophodnim, da Opština uz regionalnu saradnju što više djeluje u stvaranju uslova za izgradnju reciklažnog centra za otpadne gume.

Namjena i cilj projekta:

Cilj izgradnje je povećanje tržišne orijentacije Društva smanjenjem troškova, boljom naplatom potraživanja, izgradnjom reciklažnog centra kroz bolju iskorišćenost i prodaju selektovanih sirovina uz racionalno planiranje i korišćenje finansijskih sredstava;

Informisati što veći broj građana o odvojenom prikupljanju komunalnog otpada, lokaciji reciklažnog centra i mogućnostima predaje otpada bez naknade kako bi se smanjilo, odnosno u potpunosti izbjeglo odlaganje problematičnog otpada, u ovom slučaju kabastog otpada u kontejnere ili da se isti nepropisno odlaže van kontejnera. Recikliranjem guma se čuvaju resursi jer se dobija gumeni granulati od koga se prave raznovrsni proizvodi kao što su podloge za sportske terene, dečija igrališta, izolacioni materijal, kante za smeće, dodatak za asfaltne mešavine za izradu puteva, auto-delovi, obloge za štale.

Aktivnosti:

- Određivanje lokacije
- Izrada projektne i planske dokumentacije
- Raspisivanje tendera i odabir izvođača
- Izvođenje radova
- Prijem radova
- Tehničko opremanje

Projektni ishod (očekivani rezultat):

Izgradnja reciklažnog centra za kabasti otpad na području Opštine Tuzi imaće pozitivan uticaj u procesu održivog upravljanja otpadom, jer će doprinijeti da se znatna količina posebnih vrsta otpada ne odlaže na odlagališta otpada nego da bude odvojeno prikupljena te zaprimljena unutar reciklažnog centra, kako bi se u što većoj mjeri mogao pripremiti za proces ponovne upotrebe, to jest recikliranja.

Izlazni indikatori:

Rješavanje problema sa odlaganjem kabastog otpada.
Unapređenje životne sredine kroz očuvanje prirodnih resursa.

Povećanje zaposlenosti, ekonomski benefiti.
Rešavanje problema nagomilanih otpadnih guma, odnosno pneumatika predstavlja ekološko rasterećenje očuvanjem od zagađenosti vazduha, energetski potencijal i ekonomsku priliku.

Odgovorna strana:

Opština Tuzi
Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma
Agencija za zaštitu prirode i životne sredine

Ukupni budžet i izvor finansiranja:

Vrijednost potrebnih sredstava biće određena nakon izrade projekta.
Budžet Opštine Tuzi, Privatni investitori, Donacije

Ciljne grupe/korisnici:

Lokalno stanovništvo, Opština Tuzi i d.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi

Period implementacije:

3 godine

Monitoring i evaluacija:

Opština Tuzi, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma

Projekat 15: Izgradnja azila za napuštene ili izgubljene životinje (kućnih ljubimaca)
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine
Prioritet 2.3 Unaprijeđenje i razvoj komunalnih usluga i komunalne infrastrukture
<p>Opis projekta: Do osnivanja samostalne Opštine Tuzi, Glavni grad Podgorica je bila nadležna za zbrinjavanje napuštenih ili izgubljenih životinja (kućnih ljubimaca) na teritoriji Opštine Tuzi, održavanje skloništa za njihovo zbrinjavanje, za skupljanje i prevoženje u objekte u Podgorici. Osnivačkim aktom i ugovorom o povjeravanju obavljanja komunalnih djelatnosti i korišćenju komunalne infrastrukture i drugih sredstava u svojini Opštine Tuzi, predviđeno je zbrinjavanje napuštenih životinja i održavanje skloništa za iste od strane d.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi. Međutim, kako za zbrinjavanje istih ne postoje uslovi, neophodno je obezbijediti minimalnu tehničku opremljenost i to: prostor površine najmanje 50 m², i najmanje jedno vozilo za hvatanje kućnih ljubimaca koji se slobodno kreću, i jedno vozilo za uklanjanje uginulih životinja i ostalog otpada životinjskog porijekla koji itekako ugrožavaju životnu sredinu. Usljed nedostatka azila na teritoriji Opštine Tuzi, najviše ispaštaju građani zbog ujeda pasa lotalica, čije pritužbe padaju na teret opštine i d.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi. Osim zakonske obaveze o izgradnji azila za napuštene životinje i njihovo humano zbrinjavanje, naša je moralna odgovornost da vodimo brigu o napuštenim životinjama, jer se ipak radi o živim bićima.</p> <p>Humano postupanje prema životinjama podrazumijeva prevenciju bolesti i adekvatnu veterinarsku njegu, obezbjeđivanje skloništa, ishranu, stimulativno i bezbjedno okruženje.</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Humano postupanje i zbrinjavanje kućnih ljubimaca kroz izgradnju azila za napuštene i izgubljene životinje. Izgradnja azila za napuštene ili izgubljene životinje (kućnih ljubimaca) i održavanje skloništa za njihovo zbrinjavanje.</p>
<p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Određivanje lokacije • Izrada projektne i planske dokumentacije • Raspisivanje tendera i odabir izvođača • Izvođenje radova u skladu sa minimalnim tehničkim uslovima opremljenosti za obavljanje djelatnosti • Izgradnja azila kućnih ljubimaca • Prijem radova
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Izgradnja objekta za zbrinjavanje napuštenih životinja i uklanjanje opasnosti za građane od ujeda pasa lotalica.</p>
<p>Izlazni indikatori: Očuvanje javnog reda i mira, pružanje sigurnosti života, bezbjednosti ili imovine građana, očuvanje opšte higijene stambenih zgrada i životne sredine.</p>
<p>Odgovorna strana: Opština Tuzi</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja: Vrijednost potrebnih sredstava biće određena nakon izrade projekta. Budžet Opštine Tuzi</p>
<p>Ciljne grupe/korisnici: Lokalno stanovništvo, Opština Tuzi i d.o.o. "Komunalno/Komunale" Tuzi</p>
<p>Period implementacije: 3 godine</p>
<p>Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi</p>

Projekat 16: Izgradnja obilaznice
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine
Prioritet 2.4 <i>Izgradnja i rekonstrukcija putne i željezničke infrastrukture</i>
<p>Opis projekta: Izgradnjom obilaznice oko Tuzi bi se rasteretio saobraćaj kroz centar Tuzi, tranzit bi se lakše odvijao između Crne Gore i Albanije, građani bi lakše i efikasnije završili osnovne obaveze, i pod velikim bi značajem bio za transport poljoprivrednih proizvoda Opštine Tuzi.</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Tranzitna saobraćajnica koja ne prolazi kroz gradsko naselje. Cilj je rješavanje saobraćajnih problema u užem dijelu Tuzi, izmiještanjem tranzitnog saobraćaja čime bi se omogućio brži i bolji protok robe i rasteretio saobraćaj unutar naselja.</p>
<p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada projektne i planske dokumentacije - Izbor izvođača i nadzora radova - Izvođenje radova - Prijem radova
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Rješavanje saobraćajnih problema u užem dijelu Tuzi izmiještanjem tranzitnog saobraćaja izgradnjom obilaznice.</p>
<p>Izlazni indikatori:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izgrađena saobraćajnica u dužini 5,5km
<p>Odgovorna strana:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi - Vlada Crne Gore
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 50.000 eur – izrada projektne dokumentacije - 6.000.000 eura - projekat - Opština Tuzi, Vlada Crne Gore i Međunarodne organizacije
<p>Ciljne grupe/korisnici: Građani Opštine Tuzi i korisnici putnog pravca Podgorica-Skadar.</p>
<p>Period implementacije: Do 2026. godina</p>
<p>Monitoring i evaluacija:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi - Sekretarijat za imovinu i Sekretarijat za urbanizam - Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma - Ministarstvo kapitalnih investicija

Projekat 17: Izrada projektne dokumentacije za izgradnju i rekonstrukciju gradskih i prigradskih saobraćajnica
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine
Prioritet 2.4 <i>Izgradnja i rekonstrukcija putne i željezničke infrastrukture</i>
Opis projekta: Projekat podrazumjeva iradu projektne dokumentacije za rekonstrukciju gradskih i prigradskih saobraćajnica. Prioritet su saobraćajnice unutar važećih planskih dokumentata, prvenstveno unutar LSL "Tuzi - dio planske zone 19".
Namjena i cilj projekta: Stvaranje pretpostavki za izgradnju i rekonstrukcija saobraćajnica sa pratećom infrastrukturom koje su predviđene važećim planskim dokumentima kojim se unapređuje saobraćajna i ostala infrastruktura Opštine Tuzi.
Aktivnosti: - dobijanje urbanističko-tehničkih uslova - izrada idejnog rješenja - izrada studije o ekonomsko-tehničkoj opravdanosti - izbor projektanta i revidenta - izrada projektne dokumentacije - revizija projekta
Projektni ishod (očekivani rezultat): Stvaranje pretpostavki za izgradnju i rekonstrukcija saobraćajnica
Izlazni indikatori: Izrađena projektna dokumentacija
Odgovorna strana: - Opština Tuzi - Vlada Crne Gore
Ukupni budžet i izvor finansiranja: - Vrijednost potrebnih sredstava biće definisana na godišnjem nivou - 100.000 eura - Opština Tuzi, Vlada Crne Gore, Međunarodne organizacije i donacije.
Ciljne grupe/korisnici: Građani Opštine Tuzi.
Period implementacije: 2021-2026 godine.
Monitoring i evaluacija: - Opština Tuzi - Sekretarijat za imovinu i Sekretarijat za urbanizam

Projekat 18: Izgradnja i rekonstrukcija gradskih i prigradskih saobraćajnica
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine
Prioritet 2.4 <i>Izgradnja i rekonstrukcija putne i željezničke infrastrukture</i>
Opis projekta: Projekat podrazumjeva izgradnju i rekonstrukciju gradskih i prigradskih saobraćajnica. Prioritet su saobraćajnice unutar važećih planskih dokumentata, prvenstveno unutar LSL "Tuzi - dio planske zone 19".
Namjena i cilj projekta: Izgradnja i rekonstrukcija saobraćajnica sa pratećom infrastrukturom predviđenih važećim planskim dokumentima. Na ovaj način će se unaprijediti saobraćajna i ostala infrastruktura u opštini Tuzi.
Aktivnosti: - Raspisivanje tendera i odabir izvođača za izgradnju ulica - Izvođenje radova - Praćenje izvođenja radova
Projektni ishod (očekivani rezultat): Unaprijeđena saobraćajna infrastruktura u opštini Tuzi
Izlazni indikatori: Broj kilometara izgrađenih i rekonstruisanih ulica u opštini Tuzi
Odgovorna strana: - Opština Tuzi - Vlada Crne Gore
Ukupni budžet i izvor finansiranja: - Vrijednost potrebnih sredstava biće definisana na godišnjem nivou - 2.000.000 eura - Opština Tuzi, Vlada Crne Gore, Međunarodne organizacije i donacije.
Ciljne grupe/korisnici: Građani Opštine Tuzi.
Period implementacije: 2021-2026 godine.
Monitoring i evaluacija: - Opština Tuzi - Sekretarijat za imovinu i Sekretarijat za urbanizam

Projekat 19: Priprema projektne/planske dokumentacije za izgradnju pristaništa/marine u Podhumu**STRATEŠKI CILJ 2:** Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine**Prioritet 2.4 Izgradnja i rekonstrukcija putne i željezničke infrastrukture****Opis projekta:**

Opština Tuzi ima jednu od najljepših obala na čitavom Skadarskom jezeru, dok istovremeno specifična geografska pozicija Podhuma omogućava prostor za izgradnju novog pristaništa/marine.

Sam projekat podrazumijeva tri faze. Tokom prve bi se uradile studije izvodljivosti i opravdanosti izgradnje pristaništa/marine, uključujući i sva ostala potrebna projektna/planska dokumenta. Tokom druge faze, kada bi se utvrdila neophodnost i mogućnost izgradnje, pristupilo bi se izradi projekta i detaljnog dizajna pristaništa/marine. Posljednja, treća faza, bi podrazumjevala investiciju i izvođenje radova na pristaništu/marini.

Napomena: U važećem PPPN NP "Skadarsko jezero" nije planirana marina. U predlogu koji na kraju nije usvojen (došlo do promjene zakona) na ovom području je bilo planirano pristanište. Očekuje se da će doći do izrade novog prostornog plana. Opština se zalaže za planiranje marine kako bi se ostavila mogućnost prekograničnog saobraćaja sa Skadrom. Izgradnja marine bi bila atrakcija i može da ima veliki ekonomski uticaj na ovo područje. Uticaj na životnu sredinu, zavisicei od Projektno dokumentacije i Strateške procjene uticaja na životnu sredinu. Izgradnja marine ne mora nužno da znači da će u većoj mjeri uticati na prirodu u odnosu na pristanište.

Namjena i cilj projekta:

Objekat nautičkog turizma / marina treba da bude osnova da bolju valorizaciju turističkih resursa Skadarskog jezera. Kroz nju će se omogućiti i saobraćajna povezanost plovnim putem sa ostalim lukama i privezištima u Skadarskom jezeru prvenstveno sa Virpazarom i Skadrom.

Aktivnosti:

Priprema projektno/planske dokumentacije za izgradnju pristaništa/marine.

Projektni ishod (očekivani rezultat):

- Izrada plana i planske dokumentacije za izgradnju pristaništa/marine u Podhumu
- Investicija i izgradnja pristaništa/marine u Podhumu

Izlazni indikatori:

- Investicija u pristanište/marinu
- Turistička valorizacija ove zone
- Smanjenje nezaposlenosti

Odgovorna strana:

- Opština Tuzi
- Vlada Crne Gore
- Privatni investitori

Ukupni budžet i izvor finansiranja:

- Vrijednost potrebnih sredstava biće određena nakon izrade projektne dokumentacije.
- 1.000.000 eura
- Vlada Crne Gore, Privatni investitori

Ciljne grupe/korisnici:

- Građani Opštine Tuzi
- Turistički privrednici

Period implementacije:

Do 2026. godine

Implementacija projekta zavisicei od izmjene prostorno-planske dokumentacije i planiranog rješenja

Monitoring i evaluacija:

- Opština Tuzi
- Obezbijeđivanje stručnog tijela koji će vršiti nadzor nad pripremom projektne dokumentacije i kasnijim izvođenjem radova.

Projekat 20: Regulacija korita rijeke Rujele, od Miljeških izvora do naselja Vuksanlekići i izgradnje pješačke staze od mosta kod Katolicke crkve do Šipčaničke gore.

STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine

Prioritet 2.4 Izgradnja i rekonstrukcija putne i željezničke infrastrukture

Opis projekta:

Rijeka Rujela nastaje od povremenih izvora u ataru sela Donji Milješ i otiče kroz Čemovsko polje, prolazi kroz naselje Tuzi i dalje kroz naselje Kotrabudan i Podhum do uliva u Skadarsko jezero na području Krivuljana. Dio vode rijeka Rujela prima i sa izvora potoka Krevenice. Velike vode uslovljavaju pokretanje nanosa iz korita i rušenje obala, naročito na oštrim krivinama. Kako tok meandrira, a korito je neravnomjerno tj. neujednačene širine i dužine zasuto je, zapravo izražena je erozija dna korita, a na pojedinim lokacijama prisutna je i eksploatacija materijala iz korita, kao i oblast sa najčešćim lokacijama za odlaganje otpada, to se javlja često izlivanje iz rječnog korita.

Pješačka staza je projektovana uz korito rijeke Rujele, u dužini od oko 1500 metara. Minimalna širina staze iznosi 1,5 metara, a podužni nagib maksimalno 12%.

Namjena i cilj projekta:

Predstavlja nastavak regulacije korita rijeke Rujele od izvora u Milješ do uliva u Skadarsko jezero. U prošlim godinama je realizovana prva faza regulacije korita od Skadarskog jezera do mosta u Vuksanlekićima, te je ovim projektom obuhvaćeno dio od mosta u Vuksanlekićima na magistralnom putu Tuzi-Božaj do izvora u Milješ. Ovim projektom se povezuje šetalištem centar Tuzi i park-šuma Šipčanik i vinski podrum plantaže 13 Jul.

Aktivnosti:

- Izrada projektne i planske dokumentacije
- Izbor izvođača i nadzora radova
- Izvođenje radova
- Prijem radova

Projektni ishod (očekivani rezultat):

Riješava problem poplava poljoprivrednog područja i objekata u toku kišnih padavina u susjednim parcelama duž korita, spriječava degradiranje korita od erozija, uljepšava se ambijent riječnog toka, rasterećuje se atmosferska kanalizacija centra Tuzi koja je povezana na rijeku Rujele, unaprijeđenje rekreativnih aktivnosti, čuvanje ambijenta.

Izlazni indikatori:

Uređeno korito rijeke
Pješačka staza 1500 metara

Odgovorna strana:

Opština Tuzi

Ukupni budžet i izvor finansiranja:

5.601.000,00 EUR

Ciljne grupe/korisnici:

Građani Opštine Tuzi, turistička organizacija Tuzi, NP Skadarsko Jezero

Period implementacije:

Do 2026. godine

Monitoring i evaluacija:

Opština Tuzi - Sekretarijat za imovinu i Sekretarijat za urbanizam

Projekat 21: Rekonstrukcija saobraćajnice Tuzi- Hoti (od raskrsnice u Tuzima do mosta na rijeci Rujeli)
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine
Prioritet 2.4 <i>Izgradnja i rekonstrukcija putne i željezničke infrastrukture</i>
<p>Opis projekta: Saobraćajnica koja je predmet ovog predloga predstavlja saobraćajnicu sekundarne mreže. Tuzi – Hoti, približne dužine 2.400 m (od raskrsnice u Tuzima do mosta preko rijeke Rujele). Predmetna saobraćajnica se nalazi u zahvatu Prostornog urbanističkog plana Podgorice. Povezuje naselja sa centrom u Tuzima i služi kao alternativni put prema graničnom prelazu Božaj</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Rasterećuje i sabira lokalne opštinske puteve u Tuzima, ostvaruje se bolja veza naselje Tuzi sa naseljom Vuksanlekići, olakšava prevoz putnika i transport poljoprivrednih proizvoda, takodje se ostvaruje bolja veza sa Željezničkom stanicom Tuzi.</p>
<p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada projektne i planske dokumentacije - Izbor izvođača i nadzora radova - Izvođenje radova - Prijem radova
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Utiče na razvoj poljoprivrede kao primarne grane ekonomije tog područja, povezuje sela i prigradska naselja sa gradom, povezuje i doprinosi željezničkoj stanici Tuzi.</p>
<p>Izlazni indikatori: Rekonstruisana saobraćajnica u dužini 2,4 km</p>
<p>Odgovorna strana: Opština Tuzi</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja: 2.371.000,00 EUR Opština Tuzi</p>
<p>Ciljne grupe/korisnici: Građani opštine Tuzi, poljoprivredni proizvođači, preduzetnici, putnici.</p>
<p>Period implementacije: Do 2026. godine</p>
<p>Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi - Sekretarijat za imovinu i Sekretarijat za urbanizam</p>

Projekat 22: Rekonstrukcija saobraćajnice Mataguži – Tuzi, dionica Trešnjica-Tuzi km 4+587.00 – km 9+476.85**STRATEŠKI CILJ 2:** Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine**Prioritet 2.4 Izgradnja i rekonstrukcija putne i željezničke infrastrukture****Opis projekta:**

Saobraćajnica koja je predmet ovog predloga predstavlja saobraćajnicu primarne mreže. Saobraćajnica se odlikuje lošim kolovoznim zatorom i nepovoljnim tehničkim karakteristikama te je potrebno izvršiti rekonstrukciju jer predmetna saobraćajnica povezuje više sela i naselja sa gradom a služi i za saobraćanje autobusa javnog prevoza, takođe predstavlja dio regionalnog puta Tuzi-Golubovci. Naime, ovim projektom je planirana javna rasvjeta LED tehnologijom, biciklističke staze, trotoari i zelene površine. Dužina saobraćajnice Mataguži-Tuzi je 4888m. Glavni projekat je uradila firma "Geoprojekt Perišić" d.o.o. a reviziju "Institut za tehnička istraživanja" d.o.o. Podgorica.

Namjena i cilj projekta:

Riješava se tranzitni saobraćaj iz Albanije prema primorskim gradovima Crne Gore i obrnuto, rasterećuje međunarodni put Podgorica-Tuzi-Božaj, povezuje Opštinu Tuzi i Opštinu u okviru Glavnog grada Golubovci sa Glavnim gradom Podgoricom, olakšava javni prevoz putnika i transport poljoprivrednih proizvoda, rasterećuje lokalne opštinske puteve.

Aktivnosti:

- Izrada projektne i planske dokumentacije
- Izbor izvođača i nadzora radova
- Izvođenje radova
- Prijem radova

Projektni ishod (očekivani rezultat):

Utiče na razvoj poljoprivrede kao primarne grane ekonomije tog područja, povezuje sela i prigradska naselja sa gradom, doprinosi javnom transportu i tranzitnom saobraćaju. Doprinosi otklanjanju rizika bezbjednosti u saobraćaju za mala i teretna vozila, za pješake i bicikliste.

Izlazni indikatori:

Rekonstruisana saobraćajnica u dužini 4,587 km

Odgovorna strana:

Opština Tuzi

Ukupni budžet i izvor finansiranja:

3.651.000,00 EUR

Ciljne grupe/korisnici:

Građani Opštine Tuzi i Opštine u okviru Glavnog grada Golubovci, poljoprivredni proizvođači, preduzetnici, putnici.

Period implementacije:

Do 2026. godine

Monitoring i evaluacija:

Opština Tuzi - Sekretarijat za imovinu i Sekretarijat za urbanizam

Projekat 23: Izgradnja saobraćajnice Dinoša - Ržanički most - M2 Podgorica - Bar
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine
Prioritet 2.4 <i>Izgradnja i rekonstrukcija putne i željezničke infrastrukture</i>
<p>Opis projekta: Saobraćajnica je PUP-om Podgorica dio istočne zaobilaznice Glavnog grada. Saobraćajnicom bi se dobio bolja povezanost naselja Dinoša sa Kućama rakića, Karabuškom poljem i gradskim jezgrom Tuzi te sa Glavnim gradom.</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Bolja saobraćajna povezanost između naselja i formiranje novih razvojnih mogućnosti</p>
<p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada projektne i planske dokumentacije - Izbor izvođača i nadzora radova - Izvođenje radova - Prijem radova
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Saobraćajna povezanost kao preduslov za nove razvojne mogućnosti na ovom prostoru.</p>
<p>Izlazni indikatori:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Formiranje saobraćajne mreže između naselja u dužini 2.5km
<p>Odgovorna strana:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi, - Ministarstvo kapitalnih investicija
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 60.000 eura – projektna dokumentacija - 2.000.000 eura - Opština Tuzi, Vlada Crne Gore i Međunarodne organizacije
<p>Ciljne grupe/korisnici: Građani Opštine Tuzi i Glavnog grada</p>
<p>Period implementacije: Do 2026. godine</p>
<p>Monitoring i evaluacija:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi - Sekretarijat za imovinu i Sekretarijat za urbanizam - Ministarstvo kapitalnih investicija

Projekat 24: Izgradnja Gradskog groblja
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine
Prioritet 2.5 Izgradnja ostale javne infrastrukture
<p>Opis projekta: Opština Tuzi još uvijek nije riješila pitanje gradskog groblja. S obzirom na porast broja stanovnika u gradskim sredinama rješavanje ovog pitanje na duže staze je nešto što se mora uraditi. Realizacijom ovog projekta se rješava ovaj problem.</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Izgradnja gradskog groblja za sve građane Opštine Tuzi je projekat koji ima ta cilj rješavanje ovog pitanja.</p>
<p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada projektne i planske dokumentacije - Izbor izvođača i nadzora radova - Izvođenje radova - Prijem radova
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Izgradnja Gradskog groblja</p>
<p>Izlazni indikatori: Gradsko groblje</p>
<p>Odgovorna strana:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi - Vlada Crne Gore
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 30.000 eur – projektna dokumentacija - 500.000 eura - Opština Tuzi, Vlada Crne Gore i donacije.
<p>Ciljne grupe/korisnici: Građani Opštine Tuzi.</p>
<p>Period implementacije: Do 2026 godine.</p>
<p>Monitoring i evaluacija:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi - Sekretarijat za imovinu i Sekretarijat za urbanizam

Projekat 25: Urbana renesansa centra
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine Prioritet 2.5 Izgradnja ostale javne infrastrukture
Opis projekta: Projekat podrazumjeva rekonstrukciju fasada i uređenje parka u centru Tuzi.
Namjena i cilj projekta: Rekonstrukcijom prema zamišljenom projektu fasada objekata u centru Tuzi i uređenjem parka gradsko jezgro dobija novu uređeniju javnu površinu nalik na druge evropske gradove sličnih karakteristika.
Aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> - Izrada projekta urbane renesanse - Izbor izvođača - Izvođenje radova - Praćenje izvođenja radova - Prijem radova
Projektni ishod (očekivani rezultat): Uređena javna površina.
Izlazni indikatori: Uređeno gradsko jezgro
Odgovorna strana: <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi
Ukupni budžet i izvor finansiranja: <ul style="list-style-type: none"> - 400.000 eura - Opština Tuzi, Vlada Crne Gore, Međunarodne organizacije i donacije.
Ciljne grupe/korisnici: Građani Opštine Tuzi.
Period implementacije: Do 2026 godine.
Monitoring i evaluacija: <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi - Sekretarijat za imovinu i Sekretarijat za urbanizam

Projekat 26: Izgradnje gradske pijace
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine
Prioritet 2.5 Izgradnja ostale javne infrastrukture
<p>Opis projekta: Projekat bi za cilj imao izgradnju gradske pijace kroz privatno-javno partnerstvo Opštine Tuzi i zainteresovanog investitora.</p>
<p>Namjena i cilj projekta:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Održavanje i opremanje pijaca i objekata na pijacama, izdavanje objekata i prostora na pijacama za prodaju poljoprivredno-prehrambenih proizvoda na malo. - Izgradnja pijaca i pijačnih objekata, nabavka pijačne opreme i uređaja za svoje potrebe sopstvenim sredstvima i sredstvima osnivača; Izdavanje objekata i prostora za prodaju proizvoda zanatstva domaće radinosti i drugih neprehrambenih proizvoda i stoke, dozvoljenih po propisima. - Postavljanje, održavanje i izdavanje u zakup uličnih tezgi i kioska na mestima koja su određena za prodaju na malo neprehrambenih proizvoda robe široke potrošnje.
<p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada projektne dokumentacije - Raspisivanje tendera za projekat izgradnje gradske pijace - Izbor najpovoljnijeg ponuđača - Izgradnja gradske pijace
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Savremeni pijačni prostor pogodan za prodaju i skladištenje proizvoda.</p>
<p>Izlazni indikatori: Smanjenje nezaposlenosti.</p>
<p>Odgovorna strana:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi, - Privatni investitor
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 45.000 eura – projektna dokumentacija - 3.000.000 eura - Opština Tuzi, Privatni investitor -
<p>Ciljne grupe/korisnici:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Građani Opštine Tuzi
<p>Period implementacije: 4 godine</p>
<p>Monitoring i evaluacija:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi - Sekretarijat za imovinu i Sekretarijat za urbanizam

Projekat 27: Izrada Lokalnog akcionog plana za biodiverzitet**STRATEŠKI CILJ 2:** Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine**Prioritet 2.6 Ekologija i zaštita životne sredine****Opis projekta:**

Zakon o životnoj sredini („Sl.list CG“, br. 52/16), je krovni zakon (lex generalis) u zaštiti životne sredine i kao takav postavio je osnove za donošenje niza propisa i strateških dokumenta. Tako član 13 ovog zakona propisuje da Lokalni akcioni plan za biodiverzitet, radi sprovođenja strategije, očuvanja i zaštite prirode na lokalnom nivou donose nadležni organi lokalne samouprave.

Cilj izrade ovog dokumenta jeste da se evidentiraju trendovi i promjene u ranijem periodu, uvrste novine kada su u pitanju standardi, te da se definišu buduće aktivnosti kako bi se ostvarila zacrtana vizija održivog razvoja i dostizanje evropskih normi u oblasti zaštite životne sredine.

Lokalnim planom zaštite životne sredine razrađuju se mjere iz Programa koje se odnose na područje, u skladu sa lokalnim posebnostima i obilježjima područja za koje se Plan donosi.

Planom se uspostavlja ciljevi i zadaci od značaja za zaštitu životne sredine i održivi razvoj na lokalnom nivou.

Lokalne vlasti učestvuju u planiranju, rukovođenju i održavanju ekonomske i društvene infrastrukture, iniciraju i nadgledaju proces planiranja, usvajaju lokalnu politiku zaštite životne sredine, te sprovode nacionalnu regulativu. Kao nivo vlasti koji je najbliži običnom čovjeku, lokalne vlasti imaju i najznačajniju ulogu u edukaciji i mobilizaciji javnosti za implementiranje principa održivog razvoja.

Implementacijom Plana postići će se efikasno, efektivno i održivo upravljanje prirodnim resursima, unaprjeđenje saradnje unutar sektora stvaranjem partnerskih odnosa na lokalnom nivou, povećanje sposobnosti rješavanja i suočavanja sa problemima ugrožavanja životne sredine, omogućavanje stvaranja koncenzusa o prioritetima, podsticaj za donošenje ekonomski opravdanih odluka.

Nadležnost lokalne vlasti sadržane su u zakonodavstvu iz oblasti zaštite životne sredine a odnose se na odredbe Zakona o životnoj sredini, Zakona o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu, Zakona o procjeni uticaja na životnu sredinu, Zakona o integrisanom sprječavanju i kontroli zagađivanja životne sredine, Zakona o zaštiti vazduha, Zakona o zaštiti prirode, Zakona o zaštiti od buke u životnoj sredini, Zakona o vodama, Zakona o upravljanju otpadom, Zakona o energetici i Zakona o efikasnom korišćenju energije.

Pored toga na XIII zasjedanju Skupštine Opštine Tuzi je usvojena Odluka o pristupanju izrade Lokalnog akcionog plana za biodiverzitet („Službeni list Crne Gore – opštinski propisi“, br. 020/20).

Namjena i cilj projekta:

Lokalni akcioni plan za biodiverzitet donosi se za period od pet godina. Plan će sadržati trendove i promjene u ranijem periodu, novine u standardima, definiciju budućih aktivnosti kako bi se ostvarila zacrtana vizija održivog razvoja i dostizanje evropskih normi u oblasti zaštite životne sredine.

Aktivnosti:

Odluka o pristupanju izrade Lokalng akcionog plana za biodiverzitet je usvojena na XIII sjednici Skupštine Opštine Tuzi („Službeni list Crne Gore – opštinski propisi“, br. 020/20).

Aktivnosti koje prate ovu mjeru:

- donošenje Odluke o pristupanju izrade LAPB;
- obezbjeđivanje sredstava za izradu plana (planiratu Budžetom Opštine za 2021.godinu);
- donošenje rješenja o formiranju radnog tima za izradu plana;
- potpisivanje sporazuma sa članovima radnog tima;
- izrada plana;
- javna rasprava,
- usvajanje dokumenta na sjednici Skupštine Opštine;
- implementacija

Projektni ishod (očekivani rezultat):

Kao rezultat projekta je dobijeni dokument koji će sadržati sve potrebne smjernice održivog razvoja i dostizanju evropskih normi u oblasti zaštite životne sredine.

Izlazni indikatori:

Izrađen Lokalni akcioni plan za biodiverzitet

Odgovorna strana:

Opština Tuzi - Sekretarijat za poljoprivredu i ruralni razvoj

Ukupni budžet i izvor finansiranja: 15.000,00 EUR, Opština Tuzi
Ciljne grupe/korisnici: Lokalno stanovništvo i Opština Tuzi
Period implementacije: 2022. godina
Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi - Sekretarijat za poljoprivredu i ruralni razvoj

Projekat 28: Izrada Plana upravljanja spomenikom prirode "Kanjon Cijevne"
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine
Prioritet 2.6 Ekologija i zaštita životne sredine
<p>Opis projekta:</p> <p>Upravljanje zaštićenim područjima i područjima ekološke mreže podrazumijeva sprovođenje niza mjera i aktivnosti potrebnih za dugoročno očuvanje prirodnih i drugih vrijednosti područja, a u okviru odgovornosti dodijeljenih pojedinim institucijama sistema Zakonom o zaštiti prirode („Sl.list CG“, br. 52/16) i povezanim podzakonskim aktima.</p> <p>Djelokrug rada javnih ustanova koje upravljaju zaštićenim područjima i područjima ekološke mreže najčešće se sastoji od sljedećih segmenata: očuvanje prirodnih vrijednosti, očuvanje kulturne baštine i tradicijskih vrijednosti (ukoliko postoje u predmetnom području), upravljanje posjećivanjem (ukoliko je dopušteno i primjereno u predmetnom području) i saradnja sa lokalnom zajednicom u cilju osiguravanja dugoročnog očuvanja prirodnih vrijednosti područja. Višegodišnja praksa u upravljanju zaštićenim područjima u svijetu i praćenju njihove učinkovitosti u očuvanju prirode pokazala je da su za uspješnost važna načela prilagodljivosti i participatornosti upravljanja.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prilagodljivo (adaptivno) upravljanje se temelji na kružnom procesu upravljanja koji omogućava da se informacije i iskustva iz prošlosti uključuju u učinkovitije upravljanje u budućnosti. - Pojam participatorno upravljanje (u kontekstu zaštićenog područja tj. područja ekološke mreže) označava da su dionice na različite načine i na različitim nivoima uključene u različite faze ciklusa upravljanja područjem. <p>Član 8 stav 2 Odluke o proglašenju spomenika prirode "Kanjon Cijevne" br. 02-030/17-1488 od 21.decembra 2017.god. propisuje da Plan upravljanja Spomenika prirode "Kanjon Cijevne" donosi organ lokalne samouprave na period od pet godina, uz predhodnu saglasnost Ministarstva. Takođe Odluka o pristupanju izrade Plana upravljanja spomenika prirode "Kanjon Cijevne" ("Službeni list Crne Gore – opštinski propisi, br. 020/20) koja je usvojena na XIII sjednici Skupštine opštine nas obavezuje na pristupanje izrade istog.</p>
<p>Namjena i cilj projekta:</p> <p>Cilj predložene mjere je izrada Plana upravljanja koji će biti primjenljiv sledećih pet godina i iz kojeg će se crpiti godišnji akcioni planovi za poslove i aktivnosti koje će na terenu izvoditi upravljač.</p>
<p>Aktivnosti:</p> <p>Član 59 Zakona o zaštiti prirode („Sl.list CG“, br. 52/16) propisuje šta sadrži Plan upravljanja zaštićenih prirodnih područja čega će se organizacioni tim pridržavati. Aktivnosti koje prate ovu mjeru:</p> <ul style="list-style-type: none"> - na XIII zasjedanju Skupštine Opštine je donešena Odluka o pristupanju izrade Pana upravljanja spomenikom prirode "Kanjon Cijevne" ("Službeni list Crne Gore – opštinski propisi, br. 020/20); - obezbjeđivanje sredstava za izradu plana (planiratu Budžetom Opštine za 2021.godinu); - donošenje rješenja o formiranju radnog tima za izradu plana; - potpisivanje sporazuma sa članovima radnog tima; - izrada plana; - javna rasprava, - usvajanje dokumenta na sjednici Skupštine Opštine; - implementacija
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat):</p> <p>Dobijanje kvalitetnog dokumenta čije smjernice će biti primjenjivane na terenu a sve u cilju očuvanja prirode i održivog upravljanja ovim područjem.</p>
<p>Izlazni indikatori:</p> <p>Izrada Plana upravljanja spomenikom prirode</p>
<p>Odgovorna strana:</p> <p>Opština Tuzi - Sekretarijat za poljoprivredu i ruralni razvoj</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja:</p> <p>15.000,00 EUR, Opština Tuzi</p>
<p>Ciljne grupe/korisnici:</p> <p>Stanovništvo opštine Tuzi i šire.</p>
<p>Period implementacije:</p> <p>2022. godina</p>
<p>Monitoring i evaluacija:</p> <p>Opština Tuzi - Sekretarijat za poljoprivredu i ruralni razvoj</p>

Projekat 29: Izrada Plana upravljanja spomenikom prirode "Kanjon Cijevne"
STRATEŠKI CILJ 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine
Prioritet 2.6 Ekologija i zaštita životne sredine
<p>Opis projekta:</p> <p>Upravljanje zaštićenim područjima i područjima ekološke mreže podrazumijeva sprovođenje niza mjera i aktivnosti potrebnih za dugoročno očuvanje prirodnih i drugih vrijednosti područja, a u okviru odgovornosti dodijeljenih pojedinim institucijama sistema Zakonom o zaštiti prirode („Sl.list CG“, br. 52/16) i povezanim podzakonskim aktima.</p> <p>Djelokrug rada javnih ustanova koje upravljaju zaštićenim područjima i područjima ekološke mreže najčešće se sastoji od sljedećih segmenata: očuvanje prirodnih vrijednosti, očuvanje kulturne baštine i tradicijskih vrijednosti (ukoliko postoje u predmetnom području), upravljanje posjećivanjem (ukoliko je dopušteno i primjereno u predmetnom području) i saradnja sa lokalnom zajednicom u cilju osiguravanja dugoročnog očuvanja prirodnih vrijednosti područja. Višegodišnja praksa u upravljanju zaštićenim područjima u svijetu i praćenju njihove učinkovitosti u očuvanju prirode pokazala je da su za uspješnost važna načela prilagodljivosti i participatornosti upravljanja.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prilagodljivo (adaptivno) upravljanje se temelji na kružnom procesu upravljanja koji omogućava da se informacije i iskustva iz prošlosti uključuju u učinkovitije upravljanje u budućnosti. - Pojam participatorno upravljanje (u kontekstu zaštićenog područja tj. područja ekološke mreže) označava da su dionice na različite načine i na različitim nivoima uključene u različite faze ciklusa upravljanja područjem. <p>Član 8 stav 2 Odluke o proglašenju spomenika prirode "Kanjon Cijevne" br. 02-030/17-1488 od 21.decembra 2017.god. propisuje da Plan upravljanja Spomenika prirode "Kanjon Cijevne" donosi organ lokalne samouprave na period od pet godina, uz predhodnu saglasnost Ministarstva. Takođe Odluka o pristupanju izrade Plana upravljanja spomenika prirode "Kanjon Cijevne" ("Službeni list Crne Gore – opštinski propisi, br. 020/20) koja je usvojena na XIII sjednici Skupštine opštine nas obavezuje na pristupanje izrade istog.</p>
<p>Namjena i cilj projekta:</p> <p>Cilj predložene mjere je izrada Plana upravljanja koji će biti primjenljiv sledećih pet godina i iz kojeg će se crpiti godišnji akcioni planovi za poslove i aktivnosti koje će na terenu izvoditi upravljač.</p>
<p>Aktivnosti:</p> <p>Član 59 Zakona o zaštiti prirode („Sl.list CG“, br. 52/16) propisuje šta sadrži Plan upravljanja zaštićenih prirodnih područja čega će se organizacioni tim pridržavati. Aktivnosti koje prate ovu mjeru:</p> <ul style="list-style-type: none"> - na XIII zasjedanju Skupštine Opštine je donešena Odluka o pristupanju izrade Pana upravljanja spomenikom prirode "Kanjon Cijevne" ("Službeni list Crne Gore – opštinski propisi, br. 020/20); - obezbjeđivanje sredstava za izradu plana (planiratu Budžetom Opštine za 2021.godinu); - donošenje rješenja o formiranju radnog tima za izradu plana; - potpisivanje sporazuma sa članovima radnog tima; - izrada plana; - javna rasprava, - usvajanje dokumenta na sjednici Skupštine Opštine; - implementacija
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat):</p> <p>Dobijanje kvalitetnog dokumenta čije smjernice će biti primjenjivane na terenu a sve u cilju očuvanja prirode i održivog upravljanja ovim područjem.</p>
<p>Izlazni indikatori:</p> <p>Izrada Plana upravljanja spomenikom prirode</p>
<p>Odgovorna strana:</p> <p>Opština Tuzi - Sekretarijat za poljoprivredu i ruralni razvoj</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja:</p> <p>15.000,00 EUR, Opština Tuzi</p>
<p>Ciljne grupe/korisnici:</p> <p>Stanovništvo opštine Tuzi i šire.</p>
<p>Period implementacije:</p> <p>2022. godina</p>
<p>Monitoring i evaluacija:</p> <p>Opština Tuzi - Sekretarijat za poljoprivredu i ruralni razvoj</p>

STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa

Projekat 30: Uspostavljanje HMP Tuzi
STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa Prioritet 3.1 Unaprijeđenje zdravstvene zaštite
Opis projekta: Opština Tuzi nema organizacionu jedinicu za hitnu medicinsku pomoć u sklopu JZU Zavoda za hitnu medicinsku pomoć. Hitna medicinska pomoć, kao posebna oblast zdravstvene djelatnosti se obavlja na primarom nivou, a za potrebe građana opštine Tuzi vrši se preko Jedinice za hitnu medicinsku pomoć Podgorice. Izmjenama i dopunama Zakona o hitnoj medicinskoj pomoći propisano je da se jedinice za hitnu medicinsku pomoć organizuju u skladu sa brojem stanovnika, geografskim specifičnostima, saobraćajnim vezama i udaljenošću od bolnica. Formiranjem samostalne Opštine Tuzi nametnula se obaveza da se u skladu sa Zakonom formira jedinica za hitnu medicinsku pomoć. U cilju unapređenja usluga hitne medicinske pomoći neophodno je predvidjeti adekvatne prostorne kapacitete.
Namjena i cilj projekta: Unapređenje usluga hitne medicinske pomoći
Aktivnosti: <ul style="list-style-type: none">- Priprema projektne dokumentacije- Izvođenje radova- Prijem radova
Projektni ishod (očekivani rezultat): Uspostavljena organizaciona jedinica HMP Tuzi
Izlazni indikatori: HMP Tuzi
Odgovorna strana: <ul style="list-style-type: none">- Opština Tuzi- Vlada Crne Gore- Ministarstvo zdravlja
Ukupni budžet i izvor finansiranja: Vrijednost potrebnih sredstava biće naknadno utvrđena <ul style="list-style-type: none">- Vlada Crne Gore- Ministarstvo zdravlja
Ciljne grupe/korisnici: Građani Opštine Tuzi
Period implementacije: Do 2026 godine.
Monitoring i evaluacija: <ul style="list-style-type: none">- Ministarstvo zdravlja, JZU Zavod za hitnu medicinsku pomoć Crne Gore

Projekat 31: Unapređenje kapaciteta Doma zdravlja Tuzi
STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa
Prioritet 3.1 Unaprijeđenje zdravstvene zaštite
Opis projekta: Projektom je predviđena kupovina dijagnostičkih aparata za Dom zdravlja Tuzi kao i iniciranje uspostavljanja novih zdravstvenih usluga u okviru zdravstvenog objekta u Tuzima.
Namjena i cilj projekta: Unapređenje kvaliteta zdravstvenih usluga stanovnika opštine Tuzi
Aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> - Pokretanje inicijative za uvođenje novih zdravstvenih usluga - Nabavka dijagnostičkih aparata
Projektni ishod (očekivani rezultat): Dostupnost novih zdravstvenih usluga u okviru Doma zdravlja Tuzi
Izlazni indikatori: Uvedene nove zdravstvene usluge Nabavljeni dijagnostički aparati
Odgovorna strana: <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi - Vlada Crne Gore - Ministarstvo zdravlja
Ukupni budžet i izvor finansiranja: <ul style="list-style-type: none"> - Vrijednost potrebnih sredstava biće naknadno određene uz konsultacije za Ministarstvom zdravlja
Ciljne grupe/korisnici: Građani Opštine Tuzi
Period implementacije: Do 2026. godine.
Monitoring i evaluacija: <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi, Ministarstvo zdravlja

Projekat 32: Lokalni akcioni plan (LPA) za promovisanje ravnopravnosti među polovima u opštini Tuzi
STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa
Prioritet 3.2 Unaprijeđenje socijalne zaštite i inkluzije vulnerabilnih grupa
<p>Opis projekta: LAP za promovisanje ravnopravnosti među polovima u opštini Tuzi je razvojni dokument kojim se sprovodi politika rodne ravnopravnosti na području opštine Tuzi. Ovim dokumentom utvrđuje se cjelovita i usklađena politika prema problemima rodnih nejednakosti. LAP će uključiti i akcioni plan sa konkretnim mjerama i aktivnostima koje bi trebalo sprovesti sa ciljem da se podrži i promoviše rodna ravnopravnost u opštini.</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Projekat je namijenjen svim građanima opštine Tuzi, sa ciljem eliminisanja svih oblika nasilja nad ženama i nasilja u porodici, rodna ravnopravnost u ekonomiji, mediji i kultura sa ciljem uvođenja politike rodne ravnopravnosti i suzbijanjem rodnih stereotipa, ravnopravnost u procesu odlučivanja u političkom i javnom životu sa ciljem postizanja ravnopravnog učešća žena.</p>
<p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Formiranje Radne grupe za izradu LAP za promovisanje ravnopravnosti među polovima u opštini Tuzi, • Istraživanje stavova relevantnih subjekata koji se bave ovom problematikom, • Izrada LAP-a za promovisanje među polovima (analiza stanja, definisanje strateških i operativnih ciljeva, akcioni plan), • Javna rasprava, • Usvajanje plana na sjednici Skupštine.
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Usvojen LAP za promovisanje ravnopravnosti među polovima u opštini Tuzi</p>
<p>Izlazni indikatori: Lokalni akcioni plan –dokument</p>
<p>Odgovorna strana: Opština Tuzi</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja: Vrijednost potrebnih sredstava biće naknadno utvrđena Opština Tuzi</p>
<p>Ciljne grupe/korisnici: Zaposleni u lokalnoj samoupravi, odbornici/e, novinari/ke, političari/ke i sl.</p>
<p>Period implementacije: 2022-2026.godine</p>
<p>Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi - Sekretarijat za lokalnu samoupravu</p>

Projekat 33: Pomoć u kući starim licima - geranto domaćice
STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa
Prioritet 3.2 Unaprijeđenje socijalne zaštite i inkluzije vulnerabilnih grupa
<p>Opis projekta: Gerontodomaćice pružaju pomoć korisnicima u obezbjeđivanju optimalnih uslova stanovanja, u održavanju lične higijene, obezbjeđivanju hrane u dogovoru sa korisnicima, briga o zdravstvenom stanju korisnika i obavljanju administrativnih poslova. Pomoć u kući starim licima kroz fizičko zbrinjavanje i pružanje socio-psihološke pomoći starijim licima će doprinijeti kvalitetu života starijih osoba kojima će usluge pružati adekvatno obučene gerontodomaćice.</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Pomoć u kući starim licima i podizanje kvaliteta života starijih osoba</p>
<p>Aktivnosti: Sprovođenje i preduzimanje neophodnih radnji za realizaciju projekta i angažovanje potrebnog geronto domaćica</p>
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Zbrinjavanje i pomoć starim licima</p>
<p>Izlazni indikatori: Broj korisnika usluge - starih lica – minimum 50</p>
<p>Odgovorna strana: Opština Tuzi, Sekretarijat za lokalnu samoupravu, partneri</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja: Vrijednost potrebnih sredstava će se odrediti u skladu sa zahtjevima Opština Tuzi</p>
<p>Ciljne grupe/korisnici: Stara lica kojima je neophodan personalni asistent</p>
<p>Period implementacije: 2022-2026. godina</p>
<p>Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi - Sekretarijat za lokalnu samoupravu</p>

Projekat 34: Osnivanje Dnevnog centra za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju
STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa
Prioritet 3.2 Unaprijeđenje socijalne zaštite i inkluzije vulnerabilnih grupa
<p>Opis projekta: Osnivanje Dnevnog centra koji bi obuhvatao dnevni boravak, individualni i grupni rad, održavanje njege i lične higijene, vaspitno-obrazovni rad u kojem se stiču vještine neophodne za svakodnevni život, socijalizacija, prevoz, slobodne aktivnosti i ishrana. U okviru Dnevnog centa su pružale usluge koje doprinose boljem kvalitetu života djece i mladih sa smetnjama i teškoćama u razvoju, podržava njihov ostanak u porodici, podstičući razvoj i korišćenje očuvanih potencijala, razvijajući i unapređujući vještine važne za svakodnevni život u skladu sa njihovim potrebama.</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Dnevni centar ima za cilj zaštitu, promociju i unapređenje prava djece i omladine sa smetnjama u razvoju, njihovu socijalizaciju i integraciju u zajednici, edukaciju i osposobljavanje za što veću samostalnost u dnevnim aktivnostima zavisno od očuvanih sposobnosti korisnika.</p>
<p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Formiranje projektnog tima i analiza specifičnosti potreba djece sa smetnjama u razvoju • Obezbeđivanje finansijskih sredstava, • Usvajanje Odluke o osnivanju Centra • Izrada projektne dokumentacije • Izbor izvođača i izgradnja centra
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Osnovan i otvoren Dnevni centar kao i zbrinuta djeca i omladina.</p>
<p>Izlazni indikatori: 20 djece i omladine sa smetnjama u razvoju koja borave u Dnevnom centru.</p>
<p>Odgovorna strana: Opština Tuzi - Sekretarijat za lokalnu samoupravu, Vlada Crne Gore</p>
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja: 250.000 EUR Opština Tuzi, Vlada CG, donatori.</p>
<p>Ciljne grupe/korisnici: Djeca i omladina sa razvojnim smetnjama uzrasta do 27 godina</p>
<p>Period implementacije: Do 2026. godine</p>
<p>Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi - Sekretarijat za lokalnu samoupravu</p>

Projekat 35: Izgradnja stambenih jedinica za rješavanje stambenog pitanja za socijalno nezbrinuto stanovništvo
STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa <i>Prioritet 3.2 Unaprijeđenje socijalne zaštite i inkluzije vulnerabilnih grupa</i>
Opis projekta: Izgradnja stambenih jedinica za rješavanje stambenog pitanja za socijalno nezbrinuto stanovništvo
Namjena i cilj projekta: Stvaranje uslova za obezbjeđivanje boljih uslova života za socijalno ugrožene kategorije stanovništva
Aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> - Izrada planske i projektne dokumentacije - Raspisivanje tendera i odabir izvođača - Izvođenje radova - Praćenje izvođenja radova - Prijem radova
Projektni ishod (očekivani rezultat): Riješeno stambeno pitanje socijalno ugroženih porodica
Izlazni indikatori: Minimum 20 porodica
Odgovorna strana: Opština Tuzi, Sekretarijat za lokalnu samoupravu, partneri i donatori
Ukupni budžet i izvor finansiranja: Vrijednost projekta biće naknadno utvrđena nakon izrade projektne dokumentacije Opština Tuzi, Vlada CG
Ciljne grupe/korisnici: Socijalno ugrožene porodice
Period implementacije: Do 2026. godine
Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi - Sekretarijat za lokalnu samoupravu

Projekat 36: Izgradnja osnovne škole - Karabuško Polje
STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa
Prioritet 3.3 Unaprijeđenje uslova i kvaliteta obrazovanja
<p>Opis projekta: Povećanjem broja stanovnika u ovom naselju stvorila se potreba za izgradnjom osnovne škole. Đaci sa ovog područja trenutno pohađaju nastavnu u školama u drugim naseljima koje su udaljene od naselja i koje su prvobitni bile predviđene za manji broj učenika. Gradnjom škole bi se stvorili i nove mogućnosti za prosvjetne radnike, za vanškolske aktivnosti koje bi se mogle održavati u ambijentima nove škole.</p>
<p>Namjena i cilj projekta: Izgradnjom škole poboljšavaju se uslovi za pohađanje škole od strane stanovnika ovog naselja i šire područje, poboljšava se kvalitet obrazovnog sistema i ambijenti škole se mogu koristiti i za druge vanškolske aktivnosti koje dopunjavaju društveni život naselja.</p>
<p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada planske i projektne dokumentacije - Raspisivanje tendera i odabir izvođača - Izvođenje radova - Praćenje izvođenja radova - Prijem radova
<p>Projektni ishod (očekivani rezultat): Izgradnja osnovne škole – Karabuško polje Unapređenja obrazovnog sistema u opštini Tuzi</p>
<p>Izlazni indikatori: Osnovna škola – Karabuško Polje</p>
<p>Odgovorna strana:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi - Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta
<p>Ukupni budžet i izvor finansiranja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 30.000 eur – projektna dokumentacija - 1.500.000 eura - Opština Tuzi, Vlada Crne Gore, Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta, Međunarodne organizacije i donacije.
<p>Ciljne grupe/korisnici: Građani Opštine Tuzi.</p>
<p>Period implementacije: Do 2026 godine.</p>
<p>Monitoring i evaluacija:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi - Sekretarijat za urbanizam - Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta

Projekat 37: Izgradnja sportske dvorane
STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa Prioritet 3.4 Unapređenje uslova za razvoj sporta i rekreaciju
Opis projekta: Izgradnja dvorane bi značajno doprinjela razvoj sporta u GO Tuzi. Stekli bi se uslovi za razna takmičenja u raznim sportovima kao na primjer: košarci, malom fudbalu, tenisu, gimnastici, boksu, odbojci, rukometu itd.
Namjena i cilj projekta: Izgradnjom dvorane stekli bi se uslovi za formiranje novih sportskih klubova. Na taj način se omladina okreće sporu i sportskim aktivnostima dok će sportska takmičenja koja će se odvijati u njoj biti novi društveni sadržaj za građane Opštine Tuzi. Sportski talenti će imati uslove za razvoju svog talenta.
Aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> - Izrada projektne dokumentacije - Raspisivanje tendera i odabir izvođača - Izvođenje radova - Praćenje izvođenja radova - Prijem radova
Projektni ishod (očekivani rezultat): Izgradnja sportske dvorane.
Izlazni indikatori: Sportska dvorana.
Odgovorna strana: <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi - Vlada Crne Gore
Ukupni budžet i izvor finansiranja: <ul style="list-style-type: none"> - 2.000.000 eura - Opština Tuzi, Vlada Crne Gore, Međunarodne organizacije i donacije i sponzori.
Ciljne grupe/korisnici: <ul style="list-style-type: none"> - Građani Opštine Tuzi - Sportski radnici i sport
Period implementacije: Do 2026 godine.
Monitoring i evaluacija: <ul style="list-style-type: none"> - Opština Tuzi - Sekretarijat za imovinu i Sekretarijat za urbanizam

Projekat 37: "Tuzi - grad po mjeri djeteta"
STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa Prioritet 3.4 Unapređenje uslova za razvoj sporta i rekreaciju
Opis projekta: Projekat "Tuzi – grad po mjeri djeteta" ima za cilj da stvori uslove za rekreaciju najmlađeg stanovništva kroz uređenje dječijih igrališta na teritoriji opštine Tuzi. Projekat je od krucijalne važnosti za razvoj djece jer opština ne raspolaže sa dovoljnim brojem uređenih igrališta, pa je neophodno stvoriti infrastrukturne uslove.
Namjena i cilj projekta: Stvaranje uslova za igru i rekreaciju djece izgradnjom igrališta gdje su djeca bezbjedna i sigurna
Aktivnosti: <ul style="list-style-type: none"> - Izbor lokacija - Izrada projekta - Raspisivanje tendera i izbor izvođača - Izvođenje radova
Projektni ishod (očekivani rezultat): Izgradnja igrališta za djecu u opštini Tuzi
Izlazni indikatori: 3 uređenja dječija igrališta
Odgovorna strana: Opština Tuzi
Ukupni budžet i izvor finansiranja: 90.000 EUR Opština Tuzi
Ciljne grupe/korisnici: Djeca
Period implementacije: 5 godina
Monitoring i evaluacija: Opština Tuzi

Projekat 38: Zaštita kulturnog nasleđa - funkcionalizacija gradskog muzeja**STRATEŠKI CILJ 3:** Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa**Prioritet 3.5 Promocija i razvoj kulture****Opis projekta:**

Potojeće stanje u Muzeju i sama postavka istorijske i etnografske zbirke je u prilično lošem stanju tako da j potrebno izvršiti rekonstrukciju postojeće zgrade i izložbenog prosotora il uraditi novu postavku muzealija kako bi se na adekvatan način reprezentovalo istorijsko I kulturno nasleđe Malesije.

Stalna postavka istorijske I etnografske zbirke u muzeju predstavlja jedan od relevantnih činalaca turističke ponude grada. Pored prirodnih ljepota, da bi upotpunili turističku ponudu grada, potrebno je uraditi Muzejsku postavku na transparentan način (legnde, fotografije, faksimili dokumenta, trodimenzionalne muzealije, karte, vinjete, crteži) koja prezantuje kulturno-istorijsko nasljeđe Malesije i njegove okoline.

Namjena i cilj projekta:

Ovim projektom imamo za cilj, zaštitu I prezentaciju Kulturnog Nasleđa Malesije. U Gradskom Muzju Malesije da spadaju zbirke sa eksponatima različitih profila, iz apvijona za arhilogiju, tekonlogije, istorije, prirode, etno-kulturi, folklore, nasleđa itd.

Unaprijeđenje kvaliteta turističkih usluga I razvijanje raznovrsne kulturne i turističke ponude.

Aktivnosti:

- Formiranje radnog tima.
- Izgrada projekta renoviranja i adaptacija zgrade Muzeja i muzejskog prostora.
- Izgrada projekta za uređenje izložbenog prostora (vitrine, rasvjeta, video nadzor).
- Nabavka nedostajućih eksponata.
- Izvođenje radova.
- Priprema i izrada kataloga i ulaznica.
- Promocija u medijama.

Projektni ishod (očekivani rezultat):

Kvalitetnija prezentacija kulturno-istorijskog nasleđa.

Postavka muzealija i uređenje muzejskog prostora.

Izlazni indikatori:

Broja nabavljenih/postavljenih izložbenih predmeta.

Renovirana zgrada muzeja.

Odštampan katalog u 400 primjeraka.

Odgovorna strana:

Opština Tuzi, sekretarijat za lokalnu samoupravu.

Ukupni budžet i izvor finansiranja:

140.000 eura

Opština Tuzi 15%

Ministarstvo kulture 50%

Ministarstvo održivog razvoja i turizma 15%

Donatroi 15%

Ciljne grupe/korisnici:

Građani Opštine Tuzi, turisti.

Period implementacije:

3 godine

Monitoring i evaluacija:

JU Centar za kulturu, Sekretarijat za lokalnu samoupravu

PRAĆENJE I KONTROLA SPROVOĐENJA (MONITORING) STRATEŠKOG PLANA RAZVOJA JLS

Sa ciljem praćenja realizacije Strateškog plana razvoja definisan je monitoring sistem koji uključuje indikatore (pokazatelje) uspješnosti za svaki cilj i svaki projekat, uz definisanu polaznu osnovu i planirane rezultate, kao i sredstva provjere kojima će se verifikovati napredak u sprovođenju. Imajući u vidu da za opštinu Tuzi još nije uspostavljen sistem statističkog praćenja podataka za određeni broj indikatora nije bilo moguće definisati polazne osnove.

Monitoring sistem biće uspostavljen kao sastavni dio Godišnjeg akcionog plana, kako bi se ostvarila efikasnija i transparentija implementacija Strateškog plana razvoja. Koordinator, u saradnji sa Radnom grupom, će sprovođiti praćenje i monitoring i godišnje izvještaje podnositi Ministarstvu ekonomije, Konsultativnoj grupi i ostalim zvaničnicima JLS. Opština će definisati sistem za prikupljanje i analizu podataka od strane koordinatora i Radne grupe.

Strateški cilj	Indikator	Izvor verifikacije	Početna vrijednost (2020)	Ciljani ishod (2026)
Strateški cilj 1: Privredni rast i razvoj u prioritentnim oblastima	Broj novih osnovanih poslovnih subjekata (preduzeća i preduzetnici)	CRPS – Uprava javnih prihoda	-	40
	Broj registrovanih poljoprivrednih gazdinstava	MPRR	572	639
	Obradive površine (ha)	Opština Tuzi	776,35	853,99
	Ugovorena proizvodnja – siguran plasman (t)	Opština Tuzi	190	218,5
	Broj novih turističkih i ugostiteljskih objekata	TO Tuzi	-	5
Strateški cilj 2: Unaprijeđena komunalna infrastruktura, saobraćaj i očuvanje životne sredine	Br. izgrađenih vodovoda	Opština Tuzi	-	3
	Dužina izgrađenih puteva (km)	Opština Tuzi	-	7,9
	Dužina rekonstruisanih puteva (km)	Opština Tuzi	-	6,98
	Dužina rekonstruisanih, saniranih i presvučenih lokalnih puteva (km)	Opština Tuzi	-	60
	Broj izgrađenih javnih objekata	Opština Tuzi	-	4
	Reciklažni centri	Opština Tuzi	-	1
	Azil za životinje	Opština Tuzi	-	1
	Gradska pijaca	Opština Tuzi	-	1
	Gradsko groblje	Opština Tuzi	-	1
Broj rekonstruisanih javnih objekata	Opština Tuzi	-	3	
Strateški cilj 3: Unaprijeđena dostupnost i kvalitet društvenih servisa	HMP Tuzi	Opština Tuzi	-	1
	Br. korisnika usluga pomoć u kući starim licima	Opština Tuzi	-	50
	Br. korisnika Dnevnog centra za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju	Opština Tuzi	-	20
	Br. socijalno ugroženih porodica sa riješenim stambenim pitanjem	Opština Tuzi	-	20
	Broj novih objekata osnovnih škola	Opština Tuzi	-	1
	Broj novih izgrađenih sportskih objekata	Opština Tuzi	-	1
	Broj rekonstruisanih sportskih objekata	Opština Tuzi	-	1
	Broj novih izgrađenih dječijih igrališta	Opština Tuzi	-	3
Broj sportskih i kulturnih manifestacija	Opština Tuzi	-		

Sa pripremom novog Godišnjeg akcionog plana, priprema se izvještaj o napretku i rezultatima ostvarenim tokom sprovođenja prethodnog akcionog plana. Izvještavanje se vrši dostavljanjem izvještaja i to:

- Godišnji izvještaj sprovođenje SPR-a
- Finansijski godišnji izvještaj sprovođenja Godišnjeg akcionog plana za SPR

Forma za Godišnji izvještaj sprovođenje SPR-a

Specifični strateški cilj:

Prioritet

Projekat	Ostvareni rezultati	Indikatori i sredstva provjere	Period sprovođenja	Nosioci aktivnosti	Učesnici u implementaciji	Komentari na sprovođenje projekta

Forma za Finansijski godišnji izvještaj sprovođenja Godišnjeg akcionog plana za SPR

Specifični strateški cilj:

Prioritet

Finansijski dio izvještaja

Projekat	Utrošena sredstva			
	Ukupno	Budžet JLS	Državni budžet	Drugi izvori

PRILOZI

Tabela 1: Kretanje broja stanovnika na području opštine Tuzi

	Ime naselja	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2003	2011
1	Arza	120	104	116	155	156	182	165	29
2	Barlaj	114	111	146	156	123	209	80	57
3	Benkaj	62	69	61	78	44	29	10	-
4	Budza	120	129	119	148	161	109	38	25
5	Cijevna	173	186	196	214	134	190	285	63
6	Deljaj	60	67	74	122	165	137	65	23
7	Dinoša	272	377	457	575	669	785	963	500
8	Donji Milješ	195	226	302	373	450	361	504	512
9	Drešaj	33	45	63	111	133	175	159	176
10	Drume	440	510	580	663	768	663	538	164
11	Dušići	183	277	219	497	432	314	422	188
12	Gornji Milješ	351	313	381	431	552	708	1000	742
13	Gurec	171	141	187	190	133	144	85	46
14	Heljmica	123	135	158	211	207	217	196	51
15	Kodrabudan	78	96	128	92	110	247	385	233
16	Koći	416	471	446	536	386	237	126	54
17	Krševo	387	486	687	640	360	304	249	164
18	Lovka	245	200	212	255	232	169	92	43
19	Mužek	65	53	84	95	100	63	19	15
20	Nabon	73	75	79	82	88	110	72	46
21	Nikmaraš	80	77	73	90	55	26	13	10
22	Omerbožaj	54	60	112	184	250	353	134	193
23	Pikalja	236	268	287	296	273	189	119	54
24	Podhum	100	121	162	216	268	279	303	253
25	Poprat	174	204	151	146	163	157	127	33
26	Prifti	115	131	131	102	13	4	2	-
27	Rakića kuće	52	56	72	82	108	99	200	279
28	Rudina	205	214	219	278	270	225	57	10
29	Seljište	228	253	260	292	184	157	81	47
30	Skorać	260	264	302	359	375	392	347	137
31	Spinje	182	185	160	150	108	129	237	39
32	Stjepoh	168	178	189	231	285	169	77	24
33	Sukuruć	260	264	302	414	544	779	853	661
34	Traboin	100	122	143	138	175	164	125	48
35	Tuzi g.	1118	1286	1606	2059	2720	2886	5012	4748
36	Vladine	245	208	289	348	441	459	651	474
37	Vranj	582	522	738	671	903	1069	1041	1012
38	Vuksanlekaj	240	266	343	427	539	570	542	267
	UKUPNO:	7.912	8.750	10.234	12.107	13.077	13.759	15.374	11.420

Izvor: Popisi stanovništva, Monstat

Tabela 2: Kretanje broja domaćinstava na području opštine Tuzi

	Ime naselja	1948	1953	1961	1971	1981	1991	2003	2011
1	Arza	25	21	23	20	15	16	10	Z
2	Barlaj	22	18	18	20	12	14	7	9
3	Benkaj	9	11	9	12	7	4	2	Z
4	Budza	22	20	19	25	17	18	9	6
5	Cijevna	33	36	32	30	22	19	18	12
6	Deljaj	11	12	13	17	18	16	14	6
7	Dinoša	53	77	85	82	97	107	107	161
8	Donji Milješ	40	34	44	53	69	64	86	136
9	Drešaj	5	7	13	15	15	30	27	37
10	Drume	76	77	82	94	78	74	48	39
11	Dušići	34	36	34	74	54	39	41	48
12	Gornji Milješ	46	45	72	60	75	102	143	187
13	Gurec	36	28	31	31	21	23	8	15
14	Heljmica	24	22	20	32	23	22	9	9
15	Kodrabudan	11	15	26	11	13	31	54	43
16	Koći	69	78	75	81	58	41	23	11
17	Krševo	75	78	85	87	50	49	36	37
18	Lovka	49	36	32	36	32	22	14	12
19	Mužek	11	11	16	11	11	5	3	Z
20	Nabon	15	13	12	15	14	15	10	11
21	Nikmaraš	13	13	13	17	9	3	2	Z
22	Omerbožaj	9	10	24	30	36	45	24	49
23	Pikalja	38	40	40	39	34	30	18	17
24	Podhum	14	14	26	25	31	43	48	50
25	Poprat	28	37	25	21	20	19	17	10
26	Prifti	17	24	18	15	4	3	1	-
27	Rakića Kuće	10	10	15	17	21	18	31	60
28	Rudina	41	37	38	44	32	23	6	Z
29	Seljište	43	43	45	45	29	24	9	12
30	Skorać	44	44	40	39	48	40	20	35
31	Spinje	30	28	27	20	15	14	16	10
32	Stjepoh	29	29	33	38	33	22	13	8
33	Sukuruć	44	44	40	61	76	82	85	122
34	Traboin	13	14	20	27	23	18	11	14
35	Tuzi g.	244	262	326	385	469	537	827	1161
36	Vladni	38	32	51	55	72	81	99	120
37	Vranj	90	79	108	108	148	194	172	239
38	Vuksanlekaj	38	39	63	56	63	86	53	62
	UKUPNO:	1449	1474	1693	1848	1864	1993	2121	2.748

Izvor: Popisi stanovništva, Monstat

Tabela 3: Starosna struktura stanovništva opštine Tuzi (2011. god.)

	Ime naselja	Ukupno	0-34	35-64	65 i više
1	Arza	29	14	9	6
2	Barlaj	57	31	19	7
3	Benkaj	2			2
4	Budza	25	14	8	3
5	Cijevna	63	38	17	8
6	Deljaj	23	10	9	4
7	Dinoša	500	243	181	76
8	Donji Milješ	512	283	174	55
9	Drešaj	176	101	62	13
10	Drume	164	76	64	24
11	Dušići	188	103	61	24
12	Gornji Milješ	742	410	255	77
13	Gurec	46	21	20	5
14	Heljmica	51	27	17	7
15	Kodrabudan	233	138	74	21
16	Koći	54	28	20	6
17	Krševo	164	84	57	23
18	Lovka	43	25	15	3
19	Mužečk	15	8	6	1
20	Nabon	46	15	23	8
21	Nikmaraš	10	4	4	2
22	Omerbožaj	193	92	69	32
23	Pikalja	54	24	17	13
24	Podhum	253	148	84	21
25	Poprat	33	15	12	6
26	Prifti				
27	Rakića kuće	279	156	97	26
28	Rudina	10	5	5	
29	Seljište	47	21	19	7
30	Skorać	137	65	44	28
31	Spinje	39	17	18	4
32	Stjepoh	24	7	8	9
33	Sukuruć	661	345	234	82
34	Traboin	48	19	21	8
35	Tuzi g.	4.748	2.747	1.624	377
36	Vladine	474	262	161	51
37	Vranj	1.012	533	355	124
38	Vuksanlekaj	267	128	99	40
	UKUPNO:	11.422	6.257	3.962	1.203

Izvor: Popis stanovništva 2011., Monstat

Tabela 4: Obrazovna struktura stanovništva opštine Tuzi

	Ime naselje	Ukupno	Bez odgovora	Bez škole	Osnovna škola	Srednja škola	Viša i visoka škola	Postdiplomske i magistrske studije	Doktorske studije
1	Arza	18	1	2	9	5	-		
2	Barlaj	37	3	9	22	2	1		
3	Benkaj	2			2				
4	Budza	21	1	1	12	5	2		
5	Cijevna	49		10	35	4			
6	Deljaj	21	1	3	9	4	4		
7	Dinoša	398	1	40	176	151	29	1	
8	D.Milješ	379	37	32	146	145	17	1	
9	Drešaj	130		11	61	42	16		
10	Drume	132	2	14	76	37	3		
11	Dušići	140		15	64	51	9	1	
12	G. Milješ	574	3	42	265	211	50	3	
13	Gurec	34		6	22	5	1		
14	Heljmica	38		7	16	11	4		
15	Kodrabad.	163	1	18	75	58	8	3	
16	Koći	38	1	5	22	10			
17	Krševo	131	3	12	62	49	3	1	1
18	Lovka	34		11	19	3	1		
19	Mužečk	12			8	4			
20	Nabon	40	1	7	21	10	1		
21	Nikmaraš	8		1	7				
22	Omerbožaj	155	2	7	88	45	12	1	
23	Pikalja	47		7	22	16	2	1	
24	Podhum	190	1	12	100	60	16	1	
25	Poprat	27	1	7	17	2			
26	Prifti	--							
27	Rakića k.	204		14	75	99	15		1
28	Rudina	6	1		3	2			
29	Seljište	39		5	30	4			
30	Skorać	110	5	16	61	25	2	1	
31	Spinje	33		6	15	8	4		
32	Stjepoh	22	1	2	17	2			
33	Sukuruć	510	3	50	213	204	39		1
34	Traboin	43		8	26	8	1		
35	Tuzi g.	3.496	31	212	1.417	1.534	275	23	4
36	Vladine	343		15	205	112	10	1	
37	Vranj	769	5	63	349	300	50	2	
38	Vuksanlekaj	223	1	16	90	96	19		1
	UKUPNO:	8.616	106	686	3.857	3.324	595	40	8

Izvor: Popisi stanovništva, Monstat

Tabela 5: Srednja mješovita škola "25. maj" – Tuzi, broj i struktura đaka školske 2019/2020. godine

Razred	Nastavni jezik -Albanski			Nastavni jezik Crnogorski - srpski, bosanski, hrvatski jezik			UKUPNO
	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno	
I	26	39	65	6	3	9	74
II	47	27	74	6	7	13	87
III	36	38	74	10	17	27	101
IV	38	36	74	18	19	37	111
UKUPNO	147	140	287	40	46	86	373

Izvor: Ministarstvo prosvjete

Tabela 6: Gimnazija "25.maj" – Tuzi, broj i struktura đaka školske 2018/2019. godine

Razred	Nastavni jezik -Albanski			Nastavni jezik Crnogorski - srpski, bosanski, hrvatski jezik			UKUPNO
	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno	
I	49	28	77	6	7	13	90
II	37	40	77	11	19	30	107
III	40	35	75	18	19	37	112
IV	30	22	52	9	11	20	72
UKUPNO	156	125	281	44	56	100	381

Izvor: Ministarstvo prosvjete

Tabela 7: Gimnazija "25.maj" – Tuzi, broj i struktura đaka školske 2017/2018. godine

Razred	Nastavni jezik -Albanski			Nastavni jezik Crnogorski - srpski, bosanski, hrvatski jezik			UKUPNO
	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno	
I	43	41	84	12	19	31	115
II	43	38	81	20	19	39	120
III	32	24	56	12	11	23	79
IV	51	29	80	24	27	51	131
UKUPNO	169	132	301	68	76	144	445

Izvor: Ministarstvo prosvjete

Tabela 8: Broj poljoprivrednih gazdinstava

Naselje	Broj gazdinstava
Krševo	6
Kotrabudan	5
Stjepovo	2
Omerbožovići	13
Dušići	9
Dinoša	20
Tuzi	403
Koći	4
Donji Milješ	9
Barlaj	3

Sukuruć	16
Cijevna	5
Gornji Milješ	4
Drume	4
Vuksanlekići	22
Spinja	3
Mužečka	2
Delaj	2
Arza	1
Vranj	34
Drešaj	5
UKUPNO	572

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja

Tabela 9: Obradive površine po kulturama na osnovu registra poljoprivrednih gazdinstava

Vrsta kulture	Površina (ha)
Aromatično i ljekovito bilje	23,18
Breskva	5,38
Crni luk	4,99
Cvijeće i ukrasno bilje na otvorenom	0,27
Dinja	4,08
Djetelina	3,7
Duvan	6,07
Jagoda	1,53
Ječam	6,38
Kajsija	1,11
Kivi	2,54
Krastavac	0,59
Krompir kasni	1,28
Krompir rani	25,44
Kruška	3,01
Kukuruz	0,52
Kukuruz za zelenu masu	0,83
Kupus	7,48
Lisnato povrće	3,96
Livade	117,53
Lubenica	25,3
Lucerka	4,78
Maslina	16,02
Mješovito/Ostale	8,65
Nar	3,91
Orah	2,02
Ostale žitarice	2,03
Ostalo povrće	7,57

Paprika	13,2
Paradajz	2,5
Pašnjaci	73,85
Pšenica	12,27
Sadnice - šumsko drveće	5,12
Šljiva	0,18
Smokva	3,58
Suncokret	0,05
Travna smješa	2,15
Trešnja	1,81
Vinova loza – stone sorte	3,85
Vinova loza – vinske sorte	367,51
Višnja	0,13
UKUPNO	776,35

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja